

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**2007 – 2008 ÖĞRETİM YILI İLKÖĞRETİM IV. VE V.
SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ
PEDAGOJİK AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**Tezi Hazırlayan
Fatma Nur ÖZSOY SÜMENGİN**

**Tezi Yöneten
Prof. Dr. Ersoy TAŞDEMİRÇİ**

**Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

**Ocak 2010
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**2007-2008 ÖĞRETİM YILI İLKÖĞRETİM IV. VE V. SINIF
SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARININ PEDAGOJİK
AÇIDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**Tezi Hazırlayan
Fatma Nur ÖZSOY SÜMENGİN**

**Tezi Yöneten
Prof. Dr. Ersoy TAŞDEMİRÇİ**

**Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi**

**Ocak 2010
KAYSERİ**

Prof. Dr. Ersoy TAŞDEMİRCİ danışmanlığında **Fatma Nur ÖZSOY SÜMENGİN** tarafından hazırlanan “**2007-2008 Öğretim Yılı İlköğretim IV.ve V. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Pedagojik Açıdan Değerlendirilmesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

...05.../03/2010...

JÜRİ:

Danışman : Prof. Dr. Ersoy TAŞDEMİRCİ

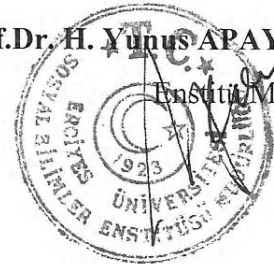
Üye: Doç. Dr. Mustafa ŞANAL

Üye: Yrd. Doç. Dr. Yusuf ŞAHİN

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 19.03.2010. tarih ve 06 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. H. Yunus APAYDIN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

2004 yılında, ilköğretim programlarında yapılan değişikliğin bir parçası da Sosyal Bilgiler Dersi Programı olmuştur. Yeni program öğrenciyi bilgiyi alıcı olmaktan çıkarıp, bilgiyi yapılandırıcı bir role koymuştur. Değişen program ders kitaplarının da değişmesine zorunlu kılmıştır. Bu çalışmayla sosyal bilgiler ders kitapları incelenerek yeni programla ne kadar örtüştüğü değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2007-2008 öğretim yılında yayınlanmış olan ve ilköğretim okullarında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarını pedagojik açıdan değerlendirmeye çalıştığım bu araştırma; 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları ve çalışma kitaplarından oluşan dört kitaptan ibarettir. Ders kitaplarının eğitim ve öğretimde hem öğrenci yönünden hem de öğretmen yönünden gerekli bir kaynak olması, bu araştırmanın yapılmasında önemli bir etken teşkil etmektedir.

Araştırmanın her aşamasında görüş ve önerilerinden yararlandığım, benden yardımını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen ve yüksek lisans öğrenimimde emeği bulunan değerli danışman hocam Prof. Dr. Ersoy TASDEMİRCİ'ye en derin teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca araştırma sürecimde engin fikirlerini benden esirgemeyen Doç. Dr. Yücel KABAPINAR'a teşekkür ediyorum.

Hayatım boyunca desteklerini hissettiğim, her zaman yanımda olan aileme ve eşime teşekkür ederim.

Fatma Nur ÖZSOY SÜMENGİN

**2007 – 2008 ÖĞRETİM YILI İLKÖĞRETİM IV. VE V. SINIF SOSYAL
BİLGİLER DERS KİTAPLARININ PEDAGOJİK AÇIDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Fatma Nur ÖZSOY SÜMENGİN

ÖZET

Bu araştırmada; 2007 – 2008 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim okullarında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının Ders Kitabı Hazırlama ve Yazma Mevzuatına uygunluk derecesi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın çalışma evrenini, 2007–2008 öğretim yılında T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğretim okullarında okutulmak üzere Talim ve Terbiye Kurulu'nca onaylanmış ders kitapları, araştırmanın örneklemini ise bu kitap listesinden seçilmiş her sınıf düzeyinde toplam 4 adet Sosyal Bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır.

Araştırma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde problem, tezin amacı, tezin önemi ve konu ile ilgili araştırmalar yer almaktadır. İkinci bölümde, Türkiye’de sosyal bilgiler öğretiminin tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Ayrıca, sosyal bilgiler öğretiminde etkili olan faktörler ve ders kitapları ile ilgili yasal düzenlemeler konusu üzerinde durulmuştur. Araştırmanın yönteminin incelendiği üçüncü bölümde araştırmanın modeli, araştırmanın evreni ve örneklemini, veri toplama araçları ve uygulama ile verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Veri toplama aracı olarak Sosyal Bilgiler ders kitaplarını Ders Kitabı Özelliklerine Uygunluk Açısından Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır. Sonuçlar istatistik tekniklerle bilgisayar ortamında analiz edilmiştir. Araştırmanın dördüncü bölümünü oluşturan bulgular ve yorumlar kısmında araştırma sonucunda elde edilen bulgular, tablo ve açıklamaları ile birlikte verilip yorumlanmıştır. Araştırmanın beşinci bölümü olan sonuç ve öneriler bölümünde ise elde edilen bulgulara dayanarak sonuçlara yer verilmiş ve sonra öneriler sunulmuştur. Elde edilen bulgular şöyledir:

Ders kitaplarının içerik özellikleriyle ilgili yetersizlikler gözlenmiştir. İçerik bakımından kitapların öğrencilerin ilgilerini çekecek nitelikte olmadığı gözlenmiştir.

Ders kitaplarında öğrencilere kazandırılmak istenen bilgi ve becerilerle ilgili yeterince örnekler verilmediği gözlenmiştir. Ders kitaplarında kullanılan dil ve anlatım, günlük yaşamda kullanılan dili yeteri kadar yansıtmamaktadır.

Ders kitaplarının kapak özellikleriyle ilgili yetersizlikler gözlenmiştir. Kapak özelliklerinin öğrencilerin ilgilerini çekebilecek nitelikte olmadığı gözlenmiştir. Ders kitaplarının dış yapı özellikler bakımından standartlardan kısmen uzaklaşıldığı gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İlköğretim Okulu, Sosyal Bilgiler, Ders Kitabı, Pedagoji

**THE EVALUATION OF ELEMENTARY IV. AND V. CLASS SOCIAL
STUDIES TEXT BOOKS IN TERMS OF PEDAGOGICAL ASPECT,
THOUGHT IN THE 2007-2008 ACADEMIC YEAR**

FATMA NUR OZSOY SUMENGEN

ABSTRACT

This research is prepared to evaluate the appropriateness of Social Study textbooks taught at elementary schools attached to the Ministry of National Education in 2007-2008 academic year in terms of pedagogical aspect. The answer for “What are the researchers opinions about the pedagogical aspect of Social Studies textbook?” has been searched.

The total field of the study under survey consists of Social Studies textbooks approved by the Council of Educational Policy for the elementary schools (4. and 5.) which are attached to the Ministry of National Education. For each grade state publications are constituted the sample of the research.

The research consists of five sections. In the first section the problem, the aim and the importance of the research, besides the specific researches about the particular subject are discussed. In the second section the history of social language teaching in Türkiye is evaluated in terms of the pedagogical perspective of the particular period is given; besides, the effective factors of Social language teaching and the legal regulations about the specific coursebooks. The third section, which forms the method part of the research, consists of the extent of the research and the exemplification of the research, the collection of data, the process and the analysis of the data. There are 4 textbooks in total. In order to gather the data, “The Scale for Evaluating the Social Studies Textbooks according to the appropriateness of the textbook properties” is used. The results are analyzed by using the statistical techniques. In the fourth section, the results of the data have been analysed with the help of content analysis method and the results are presented in pictures and they are also explained. According to the results of the analysis which forms the fifth section of the research, the results and some suggestions based on the particular results are given.

The results of the study are the following:

It is observed that there are inadequacies in the content properties of the textbooks. It is observed that subject stages are not of interest for the students.

It is observed that the textbooks do not give enough examples in terms of knowledge and abilities required by the students

The language and explanation in the study books do not reflect the language used in daily life efficiently.

Inadequacies related to the textbooks' cover properties are observed. Cover properties are not conspicuous enough. In terms of all the aspects of the study textbooks, it is observed that it is slightly different from the required standard.

Key Words: Elementary School, Social Studies, Textbook, Pedagogy

İÇİNDEKİLER

ONAY	i
ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ŞEKİL LİSTESİ.....	x
TABLO LİSTESİ.....	xi
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Tezin Konusu	1
1.2 Araştırmanın Amacı	6
1.3 Araştırmanın Önemi	9
1.4 Alanda Yapılan Çalışmalar	10
1.5 Sayıtlar	15
1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları	16
1.7 Tanımlar	16
2. GENEL BİLGİLER	17
2.1 Sosyal Bilgiler Dersinin Tarihi Gelişimi	17
2.2 Sosyal Bilgiler Dersinin Eğitim ve Öğretimde Önemi	24
2.2.1 İlköğretim ve Önemi	24
2.2.2 İlköğretimde Sosyal Bilgiler Dersi	26
2.2.3 Sosyal Bilgiler Dersinin Eğitim-Öğretimde Yeri	28
2.3 Sosyal Bilgiler Dersinin Okuldaki Öğrenme ve Öğretme Sürecine Etkisi	32
2.4 Ders Kitapları.....	36
2.4.1 Ders Kitabı Tanımı, Önemi ve Kapsamı	36
2.4.2 Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Dış Yapı Tasarımı	38
2.4.2.1 Dış Görünüm.....	38
2.4.2.2 Kapak.....	39
2.4.2.3 Kapak Bilgileri.....	39
2.4.2.4 Kapak Rengi.....	40
2.4.2.5 Kapak Resimleri.....	40
2.4.2.6 Organizasyon Şeması	40
2.4.2.7 İçindekiler	40
2.4.2.8 Sayfa Sayısı ve Forma Hacmi	40
2.4.2.9 Kitabın Baskısı.....	41
2.4.2.10 Sözlük	41
2.4.2.11 Kaynakça	41
2.4.2.12 Harita	41
2.4.2.13 Tutarlılık	42
2.4.2.14 Sayfa Düzeni	42

2.4.2.15 Yazı Türü (Font), Punto (Yazı Boyutu) ve Yazı Stili	42
2.4.2.16 Görsel Unsurlar	43
2.4.2.17 Vurgulamalar	44
2.4.3 Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İç Yapı Tasarımı	45
2.4.3.1 Sosyal Bilgiler Dersi ile Kazandırılan Beceriler	45
2.4.3.2 Sosyal Bilgiler Dersi İle Kazandırılan Kişisel Nitelikler	53
2.4.3.3 Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Hazırlanmasında Dikkat Edilecek Hususlar	55
2.4.3.4 Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında İçerik	56
2.4.3.5 Dil ve Anlatım	59
2.4.3.6 Hazırlık Alıştırma ve Değerlendirme Soruları	60
2.4.4 Sosyal Bilgiler Öğretiminde ve Ders Kitabında Kullanılan Yöntemler	63
2.4.4.1 Soru-Cevap	64
2.4.4.2 Kaynak Kişiden Yararlanma	65
2.4.4.3 Kavram Haritası	66
2.4.4.4 Dramatizasyon (Rol Oynama)	67
2.4.4.5 Düz Anlatım	69
2.4.4.6 Tartışma	70
2.4.4.7 Sözlü Tarih	73
2.4.4.8 Yerel Tarih	73
2.4.4.9 Beyin Fırtınası	73
2.4.4.10 Münazara Tekniği	74
2.4.4.11 Panel	74
2.4.4.12 Forum	74
2.4.4.13 Seminer	74
2.4.4.14 Sempozyum	75
2.4.4.15 Kollegyum	75
2.4.4.16 Problem Çözme	75
2.4.4.17 Eğitsel Oyunlar	75
2.4.5 Sosyal Bilgiler Öğretiminde ve Ders Kitabında Kullanılan İlkeler	76
2.4.5.1 Çocuğa Görelik İlkesi	76
2.4.5.2 Somuttan Soyuta	77
2.4.5.3 Yakından Uzağa	77
2.4.5.4 Bilinenden Bilinmeyene	77
2.4.5.5 Ekonomiklik	77
2.4.5.6 Kolaydan Zora	77
2.4.5.7 Yerellik	78
2.4.5.8 Yaşamsallık (Hayatilik)	78
2.4.5.9 Güncellik	78
2.4.6 Sosyal Bilgiler Öğretiminde ve Ders Kitabında Kullanılan Stratejiler	78
2.4.6.1 Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi	79
2.4.6.2 Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi	80
2.4.6.1 Araştırma İnceleme Yoluyla Öğretim Stratejisi	80
2.4.7 Sosyal Bilgiler Öğretiminde ve Ders Kitabında Ölçme Değerlendirme Yöntemleri	81
2.4.7.1 Soru-Cevap	85
2.4.7.2 Gözlem	85
2.4.7.3 Görüşme	85
2.4.7.4 Günlükler	85

2.4.7.5 Çizimler ve Poster Oluşturma	85
2.4.7.6 Kavram Haritaları	85
2.4.7.7 Performans Değerlendirme Ölçekleri (Rubric)	86
2.4.7.8 Portfolyolar (Ürün Dosyası)	88
3. YÖNTEM	90
3.1 Araştırma Modeli	90
3.2 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	90
3.3 Veri Toplama Araçları ve Uygulama	91
3.4 Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi	92
4. BULGULAR VE YORUMLAR	93
4.1 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabının İncelenmesi	93
4.1.1 Kitabın Aldığı Puanlara Göre Dağılımları	93
4.1.2 Kitabın Aldığı Puanların Ölçek Üzerinden Değerlendirilmesiyle Elde Edilen Dağılımları	94
4.2 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İncelenmesi	97
4.2.1 Kitabın Aldığı Puanlara Göre Dağılımları	97
4.2.2 Kitabın Aldığı Puanların Ölçek Üzerinden Değerlendirilmesiyle Elde Edilen Dağılımları	98
4.3 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabının İncelenmesi	101
4.3.1 Kitabın Aldığı Puanlara Göre Dağılımları	101
4.3.2 Kitabın Aldığı Puanların Ölçek Üzerinden Değerlendirilmesiyle Elde Edilen Dağılımları	102
4.4 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabının İncelenmesi	104
4.4.1 Kitabın Aldığı Puanlara Göre Dağılımları	104
4.4.2 Kitabın Aldığı Puanların Ölçek Üzerinden Değerlendirilmesiyle Elde Edilen Dağılımları	105
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	108
5.1 SONUÇLAR	108
5.2 ÖNERİLER	111
KAYNAKÇA	112
EKLER	119
Ek1. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI DERS KİTAPLARI YÖNETMELİĞİ	120
Ek2. TÜRK STANDARTLARI - DERS KİTAPLARI (TS 10220/NİSAN 1992) ..	135
Ek3. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI EĞİTİM ARAÇLARI İNCELEME YÖNETMELİĞİ	137
Ek4. DERS KİTAPLARININ HAZIRLANMASI VE İNCELENMESİ İLE İLGİLİ ESAS VE USULLER	145
Ek5. DERS KİTAPLARI İLE EĞİTİM ARAÇLARININ İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN YÖNERGE	152
EK6. SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINI DERS KİTABI ÖZELLİKLERİNE UYGUNLUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ	174
ÖZGEÇMİŞ	181

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1 Sosyal Bilgilerin Kapsadığı Alan.....	31
Şekil 2.2 Kavram Haritası	66
Şekil 2.3 Düz Anlatım, Soru-Yanıt ve Tartışma Yöntemleri	71

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1 Sınıf İçin Doğrudan Verilecek Beceriler	52
Tablo 2.2 5.Sınıf İçin Doğrudan Verilecek Beceriler	53
Tablo 2.3 4.Sınıf İçin Doğrudan Verilecek Değerler.....	54
Tablo 2.4 5.Sınıf İçin Doğrudan Verilecek Değerler.....	55
Tablo 2.5 Performans Değerlendirme Ölçeği.....	87
Tablo 2.6 Öğrenci Ürün Dosyası Değerlendirme Formu.....	89
Tablo 4.1 Sınıf Ders Kitabının Aldığı Puanlara Göre Dağılımları.....	93
Tablo 4.2 Sınıf Ders Kitabının Aldığı Puanların Ölçek Üzerinden Değerlendirilmesiyle Elde Edilen Dağılımlar	94
Tablo 4.3 5.Sınıf Ders Kitabının Aldığı Puanlara Göre Dağılımları.....	97
Tablo4.4 5.Sınıf Ders Kitabının Aldığı Puanların Ölçek Üzerinden Değerlendirilmesiyle Elde Edilen Dağılımlar	98
Tablo4.5 4.Sınıf Çalışma Kitabının Aldığı Puanlara Göre Dağılımları.....	101
Tablo4.6 4.Sınıf Çalışma Kitabının Aldığı Puanların Ölçek Üzerinden Değerlendirilmesiyle Elde Edilen Dağılımlar.....	102
Tablo4.7 5.Sınıf Çalışma Kitabının Aldığı Puanlara Göre Dağılımları.....	104
Tablo4.8 5.Sınıf Çalışma Kitabının Aldığı Puanların Ölçek Üzerinden Değerlendirilmesiyle Elde Edilen Dağılımlar.....	105

1. GİRİŞ

1.1 Tezin Konusu

Bu çalışmada, 2007-2008 öğretim yılında okutulan ilköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarının eğitimin hedeflerine uygunluğu incelenmiştir. Konuya eğitimin tanımı ve ilköğretim Sosyal Bilgiler dersinin neden önemli olduğu ve nasıl bir düşünüş biçimi gerektirdiği ve ders kitabının önemi ile başlanmıştır.

Çağlar boyunca eğitim süreci, toplumsal yapı açısından şekillendirilerek bireyin topluma kazandırılmasını hedef alan, genel anlamda onda meydana gelmesi istenen değişikliklerin hal, hareket ve tavırlarına da yansımaları isteyen bir yönelimle biçimlenmiştir (Eren 2001, 83). Birçok düşünür eğitimi bireysel açıdan ifade etmiştir. Durkheim'a göre eğitim fiziksel ve toplumsal çevrenin insan üzerinde meydana getirdiği etkilerdir. Kant'a göre eğitim; insanın mükemmelleşmesidir. J.S.Mill'e göre eğitim; bireyin kendisi ve başkaları için bir mutluluk aracıdır. H.Spencer ve Herbart'a göre eğitim; iyi yaşama olanakları sağlayan etkinliklerin tümüdür (Tezcan 1997, 5). Russell (2001, 5) 'a göre ise eğitim; içgüdülerin baskı altına alınmasından değil, işlenmesinden oluşur.

Eğitim, insanoğlunun öğrenme yeteneğinin oluşması ile başlamış ve onun yaşaması boyunca da sürüp gitmektedir. Eğitimin konusu insandır. İnsan önemli olduğu için eğitim de önemlidir. Eğitimin önemi ve gerekliliği giderek daha da artmaktadır. Bu yüzden insan, eğitim için büyük bir çabaya girişmekte; çok para harcamaktadır. Eğitim konusu insan olunca, insanın ne olduğunun, nasıl öğrenildiğinin, nasıl eğitilmesi gerektiğinin bilinmesi de zorunludur (Başaran 1996, 11).

Bu açıklamalar ışığında eğitim, bireyin bireyselleşmesi kadar, aynı zamanda onun toplumsallaşma aracıdır. Bireyin bireyselleşmesi, onun özgüven ve özkarar mekanizmalarının gelişmesi anlamına gelmektedir. Bireyin toplumsallaşması ise, eğitim yolu ile toplumsal birikimden yararlanması ve böylece elde edilen yararın toplumsal iş bölümü içinde tekrar topluma aktarılması demektir (Alpkaya; Demirer; Ercan ve Diğerleri 1999, 19). İnsan, doğumundan başlayarak, yaşamının her anında eğitilmektedir. Önemli olan doğru seçim ve amacına uygun eğitimidir (Ülkü 1998, 74). Eğitimin, insan gelişiminde, toplumların kalkınmasında ve ülkelerin ilerlemesinde ne kadar önemli bir fonksiyona sahip olduğu tartışma götürmeyen bir gerçektir (Taşar 2001, 1).

Geçmişte bilgili insan, her şeyi bilen ya da başkalarının ürettiği bilgileri beyinde depolayan kişiydi. Bu nedenle geçmiş yüzyıllarda eğitim, daha çok var olan bilgi birikiminin, kültürel değerlerin ve yaşamsal becerilerin yeni yetişen kuşaklara aktarılması olarak görülmüştür. Bugün ise bilgili insan; bilginin farkında olan, bu bilgiye ulaşmanın yollarını bilen, ulaştığı bilgiyi anlamlandırarak öğrenen, öğrenmiş olduğu bilgilerden yeni bilgiler üretebilen ve ürettiği bilgileri sorun çözmeye kullanabilen kişi olarak kabul edilmektedir (Ekinci 2002, 9). Bilgili insan olmak için eğitim, eğitimin gerçekleşmesi içinde ihtiyaçlara göre hazırlanmış bir program gerekmektedir.

Türkiye’de program geliştirme alanında yapılan ilk çalışmalar 1924-1930 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde uygulamaya konulan programların temel amacı, yetiştirilecek olan bireylere cumhuriyet rejiminin özelliklerini benimsetmek olmuştur. 1930 ve 1950’li yıllarda hazırlanan programlarda dünyaya ve gelişmiş ülkelere entegre olma eğilimi ortaya çıkmış, öğrencilere eskiye göre daha fazla bilgi yüklenerek entelektüel insan yetiştirme düşüncesi ağırlık kazanmıştır (Güven; Alp 2008, 153).

İlkokullarda Sosyal Bilgiler adı, ülkemizde ilk defa 1968 Programında yer almış, bundan önceki programlarda (1926, 1930, 1932, 1936, 1948) Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi ve 1962’de “Toplum ve Ülke İncelemeleri” dersleri ile Sosyal Bilgiler dersi yürütülmeye çalışılmıştır. 1968, 1989, 1993, 1998 ve 2004’te programlar yapılmıştır. Bu programlarda Sosyal Bilgiler ismi korunmuştur (Sönmez 1997, 8-9).

1952 yılında öğretmen okulları programına, daha önce ayrı ayrı dersler olarak okutulan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi'nin yerine, Sosyal Bilgiler adlı yeni bir dersin konulduğu görülür. Öte yandan, 1952 yılında toplanan Beşinci Milli Eğitim Şurası'nda, Sosyal Bilgiler dersinin ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında da okutulması kararlaştırılmış olmasına karşın, ancak 1962 yılında sınırlı biçimde uygulamaya konulmuş bulunan İlkokul Program Taslağı'na bu dersin "Toplum ve Ülke İncelemeleri" adıyla girdiği bilinmektedir. Daha sonra 1968 tarihli yeni İlkokul Programı'nda aynı ders, "Sosyal Bilgiler" adıyla benimsenmiş; dördüncü ve beşinci sınıflarda haftada beşer saat olarak okutulmuştur. 1997 yılında sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim uygulaması ile ilgili yasanın yürürlüğe girmesinden sonra, Milli Eğitim Bakanlığı Tâlim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 10.09.1997 tarih ve 143 sayılı kararı ile ilköğretim okullarında 25.04.1985; 67 ve 15.03.1993; 81 tarih ve sayılı kararlarıyla kabul edilen Ortaokul Milli Tarih Programı ile 24.06.1985; 95 ve 40 15.03.1993; 79 tarih ve sayılı kararlarıyla kabul edilen Ortaokul Milli Coğrafya Programı'nın kaldırılması ve İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Programı'nın kabul edilmesi kararlaştırmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 02.04.1998 gün ve 62 sayılı kararı ile kabul edilen yeni "Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı" ilköğretim 4. , 5. , 6. ve 7. sınıflara yönelik olup "öğretimin kalitesini yükseltmek, ezberci bir eğitim yerine, günün ihtiyaçlarına cevap vermek" amacını taşımaktadır (Önal; Kaya 2004, 23).

Son yıllarda Türk Eğitim Sistemi'nde yaşanan değişimin bir boyutu da kendisini ilköğretim ders programlarında göstermektedir. Birçok dersin öğretim programı gibi, 1998 yılından beri uygulanmakta olan eski Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim (SBDÖ) Programı da yenilenmiştir. 2004 yılında hazırlanan yeni SBDÖ Programı, 2005-2006 öğretim yılından itibaren ilköğretim okullarında uygulanmaya başlanmıştır (Çalışkan; Yıldız 2008, 75).

2004 yılından itibaren Türkiye'nin eğitim sisteminde oldukça köklü değişiklikler gerçekleşmiştir. İlköğretim birinci kademedен itibaren uygulamaya konulan bu değişikliklerin en önemli boyutu, var olan öğrenme anlayışını sorgulamaya ve yeni bir öğrenme anlayışının temellerini atmaya yönelik olmasıydı. Dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak hazırlanan 2004 SBDÖ Programının temel yaklaşımı;

tümüyle davranışçı yaklaşımlardan öte, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemsemesidir (MEB 2004).

Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, ülkemizde 1940'lı yıllarda giren ünite anlayışını devam ettirmektedir. Öte yandan sosyal bilgiler dersini bir tarih ünitesi, coğrafya ünitesi, bir vatandaşlık bilgisi ünitesi anlayışından kurtarmaya çalışmaktadır. Diğer bir deyişle bu programda sosyal bilgiler ünitesi tasarlanmaya çalışılmıştır. Tarih, coğrafya, ekonomi gibi disiplinlerin mantıki tertibi yerine, öğrencilerin ilgi ve meraklarına göre psikolojik tertibin esas alındığı tertibi çekmektedir (Ata 2009, 37).

Öğretme-öğrenme sürecinin temel öğelerinden biri de araç-gereçlerdir. Araç-gereçlerin temel işlevi, öğretme-öğrenme sürecini daha işlevsel ve etkili kılmaktır. Öğretme-öğrenme sürecinin başarısı, öğretim amaçları ve konularına uygun yaklaşım, yöntem ve tekniklerin yeri ve zamanı geldikçe araç-gereçlerle desteklemesine bağlı bulunmaktadır.

Araç-gereçler, doğru kullanıldığında öğrencilerin öğrenme sürecine etkin olarak katılmalarına ve somut yaşantılar geçirmelerine dolayısıyla, anlamlı ve kalıcı öğrenmeler gerçekleştirmelerine yardım etmektedir. Bu süreçte, kitaptan bilgisayara kadar çok sayıda ve çok çeşitli araç-gereçten söz edilmektedir (Yaşar; Gültekin 2006, 288).

Kuşaklar boyu kullanılan kitabın yerini hiçbir araç tutamamıştır. Kitap çocuğun gelişiminde, eğitimde ve özyapısının (karakterinin) biçimlenmesinde katkısı oldukça büyük olan temel eğitim aracıdır. Ders kitaplarının İlköğretim döneminde özel bir önemi bulunmaktadır. İlköğretim, okumayı sevme ve iyi okuma alışkanlığı kazanmada başlangıç dönemidir. Bu nedenle, ilköğretim çağındaki çocuklar için yazılacak ve basılacak kitapların büyük özen gösterilmelidir (Kılıç; Atasoy; Tertemiz ve Diğerleri 2001, 115).

Ders kitapları ile ilgili olarak vurgulanması gereken ilk ve belki de en önemli nokta bu kitapların özel bir kitle olan çocuklar için yazılmış olduğudur. Hitap ettiği kesimin yetişkinler değil de, öğrenciler olması ders kitaplarını özel kılmaktadır. Bunun anlamı, planlanmasından yazılmasına, basılmasından sınıf içinde kullanımına dek olan tüm

süreçlerde kullanıcısının yaş kuşağı ve bu yaş kuşağının pedagojik beklentilerinin daima göz önünde bulundurulmasının kaçınılmaz olduğudur. Alana ilişkin bilginin öğrencinin yaş kuşağına uygun beceriler üretecek bir yapıda sunulması, anlatım ve açıklamaların öğrencinin anlama düzeyine hitap etmesi, görsel araçların anlam üretecek şekilde ders kitabına yerleştirilmesi bu bağlamda özel önem taşımaktadır (Akün; Akengin;Ata ve Diğerleri 2009, 368).

Ülkemizde ders kitabı, geliştirilen tüm modern araç-gerece rağmen öğrenme-öğretme süreçlerinde yaygın olarak kullanılmakta ve temel bilgi kaynağı olarak önemli bir yer tutmaktadır. Bütün eğitimciler, öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişimlerinin şekillendiği ilköğretim aşamasında ders kitaplarının önemi konusunda birleşmektedir. Öğrencilerin toplumda her yönüyle söz sahibi olabilecek bir takım özelliklerle donatılması onlara sunulacak kaliteli eğitim ve kaliteli ders kitapları sayesinde gerçekleşecektir. Kitaplar, öğrencilere eğitim programları ile ilgili etkinliklerde üzerinde çalıştıkları konularda bilgi sağlayan, belirli ipuçları veren ve onlara hedef doğrultusunda geçerli davranışlar kazanmak üzere inceleme ve araştırma yapmaya yönelten bir ortam ve öğretim-öğrenme süreçlerinin öğelerinden biridir (Kılıç; Atasoy; Tertemiz ve Diğerleri 2001, 115).

Ders kitapları, öğrenme-öğretme sürecinin en yaygın kullanılan ders aracıdır. Günümüzde ders kitaplarının sınıf içindeki yeri hâlâ önemini sürdürmekte olup, öğretmenler birçok etkinliği kitap ile yürütmektedirler. Çoğu öğretmen, öğretim programlarına hiç bakmadan öğrenme-öğretme etkinliklerine ilişkin düzenlemeleri ders kitaplarına göre yapmaktadır. Bundan dolayı ders kitaplarının önemi daha da artmaktadır (Kızılcıaoğlu 2003, 95). Gerçekten bir dersin amacına ulaşmasında ders kitabının önemli katkısı yadsınamaz. Ders kitapları, bir yandan öğrencilerin neler öğreneceklerini belirlerken, diğer taraftan öğretmenlerin öğreteceklerini de etkileyen kaynaklardır. Buna karşın belki de en fazla eleştirilen eğitim araçlarıdır. Öğrencilerin ve öğretmenlerin kullandıkları ders kitapları ile ilgili bir takım sorunların bulunduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz (Gümüş 2004, 83).

Öğrenme-öğretme ortamında temel materyal olarak genelde ders kitabı ve öğrenme ortamında da öğretmen merkezli yaklaşım, düz anlatım ve soru cevap kullanılmaktadır.

Bu durum, ilköğretim programlarında öğretimle ilgili esaslara uymamaktadır. Programlarda yer alan ilkelere öğrencilerin aktif hale getirilmesine ilişkin ifadeler çoğunluktadır (problem çözme, yaratıcılık vb.). Kullanılan teknik olarak soru-cevap tekniğinde de tanıma-hatırlamayı içeren sorular çoğunlukla bilişsel alanın bilgi basamağına özgüdür. Sosyal bilgilerde özellikle uygulama basamağında ve daha üst düzeylerde sorular ve uygulamalar pek yapılmamaktadır. Bundan dolayı sosyal bilgiler yeterince öğrenilememektedir. Bütün hedeflerde olumlu özellikler söz konusu olmasına rağmen, uygulama ve diğer boyutlar yeterince verilemediği için öğrenciler çoğu nitelikli bilgiyi hayata geçirememektedir. Öğrenciler bu derste bilgi seviyesini aşmalı, daha üst bilişsel ve duyuşsal hedeflere ulaşmalıdır. Bunun için, öğretmenlerin hedeflerin ne anlama geldiğini ve ne tür davranışları kapsadığını, bu davranışların performansı nasıl oluşturduklarını bilmeleri gerekir. Bu anlamda birçok hedefin tek bir beceri ya da performans için gerekli olduğu noktasından hareket edilmelidir (Yanpar Şahin 2004, 3).

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 2007– 2008 öğretim yılı İlköğretim I.kademe (4. ve 5. sınıf) Sosyal Bilgiler ders kitaplarının pedagojik açıdan incelenerek eğitim öğretime ve öğrenci seviyesine uygunluk derecesini belirtmektir. Ulaşılan bilgiler ışığında söz konusu kitapları daha nitelikli hale getirmeye yönelik öneriler geliştirmektir.

Ayrıca incelenen ders kitaplarının incelenmesinin sonucu, Sosyal Bilgiler ders kitaplarına yönelik istenilen standartların oluşturulmasına katkı sağlamaktır.

2007-2008 öğretim yılı ilköğretim okullarında okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının pedagojik açıdan uygunluğunun mevcut durumu nedir?

Bu genel amaç doğrultusundaki aşağıdaki sorulara da cevap aranmıştır:

a) İçerik açısından?

- Sosyal Bilgiler ders kitabı içeriği, kazanımlara paralellik gösteriyor mu?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında öğrenme öğretme durumlarıyla ilgili açıklamalar ve örnekler göz önünde bulundurulmuş mu?
- Sosyal Bilgiler ders kitabı içeriği, öğretim ve öğrenme ilkelerine uygun mudur?

- Sosyal Bilgiler ders kitabı içeriği, öğretim yöntemlerince destekleniyor mu?
- Konuların işlenişinde, bireysel farklılıklar ve gelişim basamakları dikkate alınmış mıdır?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında konular, ilgili diğer derslerin konularıyla paralellik gösteriyor mu?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında içerik, ilişkili olduğu alan ve konularla bağlantılı olarak sunulmuş mu?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında içeriğe uygun sorular sorulmuş mu?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında hazırlık soruları verilirken öğrencilerin ne yapacağına dair rehber bilgiler sunulmuş mu?
- Sosyal Bilgiler ders kitabı, öğrencileri çalışma, araştırma, düşünme, gözlem ve deney yapmaya yönlendiriyor mu?
- Sosyal Bilgiler ders kitabının içeriği, somut gerçekleştirilebilir davranışlara yönelik mi?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında bulunan çalışmalar, öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili mi?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılan bilgiler geçerli mi?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında kavramlar doğru kullanılmış mı?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında hatalı genellemelerden kaçınılmış mı?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında bilgiyi destekleyen yeterli örnek verilmiş mi?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında noktalama işaretleri doğru kullanılmış mı?
- Sosyal Bilgiler ders kitabı yazım (imla) kurallarına uygun mu?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında bulunan cümlelerde gereksiz kelimelerden kaçınılmış mı?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında cümlede geçen kelime sayısı sınıf düzeyine uygun mu?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında her bir paragraf, bir fikri açıklamaya yönelik mi?

b) Tasarım açısından?

- Sosyal Bilgiler ders kitabında bulunan görsel araç amaca uygun mu?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında bulunan görsel araç konuya uygun mu?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında tasarım öğeleri doğru seçilmiş mi?

- Sosyal Bilgiler ders kitabında konuyu açıklamak için yeterince materyal kullanılmış mı?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında araçlar, nitelik olarak konuları açıklamakta yeterli mi?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında görsel araçların altında yer alan açıklamalar konuya uygun mu?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında sayfalar sınıf seviyesine uygun çekicilikte ve görsel algıyı kolaylaştırıcı şekilde düzenlenmiş mi?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında yazı karakteri (font) sınıf seviyesine uygun mu?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında yazı ölçüsü (punto) sınıf seviyesine uygun mu?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında vurgulanması gerekli anlatımlar, kavramlar veya dikkat çekiciler (kutu içine alma, punto veya rengini değiştirme, koyu ya da italik yazma vb.) kullanılmış mı?
- Sosyal Bilgiler ders kitabının kâğıt kalitesi, öğretici araçların işlevlerini yerine getirmesi bakımından yeterli mi?
- Sosyal Bilgiler ders kitabının kâğıdının dokusu pürüzsüz mü?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında kullanılan baskı tekniği bakımından sayfalarda mürekkep lekelerinden kaçınılmış mı?
- Sosyal Bilgiler ders kitabının cildi dayanıklı mı?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında cilt malzemeleri (yapıştırıcı, iplik vs.) uzun süre kullanıma uygun mu?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında “İçindekiler” bölümü mevcut mu?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında “Konular” bölümü var mı?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında “Özet” bölümü bulunmakta mı?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında “Hazırlık Çalışmaları”na yer verilmiş mi?
- Sosyal Bilgiler ders kitabında “Kaynaklar” bölümü mevcut mu?

- Sosyal Bilgiler ders kitabında “Sözlük” bulunmakta mı?

1.3 Araştırmanın Önemi

İlköğretim eğitim sisteminin temel taşıdır. Bu eğitim kademesinde bireylere toplum içinde diğer üyelerle uyum içinde yaşamaları ve yaşamlarını daha iyi bir biçimde sürdürmeleri için gerekli olan temel bilgi ve beceriler kazandırılır. İlköğretimin ilk devresini oluşturan ilkokullarda çocuklara çağdaş bir yaşam için gerekli olan okuma-yazma, okuduğunu anlama, ana dilini doğru kullanma, temel matematik işlemlerine dayalı problemleri çözme gibi beceriler ile toplumsal yaşam kuralları öğretilir (Fidan; Erden 1987, 214).

İlköğretimin toplum ve birey için taşıdığı önem her türlü tartışmanın dışında tutulmaktadır. Çünkü, ilköğretim çocuk için fırsat eşitliği ve şanstır. Çocuğun yaşadığı topluma ait bir varlık ve öge olması ancak ilköğretim sayesinde olmaktadır. O yüzden de eğitimin bu kademesi, çoğu ülkede olduğu gibi ülkemizde de “temel eğitim” olarak tanımlanmaktadır. Eğitimin pahalı bir yatırım olduğu, giderek ortaöğretim ve özellikle de yükseköğretim düzeylerinde bireylerin eğitimin maliyetine gücü oranında katılması hususu günümüzde yoğun biçimde tartışılmasına rağmen, ilköğretimin finansmanının tamamen devlete ait olduğu hususu asla tartışılmamaktadır. Diğer eğitim basamakları da ilköğretime dayanır. Bu nedenle temel eğitim, toplumun sadece eğitim sistemini değil, öteki sistemleri de olumlu ya da olumsuz etkilemektedir (Kılıç; Atasoy; Tertemiz ve Diğerleri 2001, 94).

Ders kitapları, öğretme öğrenme sürecinde özellikle planlı eğitim uygulamalarında öğrencilerin neler öğreneceğini ve öğretmenlerin ise neler öğreteceğini önemli ölçüde etkileyen bir kaynaktır. Ders kitapları, hem formal hem de informal eğitim etkinliklerine yönelik kararlar üzerinde de önemli etkilere sahiptir. Bu etkiler de ders kitaplarına okul programının amaçlarının gerçekleştirilmesinde önemli bir yer edinmektedir. Ülkemizde okul eğitiminde ders kitapları her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Çağdaş anlamda eğitim programları ve bu kapsamda öğretim ve ders programları yürürlükte olmadığı halde, bir derse ait program yerine bile kullandıkları görülmüştür. Öyle ki ders kitaplarının, okul programlarının üstlenmiş olduğu toplumsal, siyasal, ekonomik ve bireyi geliştirme işlevlerini yerine getirmek bakımından büyük önem taşıdığı söylenebilir (Tertemiz; Ercan; Kayaabaşı 2001, 1-2).

Ders kitapları, eğitimin amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenmesine kaynaklık eden en önemli öğretim materyalidir. Ders kitapları öğretim programlarının uygulanması niteliğindedir. Etkili bir ders kitabı birçok özelliği beraberinde getirir. Öncelikle ders kitabı öğrencinin ilgisini çekmeli, öğrencide derse karşı ilgi uyandırmalı ve okuma hevesini artırmalıdır (Kılıç; Atasoy; Tertemiz ve Diğerleri 2001, 95).

Araştırmada ülkemizde eğitim ve öğretimde kullanılan 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının, öğrencilerin öğrenmelerine katkısı açısından incelenmiştir. Daha önce yapılan araştırmalarda Sosyal Bilgiler ders kitapları farklı açılardan derinlemesine incelenmiştir. Yapılan çalışmalar ders kitaplarını daha çok tek bir özelliklerine göre incelemiştir. Fakat Sosyal Bilgilere ders kitapları pedagojik açıdan incelenmemiştir.

Araştırma daha önce yapılmış araştırmaları tamamlayıcı ve gelecekte yapılacak araştırmalar için yol gösterici olması açısından önemlidir. Araştırmanın yapılmasında ki bir diğer etken ise Türk toplumunun kitap okuma alışkanlığı edinmede eksiklik ve bu eksikliğin temelinde ders kitaplarındaki yetersizliklerden kaynaklandığının savunulmasıdır.

Derslerde büyük ölçüde faydalanılan kitapların incelenmesi, ders kitabı özelliklerine uygunluklarının değerlendirilmesi ile aksaklıkların ortaya çıkarılması ve aksaklıkların giderilmesi için çalışmaların yapılması önemli bir ihtiyaçtır.

İstenilen kazanımları edinmek için araç olan Sosyal Bilgiler kitaplarının incelenip, değerlendirilmesi mevcut durumu betimler nitelikte olduğundan, bundan sonra Sosyal Bilgiler ders kitabı yazacak yazarlara, programcılara, yayınevlerine ve yapılacak araştırmalara da kaynak olması açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu araştırma belirli bir ölçüde de olsa bu ihtiyaçların karşılanması hususuna hizmet edecektir.

1.4 Alanda Yapılan Çalışmalar

Vefa Celilova 2006 yılında Gazi Üniversitesi'nde "Genel Liselerin İkinci Sınıflarında Okutulan Türk Edebiyatı Ders Kitaplarındaki Metin Altı Soruları Üzerine Bir İnceleme" adlı bir yüksek lisans tezi yapmıştır. Araştırmaya göre, öğrencilerin ileriye düşünen,

kendi başlarına plan yapıp uygulayan ve sonuçlarını alabilen bireyler olarak hayata hazırlanmaları için daha çok üst düzey zihinsel etkinlik gerektiren sorulara cevap aramaları gerekmektedir. Bu nedenle, Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde metne bağlı kalmaya sebep olan soruların yerine, öğrencilerin özgür ve özgünce yanıtlayabilecekleri uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme sorularının olması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Murat Şengül 2005 yılında Fırat Üniversitesi'nde "İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlere Dayalı Olarak Hazırlanan Sorular Üzerine Bir İnceleme" adlı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Bu çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2003-2004 eğitim-öğretim yılında ilköğretim okullarının 8.sınıflarında okutulmak üzere önerilen 13 ders kitabındaki 486 metnin tamamında yer alan 971 metne hazırlık, 4508 metin sonu sorusu olmak üzere toplam 5479 soru, bilişsel alan basamakları, soruluş amaçları, cevap kaynakları ve hazırlanış şekillerine göre incelenmiştir. Sonuç olarak da; ilköğretim 8. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitaplarındaki metinlere dayalı olarak oluşturulan metne hazırlık ve metin sonu sorularının, öğrencilere öğrenme, hatırlama, sıralama, sınıflama, birleştirme, yorumlama, sonuçları kestirme, öğrenilen bilgileri yeni durumlara uyarlama, araştırma yapma gibi çok yönlü bakış açılarını kazandırmaya ve geliştirmeye uygun olarak hazırlanması gerektiği halde, bu soruların, Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı'nda belirlenen hedefler ve bu hedeflere bağlı olarak öğrencilere kazandırılması düşünülen davranışların gerçekleştirilmesine yeterli düzeyde katkı sağlayamadığını ortaya koymaktadır.

Gülsüm Gündoğdu 2006 yılında Denizli Pamukkale Üniversitesi'nde "Lise Hazırlık Sınıfları Türkçe Dersi ve Türkçe Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme" adlı bir yüksek lisans tezi yapmıştır. Bu çalışmada, ders kitapları incelenirken, önce biçim ve tasarımlarına, daha sonra da içerik özelliklerine göre bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışma sonunda elde edilen bilgilere göre, hazırlık sınıfları Türkçe dersleri Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ile hazırlık sınıfı Türkçe programına uygun şekilde yürütülmelidir. Kitapların biçim ve tasarımı, Milli Eğitim Bakanlığı'nın belirlediği şartlara uygun olmalıdır. Bir ders kitabında görsel materyaller kullanılarak öğretimin canlı hale gelmesine imkan sağlanmalıdır.

Halil İbrahim Kabadayı 2006 yılında Zonguldak Karaelmas Üniversitesi'nde

“İlköğretim Okullarında Okutulan 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin 1981-2004 Türkçe Öğretim Programlarına Uygunluğunun İncelenmesi “ adlı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Araştırmada Kabadayı, 2004 Türkçe Öğretim Programının tüm Türkiye’de uygulamaya konduğu 2005-2006 Eğitim-Öğretim yılıyla beraber; bu programda belirtilen kazanımları gerçekleştirebilecek düzeyde metinlerin yer aldığı ders kitaplarının, öğrenci çalışma kitaplarının ve öğretmen kılavuz kitaplarının hazırlanmış olduğu; 1981 Türkçe Öğretim Programına uygun hazırlanan, incelenen ders kitabının, programın içeriğinde yer alan hedef ve davranışları kazandırmada yetersiz olduğunu ortaya koymuştur.

Mustafa Toklucu 2005 yılında Marmara Üniversitesi’nde “7.Sınıflarda Oran, Orantı ve Yüzdelere Üretiminin Kitap İnceleme Kriterlerine Göre Hazırlanmış Yazılı Materyallerle İşlenen Dersin Öğrenci Başarısına Etkisi” adlı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Araştırmanın evrenini Üsküdar Küplüce İlköğretim Okulu 7.sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise; ilköğretim 7.sınıflardan bir sınıfı deney grubu, bir sınıfı ise kontrol grubu olmak üzere toplam iki sınıf oluşturmaktadır. Deney grubu oluşturan 31 öğrenci ve kontrol grubunu oluşturan 31 öğrenci olmak üzere toplam örneklem sayısı 62 öğrenciden oluşmaktadır. Toklucu’nun yaptığı analiz sonuçlarına göre İlköğretim okullarındaki yazılı materyallerden olan ders kitaplarıyla yapılan öğretimin etkinliğinde konuya ait amaç ve hedeflerin öğrenci üzerindeki davranış değişikliklerinde olumlu yönde etkiler ortaya çıktığı söylenebilir. Ayrıca öğrenciler kitap inceleme kriterlerine göre hazırlanmış yazılı materyallerle öğretimin daha başarılı olduğuna inanmaktadırlar.

Halil İbrahim Kabadayı 2006 yılında Zonguldak Karaelmas Üniversitesi’nde “İlköğretim Okullarında Okutulan 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin 1981-2004 Türkçe Öğretim Programlarına Uygunluğunun İncelenmesi “ adlı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Araştırmada Kabadayı, 2004 Türkçe Öğretim Programının tüm Türkiye’de uygulamaya konduğu 2005-2006 Eğitim-Öğretim yılıyla beraber; bu programda belirtilen kazanımları gerçekleştirebilecek düzeyde metinlerin yer aldığı ders kitaplarının, öğrenci çalışma kitaplarının ve öğretmen kılavuz kitaplarının hazırlanmış olduğu; 1981 Türkçe Öğretim Programına uygun hazırlanan, incelenen ders kitabının, programın içeriğinde yer alan hedef ve davranışları kazandırmada yetersiz olduğunu

ortaya koymuştur.

Sahailla Kamalluddin 2005 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi'nde "Afganistan'da Ortaokullar ve Liselerde Din Eğitimi ve Öğretimi (Öğretim Programları ve Ders Kitapları Üzerine bir İnceleme) "adlı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır.Bu araştırmada Afganistan'daki Din Eğitimi ve Öğretimi, Öğretim Programı ve Ders Kitapları itibariyle değerlendirmeyi konu olarak belirlenmiştir.Sonuç olarak; Afganistan'da din eğitiminde gelişen teknolojiden fazla yararlanılmadığı , ders müfredatını incelediğimiz zaman ortaokul ve liselerdeki müfredatın; öğrencilerin psikolojik gelişim çağlarına uygun olmadığı tespit edilmiştir.

Sevim Topgöl 2004 yılında Gazi Üniversitesi'nde "İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Uygulama Çalışmaları Üzerine Bir İnceleme" adlı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Araştırmanın evrenini, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2002-2003 öğretim yılında okutulmak üzere 2537 sayılı Tebliğler Dergisinde yayımlanan ilköğretim 8. sınıf Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Örneklem ise, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi, Yıldırım Yayınevi ve Elit Yayınevinin 8. sınıf Türkçe ders kitabı olmak üzere üç ayrı kitaptan oluşmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre, Türkçe ders kitaplarının öğrencilerin anlatım becerilerini geliştirme açısından yetersiz olduğunu göstermiştir.

Kemal Uslu 2007 yılında Gazi Üniversitesi'nde "Genel Liselerin İkinci Sınıflarında Okutulan Edebiyat Ders Kitaplarının Semantik Boyutu Üzerine Bir İnceleme" adlı bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Araştırmanın evrenini, üç farklı lise 2 edebiyat kitabında yer alan 30 metinden oluşmaktadır. Uslu, çalışmasını 30 metnin semantik açısından tespit ve tahliliyle, öncesinde semantik üzerine genel bilgiler verilmesi ve müfredat programlarında semantikle ilgili konuların ele alınması ile sınırlandırmıştır. Çalışma sonucunda, anlam konusu, Türk Dili ve Edebiyatı öğretiminde daha geniş yer bulmalıdır. Anlam metnin ruhu olduğuna göre yapıya ait çalışmalara girilmeden önce anlam konusu üzerinde durulmalıdır. Ayrıca anlamı elde etmek, kelimeyi tanımakla mümkün olduğundan kelime ve deyimlerin açıklamalarına ve örnekli kullanımlarına yeterince zaman ayrılmalıdır sonuçlarına varılmıştır.

Selmi Demirkol 2007 yılında Fırat Üniversitesi'nde "İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Dilbilgisi Terimleri Üzerine Bir İnceleme" adlı bir yüksek lisans

tezi hazırlamıştır. Araştırmanın evrenini, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 23.05.2006 tarihli 2572 sayılı Tebliğler Dergisinde belirtilen ve ilköğretim okulları için 5 yıl süre ile ders kitabı olarak kabul edilen Türkçe ders kitaplarından 13 tanesi, aynı yayınevlerine ait olan ve o yıllarda çeşitli okullarda kullanılmış ilköğretim 5 Türkçe ders kitabı ve Prof. Dr. Zeynep Korkmaz'a ait olan Gramer Terimleri Sözlüğü oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, terim meselesi halen çözüme kavuşturulamamış bir meseledir ve dil öğretiminde kargaşaya sebep olmaktadır. Bu konunun Türk diline, Türk milletine ve bilime hizmet amacıyla, tüm siyasi görüşlerden arındırılarak, gerekli görülürse terimlerin tartışmaya sunulup, oy çokluğu ile seçilmesi gibi yolları da kullanarak, tüm dilcilerin bir araya gelmesi ile bir çözüme kavuşturulması gerektiği ortaya konulmuştur.

Ali Fuat Yıldırım 2006 yılında "İlköğretim İkinci Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Kelime Öğretim Teknikleri Üzerine bir İnceleme" adlı bir yüksek lisans tezi yapmıştır. Bu araştırmada, evren; Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından ilköğretim kurumlarında 2005-2006 eğitim öğretim yılından itibaren 5 yıl süreyle ders kitabı olarak okutulması kabul edilen ve 2574 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanan İlköğretim 2.Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki etkinliklerde; kullanılan kelime öğretim tekniklerini, bu tekniklerin uygulanma sayılarını, öğretilmesi hedeflenen kelimeleri ve bu kelimelerin sayılarını tespit etmek ve değerlendirmek amaçlanmıştır. Örneklem ise Erdem Yayınları'nın İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitapları, Harf Eğitim Yayıncılığı'nın İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitapları, Kök Yayıncılık'ın İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitapları, MEB Yayınları'nın İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitapları, Özgün Matbaacılık'ın İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarından oluşmaktadır.Sonuç olarak; Erdem Yayınları'nın İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında 96, Harf Eğitim Yayıncılığı'nın İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında 100, Kök Yayıncılık'ın İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında 112, MEB Yayınları'nın İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında 112, Özgün Matbaacılık'ın İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında 109 ve Zambak

Yayınları'nın İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında 147 defa kullanıldığı görülmüştür. Sonuç olarak; İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki etkinliklerde öğretilmesi hedeflenen kelime sayılarının; Erdem Yayınları'nın İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında 561 kelime, Harf Eğitim Yayıncılığı'nın İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında 527 kelime, Kök Yayıncılık'ın İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında 355 kelime, MEB Yayınları'nın İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında 434 kelime, Özgün Matbaacılık'ın İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında 281 kelime ve Zambak Yayınları'nın İlköğretim 2. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında 486 kelime olduğu görülmüştür.

Mustafa Koç 2007 yılında “İlköğretim 5.Sınıf Türkçe Ders kitaplarındaki metin alt soruları üzerine bir inceleme” adlı bir yüksek lisans tezi yapmıştır. Bu çalışma; Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından 2005-2006 eğitim-öğretim yılında İlköğretim 5. Sınıflarda okutulmak üzere olan 2572 sayılı Tebliğler Dergisi ile önerilen Türkçe ders kitapları çalışma evreni olarak belirlenmiştir. Bu evrenden rastlantısal örneklem yoluyla iki kitap seçilmiş ve seçilen kitaplardaki metinlerin, metin altı soruları bilişsel alan basamaklarına göre sınıflandırılmıştır. Sonuç olarak; sınıflamaya tabi tutulan toplam soru sayısının yarıdan fazlasının bilgi basamağı yarıya yakının ise kavrama basamağına ait soruların olduğunu göstermektedir.

1.5 Sayıtlar

Bu araştırmanın temel sayıtları şunlardır:

- Araştırmada elde edilen verilerin geçerlilik ve güvenirlik derecesi olacaktır. Çünkü;
- a) Uygulamada kullanılan ders kitabı özelliklerine uygunluk ölçeği literatür taraması ve uzman görüşleri alınarak bir başka araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.
- Araştırmada 2007-2008 öğretim yılı Sosyal Bilgiler ders kitaplarının, ders kitabı özelliklerine uygun olmadıkları varsayımından hareket edilmiştir.

1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları

- a) Bu çalışma 2007-2008 öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğretim okulların da ders kitabı olarak kullanılması Talim ve Terbiye Kurulu'nca onaylanmış olan Sosyal Bilgiler (4. ve 5. sınıf) ders kitaplarıyla sınırlıdır.
- b) Ele alınan bu ders kitapları çoğunluk tarafından kullanılan kitaplardır, ancak varılan sonuçlar genellenemez.
- c) Araştırma zamanla sınırlıdır. Zaman olarak 2007-2008 öğretim yılı seçilmiştir.

1.7 Tanımlar

Eğitim: Bireyde kasıtlı olarak meydana gelen davranış değişikliği süreci diye adlandırılır.

İlköğretim: İlkokul ile orta okulu içine alan, 6-14 yaş arası çocukların eğitim ve öğretim gördüğü yerlerdir.

Öğretim Programı: Sosyal bilgiler, ilk ve orta öğretim okullarında, sosyal davranış bilgilerine ağırlık veren bir ders ya da öğretim programıdır (Barth; Demirtaş 1997, 1.6).

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgiler, ilk ve orta öğretim okullarında, sosyal davranış bilgilerine ağırlık veren bir ders ya da öğretim programıdır.

Sosyal Bilim: Bireylerin birbirleriyle ve toplumla olan ilişkilerini inceleyen bir disiplinler topluluğudur.

Ders Kitabı: Ders kitabı, her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları müfredat programları doğrultusunda hazırlanmış, öğrenim amacı için kullanılan basılı yayındır (TSE 1992, 1).

İçerik: Kazanımları kazandıracak biçimde ünite ve konuların düzenlenmesi biçimidir (Sönmez 1998, 75).

Tasarım: Bir varlığın zihinde tasarlanması veya canlandırılması işidir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1 Sosyal Bilgiler Dersinin Tarihi Gelişimi

İlkçağ toplumlarında insanlara mensubu oldukları sosyal tabakaya göre değer verilmiş ve eğitim hür vatandaşların imtiyazı haline gelmiştir. Kölelerin kendilerinden beklenen beden çalışmalarını yapmaları dışında herhangi bir şekilde eğitim almaları söz konusu olmamıştır. Ortaçağ Avrupasında ise iş bölümünün sonucu olarak çeşitli zümrelerin ortaya çıkması, feodal bir toplum yapısını oluşturmuştur. Feodalizmde asiller ve rahipler iki ana zümreyi meydana getirirken burjuvalar da bir zümre oluşturmuştur. Feodal toplum yapısında asiller ve rahipler birer zümre mensupları olarak her türlü eğitim imkânlarından yararlanmıştır. Sanatkârlar kendi içlerinde çırak-kalfa-usta ilişkisi içerisinde eğitim sistemini oluşturmuştur. Şövalyelerin eğitimi tamamen başka esaslar üzerinde kurulmuş, köylülere ise hiçbir eğitim fırsatı tanınmamıştır (Ergün 1992, 200).

Eğitim sisteminden, önceleri tarım toplumu için, daha sonra da sanayi toplumu için insan yetiştirmesi beklenmiştir (Özden 2002, 74).

Fransız ihtilalinden sonra bazı eğitimciler, zümre veya ekonomik statüye dayalı eğitimi ortadan kaldırarak öğrenmede adaleti sağlamak için gayret göstermişlerdir (Aytaç 1975, 18-19). Osmanlı toplumunda hemen hemen her köy ve kasabaya yayılan ilkokul seviyesindeki sıbyan mekteplerine beş-altı yaşlarındaki çocukları kabul etmişler ve muallimliklerini de belirli bir eğitim görmüş, okuma-yazma öğrenmiş ve Kur'an-ı Kerim ezberlemiş hanımlara yaptırmışlardır (Özcan 1992, 442). Osmanlı eğitim sisteminde İlköğretimin amacı dini bilgi ve esasların öğretilmesi olarak görülmüştür. 1847 yılında hazırlanan bugünkü İlkokul programı ve yönetmeliklerinin çekirdeklerini teşkil eden Nizamname ile Sıbyan Mekteplerinde Kur'an derslerinden başka Ahlaki ve Türkçe Lugat dersleri konulmuştur.

Askeri ve mülki mevkiler için yönetici kadroları yetiştirmeye yönelik saray eğitim

kurumu olan Enderun Mektebi kullanılmıştır. Bu mektep, Hristiyan tebaadan alınan yetenekli çocukları, iyi ve güvenilir devlet adamı ve asker olarak yetiştirmek amacını gütmüştür (Akyüz 1999, 86). Dünya 20.yüzyıla girerken batı ülkelerinde halkın büyük çoğunluğu sadece ilköğretim düzeyinde eğitim görmüştür. Ortaöğretim ise ancak belirli bir azınlığa tanınan bir ayrıcalık durumundadır (Dura 1990, 77).

İnsanlar, doğumdan itibaren bilinçli ya da bilinçsiz olarak sürekli bir şeyler öğrenir. Öğrendiklerini ihtiyaç duydukça davranışa dönüştürerek yaşantısına katar. Bilinçsiz olarak elde edilen bilgiler, çevreden edinilen ve alışkanlıklar yoluyla sahiplenilen bilgiler olarak nitelendirilebilir. Bilinçli olarak sahip olunan bilgiler, tamamen kişinin kendi iradesiyle bilerek ve isteyerek, üstelik belli çaba sarf ederek elde edilir. Arzu edilen, bilinçli olarak ve ihtiyaca uygun edinilen bilgilerdir (Şimşek 2002, 5). Bilinçli olarak edinilen bilgiler bir eğitim program aracılığı ile uygun hiyerarşik sıra ile edinilmektedir.

Eğitim programlarının amacı, çocuğu içinde yaşadığı toplumun etkin birer üyesi yapmaktır. Böylece çocuk, gelişmeleri yakından takip edebilir ve karşılaştığı sorunların üstesinden gelebilir. İlköğretim, çocukların temel bilgi, beceri ve tutum kazandıkları ilk basamak olması bakımından oldukça önemlidir. Sosyal bilgiler dersi de, çocuğun sosyalleşmesi sürecinde önemli bir yere sahiptir (Kan 2006, 537).

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi [NCSS] ise sosyal bilgileri şu şekilde tanımlamıştır: Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal Bilgilerin temel amacı, birbirlerine bağımlı ve global bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak, kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır (NCSS 1993, 3).

Soyutlanmış bilgiler, ezber, temel beceriler ve nötr değerlerden; bütünlüğe, düşünmeye, kavramsal anlamaya ve demokratik hedeflere doğru kaymakta olan sosyal bilgiler bir değişim süreci içerisine girmiştir. Bazı önemli eleştirmenler sosyal bilgileri, düşünmeye

dayalı demokratik vatandaşlıkla ilgili temel bilgileri içermemekle suçlamaktadırlar. (Ravitch ;C.E.Finn 1987, 59).

Sosyal bilgiler reformcuları, önemli düşüncelerin üretimi ve uygulanmasını, toplumsal katılımı, küresel duyarlılığı, konuların bütünleştirilmesini ve öğrenci katılımını temel alan öğretim stratejileriyle zenginleştirilmiş, tarih, coğrafya ve diğer sosyal bilimlerin içerik temeline oturtulmuş, daha sevimli bir sosyal bilgilerin oluşturulmaya başlanacağını ileri sürmektedirler (McGowan; Guzzetti. 1990, 37).

"Sosyal Bilimler" ile "Sosyal Bilgiler" kavramlarının çoğu kez eş anlamlı olarak kullanıldıkları görülmektedir. Ancak eğitim-öğretim süreci içinde, bu iki kavramın farklı olarak ele alındıklarını belirtmek gerekir. Sosyal Bilgiler öğretiminde içerik, genellikle Sosyal Bilimlerle ilgili olan disiplinlerden seçilmektedir. Bu bakımdan Sosyal Bilimler ile Sosyal Bilgiler, birer kavram olarak eş anlamlı olmasalar bile, aralarında yakın ilişki vardır. Sosyal Bilimler, genel olarak, insanların, diğer insanlarla ve toplumla olan ilişkilerini inceleyen bir disiplinler topluluğudur. Sosyal Bilimlerin Öğretimi denildiğinde ise, eğitimin, çağdaş uygarlığın zorunlu kıldığı, sosyal olgunluğu ve uyumu sağlayan ve geliştiren bir dalı anlaşılmaktadır (Sözer 1998, 3).

Barth ve Demirtaş'a (1997, 1.5) göre; sosyal bilimler konu alanlarıdır ve bunlar arasında tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi yer almaktadır. Sosyal bilimler, insan davranışlarını çeşitli yönlerden, nesnel bir yaklaşımla inceleyen alanlardan oluşmaktadır. Buna bağlı olarak da, sosyal bilimlerin içeriği, kendi aralarında bağlantılı ve karmaşık birçok sosyal insan yaşantısından türetilmiştir.

Sosyal Bilimler, insanların diğer insanlarla ve toplumla olan ilişkilerini inceleyen bir disiplinler topluluğudur. Sosyal Bilgiler ise, Sosyal Bilimlerin bulgu ve verilerinin, bir toplumda yaşayan insanlar için gerekli olan temel ve ortak öğelerini kapsamaktadır. Sosyal Bilgiler, bir toplumu oluşturan bireylerin, o toplumdaki yaşayışı, ilişkileri, kültürü, öteki toplumlarla olan ilişkiler içindeki yerini ve bu konulardaki ortak ve temel bilgilerin oldukça kapsamlı bir bölümünü oluşturur. Sosyal Bilgiler öğretiminde içerik, genellikle Sosyal Bilimlerle ilgili disiplinlerden seçilir. Toplumsal yaşamdaki düzenlemeler, her türlü ilke ve genellemeler bu alanın konusu olabilir. Sosyal Bilgiler derslerinde olgulara bir bütün içinde yer verilir. Bunun nedeni de, özellikle çocuğun, somut işlemler döneminde, her türlü olguyu ayrı ayrı ve parça parça değil, bir bütün

içinde algılamasından kaynaklanır. Onun bu bütünsel algılama özelliği ve Sosyal Bilimlerin bütüncül bir yaklaşıma uygun düşen niteliği Sosyal Bilgiler derslerinin böyle bir yaklaşımla ele alınmasını gerektirmiştir. Sosyal Bilimler, toplumda insan davranışlarının sistematik olarak incelenmesiyle ilgilenen disiplinleri içerir. Sosyal Bilimleri, fen ve teknik alanların dışında kalan ve insan bilimlerini de kapsayan bir tanım içinde düşünmek gerekir (Önal ; Kaya 2004, 24-25).

Çeşitli kaynaklarda, Sosyal Bilimlerin değişik tanımlamaları yapılırken, değişik bölümlenmeleri de dikkati çekmektedir. Bu bakımdan, Sosyal Bilimler kapsamına giren alanları kesin çizgilerle birbirinden ayırmak oldukça güçtür. Yapılmış olan bölümlenmeler genellikle farklılıklar gösterir (Sözer 1998, 4).

Sözer'e göre (1998, 4); Bilgi Sosyolojisi açısından yapılan bir bölümlenmede bilimlerin genel olarak üçe ayrıldığı görülmektedir:

- İnsan Bilimleri (Beşeri Bilimleri),
- Doğa Bilimleri,
- Matematiksel Bilimler.

Eğitim kuşkusuz İnsan Bilimleri içinde yerini almaktadır. Sosyal Bilimlerin ise, İnsan Bilimleri ile aynı alanları paylaştığı görülür. Gerçekten de, sosyal bilim alanlarını, Fen ve Teknik alanların dışında kalan ve İnsan Bilimlerini de kapsayan bir tanım içinde düşünmek gerekir. Dolayısıyla, Eğitim Bilimleri de Sosyal Bilimler kapsamında yer alan bilimler arasındadır (Sözer 1998, 4).

Sosyal Bilgiler eğitiminin dünyada ne zaman ve nerede başladığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, bu alandaki çalışmalar ve eğitim etkinlikleri oldukça eskilere dayanmaktadır. Eski Mısır ve Perslerde, toplumsal yaşamla ilgili birtakım bilgi ve becerilerin insanlara kazandırılmaya çalışıldığı bilinmektedir. Daha sonraları Antik Roma'da, kimi okullarda Aritmetik ve Geometri ile birlikte Mitoloji, Tarih, Coğrafya, Hukuk ve Felsefe gibi derslerin verildiği görülür. İlk kez "Sosyal Bilgiler" adıyla bir dersin ilk ve ortaokullarda okutulmasını Fransız düşünürü Condorcet (1743-1794) savunmuştur. Amerika'da 18. Yüzyılın sonlarına doğru Ahlak Eğitiminin içinde kimi toplumsal kuralların öğretildiğine tanık olunmaktadır. Ancak, Amerika Birleşik Devletleri'nde Ulusal Eğitim Konseyi 1892 yılında, ülkede "ulusal toplum" anlayışını

oluşturmak üzere Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi konularından oluşan bir tür Sosyal Bilgiler dersi içeriğinin okutulmasını kararlaştırmış ve böyle bir dersin öğretimi başlatılmıştır. Bununla birlikte, Sosyal Bilgiler (Social Studies) terimi Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk kez 1916 yılında kullanılmaya başlanmıştır (Sözer 1998, 9).

Türk Eğitim Tarihinde ise, Türklerin İslamı kabul edişlerinden önce, toplumsal yaşamla ilgili birtakım bilgi ve kurallarla gelenek-görenekler çocuk ve gençlere öğretilmeye çalışılmıştır. İslamın kabul edilişinden sonra da, daha çok İslam dinine temel olan konuların kazandırılması yoluna gidilmiş; Osmanlılarda, özellikle sıbyan mektepleri ve medreselerde din temeline dayalı bilgiler programlarda ağırlık taşırken, Sosyal Bilimler içinde yer alan kimi dersler, kurumların öğretim düzeylerine uygun biçimde (mekteb-i iptidaiye, rüştiye, idadiye, sultaniye ve darülfünunda) belirli saat ve sürelerle okutulmuştur. Bu durumun, genel olarak Cumhuriyet dönemine dek sürdüğü görülür (Sözer 1998, 9).

Cumhuriyet döneminde ilkokullarla ilgili 1924, 1926, 1930, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989, 1993 ve 1998 yıllarında programlarda düzenlemeye gidilmiştir.

1924 İlkokul Programı'nda Sosyal Bilgiler dersi veya başka bir adla benzer özellikte bir ders mevcut değildir. Sosyal Bilgiler dersi kapsamında Tarih, Coğrafya ve Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye dersleri bağımsız dersler olarak programda mevcuttur. 1924 İlkokul Programı uygulamada iki yıl kalmış daha sonra 1926 İlkokul Programı'na geçilmiştir (Dündar 2008, 20) .

1926 programında, “ilk mektebin başlıca maksadı genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir” ilkesi temele alınmış; tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerine her biri ikişer saatten haftada altı saat olmak üzere 4. ve 5.sınıflarında yer verilmiştir. 1926 programında Sosyal Bilgiler adında bir derse henüz yer verilmemiştir. Fakat I.kademe (1., 2. ve 3. sınıf) Tarih, Coğrafya, Tabiat Tetkiki, Müsahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye adlı dersler Hayat Bilgisi adı altında toplanmıştır.

1930, 1932 ve 1936 programında 1926 programındaki amaçlara ek olarak “bedence ve ruhça en iyi alışkanlıklara sahip olmak, milli, medeni ve insani fikir ve hislere sahip bir hale getirmek” gibi ilkeler de eklenmiştir (Sözer 1998, 8). Bu amaçlara 1948

programında “ilkokul çocuklara milli kültürü aşlamak mecburiyetindedir; içinde yetişen bütün vatandaşlara aynı milli ülküleri, aynı milli amaçları vermek için gerekli bütün bilgileri, alışkanlıkları, ilgileri, hizmet arzusunu verimli bir şekilde kazandırmak” ilkesi de eklenmiş; 4. ve 5. sınıflarda 1936 programındaki ad ve saatleriyle aynen korunmuştur. 1962 program taslağında ilkokulun amacı “kişisel, insanlık münasebeti, ekonomik ve toplumsal hayat” bakımlarından belirlenmiş, Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi derslerinin yerine Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi konulmuş; ders saatleri 4. sınıfta 6, 5. sınıfta 5 saat olarak saptanmıştır (Sözer 1998, 8). 1962 İlkokul Taslak Programı’nın 6 yıllık gibi uzun bir deneme süreci sonunda geliştirilerek uygulamaya konulan 1968 İlkokul Programı’nda ise, dersin adı sosyal bilgiler olarak değiştirilmiş; dördüncü ve beşinci sınıflarda beş saat olarak okutulmuştur (MEB 1968). Ortaokullarda ise (bugünkü ilköğretimin 6., 7. ve 8. sınıfları), 1924 yılından başlayarak 1967 yılına dek değişik tarihlerdeki program düzenlemelerinde Tarih ve Coğrafya dersleri aynı adla fakat zaman zaman değişen haftalık sürelerle (ikişer, üçer ya da birer saat olarak) yer almıştır. Bu derslerin yanında, ayrıca, yine zaman zaman değişen adlarla Malûmat-ı Vataniye, Vatani Malûmat, Yurt Bilgisi, Yurttaşlık Bilgisi, Vatandaşlık Bilgileri (tümü aynı ders), haftada ikişer ya da birer saat olarak uzun yıllar okutulmuştur. Daha sonra 1967 programında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri Sosyal Bilgiler adı altında birleştirilmiş ve bu ders ortaokulların birinci ve ikinci sınıflarında haftada beş saat; üçüncü sınıflarında ise dört saat olarak okutulmuştur (Sözer 1998, 10). Sosyal Bilgiler, bu adla ilk kez yer aldığı 1968 İlkokul Programı’nda, daha önce Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi ’ne yüklenmiş misyonu devralmıştır. Bundan dolayı sosyal bilgiler, gerek bu programda, gerekse daha sonraki yıllarda yayınlanan programlarda, 4-5. Sınıflardaki iki mihver dersten biri olarak kabul edilmektedir (Öztürk; Otluoğlu 2005, 16).

1985 yılında, ortaokullarda Sosyal Bilgiler eğitimine son verildiğini ve bunun yerine Milli Coğrafya, Milli Tarih derslerinin başlatıldığını ve aynı yıl Vatandaşlık Bilgileri dersi içinde yeni düzenleme yapıldığını görüyoruz. Daha sonra 1992 yılında da yeni bir Vatandaşlık Bilgileri programı uygulamaya geçirilmiş; 1993'te de Milli Tarih ile Vatandaşlık Bilgileri programlarında kimi değişiklikler yapılmıştır. 1997 yılında sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim uygulaması ile ilgili yasanın yürürlüğe

girmesinde sonra, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 10.09.1997 tarih ve 143 sayılı kararı ile ilköğretim okullarında okutulan Milli Tarih ve Milli Coğrafya dersleri uygulamadan kaldırılmış, yerlerine Sosyal Bilgiler dersinin konması kararlaştırılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 02.04.1998 gün ve 62 sayılı kararı ile kabul edilen yeni "Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı" ilköğretim 4., 5., 6. ve 7. sınıflara yönelik olup "öğretimin kalitesini yükseltmek, ezberci bir eğitim yerine, günün ihtiyaçlarına cevap vermek" amacını taşımaktadır. Yeniden düzenlenen Sosyal Bilgiler dersine programda, ilköğretimin 4., 5., 6. ve 7. sınıflarında haftada üçer saat olarak yer verilmesi öngörülmektedir. "Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi" adlı ders ise, 7. ve 8. sınıflarda birer saattir. Ayrıca, yalnızca 8. sınıfta "T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük" adıyla haftada iki saatlik bir Tarih dersi daha vardır. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından taslak olarak uygulamaya konulduğu belirtilen Sosyal Bilgiler programı üzerinde, geliştirme çalışmalarının da sürdürüldüğü bildirilmektedir (Sözer 1998, 10).

Ülkeler uyguladıkları eğitim programları ile vatandaşlarında istendik davranışlar meydana getirerek varlıklarını sürdürmek ve insanlarına daha iyi hizmet vermeyi hedeflerler. Ülkelerin uyguladıkları eğitim programları farklı disiplinlerin bir araya gelmesiyle oluşturulur. Türkiye'de ilköğretim okullarında uygulanan öğretim programlarından biri de sosyal bilgiler öğretim programıdır. Diğer bütün programlarda olduğu gibi sosyal bilgiler programının da başarıya ulaşabilmesi için önemli gereçlerden biri de nitelikli ders kitaplarının oluşturulmasıdır (Önal; Kaya 2004, 23).

Türkiye'de eğitim programlarında görülen aksaklıklar dikkate alınarak 2004 yılında tüm öğretim programlarında değişime gidilmiştir. Değişime gidilen programlardan birisi de doğal olarak ilköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim (SBDÖ) Programı olmuştur (Oruç; Tokcan; Tay 2009,1).

Yeni sosyal bilgiler programı, tümüyle davranışçı yaklaşımlardan öte, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yasama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir gelişim göstermektedir. Bu yaklaşımla öğrenci merkezli, dolayısıyla etkinlik merkezli, sosyal bilgiler açısından, bilgi ve beceriyi dengeleyen öğrencinin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevre ile

etkileşmesine olanak sağlayan yeni bir anlayış yaşama geçirilmeye çalışılmaktadır (MEB 2005, 45).

Düzenlenen programların başarıya ulaşabilmesi, uygulama ortamına, uygulayıcının yeterliliğine ve uygulamanın yapılacağı grubun özelliklerine de bağlıdır diyebiliriz. Bu unsurlardan uygulamanın yapılacağı grubun yani öğrencilerin program yeterliliklerine ulaşabilmesi için davranışlarında değişiklikler oluşması ya da oluşturulması gerekmektedir (Tay; Akyürek Tay 2006, 76).

2.2 Sosyal Bilgiler Dersinin Eğitim ve Öğretimde Önemi

2.2.1 İlköğretim ve Önemi

Türk Milli Eğitim Sisteminin genel yapısına baktığımızda önce örgün ve yaygın eğitim olarak ikiye ayrılır. Örgün eğitim de;

- İlköğretim
- Orta Öğretim
- Yüksek Öğretim olarak üçe ayrılır.

İlköğretim içine, okul öncesi eğitimi, ilkokullar ve orta okullar; orta öğretim içine, liseler ile mesleki ve teknik öğretim; yüksek öğretim içine de üniversiteler ve yüksek okullar girer (Binbaşıoğlu 1988, 158).

İlkokullarda kazandırılan bilgi ve becerilerin bir yandan bireyin hayata atıldığı zaman kendisi ve toplum için daha üretken ve verimli olmasını sağlarken diğer yandan da daha ileri eğitim kademelerindeki öğrenmelerin temelini oluşturur. Özellikle eğitim olanaklarının sınırlı olduğu Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, toplumdaki tüm bireylerin en azından temel bilgi ve becerilerle donatılmış hale getirilmesi açısından ilkokulların eğitim sistemini oluşturan diğer eğitim kurumları arasında ayrı bir yeri ve önemi vardır. Bu nedenle ülkemizde Cumhuriyetin kurulmasından sonra ilköğretimin yaygınlaştırılması temel eğitim politikalarından biri olmuştur (Fidan; Erden 1987, 215).

Cumhuriyet döneminde, eski “İbdiî Mektepleri”, ilkokul adını almıştır. Bu okullar, daha sonra altı yıllık iken, Cumhuriyet döneminde beş yıla indirilmiş ve bugüne kadar, birkaç kez değişiklik yapılmıştır. İlköğretimdeki okul, öğrenci ve öğretmen sayısı, Cumhuriyet döneminde, özellikle 1940’tan sonra, büyük artış göstermiştir. 1985 yılında

Türkiye’de 48.502 İlkokulda 6.527.036 öğrenci ve 209.911 öğretmen vardı. Bunda, 1936’da başlayan eğitimci yetiştirme ve 1940’tan sonra da Köy Enstitülerinde öğretmen yetiştirme etkinliklerinin rolü olmuştur. Daha sonra Türkiye’de okulsuz köy kalmamıştır, denebilir. Ancak, ulaşım olanağı olmayan köylerin çocuklarının okuduğu 92 adet bölge okulu vardır. Köylerden kentlere göçün sonucu olarak kentlerdeki okulların %73’ü ikili ve üçlü öğretim yapmak zorunda kalmıştır. (Binbaşioğlu 1988, 160).

Günümüzde toplum eğitim düzeyini yükseltmek ve ortaokulları daha işlevsel bir yapıya kavuşturmak için, bu okulların ilkokullarla birleştirilerek zorunlu eğitim sürecinin sekiz yıla çıkarılmasına yönelik çalışmalar yapılmıştır. İlköğretim süresinin 8 yıla uzatılması, 1973 yılında Milli Eğitim Temel Kanunu ile kabul edilmekle birlikte, bu yasa gerekli şartlar sağlanmadığı için, yaklaşık 20 yıl uygulanamamıştır (Fidan; Erden 1987, 215).

Milli Eğitim Temel Kanununda da açıklandığı gibi (1973) ; İlköğretim kurumları sekiz yıllık okullardan oluşur. 1997 yılında yapılan değişiklikle bu okullarda kesintisiz eğitim yapılır ve bitirenlere ilköğretim diploması verilir.

8 yıl süren ilköğretim uygulaması ilk kez 1981-82 öğretim yılında 10 okulda başlatılmıştır. İlköğretim okullarının sayısı, 1989-90 öğretim yılında 927’ye, 1993-94 öğretim yılında ise 7618’e ulaşmıştır. İlköğretimde gerçekleşen bu hızlı gelişmeye karşın, Türkiye’de halen bağımsız yaklaşık 50.189 ilkokul bulunduğu göz önünde bulundurulursa, 1990’lı yılların başında ilkokulların %15’inin ilköğretime geçebildiği söylenebilir (Fidan; Erden 1987, 215).

İlköğretimin Amaç ve Görevleri (MEB 1973) : ilköğretim 6 - 14 yaşlarındaki çocukların eğitim ve öğretimini kapsar, İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Amaç ve görevler: İlköğretimin amaç ve görevleri, milli eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak,

- Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek;
- Her Türk çocuğunu ilgi, istidat ve kabiliyetleri yönünden yetiştirerek hayata ve üst öğrenime hazırlamaktır.

- İlköğretimin son ders yılının ikinci yarısında öğrencilere, ortaöğretimde devam edilebilecek okul ve programların hangi mesleklerin yolunu açabileceği ve bu mesleklerin kendilerine sağlayacağı yaşam standardı konusunda tanıtıcı bilgiler vermek üzere rehberlik servislerince gerekli çalışmalar yapılır.

2.2.2 İlköğretimde Sosyal Bilgiler Dersi

İlköğretim programlarına baktığımızda Sosyal Bilgiler dersi, ilkokul 1., 2. ve 3. sınıfında okutulan Hayat Bilgisi dersini temel alarak yapılanmaktadır.

Hayat Bilgisi; İlköğretimin 1-2-3. sınıf öğretim programlarında yer alan bir derstir. Hayat Bilgisi dersindeki konular, çocukların deneyim dünyasına uygun olarak ev, aile ve okul ile yakın çevre gibi konulardan seçilir ve ders, konu merkezlidir. Bu konular hem somut durum ve olguları içermekte hem de çocuğun yakınında olandan başlamaktadır.

Bu konular ilk üç yıl boyunca konu kapsamı yoğunlaşarak devam etmektedir. Konular yapı itibarıyla çocuğu geliştiricidir; çünkü hem psikolojik hem de fizyolojik olarak kendini tanımasına ve çevresini anlamlandırmasına yardımcı olur. Bu bağlamda Hayat Bilgisi dersi, çocuğun doğumundan itibaren geçen 6-7 yıldan bu yana dünyayı nasıl anlamlandırıdığına ilişkin deneyimleri merkeze alarak, bundan sonraki yaşamına ilişkin bilgi, beceri ve değerleri kazandırmaya, çevresini sosyal ve fiziki boyutta anlamasına katkıda bulunmaya çalışan derstir, demek yanlış olamayacaktır (Kabapınar 2007, 1).

Hayat Bilgisi disiplinler arası yaklaşıma göre düzenlenir. Özellikle, ilkokulun ilk yılları için uygundur. Çünkü öğretmen, birçok konuyu aynı anda öğretmek zorundadır. Bu yaklaşım sayesinde, tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, sağlık, güvenlik ve fen bilgisi gibi birçok disiplin, hayat bilgisi dersinin içeriğini oluşturur. Bu yöntemle, öğretmen, çocukların somut dünyasına, soyut olayların ve fikirlerin geçişini sağlar. Burada Toplu Öğretim yaklaşımı esastır (Barth ; Demirtaş 1997, 1.12).

Hayat Bilgisi, doğal ve toplumsal gerçekle kanıtlanmaya dayalı bir bağ kurma süreci ve bu süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi bu derste doğal ve toplumsal olgu ve olaylar ele alınıp işlenmektedir. Sözcelişi; okul, okulda yaşam, aile, Cumhuriyet Bayramı gibi olgu ve olaylar toplumsal; sonbahar, kış ve çevremizde yaşam gibi olgu ve olaylar ise doğaldır.

Çocuk içinde yaşadığı doğal ve toplumsal olgu ve olaylar bilmek, onları anlamak, yorumlamak, kestirmek, ilke, genelleme ve yöntemleri yeni olgularda kullanmak, analiz etmek, yeni çözümler önermek ve değerlendirmek gibi davranışları kazanmak zorunda kalabilir. Bu istendik davranış düzeyleri tüm yaşamla ilgilidir. Bu nedenden dolayı, Hayat Bilgisi dersi doğal ve toplumsal bilim alanlarını kapsadığı gibi düşünsel ve sanatsal alanları da içerebilir (Sönmez 1998, 2).

Bundan dolayı da Hayat Bilgisi dersi “yaşamda var olan her şeyi” içerebilir. Bu yönü ile insan davranışlarını ve grup dinamiğini inceleyen davranış bilimlerinden yararlanır. Ancak doğal, beşeri, sosyal bilimlerle ilgili bilgi ve beceriler eğitim programında yer alır (Tekindal; Cin; Demircioğlu ve Diğerleri 2002, 9).

Hayat Bilgisi dersi, Türkiye’de ilköğretim 4.sınıftan itibaren Sosyal Bilgiler ile Fen ve Teknoloji adı altında ikiye ayrılarak devam etmektedir. Hayat Bilgisi dersinin varlığını Gestalt Psikolojisi olarak adlandırılan yaklaşım temellendirmektedir. Buna göre ilköğretimin ilk üç yılındaki çocuklar, dünyayı bir bütün olarak algılar ve yorumlar. Olguları sosyal ya da fen olarak ayırtmazlar. Bu çerçevede, bir konu verilirken bir bütün olarak verilmelidir. Sözelimi “mevsimler” ile ilgili bir konu işlenirken, çocuğa mevsimler ve özellikleri tanımlanırken aynı zamanda bu mevsimlerde nasıl giyineceği, neler yenilmesi gerektiği, hangi hastalıklara yakalanabileceği ve önlem alınması için ne yapılması gerektiği gibi hem sosyal hem de fen bilimlerine ilişkin konu ve kavramlar bir arada verilmektedir (Kabapınar 2007, 2).

Pozitivist paradigmanın önde gelen temsilcilerinden Newton’ın fiziğini kendine model alan, Sosyolojinin de isim babası olan Auguste Comte, sosyal bilimlere doğa bilimiyle daha yalın hale getirerek pozitivist bir tümelci söylemden hareketle nasıl ki doğayı ona egemen olan yasaları ortaya koyarak açıklayan bir doğa bilimi var ise; tarihi ve toplumu da onlara egemen olan yasaları ortaya koyarak açıklayan bir sosyal bilim de olmalıdır görüşünü savunmuştur (Can 2005, 2).

Doğa bilimleri, çocukların doğal merak ve isteklerinin geliştirilmesinde, evrenin gizemini keşfetmede güçlü bir anahtardır. Belirtilen durumlardan hareketle Hayat Bilgisinin; doğa bilimlerinden yararlanarak, öğrencilere yaşadıkları fiziksel çevredeki varlıkların özellikleri ve birbirleri ile olan ilişkileri, üzerinde temel bilgi ve anlayışları kazandırmaya yönelik bir bilgi temeline sahip olduğu söylenebilir. Bu alandaki bilgi

birikiminin toplum ve bireyin yararına sunulması amacıyla “fen öğretimi” ön plana çıkmıştır (Tekindal; Cin; Demircioğlu ve Diğerleri 2002, 9).

İlköğretim hayatın ve dünyanın temel ilkelerinin ve kavramlarının anlaşılmasını amaç edinmiştir. Fen Bilgisi öğrencilere yaşadıkları çevrede var olan değişimlerin nasıl ve ne şekilde değiştiğinin farkına varmasına yardım etmeye çalışır.

Fen Bilgisi, ilköğretimin birinci kademesinde Hayat Bilgisi dersinin daha geliştirilmiş ve özelleştirilmiş bir biçimi olarak görülürken; ikinci kademesinde ise bir içerik dersi olarak verilir. IV. ve V. sınıf öğrencileri Fen Bilgisi konularını yaşadıkları çevrede her zaman bulabilirler, ancak o yaşlarda bunu fark edemeyebilirler. Öğretmenin çok az yardımıyla öğrenci Fen Bilgisini daha iyi tanıyabilir ve Fen Bilgisi meraklısı haline gelebilir (Gezer; Köse 1999, 162).

Hayat Bilgisi dersi çok sayıda ülkenin ders programında yer almaktadır. Türkiye ve Almanya, Hayat Bilgisi dersi gibi bir kapsama sahip ülkelerden ikisidir. Diğer ülkelere, bu yaş kuşağı çocukları için farklı yaklaşımları tercih etmektedir. Söz gelimi Amerika, ilk yıllardan itibaren “Social Studies” adı altında Sosyal Bilgiler temelli bir ders tercih etmiş, Fen Bilgisi de ayrı bir ders olarak okul programlarında yer almıştır. Buna karşılık İngiltere ise, Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık gibi dersler ile ilkokul çocuğuna “okula hoş geldin” demektedir(Kabapınar 2007, 2).

2.2.3 Sosyal Bilgiler Dersinin Eğitim-Öğretimde Yeri

Ülkemizde zorunlu ve temel eğitim olan ilköğretimden itibaren çeşitli dersler okutulmaktadır. Bu derslerin arasında mihver ders olarak okutulan Sosyal Bilgiler Dersi önemli bir yere sahiptir. Sosyal Bilgiler, insan ilişkilerini göz önünde tutarak, insanların toplumsal ve fiziksel çevreleriyle olan ilişkilerini inceleyen bilim dalı olarak tanımlanır (Barth; Demirtaş 1997, 1.6).

İlköğretimde temel derslerden biri olan Sosyal Bilgiler dersi programının, gerek program öğelerinin her birinin dikkate alınarak hazırlanması, gerekse programın uygulama koşulları toplumun ve ülkenin gelecek kuşaklarını yetiştirmek anlamında büyük bir öneme sahiptir. Çünkü Sosyal Bilgiler dersi, öğrencilerin toplum ve toplumun sorunları hakkında bilgi sahibi olmalarında ve iyi bir vatandaş olarak sorumluluklarını öğrenmelerinde, insan ilişkilerini anlamalarında, ulusal ve evrensel özellikleri ve

değerleri kavramalarında en temel derslerden birisidir. Bu yüzden, bireyin kişiliğinin gelişmesinde, topluma uyumlu, üretken ve verimli insan olarak yetişmesinde tartışılmayacak kadar önemli bir yere sahip olan Sosyal Bilgiler dersinin öğretim programının, bilim ve teknolojiadaki değişmeler, sosyokültürel dönüşümler ve toplumsal, siyasal, ekonomik evrilmeler, bireyin ve toplumun gereksinimleri dikkate alınarak bilimsel bir yaklaşımla sürekli olarak geliştirilmesi bir zorunluluktur(Aykaç 2007, 50).

Ancak Türkiye’de, genelde, program geliştirmeden çok parçacı bir bakışla programlara yamaların yapıldığı ya da köklü dönüşümlerin yaşandığı zamanlarda, programların tümüyle değiştirildiği gözlenmektedir. Bu anlayışın izlerini, son Sosyal Bilgiler programında da gözlemek olasıdır. Zira ülkenin kendi öznel koşulları çok fazla dikkate alınmadan ve gerekli koşullar hazırlanmadan, küreselleşme ve Avrupa Birliğine uyum çerçevesinde bir önceki programın bütünüyle terk edildiği ve öncekinden köklü bir kopuşu içeren bir program oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Bu açıdan yeterli koşullar hazırlanmadan ve program geliştirme mantığından çok program değiştirme mantığıyla hazırlanan bir programın, kimi eksiklikler içermesi olasıdır(Aykaç 2007, 50).

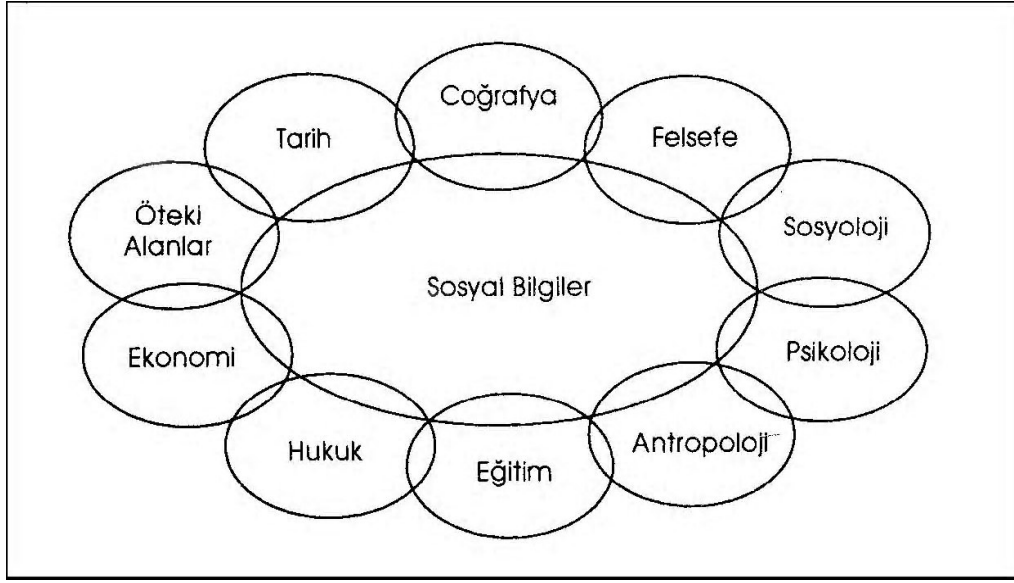
Sosyal bilgiler 4. ve 5. sınıflarda okutulan bir ders olup çok disiplinli yaklaşıma göre düzenlenmiştir. Bu da, programın coğrafya, tarih ve yurttaşlık bilgisi dersleri esas alınarak yapılan bir düzenlemedir. Bu, somut deneyim ve konulara dayanılarak hazırlan hayat bilgisi programından farklıdır. Kısacası, çok disiplinli sosyal bilgiler yaklaşımda, içerik, tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi derslerinden alınan konularla oluşturulur ki, bu da, programda kolaylıkla fark edilebilir (Barth; Demirtaş 1997, 1.13).

Bir toplumda yaşayan insanların, o toplumun yaşayışı, ilişkileri, kültürü, dünya toplumları içindeki yeri, çeşitli uluslarla bağlantıları konusundaki temel ve genel bilgilerinin önemli bir bölümünü "Sosyal Bilgiler" oluşturmaktadır. Ancak, Sosyal Bilgiler; Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi gibi günümüzde ilköğretim programlarında yer alan; aslında "Sosyal Bilimler" denilen Sosyoloji, Ekonomi, Psikoloji, Antropoloji vb. gibi disiplinlerden seçilerek, o yaşlardaki öğrencilerin düzeyine uygun, daha somut ve daha yalın özelliklere sahip duruma getirilen konuları içermektedir. Son yıllarda, toplumsal gelişmelerin hızlanması ve bilimsel bilginin hızla artmasıyla, ortaya çıkan 'bilgi patlaması' sonucu, Sosyal Bilimler içinde yeni yeni disiplinler oluşmakta ve disiplinler arası çalışmalar giderek önem

kazanmaktadır (Sözer 1998, 7).

Sosyal bilimler şemsiyesi altında öncelik, tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisine ilişkin konulara yer verilmiştir. Bu anlamda bu üç sosyal bilimler alanı, sosyal bilgiler dersleri ile öne çıkarılmıştır. Ancak 2004 yılında hazırlanan “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4.-5. Sınıflar) Öğretim Programı”nın konu içeriği dikkatlice incelendiğinde tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisine ilişkin konuların yanı sıra sosyoloji, psikoloji, hukuk ve ekonomi bilim dalları ile ilintili konularda da ağırlıklı 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler programlarında yer verildiği görülmektedir. Bu bağlamda yeni program ile sosyal bilgiler dersi başlığı altında sunulan, sosyal bilimlere ilişkin disiplin alanlarında artış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim anılan programın giriş bölümünde de “tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgisi açılarından çok yönlü ele alındığı” belirtilmiştir. Tüm bunlara koşut olarak, yeni programda sosyal bilgiler “bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği, toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir.” (MEB 2004) şeklinde tanımlanmıştır (Kabapınar 2007, 3).

Sosyal Bilimlerin büyük ölçüde ortak ve birbirini tamamlayıcı yönleri sahip bulunması, disiplinler arası yaklaşımı desteklemekte, ayrıca bunu gerekli kılmaktadır. İşte Sosyal Bilgiler dersi, daha önce de belirtildiği gibi, böyle bir yaklaşıma olanak tanıırken temel kültür öğelerini, birçok alandaki çalışmalardan sağlanan bulgulardan, disiplinler arası bir yaklaşımla alıp yoğurmakta; ilköğretim düzeyine ve kendi yapısına, kendi doğasına uygun bir anlayışla varlığını bütünleştiren bir ders olarak programdaki yerini almaktadır. Sosyal Bilgilerin kapsadığı alanlar **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.** 'deki görülebilir (Sözer 1998, 7).

Şekil 2.1 Sosyal Bilgilerin Kapsadığı Alan

İlköğretimde, çocuk toplumsallaştırılırken, sınıfta, değişik bilim dalları ile ilgili ilke ve genellemeler, ayrı ayrı dersler olarak değil, onların ortak noktaları alınarak belirli bir bütün içinde, birbiriyle kaynaştırılmış olarak sunulur. Bütünü görüp anlamak ve ona uygun öğrenme yaşantıları içine girmek daha kolaydır ve böyle bir yaklaşım çocuğun gelişim ve öğrenme ilkelerine de uygun düşmektedir. Öğretimde bütünlük yaklaşımının izlenmesi, öğrencilere önemli yararlar sağlar. Böylece, öğrenciler toplum içindeki yetişkin yurttaş rolüne çok yönlü olarak daha iyi hazırlanabilirler(Sözer 1998, 7).

Ayrıca, ilköğretimdeki Sosyal Bilgiler dersinin, çocuğun içinde bulunduğu toplumsal yaşamla çok yakından ilgili bulunduğunu da belirtmek gerekir. Bu derste çocuk, özellikle içinde yaşadığı yakın ve uzak toplumsal çevresini, geçmişi, bugünü ve geleceği ile yakından tanıma olanağını bulur. Denilebilir ki bu ders, toplumun ideallerini çocuğa kazandırmakla yükümlüdür. Bu derste, çocuk, toplumsal sorunlarla karşı karşıya bırakılır ve kendisinin toplumsal yaşamla kaynaşması sağlanır. Bu yolla, Sosyal Bilgiler dersi, çocuğun toplumsal kişiliğinin oluşturulması ve geliştirilmesinde önemli bir işlevi yerine getirmiş olur (Sözer 1998, 7).

Tüm bu tanımlardan sonra, içerik ve amaç boyutunu demokratik vatandaşlık eğitimiyle birleştirerek kapsamlı bir tanım yapmak gerekirse; sosyal bilgileri, sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanın fiziksel ve sosyal çevresiyle etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve

küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerili demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanı olarak tanımlayabiliriz (Doğanay 2002, 17).

İlköğretim programında (MEB 1995), sosyal bilgiler dersinin amaçları:

- Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden,
- Toplumda insanların birbirleri ile olan ilişkileri yönünden,
- Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri bakımından,
- Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden şeklinde dört ana başlıkta toplanmıştır.

2.3 Sosyal Bilgiler Dersinin Okuldaki Öğrenme ve Öğretme Sürecine Etkisi

Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin de geleneksel anlatım yöntemi dışında yeni yöntem ve teknikleri uygulamaları arzu edilen bir durumdur. Yeni yöntem ve tekniklerin kullanılması konusunda yapılan araştırmalar, bunların pek kullanılmadıklarını ortaya koymaktadır. Buna ders süresinin kısıtlı olması müfredatın yoğun olması, ders araç ve gereçleri bakımından yeterli donanımına sahip olunmaması gibi etkenlerin yanında yöntemlerin bilinmemesi ve öğretmenler tarafından kullanılmaması gibi nedenlerde eklenebilir. Sosyal bilgiler dersinde kullanılan ve geçmişteki klasik anlatım yönteminin yerine dersi, daha renkli hale getirebilecek yeni öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılması gerekmektedir (Kan 2006, 538).

Öğrencilerin istenen davranışları kazanabilmeleri onların öğrenmeye hazır olmalarıyla yakından ilgilidir. Öğrenmeye hazır olma ise öğrencinin bilgisi, yetenekleri, ilgileri, alışkanlıkları, tutumları, değerleri vb. ile ilgilidir. Bu unsurları dikkate almayan bir öğretim durumunda geçerli öğrenme yaşantılarının oluşması beklenemez (Taşdemir 2003, 81).

Sosyal bilgiler dersinde de öğrencilerin tutumlarının olumlu yönde olması ders başarılarını artırabilen bir etken olabilir. Bu nedenle öğrencilerin bu derse yönelik tutumlarının bilinmesi önemli olabilecektir. Bununla birlikte öğrencilerin tutum düzeylerinin bilinmesi öğretmenlere bu dersin öğretimi sürecinin etkililiğine hizmet edebilir (Tay; Akyürek Tay 2006, 76).

Son yıllarda Türk Eğitim Sistemi'nde yaşanan değişimin bir boyutu da kendisini ilköğretim ders programlarında göstermektedir. Birçok dersin öğretim programı gibi, 1998 yılından beri uygulanmakta olan eski *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim (SBDÖ) Programı* da yenilenmiştir. 2004 yılında hazırlanan yeni SBDÖ Programı, 2005-2006 öğretim yılından itibaren ilköğretim okullarında uygulanmaya başlanmıştır. Dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak hazırlanan 2004 SBDÖ Programının temel yaklaşımı; tümüyle davranışçı yaklaşımlardan öte, bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmesini destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemsemesidir (MEB, 2004).

Programın temel yaklaşımı incelendiğinde, bireyin edilgen olarak bilgiyi almak yerine aktif olarak sürece katılarak, çevreyle etkileşim sonucu kendi bilgisini ve kendi bakış açısını oluşturduğunu savunan yapılandırmacı anlayışın tercih edildiği görülmektedir. SBDÖ Programında meydana gelen bu değişimin sonucunda, ilköğretim sosyal bilgiler ders kitapları da yapılandırmacı anlayış doğrultusunda yenilenmiştir. Ders kitapları hem Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) hem de özel yayın evleri tarafından yazılmakta, Talim Terbiye Kurulu'nda uygun görülüp onaylanmaları halinde okutulmaktadır (Çalışkan; Yıldız 2008, 6).

2004 yılında kabul edilerek pilot bölgelerde uygulamaya konulan sosyal bilgiler (4-5-6-7) programı bilim ve teknolojiadaki gelişmelerin eğitim bilimlerine yansımaları, eğitimde kalite ve eşitliğin artması, ekonomiye ve demokrasiye duyarlılığın sağlanması, bireysel ve ulusal değerlerin küresel değerler içinde geliştirilmesi, sekiz yıllık temel eğitim için program bütünlüğünün sağlanması, yatay ve dikey ekseninde kavramsal bütünlüğün oluşturulması, öğretim programlarının Avrupa Birliği normları ile uyumlu hale getirilmesi gibi gerekçelerle hazırlanmıştır. Yeni sosyal bilgiler programının hazırlanma gerekçesi Bakanlıkça şöyle açıklanmaktadır (MEB, 2005) : “Tüm dünyada bireysel, toplumsal ve ekonomik alanda yaşanmakta olan değişimi ve gelişimi; ülkemizde de demografik yapıda, ailenin niteliğinde, yaşam biçimlerinde, üretim ve tüketim kalıplarında, bilimsellik anlayışında, bilgi teknolojisinde, iş ilişkileri ve iş gücünün niteliğinde, yerelleşme ve küreselleşme süreçlerinde görmek mümkündür. Tüm bu değişim ve gelişmeleri eğitim sistemimize ve programlarımıza yansıtmak bir

zorunluluk halini almıştır.”

Milli Eğitim Bakanlığı’nın gerekçesinde de belirtildiği, son yıllarda birçok gelişmiş ülkenin programlarında çeşitli düzenlemelere gidilmiş ve oluşturmacı yaklaşım program hazırlama sürecinde işe koşulmuştur. Özellikle, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Finlandiya ve Yeni Zelanda gibi ülkelerde oluşturmacı yaklaşım ışığında programlar hazırlanarak uygulanmaya konmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2004 yılında hazırlanan Sosyal Bilgiler (4-5-6-7) Programı’nda da bu ülkelerde de temel alınan *oluşturmacı kuram* benimsenmiştir (Önal; Kaya 2004, 27).

Oluşturmacı kuram, öğrencilere, yaparak-yaşayarak öğrenme, problem çözme ve karar verme gibi becerilerin kazandırılması konusunda eğitimcilerin dikkatini çekmektedir. Sosyal bilgiler öğretim programlarının, öğrencilerin kazandıkları bilgileri problem çözmeye ve karar vermeye transfer edebilecekleri zihinsel becerileri geliştirmelerine yardım edecek bir biçimde düzenlenmesi, bu dersin daha etkili olmasına olanak sağlayacaktır. 2004 yılında kabul edilerek uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler (4–7) Programında 4. ve 5. sınıflarda 16 öğrenme alanı belirlenmiştir. Bu öğrenme alanlarından sekizi 4. sınıfta, diğer sekizi 5. sınıfta yer almaktadır (Önal; Kaya 2004, 27).

Türkiye’de 2005-2006 yıllarında uygulamaya konulan yeni İlköğretim Programları ile vatandaşlık eğitimi, ilköğretim 1., 2. ve 3. Sınıflar içerisinde yer alan “İnsan Hakları ve Vatandaşlık” adıyla “Hayat Bilgisi” dersinde bir ara disiplin olarak benimsenmiş ve vatandaşlıkla ilgili konular ünitelere serpilmiştir. İlköğretim 4., 5., 6. ve 7. Sınıflarda yer alan Sosyal Bilgiler dersinde ise, kimi üniteler tamamen vatandaşlık eğitimine ayrılırken kimi ünitelerde ara disiplin olarak verilmiştir. İlköğretim ikinci basamak düzeyinde 7. ve 8. sınıfta yer alan "Vatandaşlık ve İnsan Hakları" dersi kaldırılarak vatandaşlıkla ilgili konular "Sosyal Bilgiler" ve "Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi" dersleri içerisine yayılmıştır. Ayrıca, İlköğretim Programında yer alan diğer derslerde de "İnsan Hakları ve Vatandaşlık" ara disiplin olarak benimsenmiş ve öğrenme etkinliklerinin vatandaşlıkla ilişkilendirilmesi öngörülmüştür (Ersoy 2007, 25).

Yapılandırman yaklaşım doğrultusunda yenilenen Sosyal Bilgiler programının vizyonu demokratik değerleri benimsemiş, düşünme becerileri gelişmiş, etkin ve üretken vatandaşlar yetiştirmek olarak belirlenmiştir. Yenilenen ilköğretim programında Sosyal

Bilgiler dersi, sosyal bilim disiplinleri ve vatandaşlık bilgilerinin öğrenme alanları ve temalar içerisinde birleştirildiği; insanın çevresiyle ilişkisini ve geçmiş-gelecek bağlantısını kurmasına yardımcı olan; toplu öğretim ilkesi doğrultusunda biçimlendirilmiş bir ilköğretim dersi olarak tanımlanmıştır (MEB 2005).

Öğrenme alanları belirlenirken ilköğretimin temel amaçları ile 20. yy'ın ikinci yarısında bilim ve teknolojiye meydana gelen değişiklikler, toplumsal ve sosyal gelişmeler ve Türk toplumunun dünya toplumları ile ilişkilerini düzenleyen hususları dikkate alınarak davranışlar yerine kazanımlara yer vermeye çalışılmıştır. Kazanımlar, “fark eder, ilişkilendirir, ayırt eder, belirler, örnekler verir” gibi üst düzey bilişsel öğrenmeleri oluşturacak şekilde ifade edilmiştir. Kazanımlar erişmede yapılandırmacı yaklaşım temel alınmış olmakla birlikte bu kazanımlar, programın çeşitli bölümlerinde sıklıkla tekrar edilmektedir. Programın içeriğinde temel nokta olarak sadece kazanımlar ile öğrenme alanları dikkate alınmamış, daha önceki programlarda olmayan değer ve becerilere de yer verilmiştir. Her öğrenme alanı için bir beceri ve bir değer belirlenmiştir. Beceri ve değerler belirlenirken öğrencilerin bedensel ve zihinsel gelişimleri dikkate alınmaya çalışılmış, bu yolla da etkin ve sorumlu vatandaş olabilmek için sahip olunması gereken özelliklerin kazandırılması amaçlanmıştır. Öğrenme alanları, kazanımlar, değer ve beceriler bir bütün olarak incelendiğinde tüm bunların öğrencilere kazandırılabilmesi için klasik eğitim anlayışından farklı bir uygulamanın gerekli olduğu görülmektedir. Zaten programın işlenişi ile ilgili olarak yapılan açıklamalarda sıklıkla bu konulara değinilmektedir. Özellikle eleştirel düşünme ile kavram eğitimi üzerinde durulmaktadır. Daha önceki programlardan farklı olarak kavram eğitimi önemli bir yer tutmaktadır. Kavramların kazandırılmasında öğrenci seviyeleri de dikkate alınarak giriş, geliştirme ve pekiştirme olmak üzere üç aşamalı bir öğretim yolunun izlenmesi öngörülmüştür. 2004 Sosyal Bilgiler Programı'nda diğer derslerle ve ara disiplinlerle ilişkilendirmenin nerede ve nasıl yapılacağı açıkça ifade edilmiştir. Bu şekilde bütün programlarda eş zamanlılık takip edilerek öğretimde eş güdümün sağlanabilmesi hedeflenmiştir. Dersin işlenişinde; sosyal bilgiler dersinin klasik ders araç gereçlerinin yanında konu ya da konuları destekleyen birinci el kanıtlardan oluşan (gazete, makale, dergi yazıları, resim, efsane, şiir, masal ya da görgü tanığı vb.) yeni araç gereçler de önerilmektedir (Önal; Kaya 2004, 28).

2.4 Ders Kitapları

2.4.1 Ders Kitabı Tanımı, Önemi ve Kapsamı

Öğretimin gerçekleşmesi için öğretim araçlarına ihtiyaç vardır. Öğretim araçları, öğrenenlerin gerekli davranışları kazanmasında önemli bir işleve sahiptir. Öğrenmenin zamanında gerçekleşmesi, kalıcı olması ve ortamın sağlıklı bir şekilde oluşmasında öğretim araçları kullanılmaktadır. Öğretim araçları çok çeşitlidir (Kılıç; Seven 2004, 17-18).

Ders kitapları öğretim amacıyla kullanılan temel kaynaklardır. Bir derste, bilgilerin öğrenciye aktarımı sürecinde öğrencinin yaş ve bilgi seviyesine uygun, öğretim programları esas alınarak hazırlanmış basılı eğitim araçları olan ders kitapları en yaygın öğretim araçlarıdır (Bayrakçı 2005, 1).

Matbaanın icadı ile kitap basımının yaygınlaşması, insanoğlunun kuşaklar boyunca yarattığı ve naklettiği bilgiyi sıradan insanın da erişiminin yolunu açmıştır. O zamandan günümüze dek, ders kitapları eğitim ortamları için en temel basılı materyal olarak görülmüştür (Tekindal; Cin; Demircioğlu 2002, 318).

Kitaplar, öğretimde öğretmenin gücünü daha iyi kullanmasına ve daha sistematik sunmasına imkan verir; ancak öğretmen, derste kitabın tutsağı olmaması gerektiğini bilmelidir. Öğretmenler, dersleriyle ilgili olarak, öğrencilerine bir ya da daha fazla kitap önerebilirler; ancak öğrencilere önerilecek kitapların ilgi çekici olmalarına özen gösterilmelidir. Öğrenciler, günlük dille yazılmış, kısa cümle ve paragraflı, uygun resimlerle süslü kitapları okumaktan hoşlanırlar. Öğrencilerden kolaylıkla bulamayacakları ya da alamayacakları kitapları sağlamalarını istemek onları zor durumda bırakacaktır (Ünsal; Güneş 2003, 388).

Öğretim programları doğrultusunda hazırlanan ders kitapları hangi anlayışa göre hazırlanırsa hazırlansın ünite sonu değerlendirmeleri öğrencilerin öğrendiklerini tam ve doğru bir şekilde ölçmek, öğrenilenler hakkında bilgi edinmek, öğrencilere uygun dönütleri vererek eksik ve yanlış öğrenmeler ile ilgili gerekli tedbirlerin alınabilmesi açısından önemlidir (Çalışkan; Yıldız 2008, 6). Ders kitabı sayesinde öğretmenler çalışmalarını planlamada önemli bir kolaylık elde ederler. Ayrıca konu bütünlüğü bozulmadan ders işlenmesine yardımcı olur. Öğretmenlere hazır ölçme ve

değerlendirme soruları sağlar. Konuların eksik anlatılmasını önler ve öğrenciye verilecek ödevlere kaynak olur (Özdemir; Pusmaz 2007, 2).

Ders kitapları, hem formal hem de informal eğitim etkinliklerine yönelik kararlar üzerinde de önemli etkilere sahiptir. Bu etkiler de ders kitaplarına okul programlarının amaçlarının gerçekleştirilmesinde önemli bir yer edindirmektedir. Ülkemizde okul eğitiminde ders kitapları her zaman önemli bir yere sahip olmuştur. Çağdaş anlamda eğitim programları yürürlükte olmadığı halde, bir derse ait program yerine bile kullanıldığı görülmüştür. Öyle ki ders kitaplarının , okul programlarının üstlenmiş olduğu toplumsal, siyasal, ekonomik ve bireyi geliştirme işlevlerini yerine getirmek bakımından büyük önem taşıdığı söylenebilir. Ders kitabından , öğrencilerin doğrudan öğrenmelerine ve öğretmenlerin sınıftaki sunuşlarında yöntemler geliştirmelerine yardımcı olması beklenir. Diğer bir ifadeyle ders kitabı , hem öğrenme hem de öğrenme süreçleriyle ilişkili olan bir araçtır.her iki süreçte de insanların öğrenmesine yardım etmek amaçlanır(Tertemiz; Ercan; Kayabaşı 2001, 1-3).

Bütün bunlara karşın belki de en fazla eleştirilen eğitim araçlarıdır. Öğrencilerin ve öğretmenlerin kullandıkları ders kitapları ile ilgili birtakım sorunların bulunduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz (Gümüş 2004, 83).

Gagne'nin fikirlerinden hareketle bir ders kitabı (Tertemiz; Ercan; Kayabaşı 2001, 1-3);

- Öğrencinin derse ilgisini artırması,
- Konuların amaçlarını açıkça ortaya koyması,
- Öğrencinin ilgisini dersin önemli bölümlerine yönlendirmesi,
- Dersin önemli bölümlerine yönlendirmesi,
- Bilginin depolanması için yarar sağlaması,
- Yeterince örnek ve uygulamaya yer vermesi,
- Öğrenciye bilgi ve becerilerini geliştirmek için özendirme,
- Öğrenciye problemi anlamayı ve çözmeyi öğretmesi,
- Öğrencinin kendini değerlendirmesi için seçenekler sunması,

- Öğrenciyi benlik iç kontrol, çalışma vb. yönlerden gelişmeye özendirmesi,

Yeterliliklerine sahip olmalıdır. Bir ders kitabının bu yeterliliklere sahip olmadığını belirlemek, insan gücü, zaman, enerji ve parasal nedenlerden dolayı kolay olmamaktadır. Bu ölçütlerden başka, evrensel olduğu kabul edilen başka ölçütlerde bulunmaktadır. Bütün bilim dalarındaki ders kitaplarına uyabilecek ve soru olarak da ifade edilmiş olan ölçütlerden bazıları şunlardır (Tertemiz; Ercan; Kayabaşı 2001, 2-3):

Organizasyon: Konu başlıkları konunun sunumunu gösteren bir çatı olduğunu gösteriyor mu?

Öğretim Planı: Üniteler ve konular öğrencinin uzmanlaşmasını sağlıyor mu?

Sorular: Sorular anlamlı mı? Metinle ilişkili mi?

Konu: İçindekiler kısmı ve indeks kısmı incelendiğinde kapsadığı konuların iddialı olduğu ortaya çıkıyor mu?

Kaynaklardan Yararlanılması: Yararlanılması için önerilen kaynaklar, uygun mu?

Görüldüğü gibi yukarı da sıralanan ölçütler, oldukça genel ifadelerden oluşmaktadır. Bir ders kitabı, bu ölçütlere uygun olarak seçilse bile, öğretimsel bakımdan yeterince etkili olmayabilir. Çünkü ders kitabı seçimi, okunaklı ya da güçlü düzeyi ve maliyeti gibi bir dizi ölçüte dayanır. Aynı zamanda, her türlü çaba ve iyi niyete karşın seçilen kitap öğretmenlere son derece okunabilir geldiği halde öğrencilere aynı ölçüde okunabilir gelmemektedir. Bu nedenle birçok eğitimcinin üzerinde durduğu en önemli konulardan biri de kitapların okunaklılığıdır. Bir kitabın okunaklılığı, grafiği kitabın belli bölümlerinden seçilen cümle ve hece sayılarını hesaplamayı ve daha sonra bunları birleştirerek kitabın hangi yaş gurubu için uygun olduğunun bulunmasıdır (Tertemiz; Ercan; Kayabaşı 2001, 3).

2.4.2 Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Dış Yapı Tasarımı

2.4.2.1 Dış Görünüm

Ders kitaplarının biçimsel olarak istenen standartlarda olması, öğrencilerin ilgisini çekip, derse karşı olumlu tutum geliştirmelerine yardımcı olur. Kitaplar, öğretmen ve öğrenciye rehberlik yapacak, onları yönlendirecek, doğru ve bilimsel bilgi taşıyacak,

içerik ve bilimsel yönden nitelikte ve kalitede olmalıdır (Tertemiz; Ercan; Kayabaşı 2001, 6).

Ders kitaplarının sayfaları düzgün olmalı ve leke, delik, kir, kırışık, yırtık, buruşukluk, katlanma ve diğer görünüş kusurları ile baskı hataları bulundurulmamalı baskı arka yüze geçmiş olmamalıdır. Ders kitabının kenarları düzgün ve çapaksız kesilmiş olmalı, dikiş ve ciltleme kusurları bulunmamalıdır (Kılıç; Atasoy; Tertemiz ve Diğerleri 2001, 97).

2.4.2.2 Kapak

Bir ders kitabının biçimsel olarak belli standartlara uyması gerekmektedir. Özellikle kitabın ön kapak, kitap sırtı, arka kapak ve iç kapak kısmında kitaba ilişkin, kitabı, kitabı tanıtıcı bilgilerin yer alması gerekir (Tertemiz; Ercan; Kayabaşı 2001, 6).

Ders kitapları incelenirken, öncelikle kitabın biçimsel görünümünün değerlendirmesinden başlanmalıdır. Biçimsel görünüm, ders kitabının bize yansıyan fiziksel görünümüdür. Bu fiziksel görünüm içerisinde kitabın dış ve iç kapakları, sırtı, ön ve arka bölümlerine ait bilgiler, kitabın sahip olması gereken ebatları, form sayısı, yazı büyüklüğü, puntoları, iç düzen ve resimler bulunur (Küçükahmet ve diğerleri 2001, 20).

2.4.2.3 Kapak Bilgileri

Ders kitabının kapak bölümünde bulunması gereken bilgiler vardır. Bu bilgiler Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitaplarını Hazırlama ve İnceleme Yönetmeliği ve TSE (TS102 1992, 1) 'nin aradığı niteliklere göre;

Ön kapak üzerinde: Kitabı adı, kullanılacağı okul türü, sınıf veya amblemi, dersin özelliğine uygun kapak düzeni; yazarın, hazırlayanın, çevrenin adı veya amblemi, yayın evinin adı, kısa adı veya amblemi, dersin özelliğine uygun kapak düzeni bulunmalıdır. Dört veya daha fazla formadan meydana gelen kitaplara sırt verilir.

Kitabın sırtında: Kitabın adı (Kitabın ön kapağı üstte veya yatay durumda iken soldan sağa doğru okunabilecek şekilde düzenlenir.), sınıf veya dönemi (Program sayısı), varsa yayınevinin adı, kısaltılmış adı veya amblemi, basıldığı yıl bulunmalıdır.

Arka kapakta ise: Fiyatı (Sağ alt köşede), ISBN (Sağ alt köşede fiyatın üzerinde yer alacak şekilde), basım evi veya firmanın adı, varsa tescilli markası, adresi, basıldığı yıl,

baskı adedi, kitapların standart işaret ve numarası bulunmalıdır.

2.4.2.4 Kapak Rengi

Ders kitapları yazımında dikkat edilmesi gereken bir özellik, kitapta kullanılacak renklerdir. Renk, bir kitap içerisinde okuyucuyu okumaya motive edici, ilgi uyandırıcı, dikkat çekici renklerden oluşmalıdır. Kitabın tümünde aynı renklerin sık sık kullanılmasından kaçınılmalıdır. Aksi takdirde okuyucu aynı renkleri görmekten belli bir süre sonra sıkılacaktır (Tertemiz; Ercan; Kayabaşı 2001, 6).

2.4.2.5 Kapak Resimleri

Belirli bir düşünce ya da mesaj aktarmada metne destek amaçlı kullanılan resimlerin insan üzerinde güçlü etkileri vardır. Bu nedenle yazı ile birlikte resimlerin kullanıldığı eğitim materyallerinin öğrencileri motive edici olabilmesi için gereken özenin gösterilmesi gereklidir (İşler 2003, 57).

2.4.2.6 Organizasyon Şeması

Bu şemayla ders kitabı içerisindeki unsurlar, şematize edilerek öğrencilerin zihninde somut hale getirilmeye çalışılmaktadır. Bu şemanın açık ve anlaşılır olmasına büyük önem verilmelidir. Bu sayede şemada kullanılan resimler ile öğrencilerin metinlerle anlatılanları bir bütün halinde algılamaları sağlanmaktadır (Tuncer 1998, 95).

2.4.2.7 İçindekiler

İçindekiler kısmı, konuların sayfa düzeniyle birlikte kısaca özetlendiği yerdir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki temalar ve bu temaların içerdiği konular içindekiler bölümünde yer almaktadır. Bu bölüm sayesinde öğrenci ve öğretmen istedikleri ders konularına kolayca ulaşabilmektedir (İlbasmış Akın 2007, 40).

2.4.2.8 Sayfa Sayısı ve Forma Hacmi

Ders kitaplarının forma hacmini belirleyen en önemli unsur programda yer alan, ünite ve konuların dağılımıdır. Kitaplar, formalı olarak yapılmalı, bir formada on altı sayfa bulunmalıdır. Formalar birbirine zımba teli veya iplik dikişle bağlanmalıdır. Bir forma halinde hazırlanan kitaplarda forma kapağa zımba teli ile tutturulmalıdır. Dört veya daha fazla formadan meydana gelen ders kitaplarına sırt verilmelidir (TSE / TS102 1992, 1).

2.4.2.9 Kitabın Baskısı

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitaplarını Hazırlama ve İnceleme Yönetmeliği'nde; Baskılarının açık, net, renkli, estetik yönden ve seviyeye uygun, konu ile bağlantılı ve anlaşılır olması gerekir.

Ciltleme tekniği açısından ise; en dayanıklı ve kullanışlı ciltleme şekli sırttan tutkalla yapıştırmaktır. Bu tür ciltleme otomatik makinelerle yapılmakta ve biraz pahalıya mal olmaktadır. Kitapların ciltlenmesine sentetik tutkallar kullanılmalıdır. Ders kitapları özen ve dikkatle hazırlanmalıdır. Ders kitapları öğrenciye bilimsel metotları, çalışma yöntemlerini gösteren birer araç olmalarının yanı sıra, çocuğa güzeli göstermek ve estetik olguyu aşlamak açısından da oldukça önemlidir (Kılıç; Atasoy; Tertemiz ve Diğerleri 2001, 101-102)

2.4.2.10 Sözlük

Ders kitaplarının arkasında bulunan sözlük kısmı metinlerde bilinmeyen kelimelerin açıklandığı bölümdür. Bu bölümde bulunan kelimeler alfabetik sıraya göre dizilerek açıklanır. Kelimelerin alfabetik sıraya göre açıklanması, öğrencinin aradığı kelimeyi kolay bulmasını sağlar. Bu kelimeler, koyu şekilde yazıldığı için açıklamaları ile karışmadan kolay şekilde ayırt edilebilir.

2.4.2.11 Kaynakça

Kitabın yazımı sırasında yazarın faydalandığı kaynakların gösterdiği bölümdür. Kaynak gösterilirken sırasıyla kitabın yazarının adı, kitabın adı, yayın evinin adı, basım yeri ve basım tarihi belirtilmelidir. Kaynakçanın her bilimsel çalışmada olması ve yazım kurallarına göre eksiksiz ve açık bir şekilde yazılması önemlidir (İşler 2003, 40).

2.4.2.12 Harita

İlköğretim birinci kademede bulunan öğrencilerin yaşları itibariyle, ders kitaplarının en sonunda Türkiye fiziki haritası yer almaktadır. Çünkü bu dönem çocukları fiziki haritayı daha kolay algılamaktadırlar. Aslında Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği'ne göre ilköğretim birinci kademe ders kitaplarında Türkiye haritası şartı konulmamıştır (Yıldırım 2006, 54-60).

2.4.2.13 Tutarlılık

Ders kitaplarındaki yazıların büyüklüğü, öğretim kademesine göre farklılıklar göstermelidir. Eğer çocuk ilköğretim birinci kademesinde ise yazıların daha büyük, ilköğretim ikinci kademesinde ise yazıların daha küçük olmasına dikkat edilmelidir. Kısacası yazıların büyüklüğü çocukların eğitim durumlarına göre farklılık göstermelidir (Tertemiz; Ercan; Kayabaşı 2001, 9).

2.4.2.14 Sayfa Düzeni

Metindeki paragraflar birbirinden kolayca ayırt edilebilmelidir. Çünkü paragraf arası boşlukların satır arası boşluklardan daha geniş tutulması, metnin yapısını daha açık hale getirir, okunabilirliği ve sayfanın görünüm estetiğini arttırır. Eğer metin uzun paragraf içeriyorsa tek sütun, kısa paragraf içeriyorsa iki sütun kullanılmalıdır. Farklı içerik unsurlarını görsel olarak ayırmalı ve sınıflandırmalıdır. Metni parçalara ayırmak için kutular kullanılabilir. Okuma, not alma ve aranan bilgiyi bulmayı kolaylaştırmak için sayfa kenar boşlukları geniş tutulmalıdır. Kenar boşluklarının geniş tutulması okuyucunun dikkatini sayfanın merkezine çeker (Küçükahmet ve diğerleri 2001, 23).

2.4.2.15 Yazı Türü (Font), Punto (Yazı Boyutu) ve Yazı Stili

Ders kitaplarındaki yazıların büyüklüğü, öğretim kademesine göre farklılıklar göstermelidir. Eğer çocuk ilköğretim birinci kademesinde ise yazıların daha büyük, ilköğretim ikinci kademesinde ise yazıların daha küçük olmasına dikkat edilmelidir. Kısacası yazıların büyüklüğü çocukların eğitim durumlarına göre farklılık göstermelidir.

TSE Standartlarına göre, ders kitaplarının metin kısımlarının başlıklar dışında kalan bölümlerinde kullanılan yazılarda;

- 4.sınıflar için 12 punto,
- 5.sınıflar için 11 punto,

Daha üst öğrenim kademeleri için 10 punto büyüklüğünde harf kullanılabilir.

Metinlerin aralarında paragraf boşluğu bulunmayan 100 mm'lik kısımda;

- İlköğretim 4. ve 5. sınıflar için yazılan kitaplarda 20,
- Daha üst öğretim kademesi için yazılan kitaplarda 22 satır bulunur.

Ders kitapları hem içerik bakımından öğrenciye öğrenmeyi zevkli hale getirmelidir. Kitap özellikle öğrencileri çalışmaya, araştırma, gözlem ve deney yapmaya ve düşünmeye özendirici, yönlendirici hazırlık soruları, araştırma konuları, deney ve işlemlere yer vermelidir (Tertemiz; Ercan; Kayabaşı 2001, 9).

2.4.2.16 Görsel Unsurlar

Konuların işlenmesinde kullanılacak ders kitapları ve diğer, açıklayıcı, yönlendirici, tamamlayıcı, şekil, grafik ve resim gibi eğitici ve öğretici nitelikteki öğretim materyallerine yer vererek, öğretme-öğrenme sürecini daha canlı, ilgi çekici ve aktif hale getirilebilir. Onun için ders kitapları hazırlanırken görsel tasarıma da yeterli dikkat ve itina göstermek gerekir (Tertemiz ve Diğerleri 200, 19). Görsel tasarım açısından bir kitapta olması gereken ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kabul edilen Ders Kitaplarının Hazırlanması ve İncelenmesi İle İlgili Esas ve Usullere göre;

- Konuların öğrenciler tarafından daha iyi öğrenilebilmesi için açıklayıcı, tamamlayıcı ve eğitici nitelikteki öğretime yardımcı unsurlara (Harita, kroki, fotoğraf, şema, grafik, resim vb.) yeterince yer verilip verilmediği,
- Bayrağın, " Türk Bayrağı Kanunu" ve "Türk Bayrağı Tüzüğüne" uygun olup olmadığı,
- Öğretime yardımcı unsurların, öğrencinin gelişim basamaklarına ve konulara uygun olup olmadığı,
- Öğretime yardımcı unsurların, estetik yönden uygun, net ve temiz, baskılı olup olmadığı, istatistiksel verilerin en son bilgileri yansıtıp yansıtmadığı,
- Öğretime yardımcı unsurların, kitaba ilgi çekicilik katıp katmadığı, (Renklerde gerçekçilik, estetik sayfa düzenleme, iyi algılama için büyüklük, ilişkisiz ayrıntılardan kaçınma)
- Haritaların incelenmesinde esas “Atlas, Harita, Yer Küre ve Benzeri Eğitim Araçlarının incelenmesine Ait Esaslara” uyulup uyulmadığına dikkat edilmelidir.

Bu dönem öğrenciler somut işlemler döneminde olduğu için, kavramların resimlerle ifade edilmeleri öğrenmeyi kolaylaştırır. Konudan önce konuyla ilgili resimler işlenmelidir. Ders kitabında yer alan resimler, öğrencilerin yaratıcı düşünme, problem

çözme ve empati kurma yönlerinin geliştirilmesinde kullanılmaktadır. Kitapların resimlerle desteklenmesi, kitapları çekici kılarken diğer taraftan da öğrenciyi merkeze alan bir eğitim sağlar. Ayrıca ilköğretim birinci kademe ders kitaplarına basılan resimler renkli olmalıdır. Yazı ile birlikte görsel unsurların birlikte kullanıldığı ders kitapları öğrenciler için daha motive edicidir (İşler 2004, 46).

2.4.2.17 Vurgulamalar

Ders kitaplarında yer alan önemli sözcük veya cümleye öğrencinin ilgisini çekebilmek için vurgulama araçlarından yararlanılmalıdır. Bunlardan bazıları renkli yazma, koyu yazma, yazı karakterlerini değiştirme (örneğin; İtalik gibi), ya da balon içine alma. Bu yöntemler sayesinde öğrencinin dikkati çekilmek istenen asıl yöne doğru yönlendirilmektedir. Bunu sağlamak için dikkat edilmesi gereken noktalar vardır. Bunlar;

- Metin içinde önemli fikirler vurgulanmalıdır. Ancak vurgulamalar için tümü büyük harflerden oluşmuş cümleler kullanmaktan kaçınılmalıdır. Büyük harfler kısa başlıklar için kullanılabilir. Küçük harflerle yazılan kelimelerin her biri, diğerlerinden ayrılmasını sağlayan benzersiz şekillere sahiptir. Bu sayede okunmaları kolaylaşır.
- Başlıklar için farklı bir yazı tipi kullanılmalıdır.
- Önemli kavramlara dikkat çekmek için yan başlıklar kullanılmalıdır.
- Altını çizme tekniği, kelimelerin okunmasını zorlaştırdığı için kullanılmamalıdır.
- Vurgulama araçlarının kullanımında tutarlı olunmalıdır. Aksi takdirde önemlerini yitirirler. Örneğin; koyu yazma metin içinde hangi amaçla kullanılmışsa, metnin tamamında aynı amaca hizmet etmeli.

Vurgulama araçlarının kullanımında aşırıya kaçmamak gerekir. Örneğin dikkat çekebilmek istenen bir kavramın hem yazı tipini değiştirmek, hem de koyu yazma karmaşıklığa neden olur. Metin içerisinde vurgu amaçlı süslü yazı tipleri kullanılmamalıdır. Çünkü süslü ve gölgeli yazıları okumak zordur. Ancak bunlar başlıklarda kullanılabilir (İlbasmış Akın 2007, 45-46).

2.4.3 Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İç Yapı Tasarımı

2.4.3.1 Sosyal Bilgiler Dersi ile Kazandırılan Beceriler

Her öğrenme alanı için bir beceri ve bir değer belirlenmiştir. Beceri ve değerler belirlenirken öğrencilerin bedensel ve zihinsel gelişimleri dikkate alınmaya çalışılmış, bu yolla da etkin ve sorumlu vatandaş olabilmek için sahip olunması gereken özelliklerin kazandırılması amaçlanmıştır (Önal; Kaya 2004, 28).

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB 2009).

Beceri öğrencilerde, öğrenme süreci içerisinde kazanılması, geliştirilmesi ve yaşama aktarılması tasarlanan kabiliyetlerdir. Sosyal Bilgiler Programı, ilköğretim 4 - 8. sınıf düzeyinde diğer derslerle birlikte ilk 9 beceriyi kazandırmanın yanında, kendine özgü 6 beceriyi kazandırmayı da amaçlamaktadır. Bu beceriler aşamaları ile birlikte aşağıda gösterilmiştir. Bu becerilerin bazılarını ya da aşamalarını, üniteler göz önünde bulundurularak, doğrudan verilecek beceri olarak programda yer verilmektedir. Bu becerileri şöyle sıralayabiliriz (MEB 2009) :

- Eleştirel Düşünme Becerisi
- Yaratıcı Düşünme Becerisi
- İletişim Becerisi
- Araştırma Becerisi
- Problem Çözme Becerisi
- Karar Verme Becerisi
- Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi
- Girişimcilik Becerisi
- Türkçe'yi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma Becerisi

- Gözlem Becerisi
- Mekânı Algılama Becerisi
- Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerisi
- Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi
- Sosyal Katılım Becerisi
- Empati Becerisi

Eleştirel Düşünme Becerisi

- Bir kanıtı kullanma ya da referansa dayanma
- Sebep-sonuç ilişkisini belirleme
- İlkeleri türetme
- Genelleme yapma
- Farklı bakış açılarını açıklama
- Kararları sorgulama
- Sınıflama yapma
- Değerlendirme (ölçüt belirleme)
- Karşılaştırma yapma
- İlgili ve ilgisiz bilgiyi ayırt etme
- Kalıp yargıları fark etme
- Çıkarımda bulunma

Yaratıcı Düşünme Becerisi

- Esnek ve orijinal olma
- İmgeleme
- Analiz, sentez, değerlendirme yapma
- Sıra dışı bağlantılar kurma

İletişim Becerisi

- Dinleme
- Sözlü ya da yazılı olarak kendini ifade etme
- Tartışma
- Bağlantı kurma
- Farklı perspektiften bakma
- Açık fikirli olma
- Başkalarının düşünce ve duygularını anlama
- Farklılıklara saygı duyma
- Görüşlerini gerekçelendirme
- Ortak bir amaç çevresinde toplanma

Araştırma Becerisi

- Okuduğunu anlama
- Ana fikri çıkarmak için okuma
- Ana fikri bulmak için bölüm ve konu başlıklarını kullanma
- Çalışılan konu ile ilgili paragrafları seçme
- Okuduğunu yorumlama
- İlgili terim ve kelimenin anlamını bulmak için sözlük, kelime listesi oluşturma
- Kelime anlamına ulaşmak için uygun kaynakları kullanma
- Artan sosyal bilimler kavramlarını tanıma ve anlama
- Olgu ve fikirleri ayırma, propagandayı tanıma
- Yazarın yargısını tanıma
- Metni anlamaya yardımcı olan resimlerdeki ipuçlarını ve açıklamaları kullanma.

- Değişik amaçlar için okuma (eleştirel, analitik, soru cevaplamak için, fikir oluşturmak için...)
- Değişik şekillerde basılmış materyalleri okuma (kitap, gazete, dergi...)
- Anlamı zenginleştirmek için edebi metinleri inceleme (tarihi roman, hikâye...)

Bilgiyi Bulma, Kullanılabilir Biçimde Planlama ve Yazma

- Kütüphane kullanma (Bilgisayarda katalog tarama, kitap fiş katalogu kullanma)
- Özel referans kaynaklarına ulaşma (almanak, ansiklopedi, sözlük, il yıllıkları, mikrofişler, dergiler)
- Basılı ve görsel kaynaklardaki bilgilere ulaşma (gazete, dergi, televizyon, radyo, video kaset...)
- Kitabın farklı bölümlerini kullanma (dizin, içindekiler...)
- Anahtar sözcükleri, ciltlerdeki rakam ve harfleri, indeksi ve referansları kullanma
- Bilgi kaynaklarını değerlendirme (basılı, görsel, elektronik..)
- Uygun bilgi kaynağı kullanma
- Kaynak olarak toplumu kullanma ve bireylerle görüşmeler yapma (sözlü tarih çalışmaları)
- Bilgiyi kullanılabilir biçimlerde planlama ve yazma (Konunun ana fikrini çıkarma, özet hazırlama, not alma, bilgiyi kaydetme, dipnot, italik kullanma, bilgi için dinleme, yönergeyi kullanma, rapor yazma).
- Yararlandığı kaynakları “Kaynakça”da titizlikle gösterme.

Problem Çözme Becerisi

- Problemi tanımlama ve sınırlandırma
- Problemin çözümüne yönelik hipotezler ortaya atma
- Veri ve kaynak araştırması yapma
- Hipotezleri test etme
- Probleme yönelik bir çözüme varma

Karar Verme Becerisi

- Sorunun farkına varma
- Sorunu tespit edebilme ve tanıma
- Sorunun çözümü için hipotez ileri sürme
- Sorunun çözümü için veri toplama, düzenleme ve değerlendirme
- Hipotezi test etme
- Çözüm yollarını öğrenme
- Çözüm yollarından uygun olanına karar verip, uygulamaya koyma
- Çözümü değerlendirme

Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerileri

- Yönergeden yararlanarak bilgisayarı kullanma
- Farklı kaynaklardan toplanmış bilgiyi kaydetme, biçimlendirme, tekrar kullanma
- Biçimlendirdiği bilgiyi bilgisayar ortamında sunma
- Metin, grafik, renk ve ses efektleri kullanarak çoklu ortamda rapor hazırlama
- Telefon ve televizyon ağlarını kullanarak bilgiye ulaşma yeteneği kazanma
- Günlük hayatta ulaşabildiği teknolojik ürünleri amacına uygun olarak kullanma

Girişimcilik Becerileri

- Meslekleri ve çevresindeki iş yerlerini tanıma
- Çevresindeki tanınmış ve başarılı girişimcileri tanıma
- Kişilerin ekonomi içinde, çalışan ve tüketici olarak oynadıkları rolleri keşfetme
- Eğitimin kendi gelecekleri üzerindeki önemli rolünü anlama
- Ekonominin temel kavramlarını edinme
- Girişimciliğin karşı karşıya olduğu zorlukları anlama
- Yenilikçi fikirler sunma ve ürünler tasarlayabilme

Türkçeyi, Doğru ve Etkili Kullanma Becerileri

- Dinleme
- Konuşma
- Okuma
- Yazma
- Görsel Okuma/Sunu

Gözlem Becerileri

- Çevresindeki olay ve olgulara dikkat etme
- Çevresindeki olay ve olguları algılama
- Çevresindeki olay ve olguları doğru ve tarafsız tanımlama
- Çevresindeki olay ve olguların neden ve sonuçlarını açıklama
- Gözlediklerinin nedenlerini sorgulayıp sonuçlarını tahmin edebilme
- Olay ve olgular arasında ilişkiler kurabilme benzer ya da farklı yönlerini ortaya koyma
- Gözlediklerini kaydetme ve aktarma
- Gözlediklerini daha önce öğrendikleri ile karşılaştırabilme ve bağdaştırabilme
- Gözlediklerini araştırmalarda veri olarak veya gelecek ile ilgili planlamalar yapmak için kullanabilme
- Benzer olaylarla ilişkilendirme ve böyle bir olayla karşılaştığında ne yapması gerektiğine dair davranış geliştirme

Mekanı Algılama Becerileri

- Uzay ilişkilerini görebilme:
- Bir cismin uzayda ya da bir şeklin kâğıt üzerindeki biçimini, göz önünde canlandırma
- Bir şekli üç boyutlu görebilme

- Bir alanı, krokiyi, sokağı veya binayı göz önünde canlandırabilme
- Harita, plan, krokiyi, sokağı veya binayı göz önünde canlandırabilme
- Küre kullanma

Zaman ve Kronolojiyi Algılama Becerileri

- Takvim bilgisi edinme
- Zamanları ayırt etme (geçmiş-şimdiki-gelecek zaman)
- Zaman ifadelerini doğru kullanma
- Kronolojik sıralama yapma
- Zaman şeridindeki veriyi yorumlama
- Zaman şeridi oluşturma

Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerileri

- Benzerlik ve farklılıkları bulma
- Zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama
- Tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme
- Geçmişteki problemlerin neden- sonuç ilişkisini tanıma
- Tarihsel problemin çözümüne alternatif çözümler bulma

Sosyal Katılım Becerileri

- Kendisini, yakın çevresini etkileyen konularda bilgi sahibi olma
- Birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için insanlar arasındaki ortak ilişkiyi tanıma
- Bireyler, gruplar ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için bireyler, gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler arasındaki ilişkiyi tanıma
- Farklı grup ve durumların dinamiklerine uyma
- Sosyal katılımın gerekli olduğu durumları belirleme

- Yakın çevresini ve toplumu etkileyen konularda ihtiyaçların karşılanması için fikir üretme, bu fikri çevresindekilere iletme, görüşme, tartışma, planlama, uzlaşma ve eylemde bulunma
- Lider ya da izleyen olarak gruba, kuruma, sosyal örgütlere ve topluma hizmet etme

Empati Becerileri

- Kendisini karşısındakinin yerine koyma
- Olaylara karşısındakinin bakış açısıyla bakma
- Kendisini yerine koyduğu kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlama, hissetme ve karşısındakine iletme
- Dönemin şartlarına uygun olarak geçmişteki insanların düşünce, amaç ve duygularını anlama (Tarihsel Empati)

Tablo 2.1 Sınıf İçin Doğrudan Verilecek Beceriler

4 SINIF	
ÖĞRENME ALANI	DOĞRUDAN VERİLECEK BECERİ
BİREY VE TOPLUM	Kanıtı tanıma ve kullanma
KÜLTÜR VE MİRAS	Bilgiyi kullanılabilir biçimlerde planlama ve yazma
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	Mekanı algılama
ÜRETİM, TÜKETİM VE DAĞITIM	Tablo, diyagram ve grafik okuma
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Karşılaştırma yapma
GRUPLAR, KURUMLAR VE SOSYAL ÖRGÜTLER	Sebep-sonuç ilişkisini belirleme
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	Karar verme
KÜRESEL BAĞLANTILAR	Kütüphane ve referans kaynakları kullanma

Tablo 2.2 5.Sınıf İçin Doğrudan Verilecek Beceriler

5. SINIF	
ÖĞRENME ALANI	DOĞRUDAN VERİLECEK BECERİ
BİREY VE TOPLUM	Yazılı anlatım
KÜLTÜR VE MİRAS	Görsel kanıt kullanma (nesne, minyatür, gravür, fotoğraf, karikatür, temsili resim)
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	Gözlem
ÜRETİM, TÜKETİM VE DAĞITIM	Basit istatistik verilerini yorumlama
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Kütüphane ve referans kaynakları kullanma
GRUPLAR, KURUMLAR VE SOSYAL ÖRGÜTLER	Sosyal katılım
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	Basılı ve görsel kaynakları (gazete, televizyon v.b.) kullanma ve değerlendirme (5N1K Formülü)
KÜRESEL BAĞLANTILAR	Olgu ve düşünceleri ayırt etme

2.4.3.2 Sosyal Bilgiler Dersi İle Kazandırılan Kişisel Nitelikler

Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaşlığa sıkı bir biçimde bağlı vatandaşlarda bazı tutum ve değerleri geliştirmeyi amaçlar. Bu çerçevede aşağıdaki hedefler/konular üzerinde odaklanır (Öztürk 2009, 10).

Değerin özelliklerini şöyle sıralayabiliriz (MEB 2009) :

- Değerler toplum ya da bireyler tarafından benimsenen birleştirici olgulardır.
- Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
- Sadece bilinç değil duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
- Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.
- Değerlerin normlardan farkı normlardan daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değer normu da içerir.

Sosyal Bilgiler Programının değerleri aşağıdaki gibidir (MEB 2009) :

- Adil olma
- Aile birliğine önem verme
- Bağımsızlık
- Barış
- Bilimsellik
- Dayanışma
- Duyarlılık
- Dürüstlük
- Estetik
- Yardımseverlik
- Sağlıklı olmaya önem verme
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Temizlik
- Hoşgörü
- Misafirperverlik
- zgrlk
- Çalışkanlık
- Vatanseverlik

Tablo 2.3 4.Sınıf İçin Doğrudan Verilecek Değerler

4. SINIF	
ÖĞRENME ALANI	DOğRUDAN VERİLECEK DEğER
BİREY VE TOPLUM	Duygu ve düşüncelere saygı, Hoşgörü
KÜLTÜR VE MİRAS	Türk büyüklerine saygı, Aile birliğine önem verme, Vatanseverlik
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	Doğa sevgisi
ÜRETİM, DAğITIM VE TÜKETİM	Temizlik ve Sağlıklı olmaya önem verme
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Bilimsellik
GRUPLAR, KURUMLAR VE SOSYAL ÖRGÜTLER	Yardımseverlik
G, YÖNETİM VE TOPLUM	Bağımsızlık
KÜRESEL BAğLANTILAR	Misafirperverlik

Tablo 2.4 5.Sınıf İçin Doğrudan Verilecek Değerler

5. SINIF	
ÖĞRENME ALANI	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER
BİREY VE TOPLUM	Sorumluluk
KÜLTÜR VE MİRAS	Estetik
İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER	Doğal çevreye duyarlılık
ÜRETİM, TÜKETİM VE DAĞITIM	Çalışkanlık
BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	Akademik dürüstlük
GRUPLAR, KURUMLAR VE SOSYAL ÖRGÜTLER	Dayanışma
GÜÇ, YÖNETİM VE TOPLUM	Adil Olma, Bayrağa ve İstiklâl Marşı'na saygı
KÜRESEL BAĞLANTILAR	Tarihsel mirasa duyarlılık

Bu değerlerin öğrencilere kazandırılmasında en önemli sorumluluk öğretmenlere düşmektedir. Çünkü öğrenciler kendilerine birinci sırada model olarak öğretmenlerini alırlar. Bu yüzden öğretmenler gerek yaşantıları gerekse davranışları itibariyle doğru model olmaya çalışmalıdırlar. Kazandırılmak istenen değerler öğretmende bulunması ve öğrencilere örnek olması gerekmektedir. Kişilik gelişimine yönelik öğrenmeler öğretim programı ve ait olduğu ders kitabı ile desteklenmelidir.

2.4.3.3 Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Hazırlanmasında Dikkat Edilecek Hususlar

Öğretim etkinliklerin gerçekleştirirken en önemli araçlardan biri ders kitabıdır. Böyle büyük öneme sahip olan ders kitaplarının seçimi öğretim yılının başında titizlikle bir araştırma sonucunda belirlenmelidir. Ders kitaplarının seçiminde dikkat edilmesi gereken nokta, seçimin belirli ölçütler çerçevesinde yapılmasıdır.

Ders kitabı seçiminde inceleme yapılırken göz önünde bulundurulması gereken ölçütler 3 grupta toplanmaktadır. Bunlar;

- Kitabın okunabilirlik düzeyi,

- Kitabın içeriği,
- Kitabın tasarımıdır.

Ders kitaplarında ki bazı aksaklıkların varlığı, birtakım hususlara dikkat çekilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir.

2.4.3.4 Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında İçerik

Ders kitabı, eğitim amaçlarını gerçekleştirmek üzere öğrencinin öğrenmesine kaynaklık eden en önemli öğretim aracıdır(Kılıç; Aşıcı; Baştürk ve Diğerleri 2006, 43).

Bir ders kitabına baktığımızda ders kitabının en can alıcı ve en önemli bölümü içerik ögesidir. İçerik boyutunda belirlenen amaçlara ulaşmak için ne öğretim sorusuna cevap aranmaktadır. EARGET tarafından geliştirilen program geliştirme modelinde, içeriğin düzenlenmesi ünitelerin konuların ve alt başlıkların sıraya konması gereği belirtilirken içerik düzenlenirken (Tertemiz; Ercan; Kayabaşı 2001, 11) ;

- Basitten karmaşığa,
- Ön şart niteliğindeki bilgilerin öne alınmasına ,
- Kronolojik sıra izlenmesine (Geçmişten günümüze sıralama, günümüzden geçmişe)
- Kolaydan zora,
- Somuttan soyuta
- Olaylardan kavram ve genellemelere,
- Yakından uzağa gidilmesine özen gösterilmesi gereği belirtilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitaplarının Nitelikleri ve Hazırlanması adlı yönetmeliğe göre içerik;

- Dersin öğretim programını kapsayacak şekilde düzenlenir. Dersin kazanımlarının tümünün ise koşulup koşulmadığına dikkat edilir. Kazanımların ve yeterliklerin bire bir aynı ifadeyle kitapta yer alması beklenilmez. Kazanımlara dolaylı olarak yer verilmesi, tüm kitapların homojen bir yapıya bürünmemesi açısından önemlidir.

- Konular ve üniteler, sınıf seviyesine göre günlük hayatla bağlantılı ve uygulamalı olarak ele alınır.
- Konular ve üniteler; problemleri belirtme, inceleme ve gözlem yolu ile gerekli deneyleri yapma, deneylerden sonuç çıkarma ve bu sonuçları kontrol ederek bilimsel düşünme yöntemini güçlendirecek şekilde islenir.
- Dersin özelliğine göre ünite, bölüm ve konular arasında hacim bakımından programında belirtildiği şekilde uygun bir denge kurulur.
- Kazandırılacak bilgi, beceri, tavır ve tutumlar ile değerler sınıf seviyesine uygun kavram ve örneklerden hareket edilerek verilir.
- Konuların işlenişinde, aynı sınıfta okutulan diğer derslerle olan ilişkisi göz önünde bulundurulur. Ayrıca bir önceki sınıfın konularıyla bilgi, kavram, ilke ve beceri bakımından bağlantısı kurulur ve bir üst sınıfla ilgili hazırlayıcı açıklamalara yer verilir.
- Konular, öğretime yardımcı unsurlarla desteklenerek anlaşılır hâle getirilir.
- Dersin özelliğine göre yeri geldiğinde deyimler, atasözleri, destanlar, türküler, resimler, fotoğraflar, minyatürler ve benzeri kaynaklar kültürümüzün gelişmesini ve devamlılığını sağlayacak şekilde islenir.
- Gereksiz bilgi ve ayrıntıya yer verilmez.
- Konular öğrenciyi sorgulama, araştırma, inceleme ve başka kaynaklara yönlendirmeye teşvik edecek şekilde islenir.
- İstatistikî ve bilimsel bilgiler güncellenmiş olarak verilir.
- Konuların işlenişinde, yakından uzağa, basitten karmaşığa, kolaydan zora ve somuttan soyuta giden bir yöntem izlenir.
- Öğrencilerin, kitaptan verimli şekilde yararlanmalarını sağlayacak unsurlara yer verilir.
- Metni açıklamak, pekiştirmek veya yorumlamak için kullanılan görsel unsurlar metinle uyumlu olacak biçimde verilir.

İçerik düzenlenirken yukarıdakilere ek olarak, aşağıda belirtilen ilkelere de uyulması gerekmektedir (Tertemiz; Ercan; Kayabaşı 2001, 11) ;

- ❖ Bilgi ve öğrenme teorilerinin ilkelerine uygun örgütlenmesi,
- ❖ Öğrencinin bilgi ve biliş yapısına uygun olması,
- ❖ İçeriğin örgütlenmesinde bireysel farklılıkların dikkate alınması,
- ❖ Öğrenme ve öğretme etkinliklerinin seçilmesinde ve örgütlenmesinde gelişim, öğrenme ve öğretme kuramlarının yol gösterici ilkelerinin dikkate alınmasına,
- ❖ Amaçlar, kazanımları ve davranışları gerçekleştirici nitelikte olmasına,
- ❖ Öğrenci hazır bulunuşluk düzeyine uygun olmasına (zeka, ilgi, tutum, önkoşul öğrenmeler vb.)
- ❖ Öğrencinin gelişim düzeyine uygun,
- ❖ Güncel, detaysız, objektif, ezbere dayalı değil, bireyi düşünmeye yöneltici, sosyo-kültürel problemleri saptama, problem çözme, yaratıcılık ve keşfetmeyi geliştirici, dil ve anlatım açısından güncelleştirmesine olanak vererek, kitaplardaki metinler öğrenme ilkelerine uygun hazırlanmalıdır.
- ❖ Konular günlük hayatla bağlantılı olarak bilimsel, doğal, sosyal, estetik, ekonomik ve sosyo-kültürel boyutlar içerisinde ele alınmalıdır.
- ❖ Sınıf veya dönem seviyelerine göre öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak ve onlara günlük hayatlarında uygulama imkânları sağlayacak konular veya üniteler şeklinde işlenmelidir.
- ❖ Kazandırılması amaçlanan davranış, bilgi ve beceriler, mümkün olduğu kadar sınıf veya dönem seviyelerine göre kavram ve güncel örneklerden hareket edilerek verilmelidir.
- ❖ Kitaplardaki konular, öğretime yardımcı unsurlarla beslenerek daha anlaşılır hale getirilmelidir.
- ❖ Konu içinde geçen anahtar kavramlar açıklanmalıdır.
- ❖ İçerik, gerektiğinde diğer disiplinlerin bilgi ve bulgularıyla desteklenmelidir.

2.4.3.5 Dil ve Anlatım

Okullardaki öğretimde yararlanılan basılı materyaller içerisinde en önemli yere sahip olan ders kitapları; ülkemizde de her yönden geliştirilmeye çalışılmaktadır. Şu an var olan kitaplardan birini seçmek için teknikler ya yeterince bilinmemekte ya da uygun olanın hangisi olduğu konusundaki kararsızlık sürüp gitmektedir. Öğrencilerin kullanımına sunulan ders kitaplarının; okunaklılık anlaşılabilirlik, ilgi çekicilik, okumayı kolaylaştırıcılık, araştırmaya sevk edicilik, öğrenmeyi ölçücülük ve mekanik standartlar gibi pek çok yönden nitelikli olması gerekir. Ancak bu ders kitabının diğer yönlerden nitelikli olması için öncelikle okunaklı olması gerekmektedir (Tertemiz; Ercan; Kayabaşı 2001, 20). Milli Eğitim Bakanlığı'nın bir ders kitaplarında olması gereken dil ve anlatım özelliklerini incelediğimizde;

- Yasayan Türkçe doğru, güzel ve etkili kullanılmalıdır.
- Türkçeleşmiş kelimeler, yaşayan Türkçe'nin bir parçası olarak değerlendirilir.
- Öğrencilerin seviyelerine uygun yeni kelimeleri öğrenmelerine fırsat veren zengin ve akıcı Türkçe'nin kullanılmasına özen gösterilir.
- Cümleler, öğrencinin zihnindeki bilgilerin yapılandırılmasına yönelik olarak kurulur.
- Paragraf düzenleme kurallarına uyulur ve paragraflar arasındaki anlam ve mantık ilişkisine dikkat edilir.
- Cümle uzunlukları, sınıf seviyesine uygun olarak düzenlenir.
- Türkçe'nin kullanımında, baskıya hazır nüshanın teslim tarihindeki Türk Dil Kurumunun son yayımladığı Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu esas alınır. Baskıya hazır nüshanın inceleme sürecinde Yazım Kılavuzu'nda yapılan değişiklikler eserin değerlendirilmesinde dikkate alınmaz. Ancak değişikliklerin yansıtılması başvuru sahibinden istenir.
- Konular işlenirken doğru, açık, anlaşılır bir dil ve anlatım kullanılır.

Ders kitaplarında dil ve anlatım biçimi yönünden diğer önemli bir noktada, bir örneklik olunmasıdır. Yani kitabın her yerinde aynı sözcükler kullanılmalıdır. Sözcülemi "Mesela

– örneğin, kelime – sözcük, isim – ad” gibi iki kullanımlardan kaçınılmalıdır. Konuların pekiştirilmesi için amaç doğrultusunda, metinle tutarlı resimler, kroki, harita vb kullanılmalıdır. Ayrıca ünite sonlarında yeni kavratılmaya çalışılan kavram ve terimlerin açıklamalarına yer verilmelidir (Küçükahmet ve Diğerleri 2001, 59).

Tertemiz, Ercan ve Kayabaşı (2001, 20) ’nın kitabındaki kriterlere de yer verelim;

- Kitapta kullanılan dil ve anlatım, öğrencilerin gelişim basamakları ve kavrama düzeylerine uygun olmalıdır.
- Detaylı anlatımdan kaçınılmalıdır.
- Cümle uzunlukları standartlara uygun olmalıdır.
- Anlatım sade olmalıdır. (Gereksiz kelimeler kullanılmadan yalın anlatım kullanılmalı, anlatım yanlış anlamaya meydan vermemelidir.)
- Türkçe, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçmadan doğru olarak kullanılmalıdır.
- Kelimeler nüanslara dikkat edilerek titizlikle seçilmelidir.
- Kitapta kullanılan dil akıcı, mantık dokusu ve fikir bütünlüğü içinde olmalıdır.
- Kullanılan kelimeler ve cümle yapıları öğrenci düzeyine uygun olmalıdır.
- Aynen yazılması gereken yabancı kelimeler ve özel isimler orijinal şekilde yazılmalı ve bunların okunuşları parantez içinde gösterilmelidir.
- Cümle yapıları ve uzunlukları öğrencilerin öğrenme ve gelişim basamakları dikkate alınarak seviyelerine uygun dil ve ifadeler kullanılmalıdır.
- Bölümler arası sürekliliği sağlayıcı bağlantılara yer verilmelidir.
- Türkçe yazım kurallarına uygun olmalıdır.
- Dolaylı anlatımdan kaçınılmalıdır.
- Konuya özgü sözcükler (terminoloji) kullanılmalıdır.
- Metinde verilmek istenen mesaj açık ve anlaşılır olmalıdır.

2.4.3.6 Hazırlık Alıştırma ve Değerlendirme Soruları

Öğretim programları doğrultusunda hazırlanan ders kitapları hangi anlayışa göre

hazırlanırsa hazırlansın ünite sonu değerlendirmeleri öğrencilerin öğrendiklerini tam ve doğru bir şekilde ölçmek, öğrenilenler hakkında bilgi edinmek, öğrencilere uygun dönütleri vererek eksik ve yanlış öğrenmeler ile ilgili gerekli tedbirlerin alınabilmesi açısından önemlidir (Çalışkan; Yıldız 2008, 76).

Program tasarısı, öğretme işinin sonunda öğrenmenin oluşup oluşmadığına karar vermek için ölçütler ortaya koymalı ve işlem yolları önermelidir. Öğrenci davranışlarında istendik yönde değişme olup olmadığını değerlendirme yoluyla anlaşılır. İlk aşamada öğrenci davranışlarında istenilen gelişmelerin gerçekleşme durumu gözlenmelidir. Sonuçlar programın nasıl iyileştirileceği konusunda bilgileri ortaya koymalıdır. Programın hangi Öğelerinde nasıl bir değişme yapılacağı öğretme durumlarında kullanılan yöntemlerin etkinliğinin nasıl artırılabilceği, hem öğrenci davranışının, hem de kullanılan süreçlerin etkililik derecesinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi ile mümkün olabilir. Bu nedenle değerlendirme işlemi, programın ayrılmaz bir parçasıdır (Tertemiz; Ercan; Kayabaşı 2001, 17).

Ders Kitaplarının Hazırlanması ve İncelenmesi ile ilgili Esas ve Usuller adlı yönetmelik incelendiğinde hazırlık ve değerlendirme çalışmaları (MEB) ;

a) Ünite veya konu başlarında yer alan hazırlık çalışmalarında aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurulur.

- Öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili olup olmadığı,
- Öğrencide ünite veya konuyu öğrenmek için ilgi ve istek uyandırıp uyandırmadığı.
- Öğrencinin bilgi ve beceri birikimine uygun olup olmadığı,
- Öğrencileri seviyelerine uygun araştırma, inceleme, deney ve gözlem yapmaya teşvik edip etmediği,

b) Ünite veya konu sonlarındaki değerlendirme çalışmalarında; Alistırma test araştırma– inceleme, muhakeme etme, deney ve gözlem yapma hususlarına yer verilip verilmediği,

- İlgili bölüm ve ünite ile ilgili sorunların, öğrencilere kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, tutum, tavır, davranış ve iş alışkanlıklarının tamamını kapsayacak şekilde işlenip işlenmediği,

- Sorunların, öğrencinin kendi kendini değerlendirmesine imkân sağlayıp sağlamadığı,
- Soruların, öğrencileri henüz kazanamadıkları bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırmaya teşvik edip etmediği,
- Araştırma, inceleme, deney ve gözlem konularının öğrencilerin farklı ilgi düzeyleri ve çevreleri dikkate alınarak belirlenip belirlenmediği, göz önünde bulundurulur.

Hazırlanan kitaplarda, her ünite bitiminde o üniteadaki her bir kazanıma yönelik olarak bireylerin amaçlanan bilgi, beceri ve davranışları ne ölçüde kazandıklarını ortaya çıkaran ve eksikleri belirlenmesine yarayan ünite sonu değerlendirmeleri oldukça önemlidir. Ancak; ders kitaplarındaki ünite sonu değerlendirmelerinde sorulan soruların öncelikli olarak kapsam geçerliliğine sahip olması gerekir. Başka bir ifadeyle ünite öğrenilmesi beklenen her bir kritik kazanım için en az bir soru yazılmalıdır (Çalışkan; Yıldız 2008, 76).

Ünite veya konu başlarında yer alan hazırlık sorularıyla öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri harekete geçirilerek, öğrenci öğrenmeye motive edilmelidir. Konularla ilgili hazırlık çalışmalarının, öğrencileri eleştirel düşünmeye, araştırma ve inceleme yapmaya yönlerecek nitelikte olmalıdır. Değerlendirme esasında sorulacak sorular (Tertemiz; Ercan; Kayabaşı 2001, 17) ;

- Öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili olmalıdır.
- Öğrencide ünite veya konuyu öğretmek için ilgi ve istek uyandırmalıdır.
- Öğrencinin bilgi ve beceri birikimine uygun olmalıdır.
- Öğrencilerin düzeylerine uygun araştırma, inceleme, deney ve gözlemlere yer vermelidir.

Ünite veya konu sonlarındaki değerlendirme öğrencileri (Tertemiz; Ercan; Kayabaşı 200, 17) ;

- Alıştırma, test, araştırma-inceleme, muhakeme etme, deney ve gözlem yapmaya teşvik etmelidir.
- İlgili bölüm ve ünite ile ilgili sorular, öğrencilere kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, tutum ve davranışlar kazandırmaya teşvik etmelidir.

- Araştırma, inceleme, deney ve gözlem konularının öğrencilerin farklı ilgili düzeyleri ve çevreleri dikkate alınarak belirlenmelidir.
- Sorular öğrencilerin kendi kendisini değerlendirmesine imkân sağlamalıdır.
- Alıştırma ve sorular çeşitlilik göstermelidir. (Tablo doldurma, grafik okuma, harita tamamlama vb.)
- Alıştırmalar öğrenmeyi değerlendirmeye hizmet etmelidir. Alıştırma ve sorular öğrencinin kendi ilerlemesini ve başarısını araştırıp doğrulayabileceği biçimde hazırlanmalıdır. (cevap anahtarı kitabın sonunda verilebilir)

2.4.4 Sosyal Bilgiler Öğretiminde ve Ders Kitabında Kullanılan Yöntemler

Anlatım tam olarak öğretim sayılmaz. Öğretim sadece anlatımdan ibaret olduğunu düşünmek kolaydır. Bütün öğretmenler kendi eğitimleri boyunca gördüklerini düz anlatım yöntemini uygularlar. Kendi birikimlerini başkalarına anlatarak aktarma eğilimleri de öğretmenler arasında yaygındır. Anlatım yönteminin başka bir nedeni de yeni öğretmenlerin cevap almayacaklarını düşünüp soru sormaya çekinmelerinden ve sorunların öğrencileri düşündüreceğini zannetmelerinden doğar. Kısacası, insanların düşünmeye zorlanmaktansa onlara hazır bilgiyi aktarmak daha kolaydır. Ama öğrenciler birer sünger değildir ve fikirleri de su gibi emmezler. Bu sebeple, anlatım tam olarak öğretim sayılmaz ve dinleme de anlama anlamına gelmez. Şüphesiz, öğretmen öğrencileri bilmedikleri konularda bilgilendirir. Üstelik bilgi, anlamının ilk şartıdır. Ama bu süre sınırlı tutulmalıdır ve öğretmen öğrencilerini esir alıp onlara her hangi bir topluluğa hitap eder gibi konferans vermemelidir. Öğretim ve öğrenimin en iyi olduğu zaman öğretmen rehberliğinde öğrencinin araştırıp, inceleyip ve birşey bulup keşfettiği zamandır. Öğretmenin görevi öğrencinin ilgisini çekmek ve onu araştırmaya, sorgulamaya ve yüksek düzeyde düşünmeye sevk etmektir. Nitelikli bir öğretmen, olayları konuları, problemleri, insanları, kurumları ve öğrencileriyle birlikte inceler. Gerçek öğretim ve öğrenim araştırma, bulma, inceleme, analiz etme ve bilgi yaratma sürecidir. Demokratik Türkiye'deki vatandaşlık eğitimini kapsayan sosyal bilgiler ve sosyal bilimler derslerinin amacında budur (Barth, Demirtaş 1997, 4.1).

Yöntem rastgele değil, belirli ölçütlere göre seçilir. Bunlar (Nas 2003, 146) ;

- Yöntem kazanıma göre seçilir.

- Daha öncede değinildiği gibi, eğitim programının birincil ögesi kazanımlardır. Diğer öğeler (içerik, eğitim ve sınama durumları) kazanıma göre düzenlenir. Zaten yöntem, kazanıma ulaştıran en doğru, en güvenilir yoldur.
- Yöntem öğrenciye göre seçilir.

Yöntem öğrenciye, onun gelişmişlik düzeyine göre seçilir. “*Somut İşlemler dönemi*”ndeki çocuk için, onun somut ve zengin yaşantılar geçirmesini sağlayan yöntemler uygundur, sözel etkileşim ağırlıklı olanlar uygun değildir. Yöntem seçilmesinde başka etkenler de etkili olabilmektedir. Bunlar;

- Öğretme-öğrenme ortamının olanaklarının sınırlı oluşu (zaman yetersizliği, araç eksikliği, derslikteki öğrenci sayısının çokluğu)
- Öğretmenin eğitim görüşü
- Öğretmenin belli yöntemlere yatkınlığı

2.4.4.1 Soru-Cevap

Soru-cevap öğretmenin formüle ettiği soruları öğrencilerin sözel olarak cevaplamalarına dayanan bir öğretim yöntemidir. Bu yöntemde iyi bir öğretmen neyi ne zaman soracağını bilmeli, ayrıca öğrencileri de belli bir çerçeve içinde tutmalıdır. Yine öğretmen soruları ile öğrencilerin yalnız gerçek hatırlama ile cevap vermelerini değil, düşünmelerini de sağlamalıdır. Sorular öğrencilerin kendi bilişsel yeteneklerini kullanmalarına imkân hazırlamalıdır. İyi bir soru sorma tekniği öğrencilerin düşüncelerine, değerlendirmelerine ve yaratıcılıklarına imkân sağlamalıdır (Küçükahmet 2006, 58).

Soru-cevap tekniği, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler gibi derslerde en sıklıkla uygulanması gereken tekniklerden biridir. Bu anlamda soru-cevap tekniği bağımsız bir öğretme-öğrenme tekniği olarak sınıf içinde kullanabileceği gibi, yapılandırmacılık temelli diğer öğretim yöntem ve tekniklerinin uygulanma sürecinde de kilit bir rol oynamaktadır. Nitelikli ve yapılandırmacılık merkezli bir sosyal bilgiler öğretiminin temelinde nitelikli sorular yatmaktadır. Zaten yapılandırmacı bir sosyal bilgiler öğretiminin sahip olması gereken en önemli iki özellik nedir sorusuna yanıt olarak herhalde (Kabapınar 2007, 127) ;

- Soru sormayı bilmek,
- Sınıf içi öğrenme organizasyonlarını yapmak demek yanlış olmayacaktır.

Soru-cevap yöntemi, özellikle açık uçlu sorular kullanıldığında (Ergin 1995, 99);

- Öğrencilerin düşünme, dinleme, konuşma gibi iletişim yeteneklerinin gelişmesine yardım eder.
- Öğrenciye söylediklerinin doğruluğu ya da yanlışlığı konusunda bilgiler vermesine, eksikleri varsa tamamlanmasına yardım eder.
- Sözel iletişime dayalı konularda çok yararlıdır.

2.4.4.2 Kaynak Kişiden Yararlanma

Kaynak kişiden iki türlü yararlanılabilir. Ya sınıfa getirilir ya da bir küme öğrenci (en çok üç kişilik), önceden bağlantı kurularak kaynak kişiyle görüşür, öğrendiklerini sınıfa sunarlar. Ama bütün öğrencilerin doğrudan yararlanmaları için kaynak kişinin sınıfa çağırılması daha doğrudur. Kaynak Kişiden Yararlanma Evreleri (Nas 2003, 184) ;

a) Hazırlık

- Hedef-davranışlar belirlenir.
- Kaynak kişi belirlenip kendisiyle görüşülür.
- Kazanımlar (öğrenilmek istenenler) bildirilir.
- Verilecek bilgilerin düzeyi, sınırı belirlenir.
- Öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeyleri belirtilir.
- Gün, saat kararlaştırılır.

b) Uygulama

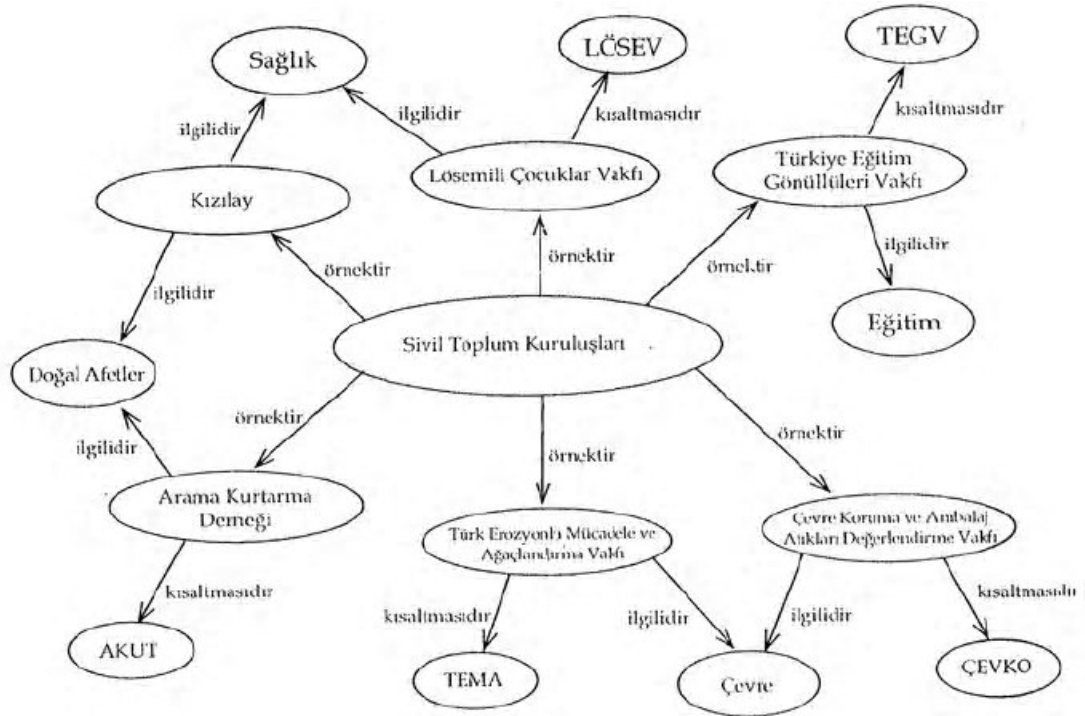
Öğretmen kaynak kişiyi sınıfa tanıtır, teşekkür eder, sözü ona verir. Çeşitli araçlar kullanılabilir. Öğretmen dinleyici durumunda olmalı, çok gerekmedikçe karışmamalı. Ama konuşmanın hedef-davranışlar üzerine yoğunlaşması, kullanılan terimlerin (Muhtarın "menfez" demesi gibi) açıklığa kavuşması için plansız sorular sorabilir.

c) Değerlendirme

Kaynak kişiye yine teşekkür edilir, çiçek sunulabilir. Öğretmen hedef-davranışları yoklayıcı sorular sorar öğrencilere. Değerlendirmeye kaynak kişi de katılabilir, gerekirse ek açıklamalar yapar.

2.4.4.3 Kavram Haritası

Kavram haritası Joseph Novak(1979) tarafından eğitim alanına kazandırılan bir öğretim yöntemidir. Bu yöntemin temelinde Ausubel'in öğrenme teorisi yatmaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere, Ausubel eski ile yeni bilgi arasında ilişkilerin kurulmasının önemini vurgulamıştır. Novak kavram haritasının gerek öğrenenin mevcut kavramsal çatısının açığa çıkarılması gerekse yeni kavramların eskilerle ilişkilerinin kurulmasının somutlaştırılabilmesinde önemli bir araç olacağını vurgulamaktadır. Nitekim kavram haritası, kavramların anlamlarının ve kavramlar arası ilişkilerin temsil edildiği grafiksel bir araçtır (Kabapınar 2007, 128).

Şekil 2.2 Kavram Haritası

2.4.4.4 Dramatizasyon (Rol Oynama)

Rol oynama yönteminde bir fikir, durum, sorun ya da olay bir grup önünde dramatize edilir. Grubun üyeleri yalnızca dinlemek ya da tartışmak yerine olayın nasıl oluştuğunu izlerler ve konunun ayrıntısına inerler. Rol oynama tekniği özel bir değere sahiptir. Çünkü bu yöntemde öğrenciler başka bir kimliğe bürünür, başkalarının nasıl hissettiğini, düşündüğünü ve etkinlikte bulunduğunu anlama imkânına sahip olurlar (Küçükahmet 2006, 68).

Drama sadece öğrencilerin rol yapmasını değil, aynı zamanda da yorum yapmasını sağlar. Böylece tutum ve düşüncelerini geliştirip, bilgi kazanırlar. Bu da, verilen görev üzerinde tamamen yoğunlaşılmasını sağlayan mükemmel bir etkinliktir (Barth, Demirtaş 1997, 5.13).

Birde dramatizasyonun çeşitleri vardır. Bunlar (Nas 2003, 191-192) :

a) *Parmak Oyunu*

Yalındır. 1. ve 2. Sınıflarda hayvanlarla ilgili şiirlerin parmak hareketleriyle canlandırılmasında kullanılır. Çocuğa, sözle eylem arasında bağ kurma gücü kazandırır.

b) *Sözsüz Oyun (Pantomim)*

Söz yoktur, yalnızca eylem (el, kol, yüz devinimleri) vardır. Bu oyun çocuğun düş gücünü kamçılar, zenginleştirir. Tüm sınıfı etkin kılar. Çocuklar kişiliklerine, düş güçlerine göre konuyu yorumlayıp eylemleştirebilirler. Oyunun etkili olabilmesi için konuyla öğrencilerin yaşantıları ve gözlemleri arasında bir bağ oluşturmak gerekir.

c) *Öykünmeler (Taklidi Oyunlar)*

Çocuk, bir yönüyle de öykünme (taklit) varlığıdır. Okul öncesinde öğrenilenlerin bir bölümü öykünme yöntemiyle edinilir. Çocuk yakın çevresindeki insanlara öykünür. Öykünme çocuğun doğasında vardır.

d) *Bagımsız Dramatizasyon*

Bir metne sıkı sıkıya bağımlılık söz konusu değildir. Dolayısıyla konuşmalar ezberlenmez. Ancak konu çok iyi açıklanmalıdır. Çocuklar konuyu düş güçlerine yorumlayıp canlandırırlar, konunun akışına göre konuşurlar. Rol alanlar değişince eylemler de, konuşmalar da değişir.

e) Bağımlı Dramatizasyon

Çocuk oyunları (piyes) kapsar. Oyun metnin aslına bağlı kalınarak sahnelenir. Konu ve karakter yönünden çocukların ilgilerini çekebilecek, eğitsel değeri olan oyun metinleri seçilmelidir.

f) Kuklalar

Kuklalar araç olarak kullanılarak çeşitli konuları oyunlaştırabilir. Sözelimi kartonlardan hayvan figürleri yapıp bunlarla çeşitli konular canlandırılabilir.

Eğitimde dramanın başlıca faydaları şunlardır (Küçükahmet 1998, 68);

- Öğrenciler bizzat katıldıkları ve hoşlandıkları eylemlerden daha fazla tecrübe edinirler.
- Öğrenciler hislerini ve tutumlarını açılama imkanına sahip olurlar.
- Öğrencilerin yaratıcılığını güçlendirir.
- Öğrencilere durumu yalnızca “kavram” yerine “hissetme” imkanın sağlar.
- Öğrenciler güdülenirler.
- Öğrenciler yüz yüze gelecek gerçek durum için hazırlanırlar.
- Sosyal becerileri geliştirmek için kullanılır.
- Duygusal öğrenme oluşur ve etkin bir biçimde değerlendirilir.
- İletişim sözden çok hareketlere dayanır.
- Öğrenciler gelecekte başvuracağı şeyler hakkında ön fikir edinme şansına sahip olur.
- Öğrenci baskı ya da işlerin ters gitmesi gibi olaylar karşısında soğukkanlı olmayı öğrenir.

2.4.4.5 Düz Anlatım

Klasik, en eski bir yöntemdir. Eğitim tarihi ile yaşıttır. Öğretmen anlatır, öğrenci dinler. Öğretmen merkezlidir (Nas 2003, 149).

Anlatım öğretmenin bilgilerini, pasif bir şekilde oturarak dinleyen öğrencilere otokratik bir biçimde ilettiği geleneksel bir yöntemdir. Çok sık kullanımı, kötüye kullanımı ve yanlış kullanımı nedeniyle en etkisiz yöntem olarak da bilinmektedir. Gerçekte de öğrenciler pasif bir durumda oturdukları ve genellikle öğretim sırasında soru sorma ve düşüncelerini açıklama imkânına sahip olmadıkları için etkin bir yöntem sayılmaz, hatta bazen etkinlik eksikliğinden dolayı sıkıntılara, gündüz rüyalarına ve disiplin sorularına neden olmaktadır (Küçükahmet 2006, 56).

Düz anlatım yöntemini kullanan öğretmen (Gözütok 2007, 209);

- Dersine iyi hazırlanır,
- Düzenli bir öğretim planı hazırlar,
- Bu planında sunu sürelerini sınırlar,
- Konuyu öğrencilere ilginç gelecek şekilde sunar,
- Dili doğru kullanır,
- Esnek davranır,
- Başka yöntemlerden ve öğretim araçlarında yararlanır,
- Dersi özetler,
- Sürekli olarak öğrencileri gözlerse bu yöntemi etkili kullanmış olur.

Düz anlatımı etkili kılacak önerilere aşağıda yer verilmiştir (Barth; Demirtaş 1997, 5.2.).

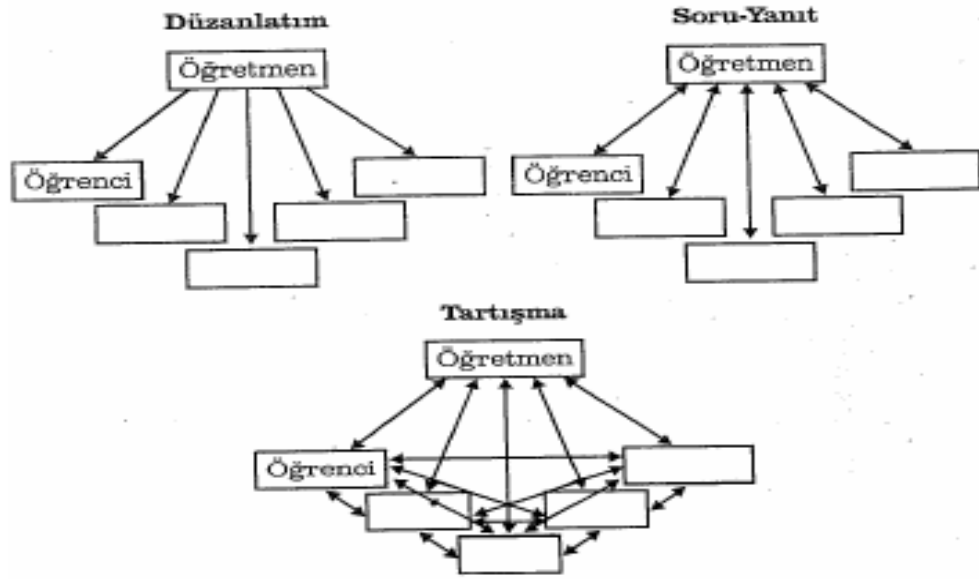
- Düz anlatımı dikkati yoğunlaştırmak için kullanın: (a) derse giriş yapın, (b) dersi ya da tartışılan konuyu özetleyin, (c) yapacağınız etkinliği açıklayın.
- Düz anlatımı kullanacağınız zaman, öyle bir plan hazırlayın ki, öğrencinin dikkatini çekebilesiniz. Başka bir deyişle, derse giriş, öğrencilerde büyük bir ilgi uyandırman ve tıpkı yüzmeden önceki atlama tahtası (trampelen) gibi bütün sınıfı

heyecanlandırıp dersle ilişkilendirmelidir. Dersi bitirirken de, konunun ana hatlarının özetlenmesinde yarar vardır. Dersin bitimi, sınıfı bir sonraki derse hazırlamış olma aşamasına gelmiş nitelikte olmalıdır.

- Düz anlatım, öğrencinin ders kitabında, diğer kitaplarda bulamayacağı türden bilgiyi verebilmek için kullanılacak etkili yoldur. Düz anlatımı, yeni bir bilgi aktaracağınız zaman kullanın. Daha önce de belirtildiği gibi, öğrenciler duyduklarına oranla, gördükleri şeyleri daha iyi öğrenip, hatırlarlar. Görsel araçlar ve tartışma, düz anlatım sırasında öğrencilerin hatırlama seviyesini daha da yükseltecektir.
- Düz anlatımı minimum seviyede tutun ve onu başka etkinliklerle destekleyin, iki ya da üç etkinlik, bir ders süresi boyunca öğrencinin dikkatini yoğunlaştırıp, görevini en iyi şekilde tamamlamasına yardımcı olacaktır. Başka etkinliklerle desteklenmiş kısa anlatım, düz anlatımın etkili yollarından biridir.
- Düz anlatım öğrencilerin dikkat süresine göre, ilkokul öğrencilerine en fazla 10, 7. ve 8. sınıftaki öğrencilerde 15 dakika olarak ayarlanmalıdır. Ne kadar uzun konuşursanız, öğrenciler o kadar az dinlerler.
- Anlatırken ufak notlar kullanın, bir yerden bakıp, okumayın. Anlatacağınız konunun ana hatlarını ya tahtaya, ya tepegöze ya da kağıtlara yazarak öğrencilerinize sunun. Düz anlatım biraz daha yüksek seviyeyle çeşitlendirilirse ve düşündürmeye yönelik sorular içerirse, öğrencilerin dikkatini daha fazla çekecek, öğrenme ve hatırlama düzeylerini yükseltecektir

2.4.4.6 Tartışma

Tartışma, öğrencilerin birbirleriyle, öğretmenle daha yoğun etkileşim, daha etkili iletişim kurmasını sağlar. Anlatım yönteminin uygulanışında soru-yanıt, tartışma kullanılmazsa (dönüt alınmazsa) iletişim bile yoktur; tek yanlılık, iletişim vardır. Tartışmaysa çok yönlü iletişimi olanaklı kılar. Bu durumu şekille Şekil 0-2'deki gibi gösterilir (Nas 2003, 1996) :

Şekil 2.3 Düz Anlatım, Soru-Yanıt ve Tartışma Yöntemleri

Etkili bir tartışma için, öğretmenin dikkat etmesi gereken bazı noktalar vardır. Bunlar (Barth; Demirtaş 1997, 5. 7) ;

- Tartışmanın hedeflerini açıkça belirtmelidir, kısacası öğrenciler kendilerinden beklenen şeylerin neler olduğunu bilmelidir. Örneğin, “*Bugünkü tartışma konumuz çevredir.*” denebilir.
- Tartışılacak konunun gelişimi için tavsiyelerde bulunmalıdır. Örneğin, “Önce, ülkemizde çevre sorunlarına neden olan etmenlerden başlayabilirsiniz.” denebilir.
- Bütün sınıfın tartışmaya katılımını ve öğrencilerin farklı düzeylerde soru sorma becerilerini kullanabilmelerini sağlamalıdır. (Ünite 9 “*Soru Sorma, Problem Çözme Yöntemi Uygulanmasının Temelidir*” başlıklı bölümdeki, çeşitli düzeylerde soru-sorma stratejilerine bakınız.)
- Ne kadar önemsiz olursa olsun, öğrencinin katılımını desteklemelidir.
- Öğrencinin dikkatini mümkün olduğunca çok çekebilmek için soru sorması teşvik etmelidir. Öğrencinin iyi sorular sorması, tartışmanın işe yaradığını gösterir. Tartışmanın ne kadar süreyle devam edeceğini belirtmelidir. Örneğin,
- “*Ülkemizdeki çevre sorunlarını 5 dakika daha tartışacağız.*” denilebilir.

- Öğrenciler ve öğretmen, tartıştıkları konuları özetlemelidir. Eğer öğretmen, öğrencilerin anlayıp anlamadıklarını sınamak isterse, öğrencilerden özetlemelerini istemek iyi bir yöntem olacaktır.
- Tartışma değerlendirilmelidir. Neyin tam, neyin eksik olduğu, nelerin geliştirilmesi gerektiği tartışılmalıdır. Ayrıca şu sorular öğretmen tarafından sorulmalıdır: Acaba tartışma sonunda, %40 oranında öğrenme ve hatırlama gerçekleşti mi? Yoksa, %10 daha fazla katılım mı gerekiyor? Bu, tartışmadan çok, öğrencinin kendi konuşması niteliğinde miydi? Esas amaç, tartışma değil öğrencilerin kendi fikirlerini ortaya koymalarıdır.

Tartışma tekniğinin evreleri (Nas 2003, 197-198):

a) Hazırlık

- Hedefler (ve davranışları) belirlenip öğrencilere duyurulur.
- Plan yapılır.
- Sorulacak sorular belirlenir.

Öğrencilerin tartışabilmeleri için ön bilgileri olmalıdır. Bu ön bilgiler yoksa, kazandırılır. Bunun için,

- Ders gezişi yapılabilir.
- Konu, sorun oyunlaştırılabilir (Dramatizasyon)
- Film, slayt gösterilebilir.
- Yazılı kaynaklardan yararlanılabilir.

Bu çalışmalar, tartışmaya katılacak olanların ortak yaşantılar geçirmesini sağlar; katılımı artırır.

Değerlendirme basamağında kullanılmak, üzere, öğrencilerin de katılımıyla ölçütler geliştirilir (Tartışmaya herkes katıldı mı? Tartışma, sorun çerçevesi içinde kaldı mı?)

b) Uygulama

- Tartışmanın konusu (sorun) bir kez daha belirtilir.
- Tartışma kuralları açıklanır.

- Görüşler, düşünceler, genellemeler, ilkeler birbiriyle ilişkilendirilerek, öğretmence (yönetici) zaman zaman özetlenir (kısa, öz)
- Gerekli araçlar kullanılır.
- Tartışmanın sonunda daha geniş bir özet yapılır.

c) Değerlendirme

Ölçütlere göre tartışmanın verimlilik derecesi gözden geçirilir.

2.4.4.7 Sözlü Tarih

Sözlü tarih bir tarihsel konunun yaşayan tarih aktörlerinin dile getirdikleri verilerin işlenmesi ile ortaya çıkan üründür demek yanlış olmayacaktır. Bu çerçevede dikkati çeken, sözlü tarih konularının tarihsel süreçteki gündelik yaşam ile ilişkili olmasıdır. Bu anlamda geçmişteki yaşam biçimleri, ev içindeki yaşam, çocukların yaşamı, kadınların yaşamı, eğitim, yeme içme, gelenekler ve görenekler, eğlenme biçimleri, bayram kutlamaları, kıtlık, hastalık, doğal afetler, çalışma hayatı gibi konulara göz atacak olursak, ders kitaplarının padişahın, kralın tarihi ile savaş egemen yapısı içerisinde yer almayan sıradan insanların yaşam öykülerini konu edindiği anlaşılabacaktır. Bu konuların özelliği incelendiğinde, konular zaman içindeki değişim ve sürekliliğinin görülebilmesine olanak verebilecek yapıdadır ve günümüz ve geçmişin karşılaştırılmasına olanak sağlamaktadır (Kabapınar 2007, 156).

2.4.4.8 Yerel Tarih

Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan, öğrencinin kendi başına bilgiyi anlamlandırmasını sağlayan yöntemlerden biri de yerel tarihtir. Yerel tarih, öğrencinin yakın çevresinde yer alan tarihi yapıları kendisinin keşfederek yapılandığı bir yöntemdir. Bu yöntem öğrencinin soyut bilgileri somut olarak görmesini ve bilginin kalıcılığının artmasını sağlamaktadır.

2.4.4.9 Beyin Fırtınası

Beyin fırtınası, ana felsefesinin, çağdaş öğrenme kuramlarının öğrenci merkezli temel anlayışları ile örtüşmesi nedeniyle yakın zamanlarda okul düzeyinde de kullanılmaya başlanmıştır. Yöntemin öğrenciye indirgenmesi sürecinde asıl önemli nokta, beyin fırtınasının uygulanmasında kullanılacak konunun, öğrencilerin yaş kuşağı ve zihinsel

potansiyellerine uygun olarak seçilmiştir. Beyin fırtınasının uygulanma sürecinde ilk olarak, sınıfın ortaya koyacağı düşünceleri tahtaya not etmesi için bir yazman atanmalıdır. Bu arada düşüncelerin ifade edilmesi için belli bir süre belirlenmelidir. Bu öğrencilerin tartışma ve düşünce üretmede disiplin kazanımları adına önemlidir. Yine sürecin amaca uygun işlemesi için tartışmayı yönetecek bir liderin de belirlenmesi söz konusu olmalıdır. Beyin fırtınasının en önemli boyutu olanaklı olduğunca çok sayıda düşüncenin öğrenciler tarafından dile getirilmesidir (Kabapınar 2007, 163).

2.4.4.10 Münazara Tekniği

Münazara, diğer öğretim teknik ve yöntemlerinden farklı olarak, uzlaşma temelinde biçimlenen bir öğretim tekniği olmayıp rekabet, yarışma ve düşünsel mücadele şeklinde gelişmektedir. Bu anlamda savunduğu perspektifin doğruluğunu ispatlama çabası çerçevesinde sunduğu düşünsel bakış, ikna edicilik, düşünsel bakıştaki ve gerçeklerdeki tutarlılık, verilen örneklerin inandırıcılığı, karşı tarafın düşüncesini yıpratmak amacıyla ortaya konulan anti-tezler ve tüm sunum içerisinde kullanılan dil ve grup içindeki uyum gibi noktalar münazaranın kaçınılmaz olarak ortaya çıkardığı ölçütlerdendir (Kabapınar 2007, 165).

2.4.4.11 Panel

Bir grup üyelerinin dikkat çeken bir konu ya da sorun üzerinde araştırma yaparken, buldukları araştırma sonuçlarını bir grubun veya bir sınıfın karşısında eşit sürelerle konuşarak tartışırlar.

2.4.4.12 Forum

Bu teknik konuların uzmanları tarafından yapılır. Uzmanlar dinleyiciler karşısında tartışırlar. Konuşmacılar kendi aralarında birbirlerine soru sormazlar, fakat dinleyiciler konuşmacılara soru sorabilir.

2.4.4.13 Seminer

Yüksek öğretimde çok sık kullanılan, değişik biçimlerde uygulanabilen bir tekniktir. En yaygınlarından biri yazılı bir tezin ya da çalışmanın grupça tartışılmasıdır. Seminer yöntemini uygulamak için ciddi bir hazırlık ve araştırma yapmak gereklidir.

2.4.4.14 Sempozyum

Konferans havası taşıyan bu teknik, konunun değişik açılardan iki ya da daha fazla konuşmacı tarafından açıklandıktan sonra soru-cevapla büyük grup tartışması yapılabilir.

2.4.4.15 Kollegyum

Kollegyum tekniği panele benzerdir fakat farklı tarafı bunda iki panel vardır. Birinci panel öğrencilerden, ikincisi ise kaynak kişilerden oluşur. Kaynak kişiler uzman statüsünde davet edilirler. Dinleyicilerde kaynak kişilere soru sorarak ve konulara ilgi duyarak katkıda bulunurlar.

2.4.4.16 Problem Çözme

Problem çözme yöntemi, bilimsel düşünme süreçlerini içinde barındırmaktadır. Amaç, öğrencilerin karşılaşabilme olasılıkları geçmişe göre daha yüksek olan problemler üzerinde yoğunlaşmaları ve onlara çözümler üretmeleridir. Geleneksel öğretim yöntemlerinden olan bilginin aktarılması yerine, öğrenciye sorun aktarılarak ondan çözüm üretmesi beklenir (Kan 2006, 542).

Problem çözme adımları (Gözütok 2007, 153) :

- Problem varlığının fark edilmesi
- Problemin anlaşılması
- Problemle ilgili bilgilerin toplanması
- Çözüm yollarının ortaya konması
- En iyi çözüm yolunun seçilmesi
- Problemin çözülmesi ve değerlendirilmesi

2.4.4.17 Eğitsel Oyunlar

Oyun yöntemi, rol yapma ya da drama ile karıştırılabilir. Oysa ki, oyun yöntemi öğrencilerin eğlenmek, hoşça vakit geçirmek için oynadıkları bir oyunun, öğretilecek konuya uyarlanmasıdır. Oyunların çocuklara verdiği zevk ve mutluluk, çocuklarda motivasyonu artıran ve öğretmenin kalıcılığını etkileyen bir ortam yaratmaktadır. Buna

karşılık dikkat edilmesi gereken nokta, öğretilecek konu için bir araç olan oyunun, amaç haline getirilmemesidir. Bir diğer deyişle, dikkat oyundan çok, öğretilecek konunun üzerine yoğunlaşmalıdır. Yine sınıfta uygulamaya geçilmeden önce dikkat edilmesi gereken noktalar, oyun başlamadan önce kimler arasında oynanacağını planlanması, oyun kurallarının belirlenmesi ve oyun ile ders ilişkisinin nasıl kurulacağını saptanmasıdır (Kabapınar 2007, 175).

Oyun belli kurallar dahilinde olan, katılanların kazanmak için oynadığı bir etkinliktir.

Rol yapma da taklidin bir bölümüdür. Her ikisi de öğretimi zenginleştirir. Taklit iyi sunulduğunda yaratıcı düşünce ve kalıcı öğrenmeyi sağlayan güçlü bir etkinliktir. Oyun ve taklit ve eğlenceli etkinliklerdir (Küçükahmet ve Diğerleri 2001, 83).

Oyunun yararları;

- Oyun, öğrenci katılımı ve ilgisini canlı tutmada son derece etkilidir. Oyunun bir öğretim etkinliği olarak kullanımı motivasyonu artırır ve sınıftaki sosyal ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunur.
- Oyun, öğrencilerin dikkat sürecinin fark edilebilir bir şekilde uzamasına katkıda bulunur.
- Farklı yetenekteki öğrencilerin aynı amaç çerçevesinde bir araya gelmelerine ve paylaşımda bulunmalarına katkıda bulunur.
- Öz güveni artırır, başarıma duygusunu güçlendirir.

2.4.5 Sosyal Bilgiler Öğretiminde ve Ders Kitabında Kullanılan İlkeler

Öğretim faaliyetlerinin ilkelerine uygun olarak planlanıp gerçekleştirilmesi eğitim durumları düzenlemeye daha fazla dikkat ve önem vermeyi gerektirir. Uygulama sürecinde eğitim durumları, öğretme-öğrenme yaşantıları düzenleme, çevre ayarlaması ve işleniş gibi adlar altında açıklanmaya çalışan eğitim durumları düzenlemede aşağıdaki ilkelere yer vermek gerekir (Taşdemir 2003, 26).

2.4.5.1 Çocuğa Görelik İlkesi

Çocuk yetişkinin küçük bir örneği (modeli) değildir. Ondan bir yetişkin gibi davranması beklenmez. Kendini özgürdür o. Kendine özgü bir dünyası vardır. Düşünme

biçimi, algılamaları farklıdır. Dahası her çocuk tektir, ayrı bir bireydir, eşsizdir. Her çocuğun kendine göre gelişme hızı, biçimi vardır (Nas 2003, 299). MEB İlköğretim Kurumları Yönetmeliği'nde (md.48) de belirtildiği gibi çocuğun bedensel, bilişsel, duygusal, toplumsal yönleriyle bir bütün olarak yetiştirmek asıldır.

2.4.5.2 Somuttan Soyuta

Öğrenciler duyu organları aracılığı ile öğrenirler.Beş duyu organlarını öğrenmeye katmak öğretimin temel koşullardan biridir. Konunun gözle görülmesi elle tutulması, parçalara ayrılabilmesi öğrenmeyi kolaylaştırır, unutulmasını azaltır. Öğretimde somut başlanması yavaş yavaş soyuta gidilmesi gerekmektedir(Küçükahmet 1998, 39).

2.4.5.3 Yakından Uzağa

Öğrenciye öğretilecek bilgilerin düzenlenmesinde, örneklerin verilmesinde, onun en yakın çevresinden hareket edilmelidir. Bu, sadece yer ve yaşayış açısından değil zaman açısından da böyledir. Yakın zamandan uzağa, yakın aile ve okul çevresinden uzağa, yakın köy-kasaba-bölge-ülke çevresinden uzağa ilkesi birçok derste rahatlıkla kullanılabilir ve bu ilkeye uyma, öğrenmenin düzeyini yükseltir.

2.4.5.4 Bilinenden Bilinmeyene

Öğretim faaliyetlerinde amaca ulaşmak için çoğu kez bilinen gerçekleri başlangıç olarak ele almak, bilinmeyene doğru ilerlemek ve bilinmeyi bulmaya çalışmak gerekir. Yeni konuya başlamadan önce kazanılmış eski bilgiler hatırlanmalı ve onlardan yararlanılmalıdır. Bu hatırlama yeni öğrenileceklerin çağrışımlarla daha kolay, daha çabuk ve daha doğru sonuçlara ulaşılmasında çok faydalıdır(Küçükahmet 1998, 38).

2.4.5.5 Ekonomiklik

Öğretimde yapılacak ne olursa olsun en kısa yoldan en az zaman, en az emek, en az para ve en az enerji ile yapılması anlamındadır. Bu ilke öğrenenleri “yönetimli ve planlı” çalışmaya sürükler. Öğrencinin üretken olması için uygun ortamlar hazırlanmalıdır.

2.4.5.6 Kolaydan Zora

Bu ilke önceki dört ilkeyle de ilişkilidir. Çocuk için kolay olandan; somuttan, bilinenden, yakın olandan başlamak gerekir öğretmeye. Aslında bu ilke bütün

öğrenmeler için geçerlidir. Kolay, yalın olandan başlamak, çocuk anlayıp kavradıkça zor olana, karmaşığa doğru gitmek gerekir. O zaman zor, çocuğa zor gelmeyecektir. Önce taslak (kroki), sonra plan, sonra da harita öğretilmesi gibi (Nas 2003, 301).

2.4.5.7 Yerellik

Çocuk yaşadığı çevrede, öncelikle o çevreye etkin ve dengeli uyum sağlasın diye eğitileceğine göre, uygun olan ünitelere çevresel bir nitelik kazandırılmalıdır. Yerel öğeler, renkler katılarak üniteler çevreselleştirilmelidir. Yakın çevrenin özellikleri, gereksinimleri ve sorunları planlara yansıtılmalı, bu çevreden bir laboratuvar gibi yararlanılmalıdır. İçerik ve yıllık plan işlenirken bu ilke üzerinde durulmuştur (Nas 2003, 301).

2.4.5.8 Yaşamsallık (Hayatilik)

Çocuk dört duvar arasında değil, bir toplumsal çevre içinde eğitiyoruz; okul toplumdan, toplumsal yaşamdan kopuk değildir, olmaz. Çocuğu öncelikle yaşam için eğitiyoruz. Öyleyse okul, yaşamın bir kesiti olmalıdır. Yaşam için eğitim, yaşamın içinde olur. “Hayat Bilgisi”, yaşamın bilgisidir. Bu da yaşamdan, yaşamın içinde öğrenilir. Atatürk döneminin unutulmayan, hep saygıyla anılan Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati (1894-1929) şöyle diyor: “*Hayat Bilgisi dersi vermek orunda olan bir öğretmenin, öğretim araçları adı altında, doğanın ve çocuğun doğal çevresinin dışında bir şey aramasını şaşırtıcı buluyorum.*”Öğretme –öğrenme etkinliklerinde yaşamsallık esastır. Çocuğa kazandırılacak bilgiler, beceriler, alışkanlıklar yaşama dönük olduğu sürece yararlıdır, gereklidir (Nas 2003, 300).

2.4.5.9 Güncellik

Hayat Bilgisi dersinin amacı; çocuğun kendisini tanıması, çevresindeki olaylara ilgili olması, sosyal çevre içinde kendisini geliştirebilmesidir (Barth; Demirtas 1997, 49; Nas 2000, 120).

2.4.6 Sosyal Bilgiler Öğretiminde ve Ders Kitabında Kullanılan Stratejiler

Öğretim stratejileri, en geniş anlamda öğretmenin öğrenmeyi gerçekleştirmek üzere izlediği genel yollar anlamına gelmektedir. Öğretim stratejileri, öğretme-öğrenme sürecinde öğrenmenin gerçekleştirilmesi amacıyla tasarımılanan bir dizi etkinliği içerir.

Öğretim stratejileri genelde, öğretmen merkezli öğretim stratejileri ve öğrenci merkezli öğretim stratejileri olmak üzere iki grupta sınıflandırılmaktadır. Öğretmen merkezli öğretim stratejisi sunuş yoluyla öğretim stratejisinden oluşur. Öğrenci merkezli öğretim stratejileri ise buluş yoluyla öğretim stratejisi, araştırma inceleme yoluyla öğretim stratejisini içerir (Yaşar; Gültekin 2009, 81).

2.4.6.1 Sunuş Yoluyla Öğretim Stratejisi

Bu strateji öğretmen öğrenci arasında yoğun bir etkileşimi gerektirmektedir. Öğretmen öğrencilerin aktif katılımını sağlamaya çalışır. Birey bilgileri hazır olarak alır. Sunuş yoluyla öğretim stratejisinde öğretmen bol örneklerden yararlanır. Öğretim adım adım ilerler. Her öğrenme basamağında öğrenilenler ile eski öğrenilen bilgiler arasında yatay ve dikey ilişkiler kurulur. Böylece öğrencinin anlamlı ve kalıcı öğrenmesi sağlanır.

Sunuş yoluyla öğretim stratejisinin etkili olarak uygulanabilmesi için şu noktalara dikkat edilmelidir (Yaşar; Gültekin 2009, 81) :

- Derse daha önceki öğrenilenlerle ilgili kısa bir gözden geçirmeyle başlanmalıdır.
- Öğretimde genelden özele doğru bir sıra izlenmelidir.
- Öğretilecek yeni içerik küçük adımlarla sunulmalı ve her adımdan sonra öğrencilerin uygulama yapmalarına olanak verilmelidir.
- Öğrencilerin öğrenme sürecine etkin olarak katılmaları sağlanmalı; bu kapsamda, onların görüşlerini belirtmelerine, kendi örneklerini oluşturmalarına, tepkilerini açıklamalarına ve tartışmalara katılmalarına fırsat vermelidir.
- Öğretme-öğrenme sürecinde öğrencilere bol miktarda örnek verilmeli; bu örnekler, resim, şema, grafik vb. görsel uyaranlarla desteklenmelidir.
- Ara sıra öğrencilerin konuyu anlayıp anlamadıklarını sınamak amacıyla sorular yöneltilerek öğrencilerden yanıt alınmaya çalışılmalıdır.
- Öğrencilere öğrenmeleriyle ilgili zamanında ve düzenli olarak dönüt verilmelidir.
- Öğrenmenin pekiştirmesi için öğrencilere yeterince alıştırmaya ve uygulama yaptırılmalıdır.

2.4.6.2 Buluş Yoluyla Öğretim Stratejisi

Bu strateji, öğrencilerin kendi etkinliklerine ve gözlemlerine dayalı olarak yargıya varmasını teşvik edici bir öğrenme-öğretme yaklaşımına yöneliktir. Öğretmenin görevi, önceden paketlenmiş bilgiyi öğrenciye sunmak yerine, öğrencinin kendi çabasıyla öğrenmesini gerçekleştirebileceği bir ortamı oluşturmaya çalışmaktır. Öğrenci, olguları ve olayları bir sosyal bilimci gibi irdeleyebilmeli; buluşa dayalı öğrenme yoluyla etkin bir araştırmacı olarak etkinlik göstermelidir(Sözer 1998, 79).

Buluş yoluyla öğretim stratejisi, öğrencilerin kendi etkinlikleri ve gözlemlerine dayalı olarak yargıya varmasını destekleyen, öğrenci merkezli bir öğretim stratejisidir. Buluş yoluyla öğretim stratejisi, gerek bilimsel kavram ve genellemelerin öğretilmesinde gerekse bilişsel süreç becerilerinin kazandırılmasında önemli bir işleve sahiptir. Buluş yoluyla öğretim stratejisinde şu noktalara dikkat edilmelidir (Yaşar; Gültekin 2009, 81):

- Öğretim süreci, öğrencinin merakını uyandıracak bir sorunla başlamalıdır.
- Öğrencilerde öğrenme isteği yaratılmalı ve bu istek etkinlik süresince sürdürülmelidir.
- Öğrencinin bir kavram ya da ilkeyi açıklayabilmesi ya da sorunu çözebilmesi için ona yeterli zaman verilmelidir.
- Öğretim sürecinde, “tümevarım” yöntemi kullanılarak tek tek olgu ve olaylardan genellemeler ulaşılmalıdır.
- Öğrencilerin genellemelere ulaşabilmeleri için yeterince örnek verilmelidir.

2.4.6.1 Araştırma İnceleme Yoluyla Öğretim Stratejisi

Öğrenci merkezli öğretim stratejilerinden biri de, araştırma yoluyla öğretim stratejisidir. Bu öğretim stratejisinde, öğrenciler, konuyla ilgili belli bir sorunu çözmek için araştırma süreçlerini kullanırlar. Öğrenciler, sorun çözme yönteminin aşamalarına uygun olarak, sorunu tanımlar, sorunun çözümü için denenceler kurarlar, denencelerin sınanması için veri toplar ve verileri değerlendirerek sonuca ulaşmaya çalışırlar (Yaşar; Gültekin 2009, 85).

Araştırma İnceleme stratejisinde bilimsel yöntem (problem çözme) kullanılırken, öğrenciler hedef davranışlarla ilgili olumsuz örnekler oluşturulmalı ve bunlar üzerinde tartışılmalıdırlar. Örneklerle ilgili değişik durumlar tümevarım yaklaşımı ile ortaya konulmalıdır. Bu süreçte ortaya çıkan eksik ve yanlışlıklar bulundurulmalı ve karşıt örnekler oluşturulmalıdır. Çözüm kavuşturulacak problemlere ilişkin çözüm önerileri, denenceler öğrencilerce tartışılarak tespit edilip, tespit edilmelidir. Araştırma incelemenin bulguları ışığında problemin çözüme kavuşturulup kavuşturulmadığı sorgulanmalı ve genellemelere gidilebileceği gibi, gerekiyorsa yeni denenceler ortaya konulmalıdır (Taşdemir 2003, 150).

Araştırma yoluyla öğretim stratejisinden istenilen düzeyde yararlanabilmek için şu noktalara dikkat edilmelidir (Yaşar; Gültekin 2009, 86) :

- Öğrenciler gerçek yaşam sorunlarıyla karşı karşıya getirilmelidir.
- Öğretim sürecinde bilimsel araştırma yöntemi temel alınmalıdır.
- Öğrenme sürecinde öğrencinin etkin olmasını sağlayacak ortamlar oluşturulmalıdır.
- Öğrencinin ilgi ve istekle çalışabilmesi için işlenen konuya ve düzeylerine uygun sorunları seçmelerine özen gösterilmelidir.
- Öğrencilere veri toplama için yeterli zaman verilmelidir.
- Öğrenciler için rahat çalışabilecekleri ve tartışabilecekleri ortamlar sağlanmalıdır.

2.4.7 Sosyal Bilgiler Öğretiminde ve Ders Kitabında Ölçme Değerlendirme Yöntemleri

Öğrenme, öğretim ve değerlendirme birbirine bağımlı bir sürecin bir parçası olup aralarında döngüsel bir ilişki vardır. Öğrenmenin öğretime yaklaşımı ve değerlendirmede kullandığı yöntemler öğrencilerin öğrenme yaklaşımlarını ve çalışma alışkanlıklarını etkiler ve şekillendirir. Örneğin davranışçı öğrenme kuramına dayalı geleneksel öğretim ve değerlendirme yöntemlerini kullanarak ders işleyen bir öğretmenin öğrencileri öğrenime yüzeysel bir yaklaşım geliştirerek konular ve kavramlar arasında ilişki kurmadan ders konularını ezberlemeye yönelir. Bun karşılık öğrenci merkezli eğitimi ve yapılandırmacı yaklaşımı benimseyen ve uygulayan bir öğretmenin öğrencileri ise öğrenime derinlemesine bir yaklaşım geliştirerek konuları

anlamaya ve kavramlar arasındaki ilişkiler görmeye çalışır ve yüksek düzeyde düşünme gerektiren zihinsel süreçleri kullanır (Yılmaz 2009, 433).

Sosyal Bilgiler dersi için yapılacak değerlendirme etkinliklerinde öğrencilerin Sosyal Bilgiler Programının tüm boyutlarında sağladığı gelişme ve başarı ölçülmeye ve kaydedilmeye çalışılır. Öğretmenler, öğrencilerin sosyal bilgilerle ilgili kazanımlar, kavramlar ve becerilerle ilgili bireysel gelişimlerini izlerken, eksiklerini belirlerken, karşılaştıkları zorlukları tanımlarken, öğrencileri öğrenmeye ve becerilerini geliştirmeye özendirirken değerlendirme yaparlar. Böylece değerlendirme, öğrencilerin eğitiminde yapılandırıcı ve geliştirici bir rol oynar. Öğrencilerin öğrenmesi ve gelişimiyle ilgili elde edilen bilgiler, öğretmenler tarafından kullanılabileceği gibi öğrencinin kendini değerlendirmesine ve kişisel hedefler belirlemesine de yardım eder (MEB 2009).

Değerlendirme, öğretim ve öğrenime ayrılmaz bir parçası olduğundan bu süreçlerden ayrı ve bağımsız olarak ele alınmaz. Değerlendirmenin öğretimin önemli bir parçası olduğu, başarılı ve etkili bir öğretimin iyi bir değerlendirme olmadan mümkün olmayacağı gerçeği hatırdan çıkarılmamalıdır. Öğretmenlerin öğretimden hedeflenen amaçları etkin bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için ölçme ve değerlendirmenin öğretim sürecindeki yeri ve rolünü iyi bilmeleri gerekir. (Yılmaz 2009, 433).

Ölçme ve değerlendirme etkinlikleri, öğretimin bir parçası olduğundan salt ürünü değil, sürecin değerlendirilmesini de ifade etmektedir. Yeni programda değerlendirme etkinlikleri, öğretimden bağımsız dönem sonu etkinliği olmaktan çıkmış, öğretim süresince devam eden bir yapıya bürünmüştür. Bu nedenle değerlendirme öğrenmenin bir parçasını oluşturur. Alternatif ölçme ve değerlendirme teknikleri; sadece ürünü değil, öğrenme sürecini de değerlendirdiği için öğrencilerin öğrenme konusunda sorumluluk sahibi olmasını ve öğrendikleriyle gurur duymasını sağlar. Bu çerçevede, değerlendirme sadece öğretmenin değerlendirmesi ile sınırlı olmayıp çoklu değerlendirmeler içerir. Bunların başında, grup çalışmaları sırasında kullanılabilecek grup veya akran değerlendirmeleri ile öğrencilerin kendi performanslarını değerlendirecekleri öz değerlendirmeler yer alır. Hazırlanmış olan yeni programla değerlendirme, öğrencilerin neyi bilmediğini değil, ne bildiklerini görmeye yarayan bir araçtır (Kabapınar 2008, 180).

Ölçme ve değerlendirme çoğu kez birbirlerinin yerine kullanılan kavramlar olsa da

aralarında anlam ve işlevsel farklılıklar vardır (Yılmaz 2009, 433).

Ölçme: Nicel bir kavram olarak ölçme, özellikle kurallara ve ölçütlere göre test veya diğer değerlendirme türlerinde elde edilen sonuçlara sayıların yani puanların verilmesi işlemidir.

Değerlendirme: Öğrencinin öğrenim sonucunda edindiği bilgiler hakkındaki karar verme sürecini ifade eder.

Değerlendirme süreci aşağıdaki aşamalardan oluşur (Yılmaz 2009, 441) :

- MEB tarafından belirlenmiş olan ders programındaki konuların öğretiminden hedeflenen genel öğretim amaçları belirlenir.
- Genel öğretim amaçları üniteye veya derse özgü daha spesifik amaçlar haline dönüştürülerek öğretim sonucu öğrencilerde gerçekleşmesi beklenen kazanımlar yani öğrenim çıktıları (neleri bilmeleri ve yapabilmeleri gerektiği) belirlenir. Öğretmen, dersin amaçlarını öğrencilerin bilgi, beceri, davranış, bilişsel yapı, ilgi ve tutumlarında beklenen değişim ve gelişmeler açısından belirler. Dersin amaçlarına karar verilirken, öğrencilerin alt yapıları ve öğrencilerin yaşadıkları bölge, yöre ve toplumun özellikleri ve ihtiyaçları dikkate alınır.
- Öğrencilerin öğrenme ihtiyaçları ve hazır bulunuşluk düzeyleri tespit edilir. Öğrencilerin öğretilecek konuları anlayabilmeleri için yeterli bilgi ve beceriye sahip olup olmadıkları belirlenir.
- Öğretim amaçlarını etkili bir şekilde gerçekleştireceği düşünülen öğretim yöntemleri, öğrenme aktiviteleri ve etkinlikleri belirlenir.
- Öğrencilerin öğrenmelerinin nasıl değerlendirileceğine karar verilir. Dersin içeriğine, amaçlarına ve işleme tarzına uygun değerlendirme yöntemleri seçilir.
- Her bir değerlendirme metodu için uygun ölçütler veya performans seviyelerini gösteren rubrikler oluşturulur.
- Öğretim planı ve öğrenme etkinlikleri uygulanır. Öğretim esnasında öğrencilerin dersin işlenişine verdikleri tepkilere -derse iştiraklerine, sorulan sorulara verdikleri cevaplara, sordukları sorulara, performanslarına, dersteki ilgi ve tutumlarına vs.- bakılarak Öğrenmeleri gözlemlenir, varsa karşılaştıktan öğrenme güçlükleri ve

kavram yanılgıları tespit edilir.

- Öğrencilerin öğrenme seviyelerim, öğrenmede gösterdikleri gelişmeleri ve öğrenmedeki basanlarını tespit etmek için gerekli olan veri ve kanıtlar değerlendirme yöntem ve araçları kullanılarak toplanır.
- Toplanan veri ve kanıtlar analiz edilerek değerlendirmeye tabi tutulur ve yorumlanır. Tamamlayıcı değerlendirme yapılıyorsa, öğrencilerin çalışma veya performanslarında sergiledikleri başarıya uygun bir not verilerek basan seviyeleri gösterilir. Şekillendirici değerlendirme uygulanıyorsa, öğrencilerin çalışmalarına puan verilmez; çünkü şekillendirici değerlendirmede amaç öğrencilerin başarı seviyelerini tespit etmek değil öğrenme seviyelerini belirlemek ve öğrenmenin kalitesini arttırmaktır.
- Öğrencilerin, çalışmalarındaki kuvvetli ve zayıf yönler ve yeterince anlamadıkları konular tespit edilir. Öğretim yöntemlerinin dersin amaçlarını gerçekleştirmedeki etkililik derecesi, dersin amaçlarının ne derece gerçekçi ve öğrenci seviyesine uygun olduğu ve öğretimde kullanılan materyallerin yeterince yararlı olup olmadığı hakkında çıkarımlarda bulunulur.
- Öğretim ve öğrenimi daha iyi hale getirmek için öğretimde veya dersin işlenişinde yapılması gereken değişikliklere karar verilir.

Ölçme araç ve yöntemlerinin niteliklerini üç grupta ifade edebiliriz. Bunlar geçerlilik, güvenilirlik ve kullanışlılıktır. Ölçmenin bu niteliklere sahip olması sağlanmalıdır (Taşdemir 2003, 207) :

Güvenilirlik: Ölçme sonuçlarının tesadüfî hatalardan arınmışlık derecesidir. Diğer bir ifade ile ölçmelerin duyarlılık derecesini ifade eden bir kavramdır.

Geçerlilik: Bir ölçme aracının geçerli olabilmesi için ölçme aracının ölçmesi istenilen özelliği doğru şekilde ölçmesidir.

Kullanışlılık: Bir testin kullanışlılığı, onun geliştirilebilmesi, çoğaltılması, uygulanması ve puanlanması ve puanların yorumlanması bakımından kolay, ekonomik ve ölçme amacına uygun olması demektir.

2.4.7.1 Soru-Cevap

Daha önce de belirtildiği gibi soru sorma, öğretmenlik mesleğinin en önemli becerilerinden biridir. Bu bağlamda soru sormaya ilişkin sınıflandırmalar ve sor çeşitlerinin bilinmesi önemlidir. Sorulara ilişkin tasnif üç ayrı boyutta yapılmıştır (Barth; Demirtaş 1997, 9.1).

2.4.7.2 Gözlem

Öğrencilerin neyi bildiği, neyi bilmediği gerektiğinin belirlenmesinde etkin bir ölçme yöntemidir. Dersin işlenişi sırasında öğrencilerin davranışlarının, becerilerinin ve katılmalarının ne oranda olduğu gözlem sayesinde belirlenir.

2.4.7.3 Görüşme

Öğrencilerin duygu ve düşüncelerini öğrenmek için iyi bir yöntemdir fakat tam olarak doğru sonuçlar edinileceğinden söz edilemez. Öğrencilerin yanlış davranışları sonucunda farklı görüşler ortaya çıkabilir. Bu yanlışlığı aza indirmek adına sorular direk sorulmamalıdır, görüşme konusu ve görüşme sırasında dikkat edilecek noktalar önceden belirlenmelidir. Bu uygulama dersin işlenişine karar vermede çok yararlı bir yöntemdir.

2.4.7.4 Günlükler

Günlükler, öğrencinin kendini ifade etmenin farklı bir yoludur. Bu sayede öğrencinin yazma gücünde gelişmekte, kendinin de farkına varmaktadır. Günlüklerin yazımında öğrencinin zorlanmamasına, kendi isteği ile yazmasına dikkat edilmelidir.

2.4.7.5 Çizimler ve Poster Oluşturma

Bu yöntemin amacı öğrencinin herhangi bir duygu, düşünce veya konuya yönelik çizimler ve posterler hazırlatmaktır. Bu sayede çocuklar istenilen bilgiyi uygulamalı bir şekilde yaparak–yasayarak öğrenirler. Bu tür öğrenmelerin kalıcılığı da yüksektir (İlbasmış Akın 2007, 101).

Çizimler ve posterler, çocukların ne bildiklerini somut bir şekilde kâğıt üzerinde göstermesi bakımından da faydalı bir yöntemdir.

2.4.7.6 Kavram Haritaları

Dersin içeriğinin tam olarak anlaşılmasında ve öğrenilmesinde önemli bir yöntemdir.

Kavram haritaları hem dersin işleniş aşamasında hem de dersin değerlendirme aşamasında kullanılan bir yöntemdir.

Öğretmenin hazırladığı kavram haritalarının amacı öğrencinin konuyu bir bütün olarak görmelerini ve kavramlar arasındaki ilişkileri analiz edebilmeleri adına önemli bir yöntemdir.

Karmaşık konuların öğretilmesinin kolaylaştırılmasında kavram haritaları önemli bir yer tutar. Ancak bu yöntemin uygulanmasında kavramların genelden özele doğru düzenlenmeleri gerekir. Öğrencilerin konu ile ilgili öğrenme düzeylerini belirlemek için kavram haritalarında belirli yerler boş bırakılır ve bu yerleri öğrencilerin tamamlamaları istenebilir (İlbasmış Akın 2007, 102).

2.4.7.7 Performans Değerlendirme Ölçekleri (Rubrik)

Rubrik performans derece ve seviyelerini gösterir. Rubrik, performans ölçütlerinin öğrencilerin cevap ve performanslarına nasıl uygulanacağını gösteren bir çeşit puanlama kılavuzudur. Puanlamada kılavuzluk fonksiyonu üstlenen ölçütler, performansın betimlemesini yaparak öğrencilerin cevapları arasında çok iyi, iyi, orta, kötü ve yetersiz türünden performans seviyelerini gösteren değerlendirmeci açıklamalar bulundurur (Yılmaz 2009, 477).

Herhangi bir çalışmanın puanlanması için geliştirilmiş ölçütleri içeren bir araçtır. Bu ölçütleri bilmek hem öğrenciler hem de öğretmenler için önemlidir. Rubrik ile öğrenciler neye göre değerlendirileceklerinin, öğretmen de neye göre değerlendireceğinin temel çerçevesini bir çırpıda görebilmektedir. Bu anlamda dereceleme ölçekleri, her iki tarafa da (hem öğretmen hem de öğrencilere) açık bir kalite çerçevesi çizmektedir. Tanımlanan böylesi bir kalite anlayışı içerisinde de öğrenci, üzerinde çalıştığı konu ya da ürüne ilişkin daha fazla sorumluluk duyabilecek; çalışmasının yönüne ilişkin kişisel çıkarımlarda bulunabilecektir. Benzer şekilde öğrencilerin kendilerinin ve arkadaşlarının çalışmalarını değerlendirmede daha dikkatli ve doğru karar vermelerine de yardım eder (Kabapınar 2007, 187).

Rubrikler oluşturulma tarzı açısından genel olarak çözümlemeli (analitik) ve bütüncül (holistik) olmak üzere iki kısma ayrılır. *Çözümlemeli rubrik* değerlendirilmesi planlanan performans oluşturulan özelliklerin, yani performansın

değişik boyutlarının ayrı ayrı belirlenmesini gerektirir. Örneğin, öğrencilerin tartışmada gösterdikleri performans, tartışmaya katılım oram, ileri sürülen fikirlerin tutarlılığı, argümanların mantıksal olarak ve delillerle desteklenmesi, karşıt görüşlü öğrencileri müdahale etmeden dinleme gibi değişik açılardan değerlendirilebilir. *Bütüncül rubrik* ise performansın değişik boyutlarını ayrı ayrı belirginleştirmeden sadece genel olarak performansın farklı seviyelerini belirler. Bu yüzden de öğrencilere performanslarının kuvvetli ve zayıf yönleri hakkında özellikli geri bildirimde bulunma yeterliliğinde olmayıp çözümlemeli rubrikten daha kısıtlı bir kullanım alanına sahiptir ve biçimleyici değerlendirme yapmak için kullanılması pek uygun değildir (Yılmaz 2009, 477).

Aşağıda öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde bir zaman şeridi hazırlamasına yönelik olarak oluşturulmuş bir dereceleme ölçeği (rubrik) örneğine yer verilmiştir (Kabapınar 2007, 187).

Tablo 2.5 Performans Değerlendirme Ölçeği

Öğrencinin Adı Soyadı: No:..., Sınıfı:. Tarih: Ödev Konusu:					
DEĞERLENDİRME ÖLÇÜTLERİ	Çok İyi (4)	İyi (3)	Orta (2)	Çalışma Tekrarlama (1)	Puan
Farklı bilgi kaynakları kullanarak bilgi ve veri					
Bilgilerin bir bütün haline getirilmesi					
Ödev konusu ile ilgili temel kavramları anlama, anlatma					
Zamanı iyi kullanma					
Raporun düzeni, görünüşü, yazım kurallarına uygunluğu					
Kaynakçanın belirtilmesi					
Yaratıcılık					
Ortaya çıkan ürünün konunun amacına uygunluğu					
TOPLAM PUAN					

2.4.7.8 Portforyolar (Ürün Dosyası)

Eğitim ortamlarının öğrencide oluşturmaya gereken duygulardan biri de "başarabilirim" duygusudur. Bu anlamda özgüven de, bireyin eğitim ortamlarında ve/veya yaşamda başarabildikleri ile önemli ölçüde orantılıdır demek yanlış olmayacaktır. Bu anlamda öğrenci ürün dosyası, öğrenciye "başarabiliyorum" duygusunun kazandırılmasında önemli bir değerlendirme aracıdır. Öğrenci ürün dosyası öğrencilerin gelişimi ve başarıları hakkında bilgi veren bir ya da birkaç ders alanına ilişkin çalışmaların toplandığı dosyadır. Dosya, öğrencinin farklı derslere ilişkin çalışmalarını içine alan tek bir ürün dosyası olarak hazırlanabileceği gibi, öğrencinin ilgi duyduğu başarısını ve gelişimini göstermek istediği derslere ait olarak da hazırlanabilir. Yapılan tüm çalışmalar ürün dosyasına alınmaz. Öğrenciler yaptıkları çalışmalardan kendi performanslarını en iyi şekilde yansıttığını düşündükleri çalışmaları bu dosyaya seçerler. Diğer bir deyişle, öğrenci ürün dosyası, öğrencilerin bir dönem boyunca örneğin Hayat Bilgisi ya da Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili çalışmalarından seçme örneklerin bulunduğu dosyalardır. Bu nedenle "öğrenci seçki dosyası" olarak da adlandırılmaktadırlar. Öğrenciler istedikleri çalışmalarını dosyaya koyabildikleri gibi, öğretmenler de öğrencilerden bazı çalışmalarını bu dosyaya koymalarını isteyebilir (Kabapınar 2007, 184).

Portforyo kullanımının en önemli avantajları şunlardır: öğretimle bütünleştirilmesi oldukça kolaydır; öğrencileri ürün dosyasına konulacak çalışmaları seçmek için karar vermeye ve çalışmalarını değerlendirmeye yönlendirdiğinden öz-değerlendirme ve yansıtmacı düşünme yeteneklerinin gelişmesine yardım eder; öğrencilerin belli bir amaç ve dinleyici kitlesi için en iyi çalışmalarını seçebilme yeteneklerini geliştirir; öğrenci velileriyle yapılan görüşmelerde öğrenci başarı ve gelişimini öğrenci çalışmalarına dayanan somut kanıtlar sunarak velilerin çocuklarının gelişimi hakkında bilgi edinmelerini etkili bir şekilde gerçekleştirir (Yılmaz 2009, 485).

Öğrenci ürün dosyası, hazırlanmış olan dereceli puanlama anahtarı ile değerlendirilir. Öğrenci hangi derslerden ürün dosyası hazırlamış ise, o derslerin ders içi performans notları belirlenirken, ürün dosyası için yapılan değerlendirme de dikkate alınır. Öğrenci ürün dosyasının olumlu noktalarından biri de, dosyanın, velilerin de çocuklarının ortaya koyduğu ürünleri rahatlıkla görebilmelerine ortam hazırlamasıdır. Böylelikle öğrenci velileri, çocuklarının ortaya koyduğu ürünleri

görerek, onlarla gurur duyabileceklerdir.

Aşağıda bir öğrenci ürün dosyasının değerlendirilmesinde kullanılabilecek formlardan birine yer verilmiştir (Kabapınar 2007, 185).

Tablo 2.6 Öğrenci Ürün Dosyası Değerlendirme Formu

Öğrencinin adı ve soyadı :

Sınıf :

ÖLÇÜTLER	1	2	3	4	5
1. Çalışmaların tam olması					
2. Çalışmalardaki çeşitlilik					
3. Yeterli miktarda çalışmayı içermesi					
4. Çalışmaların amaçları karşılaması					
5. Çalışmaların amaca uygunluğu					
6. Çalışmaların doğruluğu					
7. Dosyanın düzenliliği					
8. Harcanan çabalar) gösterme					
9. Kaliteliliği gösterme					
10. Yaratıcılığı gösterme					
11. Çalışmaların seçiminde risk alma					
12. Öğrencinin gelişimini gösterme					
13. Kendini değerlendirme					

YORUMLAR VE ÖNERİLER:

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma evreni ve örnek verilerin toplanması, çözümlenmesi, veri toplamada kullanılan değerlendirme ölçeğinde izlenen yol anlatılarak, toplanan verilerin yorumlanmasına ilişkin bilgiler verilmektedir.

3.1 Araştırma Modeli

Bu çalışma ilköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının ders kitapları özelliklerine uygunluk derecesini saptamayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada ilişkisel türde tarama modelinden yararlanılmıştır. Tarama modelini tanımlarsak; geçmişte ya da günümüzde var olan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırma konusu kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Araştırmada kitaplar değerlendirilirken, Bilgen İlbasmış Akın isimli araştırmacı tarafından geliştirilmiş, ancak üzerinde bir takım değişikliklerle geliştirilmiş olan ders kitabı değerlendirme ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek geliştirilirken Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Programları, Talim ve Terbiye Kurulu Ders Kitabı Ölçütleri, Ders Kitabı Standartları, TSE Ders Kitabı Ölçütleri ve araştırmacı tarafından yapılan literatür taraması sonucu araştırılan bir takım ders kitabı ölçütleri dikkate alınmıştır.

Ders kitabı özelliklerine uygunluk ölçeği, kitabı hem dış yapı özellikleri, hem de iç yapı özelliklerine yönelik değerlendirme amaçlı hazırlanmıştır. Bu ölçek ekte verilmektedir. (Ek 6)

3.2 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın çalışma evrenini; Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilköğretim 4. sınıf ve 5. sınıflarda 2007-2008 öğretim yılında okutulmak üzere Talim ve Terbiye Kurulu'nca onaylanmış olan ders kitapları ve çalışma kitaplarından oluşan 39 ders kitabı

oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini olarak; bilinçli olarak belirlenmiş ve değerlendirmeye alınmış olan kitapların listesi aşağıdadır:

4.Sınıf Ders Kitapları:

İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 – (Yazarlar: Meltem Tekerek, Niyazi Kaya, Melek Derya Alıç, Bekir Yılbat, Tuğrul Yıldırım, Miyase Koyuncu, Kadir Ulusoy)

Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları – Ankara 2007

İlköğretim Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabı 4 - (Yazarlar: Meltem Tekerek, Niyazi Kaya, Melek Derya Alıç, Bekir Yılbat, Tuğrul Yıldırım, Miyase Koyuncu, Kadir Ulusoy)

Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları – Ankara 2007

5.Sınıf Ders Kitapları:

İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 - (Yazarlar: Meltem Tekerek, Niyazi Kaya, Melek Derya Alıç, Bekir Yılbat, Demet Karagöz, Hikmet Azer, Miyase Koyuncu, Kadir Ulusoy)

Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları – Ankara 2007

İlköğretim Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabı 5 - (Yazarlar: Meltem Tekerek, Niyazi Kaya, Melek Derya Alıç, Bekir Yılbat, Demet Karagöz, Hikmet Azer, Miyase Koyuncu, Kadir Ulusoy)

Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları – Ankara 2007

3.3 Veri Toplama Araçları ve Uygulama

Araştırma için gerekli olan veriler, araştırmanın amacına uygun olarak geliştirilmiş olan kitap değerlendirme ölçeği ile elde edilmiştir. Bu değerlendirme ölçeği geliştirilirken, Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler ders programları, Talim ve Terbiye Kurulu'nun kitap değerlendirme ölçütleri, TSE kitap değerlendirme ölçütleri ve bu konuda yapılmış diğer araştırmalardan yararlanılmıştır. Geliştirilmiş bu ölçekte uzman görüşler doğrultusunda ölçeklerin güvenirlik ve geçerlilik değerlendirmesi yapılmıştır.

Geliştirilmiş olan bu değerlendirme ölçeğinde, “Evet” cevabı 2 puan, “Kısmen” cevabı 1 puan ve “Hayır” cevabı 0 puan olarak belirlenmiştir. Değerlendirmeye alınan kitabın önce genel bir değerlendirilmesinden sonra sırasıyla dış yapı özellikleri, içyapı

özellikleri ve içyapı özelliklerinden içerik, dil ve anlatım ile hazırlık, alıştırma ve değerlendirme bölümleri teker teker değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. Değerlendirme ölçeğinden elde edilen veriler Tablo 4-1, Tablo 4-3, Tablo 4-5, Tablo 4-7 de gösterilmiştir. Bir kitabın alabileceği en yüksek puan genel toplamda 178, dış yapı özellikleri bakımından 68, içerik özelliklerinde 76, dil ve anlatım bölümünde 16, hazırlık, araştırma ve değerlendirme bölümünde ise 18'dir. Sosyal Bilgiler Kitaplarını Ders Kitabı Özelliklerine Uygunluk Açısından Değerlendirme Ölçeğinde elde edilen veriler 10 üzerinde değerlendirmeye alınmıştır. Bu değerlendirmede bir kitabın maksimum alabileceği puan 10'dur. Elde edilen veriler Tablo 4-2, Tablo4-4, Tablo 4-6 da gösterilmiştir.

3.4 Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi

Elde edilen verilerin analizi bilgisayar aracılığı ile yapılmıştır. Verilerin analizi kısmında elde edilmiş olan verilerin yüzde hesaplamaları Excel programı yardımıyla hesaplanmıştır. Elde edilen yüzde değerleri çizelgeler halinde de gösterilmeye çalışılmıştır.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarının eldeki ölçeğe göre değerlendirilmesi sonucunda elde edilen yüzde verileri, aşağıdaki ölçekle değerlendirmeye alınmış ve kitapların uygunluk düzeyi bu şekilde belirtilmiştir.

Çok kötü: 0 – 2 arasındaki değerler

Kötü : 2 – 4 arasındaki değerler

Orta : 4 – 6 arasındaki değerler

İyi : 6 – 8 arasındaki değerler

Çok İyi : 8 – 10 arasındaki değerler

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde elde edilen verilere dayalı olarak bulgular ve yorumlara yer verilmiştir. İlköğretim 2007 – 2008 öğretim yılında okutulan 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları ve çalışma kitaplarının ders kitabı özelliklerine uygunluk açısından değerlendirme ölçeği hesaplamalarında her kitabın tek tek değerlendirilmesiyle elde edilen sonuçlar verilmiş, daha sonra da incelenen kitaplar sınıf düzeyleri ele alınarak değerlendirilmiş ve sunulmuştur.

4.1 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Kitabının İncelenmesi

4.1.1 Kitabın Aldığı Puanların Dağılımı

Tablo 4.1 Sınıf Ders Kitabının Aldığı Puanlara Göre Dağılımları

	Dış Yapı Özellikleri	İç Yapı Özellikleri	Aldığı Puan	Toplam Puan
Sosyal Bilgiler 4.Sınıf Ders Kitabı	59	İçerik	70	158
		Dil ve Anlatım	13	
		Hazırlık, Alıştırma ve Değerlendirme	16	
		İç Yapı Toplam	99	

4.1.2 Kitabın Aldığı Puanların Ölçek Üzerinden Değerlendirilmesiyle Elde Edilen Dağılımları

Tablo 4.2 Sınıf Ders Kitabının Aldığı Puanların Ölçek Üzerinden Değerlendirilmesiyle Elde Edilen Dağılımlar

	Dış Yapı Özellikleri	İç Yapı Özellikleri	Aldığı Puan	Toplam Puan
Sosyal Bilgiler 4.Sınıf Ders Kitabı	8.68	İçerik	9.21	8.71
		Dil ve Anlatım	8.13	
		Hazırlık, Alıştırma ve Değerlendirme	8.89	
		İç Yapı Toplam	8.74	

Yukarıda bulunan tablodaki bulgular incelendiğinde, Sosyal Bilgiler 4. sınıf ders kitabının dış yapı özellikleri bakımından 8.68 ile çok iyi, iç yapı özellikleri bakımından 8.74 ile çok iyi oranında ders kitabı özelliklerine uygun bulunmuştur.

Bu ders kitabının içerik bölümü açısından 9.21; dil ve anlatım açısından 8.13; hazırlık alıştırma ve değerlendirme bölümü açısından 8.89 değerinde çok iyi bulunmuştur.

Kitabın genel değerlendirmesinde 8.71 ortalama ile ders kitabı özelliklerine çok iyi olarak bulunmuştur.

Bu duruma göre 4. sınıf Sosyal Bilgiler kitabı ders kitabının punto büyüklüğü, harf özelliği her sayfada aynı ve sınıf seviyesine uygun bulunmuştur. Metinlerdeki cümle uzunlukları sınıf seviyesine uygun bulunmamıştır. 4. sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının “Geçmişî Öğreniyorum” adlı ünitenin, “Mustafa Kemal Samsun’a Çıkıyor” adlı konusuna baktığımızda sayfanın son paragrafında; “Bu sırada yerel direniş kuvvetlerinin Yunanlılara karşı pek başarılı olamaması, Mustafa Kemal’in düzenli ordu kurulması yönündeki düşüncelerinde haklı olduğunu gösterir.” cümlesine yer verilmiştir. Bu cümlede de gördüğümüz gibi cümle 20 sözcükten oluşmaktadır. Ders kitapları değerlendirme ölçeğine göre 4. sınıf ders kitaplarının cümle uzunluklarında sözcük sayısı 12 olarak belirlenirken yukarıda örnekte de görüldüğü gibi cümledeki sözcük sayısı daha fazladır. Kitaptaki resim, şekil mat renklerde basıldığı için normal

derece, büyüklük olarak çok iyi derecede, öte yandan içinde bulunduğu metinlerde tutarlı bulunmuştur. 4.sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının 159. sayfasına baktığımız da konuyla ilgili 3 resim bulunmaktadır. Bu resimler olması gereken renklerden daha mat renkte olmakta, fakat resimler büyüklük olarak öğrencilerin konuya olan ilgilerini artırıcı ve anlamalarını kolaylaştıran içerikte olmaktadır. Ders kitabının cildi esnek ve yıpranmaya karşı dayanıklı bulunurken, kitabının baskısı ve kâğıt kalitesi öğrenci seviyesine uygun bulunmuştur. Kitapta sözlük ve kaynakça yer almaktadır. İncelenen ders kitabında elde edilen diğer bir bulgu ise kitapta yeteri kadar görsel unsurlara yer verilmiştir. Her ünite de bulunan konuların resimlerle ve örneklerle desteklendiği görülmüştür. Yukarıda da belirttiğimiz gibi her sayfada konular görsel unsurlarla yeteri kadar desteklenmeye çalışılmıştır. Kitabın fiziki görünümü hakkında genel görüş yeterli düzeyde olduğu yönündedir.

Tablo 4.1 ve Tablo 4.2’den elde edilen bulgular doğrultusunda 4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının içerik unsurları ile ilgili inceleme sonucu; ders kitabında yer alan konular günlük hayatla ilişkili olduğu ve ezbere dayalı olarak hazırlanmamış olduğu görülmüştür. “*Kendimi Tanıyorum*” adlı birinci ünite de kendi hakkında bilgiler edinilmesi için kendi hakkında, ailesi hakkında ve duygu ve düşünceleri hakkında konulara yer verilmiş, “*Geçmişimi Öğreniyorum*” adlı ikinci ünite de ailesi ve kültürü hakkında ve Atatürk’ün başarıları hakkında konulara yer verilmiş, “*Yaşadığımız Yer*” adlı üçüncü ünite de kroki, yönler ve meteoroloji hakkında, doğal çevre ve güvenli çevre hakkında konulara yer verilmiş, “*Üretimden Tüketime*” adlı dördüncü ünite de üretim ve tüketim , üretici ve tüketici hakkında konulara yer verilmiş, “*İyi ki Var*” adlı beşinci ünite de teknoloji ve ulaşımın insan üzerine etkileri hakkında konulara yer verilmiş, “*Hep Birlikte*” adlı beşinci ünite de öğrencinin ailesinde ve çevresinde oluşan gruplar hakkında konulara yer verilmiş, “*İnsanlar ve Yönetim*” adlı yedinci ünite de meclis, belediye ve muhtarlıklar hakkında konulara yer verilmiş, “*Uzaktaki Arkadaşlarım*” adlı sekizinci ünite de ise Ülkeler hakkında konulara yer verilmiştir. Kitaptaki konuların işlenmesi için gerekli görülen süre yıllık ders saatiyle orantılı bulunmuştur. Konuların işlenişinde öğrencilerin gelişim basamakları genel olarak dikkate alındığı görüldü. Konular yakından uzağa ilkesine göre sıralanmış ve kolaydan zora doğru işlenmiştir. İlk üniteyi incelediğimizde, “*Kendimi Tanıyorum*” ünitesi öncelikle öğrencinin kendisi

hakkında bilgiler vermesi ile başlamıştır, kendine ait bilgiler öncelikle kişisel özellikler daha sonra duygusal özelliklere yer verilmiş, bu konu sıralaması aile ile devam etmiştir. Bu sıra yakından uzağa ilkesine uyulduğunu göstermektedir. Kitapta yer alan kazanımlar, öğretim programında yer alan kazanımlarla paralel olduğu görülmüştür. Ders kitabında yer alan konular sınanmış ve bilimsel verilere uygun bilgilerden oluştuğu görülmüştür. Konuların işlenişinde diğer derslerin konularına temel oluşturacak nitelikte olmasına dikkat edildiği görülmüştür. Ünite sonlarında özet ve tekrar bölümlerine yer verildiği görülmüştür. Ders kitabındaki konuların gereksiz bilgi ve ayrıntı içermediği, mantıksal bir bütünlük içinde olduğu ve öğrencilerin motivasyonunu artırıcı bir niteliğe sahip olduğu görülmüştür. Konuların işlenişinde yukarıda da belirtildiği gibi öğretim ilkelerine dikkat edildiği görülmüştür. Bu sonuç MEB “*Ders Kitapları Yönetmeliğine*” göre, konular sistemli bir şekilde işlenir, basitten karmaşığa ve yakından uzağa ilkesine uyulur, hükmü ile tutarlılık göstermektedir. Yukarıda verdiğimiz örnekte de görüldüğü gibi konular yakından uzağa ilkesine uyularak sıralandığı görülmüştür. Konular basitten karmaşığa doğru sıralanmış ve genelden özele doğru sıralanmasına da önem verildiği görülmüştür. Kitapta kullanılan yöntem, etkili bir öğretim süreci için genel anlamda uygun bulunmuştur. Konuları işlenişinde olabildiği kadar somut yaşantılar oluşturulmasına özen gösterildiği görülmüştür. Kitapta yer alan resim, çizim ve şemalar metinle tutarlı, öğretim seviyesine ve ünite özelliklerine uygun bulunmuştur. Kitapta yer alacak resim, şekil, çizim ve şema unsurlarının yerleştirilmesinde, görünümünden başka eğitcilik ve öğreticilik vasfına da önem verilmelidir. Ancak incelenen ders kitabında verilen kavramların anlaşılmasında yeterince örneklerden yararlanılmadığı görülmüştür. Örneğin beşinci üniteadaki “*Ulaşım Teknolojisindeki Gelişmeler*” adlı konuda ulaşım araçları olarak uçak, vapur, tramvay, metro örnekleri vermiş fakat bu kavramları ayrı ayrı görsellerle desteklenmemiştir.

Kitapta imlâ ve noktalama işaretlerine dikkate edildiği görülmüştür. Vurgulama yönünden eksikliklere rastlanmıştır. Örneklerle açıklarsak ilk ünite de “*Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlığım*” adlı konuda bireylerin kendilerini belirtmek için kullandıkları kimlikler hakkında bilgiler verilmiş fakat bu kimliklerin ne gibi durumlarda kullanıldığı hakkında yeterli vurgu yapılmamış. Yine aynı ünite de “*Hayatı Kolaylaştıralım*” adlı konuda verilen bilgiler bedensel engelden bahsedilmiş ve yalnız

bedensel engele vurgu yapılmıştır. Zihinsel engele değinilmemiştir. İkinci ünite de Trablusgarp'tan Çanakkale'ye adlı konuda Trablusgarp ve Çanakkale Savaşları anlatılmış fakat savaşların ülkemiz için öneminden yeteri kadar bahsedilmemiştir. Yalnızca savaşlarını yerinden ve Atatürk'ün savaş esnasında yaptıklarından bahsedilmiş, savaşa neyin yol açtığından ve savaşın sonuçlarının ülkemizi nasıl etkilediğinden hiç bahsedilmemiştir. Kitapta yer alan üniteler incelendiğinde kelime ve cümle yapısı uygun bulunmuştur. Kelimler öğrenci seviyesine uygun şekilde seçildiği görülmüştür. Cümle uzunluk yapıları öğrenci seviyelerine uygun bulunmamıştır.

4.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının hazırlık, alıştırmalar ve değerlendirme özellikleri ile ilgili elde edilen bulgular ise şunlardır; ünite de sunulan bilgileri pekiştirici ve geliştirici alıştırmalara yer verildiği, alıştırmaların sınıf düzeyine uygun olduğu sonucu ortaya çıkartılmıştır. Ancak ölçme ve değerlendirme tekniklerinde kısmen yetersizlikler olduğu göze çarpmaktadır. Hazırlık çalışmalarına yeteri kadar yer verilmezken, değerlendirme çalışmaları yeterli bulunmuştur. Hazırlık çalışmalarında öğrencilerin hazır bulunuşluklarını ölçmeye yönelik olarak yeteri kadar çalışmalara yer verilmemiş olduğu görülmüştür. Yalnızca hazırlık çalışmalarında konu ile ilgili kavramlar ve konu hakkında güncel sorulara yer verildiği görülmüştür. Değerlendirme sorularının cevap anahtarlarının verilmeyişi de bir eksiklik olarak görülmüştür.

4.2 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İncelenmesi

4.2.1 Kitabın Aldığı Puanların Dağılımı

Tablo 4.3 5.Sınıf Ders Kitabının Aldığı Puanlara Göre Dağılımları

	Dış Yapı Özellikleri	İç Yapı Özellikleri	Aldığı Puan	Toplam Puan
Sosyal Bilgiler 5.Sınıf Ders Kitabı	59	İçerik	69	158
		Dil ve Anlatım	14	
		Hazırlık, Alıştırma ve Değerlendirme	16	
		İç Yapı Toplam	99	

4.2.2 Kitabın Aldığı Puanların Ölçek Üzerinden Değerlendirilmesiyle Elde Edilen Dağılımları

Tablo4.4 5.Sınıf Ders Kitabının Aldığı Puanların Ölçek Üzerinden Değerlendirilmesiyle Elde Edilen Dağılımlar

	Dış Yapı Özellikleri	İç Yapı Özellikleri	Aldığı Puan	Toplam Puan
Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı	8.68	İçerik	9.08	8.79
		Dil ve Anlatım	8.75	
		Hazırlık, Alıştırma ve Değerlendirme	8.89	
		İç Yapı Toplam	8.91	

Tablo 4.3ve Tablo4.4'deki bulgular incelendiğinde, Sosyal Bilgiler 5. sınıf ders kitabının dış yapı özellikleri bakımından 8.68 ile çok iyi, içyapı özellikleri bakımından 8.91 ile çok iyi oranında ders kitabı özelliklerine uygun bulunmuştur.

Bu ders kitabının içerik bölümü açısından 9.08; dil ve anlatım açısından 8.75; hazırlık alıştırma ve değerlendirme bölümü açısından 8.89 değerinde çok iyi bulunmuştur.

Kitabın genel değerlendirmesi 8.79 oranında çok iyi bulunmuştur. İncelenen ders kitabının özellikleri, dış yapı özellikleri bakımından çok iyi, iç yapı özellikleri bakımından çok iyi olarak bulunmuştur. Kitabın genel değerlendirmesinde 8.79 ortalama ile ders kitabı özelliklerine çok iyi olarak bulunmuştur.

Bu duruma göre 5. sınıf Sosyal Bilgiler kitabı ders kitabının punto büyüklüğü, harf özelliği iyi derecede bulunmuştur. Metinlerdeki cümle uzunlukları sınıf seviyesine uygun bulunmamıştır. Kitaptaki resim, şekil mat renklerde basıldığı için normal derece, büyüklük olarak çok iyi derecede, öte yandan içinde bulunduğu metinlerde tutarlı bulunmuştur. Kitapta 12. sayfada bulunan organizasyon şemasını incelediğimizde de gördüğümüz gibi şemada yer alan renkler mat ve öğrenci çalışmasında ki yazılar çok soluk olduğu için okunmamaktadır. Ders kitabının cildi esnek ve yıpranmaya karşı dayanıklı bulunurken, kitabının baskısı ve kağıt kalitesi çok iyi bulunmuştur. Kitapta

sözlük ve kaynakça yer almaktadır. İncelenen ders kitabında elde edilen diğer bir bulgu ise kitapta yeteri kadar görsel unsurlara yer verildiği görülmüştür. Kitapta bulunan konular incelendiğin de her konu en az iki resim ile görsel olarak açıklanmaya çalışıldığı görülmüştür. Kitabın fiziki görünümü hakkında genel görüş yeterli düzeyde olduğu yönünde olmuştur.

Tablo 4.3 ve Tablo4.4’den elde edilen bulgular doğrultusunda 5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının içerik unsurları ile ilgili inceleme sonucu; ders kitabında yer alan konular günlük hayatla ilişkili olduğu ve ezbere dayalı olarak hazırlanmamış olduğu görülmüştür. Bu bulguya kitaptan örnekler vererek açıklarsak ilk ünite *“Bir Günüm”* adlı konuda konu bir öğrencinin kendi hayatından örnek verilerek ilişkilendirilmiştir. 2. üniteye baktığımızda *“Adım Adım Türkiye”* adlı konuda Türkiye’de geçmişte olan demiryolları günümüzde olan demiryolları ile ilişkilendirilmiştir. *“Bölgemizi Tanıyalım”* adlı 3. üniteye baktığımızda konular öncelikle kendi yaşadığımız yerle başlamış, daha sonra yakından uzağa ilkesine uyarak arkadaşımızın yaşadığı yer anlatılmış, sonra bölgemizin özelliklerine yer verilmiştir. *“Ürettiklerimiz”* adlı 4. üniteye baktığımızda öncelikle topraklarımızda yetiştirdiğimiz bazı ürünlere yer verilerek başlanmış, daha sonra ekonomik olarak kalkınmamızı sağlayan ürünler hakkında bilgilere yer verilmiştir. Daha sonra üretilen ürünler bir öğrencinin öğrendikleri ve yaptıkları ile ilişkilendirilmiştir. *“Gerçekleşen Düşler”* adlı 5. üniteye baktığımızda teknoloji den bahsedilmiş, konular günümüzde kullanılan teknoloji ürünleriyle ilişkilendirilerek anlatılmıştır. *“Toplum İçin Çalışanlar”* adlı 6. ünite de konular öncelikle sağlıktan bahsedilerek başlanmış, daha sonra Kızılay ve tarihçesinden bahsedilmiştir. Sivil Toplum Kuruluşları’ndan, Türk Silahlı Kuvvetleri’nden bahsedilmiştir. *“Bir Ülke, Bir Bayrak”* adlı 7. üniteye baktığımızda yasalardan ve yasaların özelliklerinden bahsedilmiş, sigara yasağı örneklerle açıklanmıştır. Daha sonra Atatürk ve Cumhuriyet konularına değinilmiştir. Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı açıklanmıştır. *“Hepimiz Dünya”* adlı son ünite de ülkemizden başlayarak başka ülkeler ve kendi ülkemiz hakkında bilgilere yer verilmiştir. Kitaptaki konuların işlenmesi için gerekli görülen süre yıllık ders saatiyle orantılı bulunmuştur. Kitaptaki konuların işlenişinde öğrencilerin gelişim basamakları genel olarak dikkate alındığı görülmüştür. Kitapta yer alan kazanımlar, öğretim programında yer alan kazanımlarla paralel olduğu

görülmüştür. Ders kitabında yer alan konular sınanmış ve bilimsel verilere uygun bilgilerden olduğu görülmüştür. Konuların işlenişinde diğer derslerin konularına temel oluşturacak nitelikte olmasına dikkat edildiği görülmüştür. Ünite sonlarında özet ve tekrar bölümlerine yer verildiği görülmüştür. Ders kitabındaki konuların gereksiz bilgi ve ayrıntı içermediği, mantıksal bir bütünlük içinde olduğu ve öğrencilerin motivasyonunu artırıcı bir niteliğe sahip olduğu görülmüştür. İlk ünitenin ilk konusunda da gördüğümüz gibi “*Bir Günüm*” konusu yakından uzağa ilkesine dayanılarak kendi evinin tasvirini yaparak başlamış, arkadaş ve aile ilişkilerinde iş bölümlerini anlatmış ve konuyu bitirmiştir. Konuların işlenişinde öğretim ilkelerine dikkat edildiği görülmüştür. MEB “*Ders Kitapları Yönetmeliğine*” göre, konular sistemli bir şekilde işlenir, basitten karmaşığa ve yakından uzağa ilkesine uyulur, hükmü ile tutarlılık gösterdiği görülmüştür. Yukarda verdiğimiz örnekte de görüldüğü gibi konular yakından uzağa ilkesine uyularak sıralandığı görülmüştür. Konular basitten karmaşığa doğru sıralanmış ve genelden özele doğru sıralanmasına da önem verildiği görülmüştür. Kitapta kullanılan yöntem, etkili bir öğretim süreci için genel anlamda uygun bulunmuştur. Kitapta yer alan resim, çizim ve şemalar metinle tutarlı, öğretim seviyesine ve ünite özelliklerine uygun bulunmuştur. Kitapta yer alacak resim, şekil, çizim ve şema unsurlarının yerleştirilmesinde görünümünden başka eğiticilik ve öğreticilik vasfına da önem verildiği görülmüştür. Ancak incelenen ders kitabında verilen kavramların anlaşılmasında yeterince örneklerden yararlanılmadığı görülmüştür. “*Adım Adım Türkiye*” adlı 2. ünitenin “*Güzel Türkiye’im*” adlı konusuna bakıldığında konuyla ilgili verilen örnekler yalnız İstanbul’daki tarihi eserlerle sınırlı kalmıştır. “*Bölgemizi Tanıyalım*” adlı 3. ünitenin “*Doğal Afetlerle Birlikte Yaşamaya Hazır mısınız?*” adlı konuda doğal afetlerden yalnızca deprem hakkında yeterli bilgiye yer verilmiş olduğu, diğer doğal afetlere yeteri kadar örnek verilmemiş olduğu görülmüştür.

Kitapta imlâ ve noktalama işaretlerine dikkate edilirken, vurgulama yönünden eksikliklere rastlanmıştır. “*Adım Adım Türkiye*” adlı 2. ünitenin “*Atatürkçü Düşünce Sistemi*” adlı konuya baktığımızda Cumhuriyet ve Demokrasi kavramlarına yeteri kadar vurgu yapılmadığı görülmüştür. Mustafa Kemal hakkında verilen bilgiler yeteriz bulunmuştur. Bu yetersizliklerin Cumhuriyetin ne zorluklarla ilan edildiğini

vurgulamakta da yetersizliğe yol açtığı görülmüştür. Ancak genel anlamda kelime ve cümle yapısı uygun bulunmuştur.

5.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının hazırlık, alıştırma ve değerlendirme özellikleri ile ilgili elde edilen bulgular ise şunlardır; üniteye sunulan bilgileri pekiştirici ve geliştirici alıştırmalara yer verildiği, alıştırmaların sınıf düzeyine uygun olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Ancak ölçme ve değerlendirme tekniklerinde kısmen yetersizlikler olduğu görülmüştür. Hazırlık çalışmalarına yeteri kadar yer verilmezken, değerlendirme çalışmaları yeterli bulunmuştur. Hazırlık çalışmalarında öğrencilerin hazır bulunuşluklarını ölçmeye yönelik olarak yeteri kadar çalışmalara yer verilmemiş olduğu görülmüştür. Yalnızca hazırlık çalışmalarında konu ile ilgili kavramlar ve konu hakkında güncel sorulara yer verildiği görülmüştür. Değerlendirme sorularının cevap anahtarlarının verilmeyişi de bir eksiklik olarak görülmüştür.

4.3 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabının İncelenmesi

4.3.1 Kitabın Aldığı Puanların Dağılımı

Tablo4.5 4.Sınıf Çalışma Kitabının Aldığı Puanlara Göre Dağılımları

	Dış Yapı Özellikleri	İç Yapı Özellikleri	Aldığı Puan	Toplam Puan
Sosyal Bilgiler 4.Sınıf Çalışma Kitabı	53	İçerik	57	140
		Dil ve Anlatım	14	
		Hazırlık, Alıştırma ve Değerlendirme	16	
		İç Yapı Toplam	87	

4.3.2 Kitabın Aldığı Puanların Ölçek Üzerinden Değerlendirilmesiyle Elde Edilen Dağılımları

Tablo4.6 4.Sınıf Çalışma Kitabının Aldığı Puanların Ölçek Üzerinden Değerlendirilmesiyle Elde Edilen Dağılımlar

	Dış Yapı Özellikleri	İç Yapı Özellikleri	Aldığı Puan	Toplam Puan
Sosyal Bilgiler 4.Sınıf Çalışma Kitabı	7.79	İçerik	7.50	8.09
		Dil ve Anlatım	8.75	
		Hazırlık, Alıştırma ve Değerlendirme	8.89	
		İç Yapı Toplam	8.38	

Yukarıda bulunan tablodaki bulgular incelendiğinde, Sosyal Bilgiler 4. sınıf çalışma kitabının dış yapı özellikleri bakımından 7.79 ile iyi, iç yapı özellikleri bakımından 8.38 ile iyi oranında ders kitabı özelliklerine uygun bulunmuştur. Bu ders kitabının içerik bölümü açısından 8.09; dil ve anlatım açısından 8.75; hazırlık alıştırma ve değerlendirme bölümü açısından 8.89 değerinde çok iyi bulunmuştur.

Kitabın genel değerlendirmesi 8.09 oranında çok iyi bulunmuştur. İncelenen ders kitabının özellikleri, dış yapı özellikleri bakımından çok iyi, iç yapı özellikleri bakımından çok iyi olarak bulunmuştur. Kitabın genel değerlendirmesinde 8.09 ortalama ile ders kitabı özelliklerine çok iyi olarak bulunmuştur.

Bu duruma göre 4. sınıf Sosyal Bilgiler çalışma kitabı ders kitabının punto büyüklüğü, harf özelliği sınıf seviyesine uygun bulunmuştur. Metinlerdeki cümle uzunlukları sınıf seviyesine uygun bulunmamıştır. “Kendimi Tanıyorum” ünitesinin “Kitaplar ve Biz” adlı etkinliğinde geçen bir cümlede de gördüğümüz gibi: “Biz çocuklar henüz anne ve babamızın kanatları altında olduğumuzdan onlar bizi koruyup kollamaya çalıştığından şanslıyız.” cümlesinde görüldüğü gibi cümle uzunluğu en fazla 12 sözcükten oluşması gerekirken cümle 15 sözcükten oluşmuştur. Bu nedenle cümle uzunluğu öğrenci seviyesine uygun bulunmamıştır. Kitaptaki resim, şekil mat renklerde basıldığı için normal derece, büyüklük olarak çok iyi derecede, öte yandan içinde bulunduğu

metinlerde tutarlı bulunmuştur. Kitapta yer alan sorularla ilişkilendirilen resimler mat ve renksiz olduğu, çoğunlukla sayfalarda siyah ve beyaz renk hakim olduğu görülmüştür. Ders kitabının cildi esnek ve yıpranmaya karşı dayanıklı bulunurken, kitabının baskısı ve kağıt kalitesi çok iyi bulunmuştur. Kitapta sözlük ve kaynakça yer verilmediği görülmüştür. İncelenen kitabın çalışma kitabı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. İncelenen ders kitabında elde edilen diğer bir bulgu ise kitapta yeteri kadar görsel unsurlara kısım kısım yer verilmediği görülmüştür. Yukarıda da bahsettiğimiz gibi sayfalarda siyah ve beyaz renk hakimdir. Çoğunlukla sayfalarda sorular ve cevaplanması için yeterli olduğu düşünülen boşluklar görülmüştür. Kitabın fiziki görünümü hakkında genel görüş yeterli düzeyde olduğu yönünde olmuştur.

Tablo4.5 ve Tablo4.6'den elde edilen bulgular doğrultusunda 4.sınıf Sosyal Bilgiler çalışma kitabının içerik unsurları ile ilgili inceleme sonucu; ders kitabında yer alan konular günlük hayatla ilişkili olduğu ve ezbere dayalı olarak hazırlanmamış olduğu görülmüştür. Kitaptaki konuların işlenmesi için gerekli görülen süre yıllık ders saatiyle orantılı bulunmuştur. Konuların işlenişinde öğrencilerin gelişim basamakları genel olarak dikkate alındığı görülmüştür. Kitapta yer alan kazanımlar, öğretim programında yer alan kazanımlarla paralel olduğu görülmüştür. Ders kitabında yer alan konular sınanmış ve bilimsel verilere uygun bilgilerden oluştuğu görülmüştür. Konuların işlenişinde diğer derslerin konularına temel oluşturacak nitelikte olmasına dikkat edildiği görülmüştür. Ünite sonlarında özet ve tekrar bölümlerine yer verilmediği görülmüştür. Bunun sebebinin incelenen kitabının çalışma kitabı olmasında kaynaklandığı düşünülmektedir. Ders kitabındaki konuların gereksiz bilgi ve ayrıntı içermediği, mantıksal bir bütünlük içinde olduğu ve öğrencilerin motivasyonunu artırıcı bir niteliğe sahip olduğu görülmüştür. Konuların işlenişinde öğretim ilkelerine çoğunlukla dikkat edildiği görülmüştür. MEB “Ders Kitapları Yönetmeliğine” göre, konular sistemli bir şekilde işlenir, basitten karmaşığa ve yakından uzağa ilkesine uyulur adlı maddesine uyulduğu görülmüştür. Kitapta kullanılan yöntem, etkili bir öğretim süreci için genel anlamda uygun bulunmuştur. Kitapta yer alan resim, çizim ve şemalar metinle tutarlı, öğretim seviyesine ve ünite özelliklerine uygun bulunmuştur. Kitapta yer alacak resim, şekil, çizim ve şema unsurlarının yerleştirilmesinde görünümünden başka eğitcilik ve öğreticilik vasfına da önem verilmelidir. Ancak

incelenen ders kitabında verilen kavramların anlaşılmasında yeterince örneklerden yararlanılmadığı görülmüştür. Kitapta imlâ ve noktalama işaretlerine dikkate edilirken, vurgulama yönünden eksikliklere rastlanmıştır. Kitapta Cumhuriyet Bayramı hakkında sorulan soruların Cumhuriyet Bayramını sorgulamakta yetersiz kaldığı düşünülmüştür. Kurtuluş Savaşları konusunda sorula yalnız savaş tarihleri ile sınırlı kaldığı görülmüştür. Ancak genel anlamda kelime ve cümle yapısı uygun bulunmuştur.

4.sınıf Sosyal Bilgiler çalışma kitabının hazırlık, alıştırma ve değerlendirme özellikleri ile ilgili elde edilen bulgular ise şunlardır; incelenen kitap bir çalışma kitabıdır. Çalışma kitabı, ders kitabıyla örtüşerek değerlendirme seçeneklerine yer verilmiştir. Üniteye sunulan bilgileri pekiştirici ve geliştirici alışırmalara yer verildiği, alıştırmaların sınıf düzeyine uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ancak ölçme ve değerlendirme tekniklerinde kısmen yetersizlikler olduğu görülmüştür. Çoğunlukla kısa cevaplı testler kullanıldığı diğer ölçme yöntemlerine az yer verildiği görülmüştür. Kitapta yer alan soruların cevap anahtarlarının verilmeyişi bir eksiklik olarak görülmüştür.

4.4 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Çalışma Kitabının İncelenmesi

4.4.1 Kitabın Aldığı Puanların Dağılımı

Tablo4.7 5.Sınıf Çalışma Kitabının Aldığı Puanlara Göre Dağılımları

	Dış Yapı Özellikleri	İç Yapı Özellikleri	Aldığı Puan	Toplam Puan
Sosyal Bilgiler 5.Sınıf Çalışma Kitabı	55	İçerik	62	145
		Dil ve Anlatım	14	
		Hazırlık, Alıştırma ve Değerlendirme	14	
		İç Yapı Toplam	90	

4.4.2 Kitabın Aldığı Puanların Ölçek Üzerinden Değerlendirilmesiyle Elde Edilen Dağılımları

Tablo4.8 5.Sınıf Çalışma Kitabının Aldığı Puanların Ölçek Üzerinden Değerlendirilmesiyle Elde Edilen Dağılımlar

	Dış Yapı Özellikleri	İç Yapı Özellikleri	Aldığı Puan	Toplam Puan
Sosyal Bilgiler 5.Sınıf Çalışma Kitabı	8.09	İçerik	8.16	8.16
		Dil ve Anlatım	8.75	
		Hazırlık, Alıştırma ve Değerlendirme	7.78	
		İç Yapı Toplam	8.23	

Yukarıda bulunan tablodaki bulgular incelendiğinde, Sosyal Bilgiler 5. sınıf çalışma kitabının dış yapı özellikleri bakımından 8.09 ile çok iyi, içyapı özellikleri bakımından 8.23 ile çok iyi oranında ders kitabı özelliklerine uygun bulunmuştur. Bu ders kitabının içerik bölümü açısından 8.16; dil ve anlatım açısından 8.75; hazırlık alıştırma ve değerlendirme bölümü açısından 7.78 değerinde çok iyi bulunmuştur.

Kitabın genel değerlendirmesi 8.16 oranında çok iyi bulunmuştur. İncelenen ders kitabının özellikleri, dış yapı özellikleri bakımından çok iyi, iç yapı özellikleri bakımından çok iyi olarak bulunmuştur. Kitabın genel değerlendirmesinde 8.16 ortalama ile ders kitabı özelliklerine çok iyi olarak bulunmuştur. Bu duruma göre 5. sınıf Sosyal Bilgiler çalışma kitabı ders kitabının punto büyüklüğü, harf özelliği öğrenci seviyesine uygun bulunmuştur. Metinlerdeki cümle uzunlukları sınıf seviyesine uygun bulunmamıştır. “*Toplum İçin Çalışanlar*” adlı ünitenin “*Ne Yapabiliriz?*” adlı etkinliğindeki cümlede de gördüğümüz gibi: “*Eğitim Gönüllüleri Vakfının 2003 yaz etkinlikleri gezi etkinliği kapsamında, İzmir Orjin Deri Ateşböceği Gezici Öğrenim Birimine katılan çocuklar Denizli Huzur Evini ziyaret etmişlerdir.*” cümlesinde görüldüğü gibi cümle uzunluğu en fazla 14 sözcükten oluşması gerekirken cümle 23 sözcükten oluşmuştur. Bu nedenle cümle uzunluğu öğrenci seviyesine uygun olmadığı görülmüştür. Kitaptaki resim, şekil mat renklerde basıldığı için normal derece, büyüklük olarak çok iyi derecede, öte yandan içinde bulunduğu metinlerde tutarlı

bulunmuştur. Kitapta yer alan sorularla ilişkilendirilen resimler mat ve renksiz olduğu, çoğunlukla sayfalarda siyah ve beyaz renk hakim olduğu görülmüştür. Ders kitabının cildi esnek ve yıpranmaya karşı dayanıklı bulunurken, kitabının baskısı ve kağıt kalitesi çok iyi bulunmuştur. Kitapta sözlük ve kaynakça yer verilmediği görülmüştür. İncelenen kitabın çalışma kitabı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. İncelenen ders kitabında elde edilen diğer bir bulgu ise kitapta yeteri kadar görsel unsurlara yer verilmediği görülmüştür. Kitapta bulunan etkinlikler incelendiğinde soruların resimlerle ilişkilendirilerek sorulmadığı görülmüştür. Çoğunlukla sayfalarda siyah ve beyazın hakim olduğu görülmüştür. Kitabın fiziki görünümünde yetersizlikler bulunmuştur.

Tablo4.7 ve Tablo4.8’den elde edilen bulgular doğrultusunda 5.sınıf Sosyal Bilgiler çalışma kitabının içerik unsurları ile ilgili inceleme sonucu; ders kitabında yer alan konular günlük hayatla ilişkili olduğu ve ezbere dayalı olarak hazırlanmamış olduğu görülmüştür. Kitaptaki konuların işlenmesi için gerekli görülen süre yıllık ders saatiyle orantılı bulunmuştur. Konuların işlenişinde öğrencilerin gelişim basamakları genel olarak dikkate alındığı görülmüştür. Kitapta yer alan kazanımlar, öğretim programında yer alan kazanımlarla paralel olduğu görülmüştür. Ders kitabında yer alan konular sınanmış ve bilimsel verilere uygun bilgilerden oluştuğu görülmüştür. Konuların işlenişinde diğer derslerin konularına temel oluşturacak nitelikte olmasına dikkat edildiği görülmüştür. Ünite sonlarında özet ve tekrar bölümlerine yer verilmediği görülmüştür. Bunun sebebinin incelenen kitabının çalışma kitabı olmasında kaynaklandığı düşünülmektedir. Ders kitabındaki konuların gereksiz bilgi ve ayrıntı içermediği, mantıksal bir bütünlük içinde olduğu ve öğrencilerin motivasyonunu artırıcı bir niteliğe sahip olduğu görülmüştür. Konuların işlenişinde öğretim ilkelerine dikkat edildiği görülmüştür. MEB “*Ders Kitapları Yönetmeliğine*” göre, konular sistemli bir şekilde işlenir, basitten karmaşığa ve yakından uzağa ilkesine uyulur adlı maddesine uyulduğu görülmüştür. Kitapta kullanılan yöntem, etkili bir öğretim süreci için genel anlamda uygun bulunmuştur. Kitapta yer alan resim, çizim ve şemalar metinle tutarlı, öğretim seviyesine ve ünite özelliklerine uygun bulunmuştur. Kitapta yer alacak resim, şekil, çizim ve şema unsurlarının yerleştirilmesinde görünümünden başka eğitcilik ve öğreticilik vasfına da önem verilmelidir. Ancak incelenen ders kitabında verilen kavramların anlaşılmasında yeterince örneklerden yararlanılmadığı görülmüştür. Kitapta

imlâ ve noktalama işaretlerine dikkate edilirken, vurgulama yönünden eksikliklere rastlanmıştır. “*Adım Adım Türkiye*” adlı ünite de gördüğümüz gibi etkinlikler Atatürk İlke ve İnkılapları hakkında olması gerekirken, ilkelere yer verilmeye çalışıldığı fakat inkılaplara yeteri kadar yer verilmediği görülmüştür. Bu durum da konun önemini vurgulamakta yetersiz kaldığını düşünülmüştür. Ancak genel anlamda kelime ve cümle yapısı uygun bulunmuştur.

5.sınıf Sosyal Bilgiler çalışma kitabının hazırlık, alıştırma ve değerlendirme özellikleri ile ilgili elde edilen bulgular ise şunlardır; incelenen kitap bir çalışma kitabıdır. Çalışma kitabı, ders kitabıyla örtüşerek değerlendirme seçeneklerine yer verildiği görülmüştür. Ünite de sunulan bilgileri pekiştirici ve geliştirici alışırmalara yer verildiği, alıştırmaların sınıf düzeyine uygun olduğu görülmüştür. Ancak ölçme ve değerlendirme tekniklerinde kısmen yetersizlikler olduğu göze çarpmaktadır. Çoğunlukla kısa cevaplı testler kullanıldığı diğer ölçme yöntemlerine az yer verildiği görülmüştür. Kitapta yer alan soruların cevap anahtarlarının verilmeyişi bir eksiklik olarak görülmüştür.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın bulgularına dayalı olarak aşağıdaki sonuçlar belirlenmiş ve bu sonuçlar ışığında bazı önerilerde bulunulmuştur.

5.1 SONUÇLAR

İlköğretim okullarında kullanılan Sosyal Bilgiler ders kitapları Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun belirlemiş olduğu ders kitapları yönetmeliğine göre hazırlanmaktadır. Sosyal Bilgiler ders kitaplarını incelediğimiz bu çalışma da mevcut durumlarının genel olarak aranılan standartlarda olduğu görülmüştür.

2007-2008 Öğretim Yılı İlköğretim Sosyal Bilgiler 4.ve 5. sınıf ders kitapları üzerinde yapılan bu araştırmada aşağıda belirtilen sonuçlar elde edilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen olumlu sonuçlar:

a) Dış Yapı

- ❖ Kitapların sayfa tasarımıyla ilgili aksaklıklar bulunmadığı belirlendi. Sayfa tasarımlarında öğrencinin ilgisini çekici olduğu, metinler ile görsel unsurların uyumlu oldukları belirlenmiştir.
- ❖ Kitapların kapakları kitabın içeriği hakkında bilgi edinilmesi açısından uygun olduğu görülmüştür.
- ❖ Kitaplarda yer alan içindikiler kısmı öğrenciler tarafından anlaşılabilir ve kullanılabilir nitelikte bulunmuştur.
- ❖ Kitaplarda alfabetik sözlük ve kaynakçanın yeterli düzeyde olduğu sonucuna varılmıştır.
- ❖ Kitapların baskıları ve kağıt kalitelerinin, bu dönem çocuğuna uygun nitelikte

bulunmuştur.

b) İç Yapı

- ❖ Kitaplardaki konuların bilimsel ve doğru bilgileri içerdiği sonucuna varılmıştır.
- ❖ Kitaptaki konuların uygun olarak sıralanmış ve basamaklandırılmış olduğu sonucuna varılmıştır.
- ❖ Kitaplardaki konuların üniteler ve yıllık ders saati ile orantılı olduğu sonucuna varılmıştır.
- ❖ Kitapta yer alan üniteler, belirlenen kazanımlara ulaşmayı sağlayıcı nitelikte ve öğretim ilkeleri doğrultusunda birbirinin ön koşul olacak şekilde sıralandığı görülmüştür.
- ❖ Kitaplardaki konuların öğrencilerin ön öğrenmeleri ile ilişkilendirilmiş oldukları sonucuna varılmıştır.
- ❖ Kitaplarda yer alan metinlerin, gereksiz bilgi ve ayrıntıları içermediği sonucuna varılmıştır.
- ❖ Üniteler, öğrencide yaratıcılığın geliştirilmesine olanak sağlayacak nitelikte olduğu belirlenmiştir.
- ❖ Kitaplarda yer alan öğrenme – öğretme etkinlikleri, öğrencilerin fiziksel, zihinsel ve duygusal gelişim özelliklerine uygun nitelikte olduğu belirlenmiştir.
- ❖ Kitaplarda yer alan resimlerin cinsiyet rolleri açısından kısmen eşitlik olduğu sonucuna varılmıştır.
- ❖ Kitaplarda imlâ ve noktalama yönünden çok az hata olduğu ve yanlış hece bölmelerinden kaçınıldığı sonucuna varılmıştır.
- ❖ Kitaplarda bulunan grafiksel şekillerin, öğrenciler tarafından anlaşılır nitelikte olduğu görülmüştür.
- ❖ Konu işlenirken, konu içinde vurgulanması gereken elemanlara ve yabancı sözcüklerin açıklamalarına dikkat edildiği görülmüştür.
- ❖ Kitaplarda kullanılan yöntem ve tekniklerin öğrencileri etkili öğrenmeye hazırladığı sonucuna varılmıştır.

- ❖ Kitaplardaki hazırlık, alıştırma ve değerlendirme bölümlerinde yer alan soru maddeleri, ünitelerde hedeflenen kazanımları yoklanmasında yeterli olduğu, sınıf seviyelerine de hitap ettiği gözlenmiştir.
- ❖ Kitaplarda sınama durumları ve ölçme–değerlendirme unsurları öğrenciyi değerlendirme niteliğine sahip olduğu bulunmuştur.
- ❖ Genel olarak ders kitaplarının öğrenci motivasyonunu arttırdığı sonucuna varılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen olumsuz sonuçlar:

a) Dış Yapı

- ❖ Kitapların dikiş ve ciltlenmesi kusurlu bulunmuştur.
- ❖ Kitapların kapaklarının öğrencinin ilgisini çekebilecek şekilde iyi tasarlanmadığı görülmüştür.
- ❖ Kitaplarda yer alan görsel unsurların özellikleriyle ilgili yetersizlikler olduğu gözlenmiştir. Görsel unsurlarda dikkat edilmesi gereken renk-büyükölük ve fon ilişkisinin yeteri kadar dikkate alınmadığı görülmüştür.
- ❖ Kitaplarda yer alan cümle içerisinde sözcük sayılarının öğrenci seviyesine uygun olmadığı sonucuna varılmıştır.

b) İç Yapı

- ❖ Kitaplarda Atatürk İlke ve İnkılâplarını kavratran metinlere yeterli yer verilmediği sonucuna varılmıştır.
- ❖ Konuların programda belirtilen kazanımlara uygun olarak işlendiği ancak kavramların öğrenilmesi için örneklerden yeterince yararlanılmadığı sonucuna varılmıştır.
- ❖ Üniteler, öğrencinin ilgisin çekecek niteliği yeterliliği taşımadığı görülmüştür.

5.2 ÖNERİLER

Araştırmada yürürlükte olan öğretim programına göre yazılmış Sosyal Bilgiler (4.ve 5. Sınıf) kitaplarının değerlendirilmesi yapılmış olup, bu konu ile ilgili araştırma yapacakların, kitap yazacakların aşağıdaki önerileri göz önünde bulundurmaları kitapların kalitesini ve etkinliğini artırabilir.

Bu araştırmada elde edilen sonuçlara dayanılarak İlköğretim Sosyal Bilgiler (4.ve 5. Sınıf) ders kitaplarına ilişkin aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

a) Dış Yapı

- ❖ Ders kitapları öğrencinin öğrenme sürecine ilgisini artırıcı nitelikte olmalıdır.
- ❖ Ders kitaplarında yer alan görsel unsurların metin ile tutarlılığına ve öğrenci ihtiyaçlarına cevap vermesine önem verilmelidir. Anlatımda yeterli örnekler yer verilmelidir.
- ❖ Ders kitaplarının kapak tasarımları ve sayfa tasarımları bu konuda uzmanlaşmış tasarımcılar tarafından yapılmalıdır.
- ❖ Kitapların dikiş ve ciltlenmesi kullanımdan kaynaklanacak yıpranmalara karşı dayanıklı olmalıdır.
- ❖ Ders kitapları 16 sayfadan oluşan formlardan oluşmalı, formalar dikişle birleştirilmelidir.
- ❖ Kitaplarda yer alan cümle içerisinde sözcük sayıları 4. sınıflar için; en fazla 12 sözcük 5. sınıflar için; en fazla 14 sözcükten olmalıdır.

b) İç Yapı

- ❖ Ders kitapları, öğrencilerin gereksinimlerine cevap verebilecek içerik ve kapsamda hazırlanmalıdır.
- ❖ Ders kitabının hazırlanırken öğrencilerin ilgileri ve ihtiyaçları göz ardı edilmeden hazırlanmalıdır.
- ❖ Ders kitabında yer alan değerlendirme yöntem ve tekniklerinin öğrenci davranışlarını ölçebilecek niteliğe sahip olmalıdır.
- ❖ Kitaplarda Atatürk İlke ve İnkılâplarını kavratan metinlere yeteri kadar yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Acun, İsmail; Akengin, Hamza; Ata, Bahri ve Diğerleri; **Hayat Bilgisi ve Sosyal**

Bilgiler Öğretimi, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2006.

Acun, İsmail; Akengin, Hamza; Ata, Bahrive Diğerleri; **Sosyal Bilgiler Öğretimi**,

Pegem A Yayıncılık, Ankara 2009.

Akyüz, Yahya; **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1999'a)**, OTAM Yayınları, sayı 5,

Ankara 1999.

Alpkaya, Faruk; Demirer, Temel; Ercan Fuat ve Diğerleri; **Eğitim:Ne İçin?**

Üniversite: Nasıl? Yök: Nereye?, Ütopya Yayınları, İstanbul 1999

Aytaç, Kemal; **Okul Reformları ve Okul Kuruluş Sisteminde Demokratlaşma**

Temayülleri, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1975.

Barth, L. James; Demirtaş, Abdullah; **İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi**,

(YÖK/Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi Hizmet Öncesi

Öğretmen Eğitimi), M.E.G.P. Yayınları, Ankara 1997.

Başaran, İbrahim Ethem; **Eğitime Giriş**, Sevinç Matbaası, Ankara 1994.

Binbaşioğlu, Cavit.; **Eğitime Giriş**, Binbaşioğlu Yayınevi, Ankara 1988.

Dura, Cihan; **Bilgi Toplumu**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

Ergin, Akif; **Öğretim Teknolojisi İletişim**, Pegem Yayınları, Ankara 1995.

Ergün, Mustafa; **Eğitim ve Toplum**, Ocak Yayınları, Ankara 1992.

Ersoy, A. Figen; **Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretmenlerin Etkili Vatandaşlık Eğitimi**

Uygulamalarına İlişkin Görüşler, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1756,

Eğitim Fakültesi Yayınları, No:102, Eskişehir 2007.

Fidan, Nurettin; Erden, Münire; **Eğitime Giriş**, Alkım Yayınları, Ankara 1987.

Gözütok, Dilek; **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Ekinoks Yayınları, Ankara 2007.

Kabapınar, Yücel; **İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Maya Akademi, Ankara 2007.

Kılıç, Ziya; Atasay, Basri; Tertemiz, Neşe ve Diğerleri; **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Fen Bilgisi 4-8**, Nobel Yayınları, Ankara 2001

Kılıç, Durmuş; Aşıcı, Murat; Baştürk, Mehmet ve Diğerleri; **Konu Alanı Ders Kitap İncelemesi**, Öğreti Yayınları, 2006.

Kılıç, Abdurrahman; Seven Serdal; **Konu Alanı Ders Kitap İncelemesi**, Pegem Yayınları, Ankara 2004.

Küçükahmet, Leyla; ve Diğerleri; **Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu**, Nobel Yayınları, Ankara 2001.

.....; **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Gazi Büro Yayınları, Ankara 1999.

.....; **Öğretim İlke ve Yöntemleri**, Alkım Yayınları, Ankara 1998.

Milli Eğitim Bakanlığı ; **1948 İlkokul Programı**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

.....; **1968 İlkokul Programı**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

.....; **2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5.Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu (Taslak Basım)**, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.

.....; **2005 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 4-5. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu**, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.

.....; **2009 İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği, Resmi Gazete 2297, 29.05.1995, Tebliğler Dergisi 2434.3 Temmuz 1995.

NCSS; **The Social Studies: Expectations of Excellence** Washington DC, National Council for the Social Studies, 1993.

- Nas, Recep; **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Ezgi Kitapevi Yayınları, Bursa 2003.
- Özcan, Şuayip; **21'inci Yüzyılın Türkiye'sinde Türk Eğitim Sistemi**, Eğitim, Bilim ve Kültür Serisi: 6, Ankara 1999.
- Özden, Yüksel; **Eğitimde Yeni Değerler Eğitimde Dönüşüm**, Pegem Yayınları, Ankara 2002.
- Öztürk, Cemil; Otluoğlu Rahmi; **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller**, PegemA Yayınları, İstanbul 2005.
- Russel.Bernard; **Eğitim Üzerine** (Çeviri:Nail Bezel) Say Yayınları, 2001.
- Ravitch, D; C.E. Finn, Jr.; **What do our 17-year-olds know? A report on the first national assessment of history and literature**, Harper & Row, . New York 1987.
- Sözer, Ersan; **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:1064, Açıköğretim Fakültesi Yayınları, No:581, Eskişehir 1998.
- Sözer, Ersan; **Sosyal Bilgiler Öğretiminde İlke, Strateji, Yöntem ve Teknikler**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:2295,Açıköğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir 1998.
- Sönmez, Veysel; **Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu**, Anı Yayınları, Ankara, 1998.
- Sönmez, Veysel; **Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu**, Anı Yayınları, Ankara, 1998.
- Tertemiz, Neşe; Ercan, Leyla; Kayabaşı, Yücel ve Diğerleri; **Konun Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu**, Nobel Yayınevi, Ankara 2001.
- Şimşek, Nazmi; **Derste Eğitim Teknolojisinin Kullanımı**, Nobel Yayınları, Ankara 2002.

T.S.E.; **T.S. 10220 Nolu Standart**, 1992.

Taşar, Mustafa; **Türkiye'nin Düşünce Gündemi**, Ankara 2001.

Taşdemir, Mehmet; **Eğitimde Planlama ve Değerlendirme**, Ocak Yayınları,
Ankara 2003.

Tekindal, Satılmış; Cin, Mustafa; Demircioğlu, İsmail Hakkı ve Diğerleri.; **Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2002.

Tezcan, Mahmut; **Eğitim Sosyolojisi** ,Ankara 1997.

Tezler

Dündar, Şahin; **“İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğrenme Ortamlarının Yapılandırmacı Özellikler Açısından Değerlendirilmesi”** Doktora Tezi,
Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2008.

Ekinci, Abdurrahman; **“İlköğretim Okullarının Üstün Yeteneklilerin Eğitimine Elverişlilik Düzeyi İle İlgili Öğretmen Görüşlerinin Değerlendirilmesi”**
Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

İlbasmış Akın, Bilgen; **“2005-2006 Öğretim Yılı İlköğretim Okulları Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Pedagojik Açidan Değerlendirilmesi”** Yüksek Lisans
Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.

Tuncer, Ergün; **“İlköğretim Okulları 2. ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi Kitaplarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”** Yüksek Lisans Tezi,
M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 1998.

Yıldırım, Aysun; **“Yeni İlköğretim Programına Göre Hazırlanmış Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi (Elazığ İli Örneği)”** Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Elazığ 2006.

Makaleler

Aykaç, Necdet; “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim-Öğretim Programına

Yönelik Öğretmen Görüşleri”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*,

Güz-2007 , s.46-73 www.esosder.org

Bayrakçı, Mustafa; “Ders Kitapları Konusu ve İlköğretim Ücretsiz Ders Kitabı

Dağıtım Projesi”, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:165, Ankara 2005, s. 1-13

<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/165/bayrakci.htm>

Çalışkan, Hüseyin; Yıldız, Mustafa; “1998 ve 2004 Programlarına Göre Hazırlanan

İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Ünite

Değerlendirme Sorularının Analizi”, *TSA Dergisi*, Nisan 2008, s.75-88.

Can,Yücel; “Toplumsal Yapı ve Değişme Kuramlarını Paradigma Temelli Bir

Sınıflandırma Denemesi”, *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, Mayıs, Cilt: 29

No:1, Adana 2005, s.2-11.

Eren, Ahmet; “Eğitim Sürecinde Öğrenci” ; *Bilim ve Teknik Dergisi*; Ekim eki 2001,

s.83-85.

Gezer, Kudret; Köse, Sacit; “Fen Bilgisi Öğretimi ve Eğitiminin Durumu ve Bu

Süreçte Laboratuvarın Yeri”, IV. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu,15-

16 Ekim 1998, Pamukkale Üniversitesi, *PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi* 1999,

Sayı:6 , Özel Sayı, Denizli 1999 s.160-164

Gümüş, Ercan; “Ortaöğretim Coğrafya Ders Kitaplarına Bir Bakış”, *Hasan Ali*

Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi Sayı:1, İstanbul 2004, s.83-87.

Güven, Bülent; Alp, Sibel;“Yeni Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının

Kazanımlarına Yönelik Öğretmen Görüşleri”, *Milli Eğitim Üç Aylı*

Eğitim ve Sosyal Bilgiler Dergisi, Kış, Yıl:36, Sayı:177,

Ankara 2008, s.153-165.

- İşler, Ahmet ; “Sanat Eğitiminde Disiplinler Arası Tematik Yaklaşım”, *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 163, 2004, s.43-54
- İsler, Ahmet; “Yazılı Ders Materyallerinde İllüstrasyon Kullanımının Yeri ve Önemi” *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 157, 2003, s.55-63.
- Kan, Çiğdem; “Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi Arayışı”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:14, No:2, Ekim 2006, s.537-544.
- Kaya, Niyazi; Önal, Hakan; “ Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının (4 ve 5. sınıf) Değerlendirilmesi”, *Balıkesir Eğitim Fakültesi e-dergi*, Balıkesir 2004, s.23-28.
- Kızılçaoğlu, Alaattin; “Orta Öğretim Coğrafya Ders Kitapları Değerlendirme Ölçütleri”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:8, İstanbul 2003. s.93-99
- McGowan, Tom; Guzzetti, Barbara; “*Promoting Social Studies Understanding Through Literature-Based*” Instruction. Source: Social Studies, January/February 91, Vol. 82, Issue 1, 1990, p. 35-44.
- Oruç, Şahin; Tay, Bayram; Topcan, Halil; “ Sosyal Bilgiler 4. sınıf Ders Kitaplarında Kullanılan Metin Türleri”, *The 5. International Balkan Educational and Science Congress*. Sözlü Bildiri, Trakya Üniversitesi, 2009, s.1-10
- Özdemir, Ahmet Ş; Pasmaz, Alaattin; “İlköğretim İkinci Kademe Ders Kitaplarının Çağdaş Eğitim Ölçütlerine Uygunluğunun İncelenmesi”, *EDU 7*, Cilt 2, Sayı 2, Eylül 2007, s.1-14.
- Şahin Yanpar, Tuğba; “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Oluşturmacı Yaklaşım Sonucunda Ortaya Çıkan Öğrenen Çalışmaları Değerlendirilmesi”, *XIII.Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı* , İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya 6-9 Temmuz 2004. s.1-12
- Tay, Bayram; Akyürek Tay, Betül; “Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumun Erişkiye Etkisi” *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Ankara 2006 s.73-84.

Ülkü, Neşe; “Eğitim ve Tarihçesi”, *US Düşün ve Ötesi dergisi*, sayı: 2, Sonbahar 1998, s.74-77.

Ünsal, Yasin; Güneş Bilal; “Bir Kitap İnceleme Çalışması Örneği Olarak M.E.B İlköğretim 8. Sınıf Fen Bilgisi Ders Kitabına Fizik Konuları Yönünden Eleştirel Bir Bakış”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Ekim, Cilt:11, No:2, Kastamonu 2003, s.387-394

EKLER

EK-1 Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği

EK-2 Türk Standartları – Ders Kitapları

EK-3 Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları İnceleme Yönetmeliği

EK-4 Ders Kitaplarının Hazırlanması ve İncelenmesi İle İlgili Esas ve Usuller

EK-5 Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve
Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge

EK-6 Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarını Ders Kitabı Özelliklerine Uygunluk Açısından
Değerlendirme Ölçeği

Ek1. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI DERS KİTAPLARI YÖNETMELİĞİ BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

Madde 1 - Bu Yönetmeliğin amacı, Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulacak ders kitabı, temel ders kitabı, İş ve işlem yaprakları ile öğretmen kılavuz kitaplarının, Türk Millî Eğitiminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak hazırlanması ile ilgili esas ve usulleri düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2 - Bu Yönetmelik, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulacak ders kitabı, temel ders kitabı, iş ve işlem yaprak/an ile öğretmen kılavuz kitaplarının niteliklerinin belirlenmesi, hazırlanması, incelenmesi, yayımlanması ve dağıtılması ile ilgili hususları kapsar.

Dayanak

Madde 3 - Bu Yönetmelik 14.6.1973 tarih ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile 30.4.1992 tarih ve 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanuna dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4 - Bu Yönetmelikte geçen; "Bakanlık", Millî Eğitim Bakanlığını, "Başkanlık", Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nı, "Kurul", Talim ve Terbiye Kurulunu, "Daire Başkanlığı", Yayınlar Dairesi Başkanlığını, "Birim", Bakanlık Hizmet Birimlerini,

"Kitap", ders kitabı, temel ders kitabı, iş ve işlem yaprakları ile öğretmen kılavuz kitaplarını,

"**Ders kitabı**", her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış, öğrenim amacı ile kullanılan basılı eseri,

"**Temel Ders Kitabı**", genellikle meslekî ve teknik öğretim okul ve kurumlarında, alanın gerektirdiği bilgilerin tamamını kapsayan ve program değişikliklerinden kısa

sürede etkilenmeyen basılı eseri,

"İş ve İşlem Yaprakları", meslekî ve teknik öğretim okullarının atölye ve laboratuvar derslerinde veya uygulamalarında kullanılmak, meslekî bilgi ve becerileri pekiştirmek amacıyla hazırlanan yayınları,

"Öğretmen Kılavuz Kitabı", ilgili öğretim programlarında yer alan amaç ve açıklamalar doğrultusunda öğrencilere kazandırılacak davranışları gerçekleştirmede öğretmenlere yardımcı olmak için hazırlanan basılı eseri,

"Baskıya Hazır Nüsha", çizgisiz beyaz kâğıdın bir yüzüne daktilo, bilgisayar veya benzeri araçlarla sınıf seviyesine uygun punto ve standartta yazılmış, resim, fotoğraf, tablo, grafik, şema, plân, harita ve benzeri öğretime yardımcı unsurları, metinlerin uygun yerlerine yerleştirilmiş, basılmamış, ciltlenmemiş baskıya hazır eseri,

"Basılmış Kitap", ders kitabı, temel ders kitabı, iş ve işlem yaprakları, öğretmen kılavuz kitabı gibi basılı eserleri ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Kitapların Nitelikleri ve Hazırlanması

Kitaplarda Aranacak Nitelikler

Madde 5 - Kitaplarda aranacak nitelikler şunlardır:

a) Kitaplar, ders programlarına uygun olarak hazırlanır. Ders kitabı yazar veya yazarlarının, ders programı ve ders kitabı ile branş ilgisinin veya yakınlığının olması gerekir.

Ders kitaplarında, yazar veya yazarlardan başka grafiker, tasarımcı, resimleyen İle dil ve İmlâ kuralları yönünden inceleyen gibi elemanların isimlerine de yer verilir.

Ayrıca ders kitaplarında;

1) Konular, günlük hayatla bağlantılı olarak bilimsel, doğal, sosyal, estetik, ekonomik ve kültürel boyutları içinde ele alınır. Sınıf veya dönem seviyelerine göre öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak ve onlara günlük hayatlarında uygulama İmkânları sağlayacak konular veya üniteler halinde işlenir.

2) Her ünite veya konu; problemleri belirtme, araştırma, inceleme ve gözlem yolu ile problemleri sıralama, gerekli deneyleri yapma, bu deneylerden sonuç çıkarma ve bu

sonuçları kontrol ederek genelleme yapma şeklinde sıralanan bilimsel düşünme metodunu kuvvetlendirecek şekilde işlenir.

3) Öğrencilerin gelişim basamakları dikkate alınarak seviyelerine uygun dil ve ifade kullanılır.

b) Kitaplarda, konular sistemli bir şekilde işlenir.

Bunun için;

1) Dersin özelliğine göre bölümler veya ünitelerle konular arasında hacim bakımından, programında belirtildiği şekilde uygun bir denge kurulur. Kitapların forma say/sı, dersin özelliğine, sınıf veya dönem seviyesine göre öğretim programında belirtilir.

2) Konuların hazırlanması ve düzenlenmesinde öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulur.

3) Programda belirlenen eğitim - öğretim ilkelerine uyulur.

4) Kazandırılacak esas davranış, bilgi ve beceriler, mümkün olduğu kadar sınıf veya dönem seviyesine göre kavram ve örneklerden hareket edilerek verilir. Temel bilgileri kazandırmak için açıklamalara gerek duyulursa, bu bilgilerin açıklanmasına yetecek kadar ayrıntılara yer verilir. Gereksiz bilgilerden kaçınılır.

5) Konuların işlenmesinde, aynı sınıf veya dönemde okutulan diğer derslerle olan ilişkisi göz önünde bulundurulur. Önceki sınıf veya dönemlerin konularıyla bilgi, kavram, ilke ve beceri bakımından bağlantı kurulur. Ayrıca, sonraki sınıf veya dönemlere hazırlayıcı açıklamalara yer verilir.

6) Konularla ilgili hazırlık çalışmalarının, öğrenciyi düşünmeye ve araştırmaya yönlerecek nitelikte olmasına dikkat edilir. Ayrıca gezi, gözlem, deney, araştırma ve ödevler arasında ilişki ve uygunluk sağlanır.

7) Metinlerde doğru, açık, anlaşılır bir dil ve anlatım kullanılır.

c) Kitaplardaki konular, öğretime yardımcı unsurlarla beslenerek daha anlaşılır hâle getirilir. Bunun için;

1) Kitaplarda; öğrencileri çalışmaya, araştırmaya, gözlem ve deney yapmaya ve düşünmeye özendirici, yönlendirici hazırlık sorulan, araştırma konuları, deney/er ve işlemler yer alır. Ayrıca, her bölüm veya ünite sonunda, dersin özelliğine göre değişik ölçme araçlarının kullanıldığı değerlendirme sorularına yer verilir.

2) Kitaplarda; konuları açıklayıcı resim, fotoğraf, tablo, grafik, şema, plân, harita ve benzeri öğretime yardımcı unsurlar bulunur. Bunlar, metinlerin kolay kavranmasını sağlayacak biçimde, uygun yerlere konur ve gerekli açıklamalar yapılır. Ayrıca kitaplarda, öğrencileri millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerler bakımından besleyici; demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdireci okuma parçalarına yer verilir.

3) Aynen yazılması gereken yabancı kelimelerin yanlarında parantez içinde Türkçe okunuşları da gösterilir.

4) Her kitabın, programlarda belirtilen hususlara ilâve olarak başında ve sonunda yer alması gerekenler, "Kitapların Hazırlanması ve İncelenmesi ile İlgili Esas ve Usuller" içerisinde belirlenir ve Tebliğler Dergisinde yayımlanır.

d) Kitaplar, estetik bakımdan yeterli ve göz sağlığına uygun olur.

Bunun için;

1) Kitaplar, mümkün olduğu kadar kaliteli kâğıda basılır.

2) Resim, fotoğraf, grafik, şema, plân, harita ve benzeri unsurların yerleştirilmesinde, görünümün yanı sıra, eğiticilik ve öğreticilik vasfına da önem verilir. Baskıların açık, net, estetik ve anlaşılır olması sağlanır.

3) Kitaplar kullanılabilir ve korunabilir nitelikte hazırlanır.

Kitapların Hazırlanması ve Hizmete Sunulması

Madde 6 - Kitaplar aşağıdaki usullere göre hazırlanır ve hizmete sunulur.

a) Yarışma

1) Ödüllü veya ödüksüz yarışma açılması hâlinde ilgili birimin hazırlayıp Başkanlığa sunduğu şartname, Kurulca uygun görüldükten sonra Tebliğler Dergisi'nde yayımlanır.

2) Yazarlar veya yayın evleri tarafından şartnameye uygun olarak hazırlanan baskıya hazır nüsha belirtilen süre içerisinde Daire Başkanlığına gönderilir veya elden teslim edilir. Daire Başkanlığı, eserler üzerinde ön incelemeyi yapar, uygun olanlara gizliliği sağlayacak şekilde gerekli işlemleri (kodlama ve benzeri) yapar ve ilgili birime gönderir.

3) İlgili birim, hazırlanan baskıya hazır nüshaları inceler veya incelettirir. İnceleme sonunda düzenlenen raporlar ile eserler Başkanlığa sunulur. Bunlar Kurulca

değerlendirilir. İnceleme ve değerlendirme sonucu, Daire Başkanlığına ve İlgili birime bildirilir.

4) Eserlerin Kurulca değerlendirilmesi tamamlanıncaya kadar kimlik zarflan açılmaz ve kodlamalar gizli tutulur.

b) Sipariş

1) Sipariş usulü ile yazdırılacak kitapların şartnamesi, ilgili birimce hazırlanıp Başkanlığa sunulur. Kurulca uygun görülen şartname, hazırlayan birime gönderilir.

2) Söz konusu birim, kişi veya komisyona şartname hükümlerine göre kitap yazdırır.

3) İlgili birim, hazırlanan baskıya hazır nüshaları inceler veya incelettirir. İnceleme sonunda düzenlenen raporlar ile eserler Başkanlığa sunulur. Bunlar Kurulca değerlendirilir. Alınan karar, Daire Başkanlığına ve ilgili birime bildirilir.

c) Satın alma

1) Okutulmasına ihtiyaç duyulması hâlinde, yurt içinde veya dışında yazılmış ya da tercüme edilmiş olan kitapların incelenmesi, ilgili birimce yaptırılır ve raporlarıyla birlikte Başkanlığa sunulur.

2) Kurulca kitabın veya telif hakkının satın alınmasına karar verilmesi hâlinde, bu durum, gereği için Daire Başkanlığına bildirilir. İlgili birime de bilgi verilir.

d) Yazdırma

Bakanlık, teşkilâtında görevli elemanlara veya bunlardan kuracağı bir komisyona kitap hazırlatabilir. Bu durumda da sipariş usulündeki yol izlenir.

e) Özel Kesimce Hazırlama

Yazar veya yayın evleri tarafından hazırlanan, bîri orijinal olmak üzere üç adet baskıya hazır nüsha Başkanlığa gönderilir veya elden teslim edilir.

1) Başkanlık, eserler üzerinde ön inceleme yapılmasını sağlayarak uygun bulunanları incelettirir. Uygun bulunmayanları ise müracaat sahibine iade eder.

2) Başkanlık, eserin incelenmesini sağlayarak inceleme raporu doğrultusunda gerekli işlemleri yapar ve sonucu yazara veya yayınevine duyurur.

3) Bu yöntemle hazırlanan baskıya hazır nüshalar için başvuru her zaman yapılabilir. Mayıs ayının üçüncü haftasının son iş gününe kadar Kurulca kabul edilen ders kitaplarının listesi Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmak üzere Yayınlar Dairesi Başkanlığı'na gönderilir. Okutulma süresi devam eden ve Mayıs ayından önce Kurulca kabul edilmiş ders kitaplarına ait liste Mayıs ayının ilk haftasında Daire Başkanlığına

gönderilir.

4) Azınlık okulları İçin kendi dillerinde okutulan veya okutulacak olan kitaplar, yeminli mütercimlere tercüme ettirilerek, tercüme edilmiş bir nüshası ile birlikte teslim edilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kitapların Değerlendirilmesi ve İnceleme Ücretinin

Tespitine Ait Esas ve Usuller

İnceleme Esas ve Usulleri

Madde 7 - Kitapların hazırlanması ve incelenmesi ile ilgili esas ve usuller Kurulca belirlenerek Tebliğler Dergisinde yayımlanır.

Ön İnceleme Komisyonu

Madde 8 - Başkanlıkça kurul uzmanı, eğitim uzmanı ve şube müdürü düzeyinde elemanlardan oluşan üç kişilik ön inceleme komisyonu kurulur. Aynı düzeyde üç de yedek üye tespit edilir. Komisyon, başvuruları "Kitapların Hazırlanması ve incelenmesi ile İlgili Esas ve Usuller" hükümlerine göre değerlendirir.

Ön inceleme sonucuna göre uygun görülenler incelemeye alınır. Uygun görülmeyenler ise yazarına veya yayınevine iade edilir.

İnceleme Ücreti

Madde 9 - Özel kesimce hazırlanan eserler ücret karşılığında incelenir. Bu ücret; eserin sayfa sayısı üzerinden hesaplanır ve her bir forması için 1000 (bin) gösterge rakamının, ücretin yatırıldığı tarihteki devlet memurları aylık kat sayışı ile çarpılması suretiyle bulunur. Forma sayısı ise sayfa sayısının on altıya bölünmesiyle tespit edilir.

İncelenmesi istenen eserin, inceleme ücretinin tamamı, Başkanlıkça belirlenen Döner Sermaye işletmesi hesabına makbuz karşılığında yatırılır.

Eserin İncelenmesi için Döner Sermaye işletmesi hesabına yatırılan ücretin bir kısmı, Başkanlıkça hazırlanan yönergede belirlenen esas ve usuller çerçevesinde, ön inceleme ve inceleme hizmetlerinde görev alanlara ödenir.

Birinci incelemeden sonra;

- a) 75 - 89 puan aldığı için düzeltme çizelgelerine göre yeniden düzeltilmesi istenen eserlerin ikinci inceleme başvurusu yapıldığında inceleme ücretinin yarısı alınır.
- b) İkinci incelemede de 75 - 89 puan alan eserler için üçüncü inceleme başvurusu yapıldığında, inceleme ücretinin 1/4'ü kadar ücret alınır.
- c) 74 ve daha aşağı puan alan eserler ile üçüncü İnceleme sonucunda 90'dan daha aşağı

puan alan eserler için yeniden başvuru yapıldığında, bu başvuru, ilk başvurusu yapılan eserler gibi işleme tabi tutulur ve inceleme ücretinin tamamı alınır.

Bakanlıkça Sağlanan Eserlerin Değerlendirilmesi

Madde 10 - Bakanlık, ihtiyaç duyması hâlinde; yarışma, sipariş, satın alma yazdırma usulleri ile kitap temin edebilir. Bu yollarla sağlanan eser' incelemek üzere komisyonlar kurulur.

Bu komisyonlar, ilgili birim temsilcisinin başkanlığında özel kesin hazırlanan eserlerin değerlendirilmesinde görev alan komisyonlar gibi kurul;

Özel Kesimce Hazırlanan Eserlerin Değerlendirilmesi

Madde 11 - Özel kesimce hazırlanan eserler için aşağıdaki şekli komisyonlar kurulur ve değerlendirme yapılır.

- a) 1) Her komisyon, dersin özelliği, dönem veya sınıf seviyesi dikkate alınarak yeter sayıda elemandan oluşturulur. Komisyonlar üç kişiden az yedi kişiden fazla olamaz.
- 2) Komisyonlarda yeter sayıda branş öğretmeninin yanında, eserleri c bakımından inceleyebilecek eleman da bulundurulur. Eserler, pedagojik ' görsel bakımdan da (şekil, tasarım, grafik resim gibi) incelenir.
- 3) İhtiyaç duyulması hâlinde, bu komisyonlara diğer kamu kurum \ kuruluşlarından veya Özel kuruluşlardan ya da emekli öğretmenlerden de ev alınabilir.
- b) Eserler, komisyonca "Kitapların Hazırlanması ve İncelenmesi İle İlgili ese ve Usuller"e göre incelenir ve puanlanır.
- c) Sonuçta 100 üzerinden;
 - 1) En az 90 puan alan eserler, İlgili uzman veya şube müdürü tarafından Kurula sunulur. Kurulda, eseri inceleyen komisyon başkanı da bulundurulabilir.
 - 2) 75 - 89 puan alan eserler, yazar veya yayınevine, düzeltilmesi istenen hususlarla birlikte gönderilir. Bu eserlerden başvurusu yapılanlar, istenilen düzeltmeler kontrol edilerek yeniden puanlandırılır, 90 ve daha yukarı puan alanlar, ilgili uzman veya şube müdürü tarafından Kurula sunulur.
 - 3) 89 ve daha aşağı puan alanlar, ikinci defa düzeltilmesi istenen hususlarla birlikte yazara veya yayınevine gönderilir.
 - 4) Tekrar başvurusunda da 90 ve daha yukarı puan alamadığı takdirde ilk başvurusu yapılan eserler gibi işlem görür.
 - d) İnceleme sonucunda; 74 ve daha aşağı puan alanlar ilgililerine İnceleme raporları ile

birlikte iade edilir. Yazar ve yayınevinin rapora yazılı ve gerekçeli itirazı, Başkanlığın uygun görmesi halinde ilgili komisyon veya başka bir komisyonca incelenir. İnceleme sonucuna göre gerekli işlem yapılır.

e) Kurula sunulan eserler, varsa düzeltme listeleriyle birlikte incelenerek değerlendirilir. Ayrıca, gerekli görülmesi hâlinde, Kurulca ayrı bir komisyona da incelettirilebilir. Değerlendirme sonucuna göre bu eserler Kurulca ya uygun bulunur veya düzeltilmek üzere ilgisine gönderilir ya da uygun görülmez. Kurulca uygun görülmeyen eserler, yapılan tespitlerle birlikte ilgisine gönderilir. Kitap, Kurul tarafından düzeltilmek üzere yazar veya yayınevine en fazla iki (2) defa gönderilir.

Kurul Üyelerinin Rehberliği

Madde 12 - Komisyonların kurulmasında, çalışma/arında ve ortaya çıkabilecek problemlerin çözümünde ilgili Kurul üyesinin rehberliğinden yararlanılır.

Okutulma Süresi

Madde 13 - Kitapların okutulma süresi, ilk kabul edildiği öğretim yılından veya dönemden itibaren 5 (beş) öğretim yılı veya 10 (on) dönemdir.

Okutulma Süresinin Uzatılması

Madde 14 - Okutulma süresi sona eren ders kitaplarının sürelerinin uzatılmaması esastır. Ancak, alanında ders kitabı bulunmayan veya bîr kitap bulunan ders kitaplarının sürelerinin uzatılmasına, yazar veya yayın evlerinin başvurusu ve ilgili birimin teklifi dikkate alınarak Kurulca karar verilir.

Süresi uzatılan kitaplara ilişkin karar Daire Başkanlığına bildirilir. Okutulma Süresi içerisinde Kitaplarda Değişiklik Yapılması

Madde 15 - Programları değiştirilen derslere ait kitapların yeni duruma uyarlanmaları zorunludur. Bunun için, Bakanlıkça gerekli görülen düzeltme ve değişiklikler;

a) Özel kesimce hazırlanan eserlerde, yazardan veya yayınevinden istenir. Süresi içinde yazar veya yayınevi tarafından düzeltme ve değişiklik yapılmadığı takdirde Bakanlık, kitabın, ders kitabı olma kararını iptal eder,

b) Bakanlık baskısı kitaplarda, kurulacak komisyonlar vasıtasıyla yapılır. Yazarların veya Yayın evlerinin Uyması Gereken Hususlar

Madde 16 - Yazarlar veya yayın evleri kitap hazırlarken ilgili öğretim programında ve varsa şartnamelerinde belirtilen esaslar ile Bakanlıkça istenilen diğer hususlara aynen uymak zorundadırlar,

Yayımlanan Kitapların Kontrolü

Madde 17 - Başkanlıkça kabul edilen ders kitapları, Daire Başkanlığından fiyat alır.

Ancak, yazar veya yayınevi, kitabı bastıramayacaksa durumu yazılı olarak Daire Başkanlığına bildirir. Bu durumda kitap, ders kitapları listesinde yayımlanmayacağı gibi okutulma süresinde de değişiklik yapılmaz.

Yayımlanan kitapların ilk ve müteakip baskılarından, basıldığı tarihten itibaren bir ay içerisinde 5 adedi Başkanlığa, 5 adedi de Daire Başkanlığına gönderilir. Bu süre içerisinde gönderilmeyen eserlere ait Kurul Kararı iptal edilir Başkanlık, bu kitapları karara bağlanmış olan mühürlü nüshalarıyla, Daire Başkanlığı da fiyatı ile karşılaştırır. Bu karşılaştırmalarda asıl nüshalara uymadığı tespit edilen eserlerin kabulüne dair Kurul Kararı, kitabın kabulündeki yöntemle yürürlükten kaldırılır ve Tebliğler Dergisinde yayımlanır. Yeni baskılar, ilgili birim tarafından da incelenir Varsa belirlenen hatalar Başkanlığa bildirilir. Kitaplarda, Kurul kararı olmadan herhangi bir değişiklik yapılamaz. Baskı ve Dağıtım

Madde 18 - Bakanlıkça yayımlanacak kitapların baskı adedi, Daire Başkanlığınca ilgili birimle iş birliği yapılarak ihtiyaca göre belirlenir. Baskı, satış ve dağıtım İşlemleri de Daire Başkanlığınca yapılır.

Kayıtların Tutulması ve Bilgilendirme

Madde 19 - Daire Başkanlığı, Bakanlık ve özel kesimce hazırlanan kitapların yayım, dağıtım ve satış durumlarını İzler. Konu ile ilgili istatistik? verileri Başkanlığa sunar.

Telif Ücreti

Madde 20 - Bakanlıkça yayımlanan kitapların yazarlarına Milli Eğitim Bakanlığınca "Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Ödenecek Telif ve İşlenme Ücret/eri Hakkında Yönetmelik " hüküm/erine göre ücret ödenir.

Fiyatların Belirlenmesi

Madde 21 - Fiyatların belirlenmesi amacıyla, Daire Başkanının başkanlığında, Başkanlığın ders kitaplarıyla İlgili Daire Başkanı, Daire Başkanlığından ilgili şube müdürü, ilgili birim yetkilisi, Devlet Kitapları Mütedavil Sermayesi Müdürü, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nden bir temsilci, Millî Eğitim Basımevi Müdürü ve Yayıncılar Birliği temsilcisinden bir komisyon oluşturulur. Komisyon, gerekli gördüğü takdirde, kitap yayınlayan kamu kurumlarının, öze! kuruluşların veya uzmanların görüşlerini de alabilir. Ancak, kesin karar komisyona aittir.

Ders kitaplarının satışlarında uygulanacak birim fiyatları; kullanılan kâğıdın cinsine, ebadına, cildinin karton veya bez oluşuna göre komisyon tarafından belirlenir.

Kitaplara, komisyonca uygun görülen forma birim fiyatlarının üzerinde fiyat verilemez. Komisyonun belirleyeceği fiyatlar Bakanlık Makamı'nca onaylandıktan sonra yürürlüğe girer. Fiyat almadan satışı yapılan ve belirlenen fiyatın üstünde bir fiyatla satışı yapıldığı Daire Başkanlığınca tespit edilen kitabın kabulüne dair Kurul Kararı iptal edilir ve ders kitapları listesinden çıkarılır.

Okullara Duyuru

Madde 22 - Yazar veya yayın evi yetkilileri;

- a) İçinde bulunulan yılın Mayıs ayından önce Kurulca kabul edilen veya okutulma süresi devam eden ders kitaplarının fiyatlarının belirlenmesi için, Mayıs ayının ilk haftasının son iş gününe kadar,
- b) Mayıs ayının ilk üç haftasında Kurulca kabul edilen ders kitaplarının fiyatlarının belirlenmesi için, Mayıs ayının son iş gününe kadar, Yayınlar Dairesi Başkanlığı'na başvuruda bulunurlar. Kabul edilen ders kitaplarının adları, yazarı-yazarları, yayın evi ve fiyatları ile birlikte her yıl en geç Haziran ayının ilk on günü içinde Tebliğler Dergisi'nde yayımlanır.

Kitapların Seçimi

Madde 23 - Örgün ve yaygın eğitim kurumlarında okutulacak ders kitabı seçiminde aşağıdaki yol izlenir.

- a) Kurulca kabul edilen ders kitaplarının yayımlandığı Tebliğler Dergisinin her öğretmen tarafından incelenmesi okul yönetimince sağlanır.
- b) İlköğretim ve ortaöğretim kurumlarında okutulacak ders kitapları, ilgili sınıf ve branş öğretmeni tarafından seçilir. Sınıf öğretmeni ve branş öğretmeni, seçtikleri kitapların seçme gerekçeleri konusunda zümre öğretmenler kuruluna bilgi verirler. Bu toplantıya okul-aile birliği başkanı ya da uygun göreceği üyelerin katılması sağlanır. Sınıf ve branş öğretmeni, seçtiği kitap listesini gereği için okul müdürüne sunar.
- c) Okul yönetimleri, Talim ve Terbiye Kurulunca kabul edilen ders kitapları çeşitlerinin okul ve sınıf kitaplıklarında bulundurulmasına özen gösterirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Hazırlama Esas ve Usullerine Uyma

Madde 24 - Sipariş usulü ile yazdırılacak kitapların şartnamesinde belirtilen hususlar yerine getirilmediği takdirde hazırlayanlara ödeme yapılmaz.

Yazar veya Yayınevi Değişikliği

Madde 25 - Baskıya hazır nüsha Kurul kararına bağlandıktan sonra kitabın üzerinde bulunan yazar veya yazarların isimleri ile yayınevi adı, tarafların karşılıklı rızalarına dair noter söz/eşmesi, ihtilaf durumunda ise esasa ilişkin kesinleşmiş mahkeme kararı olmaksızın değiştirilemez.

Komisyonu Alınacak Elemanlar

Madde 26 - ilgili birimler tarafından kitap yazdırmak için görevlendirilecek kişiler ile inceleme komisyonlarına alınacak personel, ilgili birimlerce belirlenir. Başkanlığa da bilgi verilir.

Kitaplarla İlgili Olarak Başkanlıkça da Yapılabilecek İşlemler

Madde 27 - Bu Yönetmelikte sözü edilen kitapların hazırlanarak ilgililere sunulmasına ilişkin iş ve işlemler, ilgili birimlere bilgi verilmek suretiyle Kurul Kararı ile Başkanlıkça da yapılabilir,

Öğrencilere Aldırılmayacak Kitaplar

Madde 28 - Tebliğler Dergisinde yayımlanan ders kitaplarından başka hiçbir eser ders kitabı olarak öğrencilere aldırılmaz.

Ders kitabı bulunmaması hâlinde Başkanlıkça tavsiye edilen kitaplardan faydalanılır.

Diğer Bakanlıkların Meslekî Ders Kitapları

Madde 29 - Diğer Bakanlıklara bağlı okulların meslekî ders kitapları, kendi bünyelerinde branş elemanlarından oluşturulacak en az 3 kişilik bir komisyona incelettirilerek tanzim edilen raporla birlikte Başkanlığa gönderilir.

Uygunluk Kararının İptali

Madde 30 - Duyurusu yapılan kitapların bu kararı aşağıdaki durumlarda iptal edilir ve bu kitapların yazar veya yayınevine ait diğer kitaplar da iki (2) yıl süre ile incelemeye alınmaz.

a) Ders kitabı olarak kabul edildiğine dair Kurul Kararı olmadığı halde, bu karar varmış gibi yanlış veya yanıltıcı beyanda bulunduğu tespit edilenler

b) Bu Yönetmelikte belirtilen hususlara ve Bakanlıkça belirlenen esas ve usullere uymadığı sonradan tespit edilenler.

Öğretmen Kılavuz Kitapları

Madde 31 - Her ders için öğretmen kılavuz kitabı hazırlanması esastır. Öğretmen kılavuz kitapları her ders kitabı için ayrı ayrı hazırlanabildiği gibi her ders için birlikte de hazırlanabilir. Bu uygulamaya hangi işlemlerle başlanacağı ilgili birimlerce belirlenir. Belirlenen dersler tebliğler hangisinde yayımlanır.

"Kitapların Hazırlanması ve İncelenmesi ile İlgili Esas ve Usuller çerçevesinde hazırlanan öğretmen kılavuz kitapları, ilgili birimlerce Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları İnceleme Yönetmeliği" hükümlerine göre incelenir. İnceleme sonunda eserler, düzenlenen rapor ile birlikte yönetmeliğe sunulur.

Ancak; yabancı dil ders kitapları için başvurular, yabancı dil öğretmeni özelliği dikkate alınarak "Öğretmen Kılavuz Kitabı" ve "Öğrenci Alıştırma Projesi ile birlikte kabul edilir ve birlikte incelenir.

Kılavuz kitapları öğretmenlere ücretsiz verilir.

Takma (Müstear) Ad Kullanamama;

Madde 32 - Ders kitapları yazarları ders kitaplarında takmış kullanamazlar.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Yürürlük - Yürütme - Son Hükümler

Yürürlükten Kaldırılan Mevzuat

Madde 33 - 29/5/1993 tarih ve 21595 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği" ve değişiklikleri yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

Madde 34 - Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 35 - Bu Yönetmelik hükümlerini Millî Eğitim Bakanı yürütür.

Kitaplarda Aranacak Nitelikler

Madde 5 - Kitaplarda aranacak nitelikler şunlardır;

a) Kitaplar, ders programlarına uygun olarak hazırlanır. Ders kitabı yazar veya yazarlarının, ders programı ve ders kitabı ile branş ilgisinin veya yakınlığının olması gerekir.

Ders kitaplarında, yazar veya yazarlardan başka grafiker, tasarımcı, resimleyen ile dil ve

imlâ kuralları yönünden inceleyen gibi elemanların isimlerine de yer verilir.

Ayrıca ders kitaplarında;

1) Konular, günlük hayatla bağlantılı olarak bilimsel, doğal, sosyal, estetik, ekonomik ve kültürel boyutları İçinde ele alınır. Sınıf veya dönem seviyelerine göre öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak ve onlara günlük hayatlarında uygulama imkanları sağlayacak konular veya üniteler halinde işlenir.

2) Her ünite veya konu; problemleri belirtme, araştırma, İnceleme ve gözlem yolu ile problemleri sıralama, gerekli deneyleri yapma, bu deneylerden sonuç çıkarma ve bu sonuçları kontrol ederek genelleme yapma şeklinde sıralanan bilimsel düşünme metodunu kuvvetlendirecek şekilde işlenir.

3) Öğrencilerin gelişim basamakları dikkate alınarak seviyelerine uygun dil ve ifade kullanılır.

b) Kitaplarda, konular sistemli bir şekilde İşlenir. Bunun için;

1) Dersin özelliğine göre bölümler veya ünitelerle konular arasında hacim bakımından, programında belirtildiği şekilde uygun bir denge kurulur.

Kitapların forma sayısı, dersin özelliğine, sınıf veya dönem seviyesine göre öğretim programında belirtilir.

2) Konuların hazırlanması ve düzenlenmesinde öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulur.

3) Programda belirlenen eğitim - öğretim ilkelerine uyulur.

4) Kazandırılacak esas davranış, bilgi ve beceriler, mümkün olduğu kadar sınıf veya dönem seviyesine göre kavram ve örneklerden hareket edilerek verilir. Temel bilgileri kazandırmak İçin açıklamalara gerek duyulursa, bu bilgilerin açıklanmasına yetecek kadar ayrıntılara yer verilir. Gereksiz bilgilerden kaçınılır.

5) Konuların işlenmesinde, aynı sınıf veya dönemde okutulan diğer derslerle olan ilişkisi göz önünde bulundurulur. Önceki sınıf veya dönemlerin konularıyla bilgi, kavram, ilke ve beceri bakımından bağlantı kurulur. Ayrıca, sonraki sınıf veya dönemlere hazırlayıcı açıklamalara yer verilir.

6) Konularla ilgili hazırlık çalışmalarının, öğrenciyi düşünmeye ve araştırmaya yöneltecek nitelikte olmasına dikkat edilir. Ayrıca gezi, gözlem, deney, araştırma ve ödev/er arasında ilişki ve uygunluk sağlanır.

7) Metinlerde doğru, açık, anlaşılır bir dil ve anlatım kullanılır.

c) Kitaplardaki konular, öğretime yardımcı unsurlarla beslenerek daha anlaşılır hâle getirilir.

Bunun için;

1) Kitaplarda; öğrencileri çalışmaya, araştırmaya, gözlem ve deney yapmaya ve düşünmeye özendirici, yönlendirici hazırlık soruları, araştırma konuları, deneyler ve işlemler yer alır. Ayrıca, her bölüm veya ünite sonunda, dersin özelliğine göre değişik ölçme araçlarının kul/anıldığı değerlendirme sorularına yer verilir.

2) Kitaplarda; konulan açıklayıcı resim, fotoğraf, tablo, grafik, şema, plân, harita ve benzeri öğretime yardımcı unsurlar bulunur. Bunlar, metinlerin kolay kavranmasını sağlayacak biçimde, uygun yerlere konur ve gerekli açıklamalar yapılır. Ayrıca kitaplarda, öğrencileri millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerler bakımından besleyici; demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluk/arını yerine getirmede yol gösterici ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdireci okuma parçalarına yer verilir.

3) Aynen yazılması gereken yabancı kelimelerin yanlarında parantez içinde Türkçe okunuşları da gösterilir.

4) Her kitabın, programlarda belirtilen hususlara ilâve olarak başında ve sonunda yer alması gerekenler, "Kitapların Hazırlanması ve İncelenmesi ile ilgili Esas ve Usuller" içerisinde belirlenir ve Tebliğler Dergisinde yayımlanır.

d) Kitaplar, estetik bakımdan yeterli ve göz sağlığına uygun olur. Bunun için;

1) Kitaplar, mümkün olduğu kadar kaliteli kâğıda basılır.

2) Resim, fotoğraf, grafik, şema, plân, harita ve benzeri unsurların yerleştirilmesinde, görünümün yanı sıra, eğiticilik ve öğreticilik vasfına da önem verilir. Baskıların açık, net, estetik ve anlaşılır olması sağlanır.

3) Kitaplar kullanılabilir ve korunabilir nitelikte hazırlanır.

Dikkat: 1 1/c maddesi aşağıdaki gibi değiştirilmiştir;

100 üzerinden 75 - 89 puan alan eserler, yazar veya yayınevine, incelemeyi yapan komisyon üyelerinin kimliği saklı tutulmak kaydıyla, düzeltilmesi istenen hususlarla birlikte gönderilir. Bu eserlerden yeniden başvurusu yapılanlar, istenilen düzeltmeler kontrol edilerek puanlandırılır. 90 ve daha yukarı puan alanlar, tespit edilmiş hataların düzeltilmiş olması kaydıyla ilgili uzman veya şube müdürü tarafından Kurula sunulur. 89 ve daha aşağı puan alanlar, ikinci defa düzeltilmesi istenen hususlarla birlikte yazarı

veya yayınevine gönderilir. Tekrar başvurusunda da 90 ve daha yukarı puan alamadığı takdirde ilk başvurusu yapılan eserler gibi işlem görür.

* **Kaynak** : MEB, Ders Kitapları Yönetmeliği. Ankara: Tebliğler Dergisi, 2434. Sayı, MEB Eğitim Araçları İnceleme Yönetmeliği. Ankara : Resmi Gazete, 23742. Sayı.

Ek2. TÜRK STANDARTLARI - DERS KİTAPLARI (TS 10220/NİSAN 1992)

Türk standartlarına göre belirlenmiş tanımı ile ders kitabı; her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konulan müfredat programları doğrultusunda hazırlanmış, öğrenim amacı için kullanılan basılı yayındır.

1.2. Özellikler:

1.2.1. Görünüş

Madde 2.2.1'e göre muayene edildiğinde;

- Ders kitaplarının sayfaları düzgün olmalı, leke, delik, kir, kırışık, yırtık, buruşukluk, katlanma ve diğer görünüş kusurları ile baskı hataları bulunmamalı, baskı arka yüze geçmiş olmamalıdır.
- Ders kitabının kenarları düzgün ve çapaksız kesilmiş olmalı, dikiş ve ciltleme kusurları bulunmamalıdır.

1.2.2. Renk

Madde 2.2. Te göre muayene edildiğinde, ders kitabı basımında kullanılan kağıt beyaz veya beyaz kağıt kullanmak şartıyla çok açık şekilde renklendirilmiş olmalıdır. Kapak kartonu ise beyaz veya aç/k renklerde olmak üzere renkli olabilir.

1.2.5. Ders Kitabının İmali İle İlgili Özellikler

Madde 2.2. 1'e göre muayene edildiğinde;

- İlkokul birinci devre kitaplarına basılan resimler renkli olmalıdır. Diğer ders kitaplarındaki resimler renkli veya siyah beyaz olabilir.
- Kitap kapağı kitap yapraklarını tamamı ile örtecek ve aynı boyutta olacak şekilde kesilmiş olmalıdır.
- Kitaplar, formalı olarak yapılmalı bir formada on altı sayfa bulunmalıdır.
- Formalar birbirine tek dikiş (zımba teli) veya iplik dikişle bağlanmalıdır.
- Bir forma halinde hazırlanan kitaplarda forma kapağına zımba teli ile tutturulmalıdır.
- Dört veya daha fazla formadan meydana gelen kitap/ara sırt verilmelidir.

1.3. Boyut ve Toleranslar

1.3.1. Boyutlar

1.3.1.1. Ders Kitabının Soyutları

Madde 2.2.2'ye göre muayene edildiğinde, ders kitabının boyutları ISO 6716'daki A serisinin, büyük boy için A4, normal boy için A5 boyutuna uygun olmalıdır.

1.3.1.2. Yaz Büyüklükleri

Madde 2.2.2'ye göre muayene edildiğinde, ders kitabında metin kısımlarının başlıklar dışında kalan bölümlerinde kullanılan yazılarda;

- 6/7 yaş için 24 punto -7/8 yaş için 18 punto -8/9 yaş için 12 punto -9/12 yaş için 11 punto

- 12'den yukarı olanlar için 10 punto büyüklüğünde harf kullanılmalıdır.

Kitaplar göz, boyut ve açış muayenelerinden geçirilmektedir.

* **Kaynak:** TSE. (1992) Ders Kitapları Standartları. Ankara: Türk Standartları Enstitüsü Yayını.

Ek3. MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI EĞİTİM ARAÇLARI İNCELEME YÖNETMELİĞİ

Resmî Gazete'de Yayımlı Tarihi ve Sayısı: 01/07/1999 - 23742

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak, Tanımlar

Amaç

Madde 1- Bu Yönetmeliğin amacı, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın Eğitim kurumlarında kullanılacak Eğitim araçlarının incelenmesi ve kabulleri ile ilgili usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2- Bu Yönetmelik, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın Eğitim kurumlarında kullanılacak ders kitabı, temel ders kitabı, iş ve işlem yaprakları dışındaki Eğitim araçlarının incelenmesine ve kabullerine ait usul ve esasları kapsar.

Dayanak

Madde 3- Bu Yönetmelik, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu; 3797 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun ile 3308 sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu'na dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4- Bu Yönetmelikte geçen;

- a) Bakanlık :** Millî Eğitim Bakanlığını,
- b) Başkanlık :** Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığını,
- c) Yayın ve Kültür Dairesi Başkanlığı :** Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığına bağlı Yayın ve Kültür Dairesi Başkanlığını,
- d) Enstitü Müdürlüğü :** Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığına bağlı Eğitim Araçları İnceleme Enstitüsü Müdürlüğünü,
- e) Eğitim Aracı :** Öğretim programlarının amaçlarının gerçekleştirilmesinde yararlanılabilecek basılı olan veya basılı olmayan eseri,
- f) Basılı Eğitim Aracı:** Kitap, dergi, atlas, harita ve benzerini,
- g) Basılı Olmayan Eğitim Aracı :** Film, çizgi film, film şeridi, slayt, video kaseti, resim, fotoğraf, tablo, plâk, ses kaseti, disket, CD (Compact Disk), CD - ROM, atölye makine ve teçhizatı ile lâboratuar araç gereçleri ve benzerlerini,
- h) Öğrenci Dergisi :** Gelişim basamakları dikkate alınmak suretiyle, öğrencileri bilim,

sanat ve teknolojideki gelişmeler çerçevesinde, bireysel, sosyal ve kültürel yönlerden geliştirici içerikteki ve periyodik olarak hazırlanan basılı eseri ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Başvuru ve İnceleme Ücreti

Başvuru

Madde 5- Eğitim araçlarının Bakanlıkça incelenmesi için başvuru Başkanlığa yapılır.

Herhangi bir eserin hem Eğitim aracı, hem de ders kitabı olması için başvurulamaz.

Her Eğitim aracı için ayrı ayrı başvuruda bulunulması esastır. Ancak, özelliği sebebiyle takım oluşturan Öğrenci dergisi gibi Eğitim araçları için grup hâlinde başvuruda bulunulabilir. 1-5. sınıf Öğrenci dergilerinin bir sonraki Öğretim yılına ait bütün sayıları; en geç mayıs ayı sonuna kadar incelenmek üzere gönderilir.

Başvuru dilekçesine, incelenmesi istenen Eğitim aracından basılı olanın beş nüshası, basılı olmayanın beş adedi, atölye makine ve teçhizatının her birinin dört cepheden çekilmiş renkli üçer fotoğrafı ile teknik özelliklerini belirten üçer belge veya katalog ve inceleme ücretinin yatırıldığına dair makbuz eklenir.

Atölye makine ve teçhizatı ile lâboratuvar araç ve gereci, alan uzmanlarınca yerinde çalışır durumda incelenir. Başvuru dilekçesinde Eğitim araçlarının;

- a) Öğrenciler, öğretmenler veya her ikisi,
- b) Hangi tür ve düzeydeki okul öğrencileri,
- c) Hangi branş öğretmenleri, için hazırlanmış olduğu belirtilir.

İnceleme Ücreti

Madde 6- İncelenmesi istenen Eğitim aracı için başvuru sahibinden alınacak inceleme ücretinin miktarı;

- a) Kitap ve dergi türündeki basılı Eğitim aracının her bir forması için 800,
- b) Tablo, slayt, resim ve fotoğraf gibi Eğitim araçlarının her biri için 80,
- c) Yerküre ve haritaların her biri için 1200,
- d) Atlasların her haritası için 600,
- e) Atölye makine ve teçhizatının her biri için 1400,
- f) Disketlerin her biri (Her diskette en fazla iki parça modül "ünite" bulunmalı ve bunlar sıkıştırılmış, ziplenmiş olmamalıdır.), CD ve CD-ROM için 1000,
- g) Film, film şeridi ve çizgi filmin her 30 dakikası için 700,
- h) Video kasetlerin (bant) her 30 dakikası için 800,

- 1) Ses kasetlerinin (bant) her 30 dakikası için 400,
 - i) Basılı olmayan diğer Eğitim araçlarının her biri için 600
- gösterge rakamının, o yıl için bütçe kanunu ile tespit edilen (ücretin yatırıldığı tarihteki) memur aylık kat sayısı ile çarpılması suretiyle hesaplanır.
- İncelenecek Eğitim aracı yabancı dilde hazırlanmış ise yukarıda belirtilen miktarların iki katı, A₄ ebadında hazırlanmış ise bir buçuk katı alınır. İnceleme ücretinin tamamı, Başkanlıkça belirlenen döner sermaye hesabına makbuz karşılığı yatırılır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İnceleme Esasları

Sıraya Alma

Madde 7- Başvuru dilekçesi ve eklerinin, Yayın ve Kültür Dairesi Başkanlığı tarafından bu Yönetmeliğin 5., 6., 9. maddeleri gereğince ön incelemesi yapılarak uygun bulunanlar incelenmek üzere Enstitü Müdürlüğüne gönderilir. Uygun bulunmayan dilekçe ve ekleri sahiplerine iade edilir.

Başkanlığa sunulan her Eğitim aracı Yayın ve Kültür Dairesi Başkanlığınca Ek-1'deki Eğitim Aracı İzleme Formu'na kaydedilerek inceleme sırasına alınır. Ancak inceleme ücreti eksik yatırılan Eğitim aracı, ücretin tamamlanması hâlinde sıraya alınır.

Ön İnceleme Komisyonları

Madde 8- Başkanlıkça, Yayın ve Kültür Dairesi Başkanlığı bünyesinde Kitap İnceleme Şubesi Müdürlüğü, Süreli Yayınlar Şubesi Müdürlüğü, Eğitim Araçları İnceleme Şubesi Müdürlüğü, Özel Kesim Ders Kitapları İnceleme Şubesi Müdürlüğü ve Kültür Şubesi Müdürlüğü personeli arasından, her biri üç asıl ve üç yedek üyeden oluşan Ön İnceleme Komisyonları kurulur.

Eğitim aracının incelenmesi için Başkanlıkça belirlenen döner sermaye hesabına yatırılan ücretin bir kısmı Başkanlıkça hazırlanan yönerge esas ve usulleri çerçevesinde, mesai saatleri dışında ön inceleme yapanlara ve inceleme hizmetlerinde görev alanlara ödenir.

İncelemeye Alınmayacaklar

Madde 9- Eğitim araçlarından aşağıda belirtilenler incelemeye alınmaz:

- a) Yüksek öğrenim düzeyindeki Öğrenciler için hazırlanmış olanlar,
- b) Gazeteler,
- c) Üzerinde baskı veya yapım tarihi ile basıldığı veya yapıldığı yer bulunmayanlar,

d) Kanun, tüzük, yönetmelik ve yönergelerle bunların birleştirilmesiyle meydana getirilenler.

Madde 10- Eğitim araçlarının incelenmesinde aşağıdaki esaslar göz önünde bulundurulur:

a) Biçim Bakımından

1. Kullanılan malzemenin kalitesi ile Eğitim aracı basılı ise kağıdın cinsi, renk ve bas kısmının göz sağlığı yönünden iyi seçilip seçilmediği,
2. Kitap ve dergilerde harf ve rakam büyüklüklerinin aşağıdaki ölçülere uygun olup olmadığı;

İlköğretim birinci sınıf için 20-24,

İlköğretim ikinci sınıf için 18,

İlköğretim üçüncü sınıf için 14,

İlköğretim dördüncü sınıf için 12,

İlköğretim beşinci sınıf için 11,

Daha üst kademeler için 10 punto,

1. Şekil, resim, tablo, fotoğraf, şema, plân, harita, grafik ve benzerlerinin metinleri aydınlatıcı ve tamamlayıcı olup olmadığı, bunların, metinlerin uygun yerlerinde bulunup bulunmadığı,
2. Eğitim aracının kullanılabilir, korunabilir, sağlığa uygun ve ekonomik olup olmadığı,
3. Basılı olanlarda bibliyografya, içindekiler ile gerekli durumlarda dipnot bulunup bulunmadığı.

b) İçerik Bakımından

1. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu hükümlerine uygun olup olmadığı,
2. Bilimsel hata bulunup bulunmadığı,
3. Eğitim aracının kişi ve kuruluşları yıpratıcı özellikte olup olmadığı ve siyasî propaganda amacı taşıyıp taşımadığı,
4. Eğiticilik ve öğreticilik nitelikleri bakımından, hitap ettiği Eğitim kurumlarının özel amaçları ile ders programlarını destekleyip desteklemediği ve istenen düzeye uygun olup olmadığı,
5. Eğitim aracının, öğrencilerin Eğitim düzeyleri yanında, yaş ve bilgi düzeylerine uygun olup olmadığı,
6. İmlâ, noktalama ve diğer dil bilgisi kurallarına uygun olup olmadığı,

7. Türkçe'nin özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan doğru kullanılıp kullanılmadığı,
8. Atölye makine ve teçhizatı ile lâboratuar araç ve gerecinin yedek parçalarının, bakım ve onarım hizmetlerinin bulunup bulunmadığı.

İnceleme

Madde 11- Eğitim aracı, Enstitü Müdürünün teklifi, Yayın ve Kültür Dairesi Başkanının onayı ile görevlendirilecek üç alan uzmanı tarafından Yönetmeliğin 10. maddesi hükmüne göre incelenir. Öğrenci dergileri ise en az üç kişiden oluşan bir komisyona incelettirilir. Olumlu veya olumsuz bulunan hususlar, gerekçeleriyle birlikte inceleme raporunda belirtilir ve raporlar Enstitü Müdürlüğüne verilir.

Yayın ve Kültür Dairesi Başkanlığı bünyesinde üç üyeden oluşan Rapor Değerlendirme Komisyonu kurulur. Bu komisyonun alan uzmanı, eserin konusuna göre periyodik olarak değiştirilir. Enstitü Müdürlüğüne gönderilen uzman raporları komisyonda değerlendirilir. Raporlar değerlendirilirken en az oy çokluğu ile karar verilir. Ancak Talim ve Terbiye Kurulu üyesinin de görüşü alınır. Komisyon değerlendirmesi ile Kurul üyesi görüşünün farklı olması hâlinde gerekli değerlendirme Talim ve Terbiye Kurulunca yapılır.

Eğitim ve Öğretim yönünden uygun bulunan veya bulunmayan Eğitim aracına ait raporlar, Rapor Değerlendirme Komisyonu tarafından birleştirilip komisyonun görüşleri de eklenerek Yayın ve Kültür Dairesi Başkanlığına teslim edilir.

Rapor Değerlendirme Komisyonunun çalışma esas ve usulleri ile inceleme görevi verecek elemanların nitelikleri ve görevin veriliş şekli yönerge ile belirlenir.

İnceleme Raporu ve Uygunluk Süresi

Madde 12- Alan uzmanlarının kesin kanaati, değerlendirmelere dayalı olarak düzenledikleri inceleme raporunun sonuç kısmında açıkça belirtilir. Düzenlenen raporların sorumluluğu düzenleyen uzmanlara aittir.

Uzman görüşleri;

- a) Eğitim aracı Eğitim ve Öğretim açısından uygun bulunmuştur,
 - b) Eğitim aracı Eğitim ve Öğretim açısından uygun bulunmamıştır,
- hükümlerinden biri ile ifade edilir.

Uygun bulunanların hangi öğrenim düzeyine uygun olduğu da açıklanır. Uygunluk süresi, Öğrenci dergileri için uygun görüldüğü tarihten itibaren iki Öğretim yılıdır.

Öğrenci Dergilerinin Hazırlanması

Madde 13- Öğrenci dergileri, bilim, sanat ve teknolojideki gelişmeler dikkate alınmak suretiyle, öğrencileri bilimsel düşünme ve çalışmaya yöneltici, bireysel, sosyal ve kültürel yönden geliştirici, motivasyonu artırıcı, özgün ve Öğrenci düzeyine uygun makale, gözlem ve araştırmaların yer aldığı bir kapsamda hazırlanır.

Öğrenci dergilerinin hazırlanmasına dair esaslar yönerge ile belirlenir.

İncelenmesi Sonuçlanan Eğitim Araçları

Madde 14- İncelenmesi sonuçlanan Eğitim aracı ile ilgili olarak aşağıdaki işlemler yapılır:

- a) Uygun bulunan Eğitim aracının adı, yazarı, yapımcısı, basıldığı veya üretildiği yer ve tarihi, kaçınıcı baskı olduğu ve adresi belirtilerek Başkanlıkça Tebliğler Dergisi'nde duyurulur.
- b) Rapor Değerlendirme Komisyonunca hazırlanan birleştirme raporu, Yayın ve Kültür Dairesi Başkanlığınca başvuru sahibine yazılı olarak bildirilir.
- c) İncelenmesi sonuçlanan bütün Eğitim araçlarının (atölye makine ve teçhizatı hariç) birer nüshası veya birer adedi, Eğitim araçları için tutulan deftere sıra numarası ile kaydedilerek muhafaza edilir. Uygun bulunan Eğitim araçlarının diğer nüsha ve adetleri Başkanlık kütüphanesine veya arşivine gönderilir.
Atölye makine ve teçhizatına ait fotoğraflar ve belgeler, ayrıca usulüne uygun olarak dosyalanıp arşivlenir.
- d) Uygun bulunan Eğitim araçlarının listesi, her yıl Tebliğler Dergisinin mart, haziran, eylül ve aralık sayılarında ilân edilir. Tebliğler Dergisi'nde bu özel sayılar dışında ilân kararları yayımlanamaz.

Ancak, 1-5. sınıf Öğrenci dergilerinin uygun görülen sayıları, ait olduğu aydan bir ay öncesine kadar Tebliğler Dergisi'nde yayımlanır.

İncelenmeden Duyurusu Yapılabilecek Eğitim Araçları

Madde 15- Bilimsel nitelikte yayın ve araştırma yapma işlevi bulunan resmî kurum ve kuruluşların, Eğitim - Öğretim programlarını destekleyici içerikteki yayınlarından Başkanlıkça uygun görülenlerin Tebliğler Dergisi'nde duyurusu yapılır.

Araç Adı, Yazar veya Yayın Evi Değişikliği

Madde 16- Tebliğler Dergisi'nde duyurusu yapılan Eğitim aracının adı, yazarı veya yazarlarının adları, yayın evi adı gibi değişiklikler tarafların karşılıklı rızasına dair noter

sözleşmesi, anlaşmazlık durumunda ise esasa ilişkin kesinleşmiş mahkeme kararının onaylı örneği ile yapılır ve bu durum Tebliğler Dergisi'nde yayımlanır.

Kullanılmayacak Eğitim Araçları

Madde 17- Eğitim ve Öğretim açısından uygunluk kararı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmayan hiçbir Eğitim aracı örgün ve yaygın Eğitim kurumlarında kullanılamaz, herhangi bir suretle satın alınamaz ve bağış olarak da kabul edilemez.

Sorumluluk

Madde 18- İncelenen Eğitim araçlarının ve inceleme raporlarının korunup saklanması ve kayıtlarının tutulmasından Yayın ve Kültür Dairesi Başkanlığı sorumludur.

Uygun Bulunan Eğitim Araçlarının Kontrolü

Madde 19- Yayımlanan veya yapılan atölye makine ve teçhizatı ile lâboratuar araç ve gereci dışındaki Eğitim araçlarının ilk ve devamındaki yeni baskılarından beş adedi, yayımı veya yapımı tarihinden itibaren bir ay içinde Başkanlığa, yazar, yayın evi veya yapımcısı tarafından gönderilir.

Başkanlık, bu Eğitim araçlarını, asıllarıyla karşılaştırır. Bu karşılaştırmada asıl nüsha veya adedine; kağıt cinsi, gramajı, baskı kalitesi ve içerik yönünden uymadığı tespit edilen Eğitim araçlarının uygunluk kararı kaldırılır.

Uygunluk Kararının Kaldırılması

Madde 20- Eğitim ve Öğretim açısından uygun bulunan Eğitim araçlarının uygunluk kararı aşağıdaki durumlarda kaldırılır:

- Eğitim ve Öğretim açısından uygun bulunmadığı, yapılan inceleme, adlî ve idarî soruşturma sonucu tespit edilenler,
- Bakanlığın izni olmadan kalite ve içeriğinde değişiklik yapılanlar,
- Bakanlığa veya Başkanlığa atfen yanlış veya yanıltıcı beyanda bulunulduğu tespit edilenler,
- Eğitim aracına ait raporda belirtilen hususları, eserin bir sonraki baskısında yerine getirmediği tespit edilenler,
- Öğretim programlarındaki değişiklikleri yansıtmayanlar.

Ayrıca, uygunluk kararı kaldırılan araçların yazar ve yayın evlerine ait diğer Eğitim araçları da 2 takvim yılı süre ile incelemeye alınmaz.

İnceleme Ücreti

Madde 21- Eğitim aracının incelenmesi amacıyla Başkanlıkça belirlenen döner sermaye

hesabına yatırılan ücretin bir kısmı, Başkanlıkça hazırlanan yönergede belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde, Eğitim aracını inceleyenlere ödenir.

Yönetmelikte Yer Almayan Eğitim Araçları

Madde 22- Yönetmelikte belirtilen Eğitim araçları dışındaki Eğitim aracı için başvurulması hâlinde Başkanlıktan alınacak onay doğrultusunda işlem yapılır.

Yürürlükten Kaldırılan Mevzuat

Madde 23- Bu Yönetmeliğin yayımlandığı tarihten itibaren 16/06/1993 tarihli ve 21609 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanan "Millî Eğitim Bakanlığı Eğitim Araçları İnceleme Yönetmeliği" ek ve değişiklikleri ile birlikte yürürlükten kalkar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Yürürlük, Yürütme

Yürürlük

Madde 24- Maliye Bakanlığı ile Sayıştay' ın görüşü alınarak hazırlanan bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 25- Bu Yönetmelik hükümlerini Millî Eğitim Bakanı yürütür.

Ek4. DERS KİTAPLARININ HAZIRLANMASI VE İNCELENMESİ İLE İLGİLİ ESAS VE USULLER

A. Ders Kitaplarının Hazırlanması

1. Bakanlıkça veya özel kesimce hazırlanacak olan ders kitaplarının yazım aşamasında yazar ile birlikte eseri bilimsel, dil özellikleri, görsel düzen veya pedagojik yönden gözden geçirecek elemanlar bulunur.

a) Ön Kapak;

Ön kapak üzerinde aşağıda belirtilen bilgilere yer verilir.

- Kitabı adı
- Kullanılacağı okul türü, sınıf veya amblemi — Dersin özelliğine uygun kapak düzeni.

b) Kitabın Sırtı

Dört veya daha fazla formadan meydana gelen kitaplara sırt verilir. Kitabın sırtında aşağıda belirtilen bilgilere yer verilir.

- Kitabın adı (Kitabın ön kapağı üstte veya yatay durumda iken soldan sağa doğru okunabilecek şekilde düzenlenir.)
- Sınıf veya dönemi (Program sayısı),
- Varsa yayın evinin adı, kısaltılmış adı veya amblemi, Basıldığı yıl,

c) Arka Kapak

Arka kapak üzerinde aşağıda belirtilen bilgilere yer verilir.

- Fiyatı (Sağ alt köşede)
- ISBN (Sağ alt köşede fiyatın üzerinde yer alacak şekilde)
- Basım evi veya firmanın adı, varsa tescilli markası, adresi,
- Basıldığı yıl,
- Baskı adedi,
- Kitapların standart işaret ve numarası (TS 10220)

d) iç Kapak

İç kapak üzerinde aşağıda belirtilen bilgilere yer verilir,

(1) iç Kapak Ön yüzü

İç kapağın ön yüzünde aşağıda belirtilen bilgilere yer verilir,

- Kitabın adı
- Kullanılacağı okul türü, sınıf veya dönemi (Program sayısı),

- Yazarın, hazırlayanın veya çevirenin adı ve soyadı,
- Yayın evinin adı, adresi varsa amblemi
- Kitabın uygun bulunduğu kurul kararının tarih ve sayısı,

e) İç Kapak Arka Yüzü

İç kapağın arka yüzünde aşağıda belirtilen bilgilere yer verilir.

- Genel yayın seri ve dizi numaralan,
- Telif hakkı, baskı kararı veya onayı, baskı sayısı,
- Baskı adedi,
- Yazar dışında katkısı bulunanların adı ve soyadı,

f) İkinci Yaprak ve Devamı

İkinci yaprak ve devamında aşağıda belirtilen bilgilere yer verilir. Kitapların ikinci yaprak ön yüzünde İhtiyaç duyulması halinde öğrenciye hitap eden bir ön söz bulundurulabilir. Arka yüzü boş bırakılabilir. Üçüncü yaprak ve devamında sırasıyla;

1. İlköğretim 1-3 üncü sınıflara ait kitaplarda;

- Yaprığın ön yüzünde Türk Bayrağı ve İstiklâl Marşı (İki Kıt'a)
- Öğrenci andı (Yaprığın arka yüzüne)
- Atatürk Resmi (Atatürk resminin alt kısmına, "Mustafa Kemal Atatürk" yazısı),
- Ünite, konu, bölüm veya ders adı ile karşısına sayfa numaralan belirterek),

2. İlköğretim 4-8'inci sınıflar ile Çıraklık ve Ortaöğretim Kurumlarına ait kitaplarda;

- Yaprığın ön yüzünde Türk Bayrağı ve istiklal Marşı (On kıta),
- Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi (Yaprığın arka yüzünde)
- Atatürk resmi (Atatürk resminin alt kısmına, "Mustafa Kemal Atatürk" yazısı.)
- Yukarıda belirtildiği şekilde "içindekiler"

g) Diğer Yapraklar

Diğer Yapraklar aşağıda belirtildiği şekilde düzenlenir.

- Sayfaların yazı alan dışında kalan alt, üst, sağ ve sol yanlarında en çok 20 mm. boşluk bırakılır.
- Kitaplarda konu ile ilgili resim, fotoğraf, grafik, şema, plan, harita ve benzeri unsurlara ait olduğu sayfalarda yer verilir. Bunların konuyu desteklemesine, ilgili ve merak uyandırmasına, eğiticilik ve öğreticilik özelliğinin olmasına özen gösterilir.
- Baskılarının açık, net, renkli, estetik yönden ve seviyeye uygun, konu ile bağlantılı ve anlaşılır olması gerekir.

- Yukarıda belirtilen niteliklere ek olarak, ders kitaplarının sınıflandırılma ve özellikleri, örnek alma, muayene ile piyasaya arzı hususlarında Türk Standarttan Enstitüsü'nün TSİ0220 numaralı standardına uyulur. Dipnotlar sayfa altlarında verilir.

h) Ders Kitaplarının Son Bölümünde Yer Alan Yaprakların Düzeni

Kitapların son bölümünde yer alan yapraklarında;

- Ders özelliğine göre açıklanması gerekli kelime ve terimleri belirten alfabetik sözlük,
- Kronoloji (Sosyal Bilgiler- Tarih kitaplarında)
- Sınıf veya dönem seviyesine uygun öten ve yaralanılan eserleri gösterir kaynakça,
- Türkiye haritası, (Sosyal Bilgiler, Milli Tarih, Milli Coğrafya, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Tarih, Coğrafya kitaplarında)
- Türk Dünyası Haritası; Türkçe, Sosyal Silgiler, Milli Tarih, Milli Coğrafya, T.C. inkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Türk Dili, Türk Edebiyatı Tarihi, Türk Lehçeleri, Tarih, Genel Türk Tarihi, Osmanlı Tarihi kitaplarının sonuna Türkiye Haritasından sonra gelmek üzere bulunur.

B) Kitaplarda Metin Kısımlarının Başlıklar Dışında Kalan Harf ve Rakam Büyüklüklerinin Aşağıdaki Ölçülere Uygunluğu;

Metin kısımlarının başlıklar dışında kalan bölümlerinde (resim altı yazılan, dipnotları vb. kullanılan yazılarda;

İlköğretim 1. sınıflar için yazılan kitaplarda 20-24 punto,

İlköğretim 2. sınıflar için yazılan kitaplarda 18 punto,

İlköğretim 3. sınıflar için yazılan kitaplarda 14 punto,

İlköğretim 4. sınıflar için yazılan kitaplarda 12 punto,

İlköğretim 5. sınıflar için yazılan kitaplarda 11 punto,

- Daha üst öğrenim kademesi için yazılan kitaplarda 10 punto büyüklüğünde harfler kullanılır. Yaygın eğitim kurumları için yazılan kitaplarda punto büyüklükleri yukarıdaki ölçüler ile kursiyerlerin eğitim ve yaş durumları dikkate alınarak belirlenir.

Metinlerin arasında paragraf boşluğu bulunmayan 100 mm'lik kısmında;

İlköğretim 1. sınıflar İçin yazılan kitaplarda 10,

İlköğretim 2, sınıflar için yazılan kitaplarda 14,

İlköğretim 3. sınıflar için yazılan kitaplarda 18,

İlköğretim 4. ve 5. sınıflar için yazılan kitaplarda 20,

- Daha üst öğrenim kademesi için yazılan kitaplarda 22, satır bulunur. Yaygın eğitim

kurumlan için yazdan kitaplardaki satır aralıkları yukarıdaki ölçüler ile Kursiyerlerin eğitim ve yaş durumları dikkate alınarak belirlenir.

C) İnceleme ve Değerlendirme

Kitapların Bakanlığa teslim edilen nüshaları iki kademedede incelenir.

1. Ön inceleme

Ön inceleme komisyonu, baskıya hazır nüshaları, başvuru sırasına göre aşağıdaki hususlara uygunluğu yönünden değerlendirilir.

- Başvurunun Yönetmelik hükümlerine göre yapılıp yapılmadığı,
- İnceleme ücretinin tam olarak yatırılıp yatırılmadığı,
- Belirlenen ebatlara ve bu abatlardaki forma sayısı standardına uyulup uyulmadığı,
- Punto büyüklüklerinin sınıf seviyesine uygun olup olmadığı,
- Diğer nüshaların orijinal nüshaların aynı olup olmadığı,
- Baskıya hazır nüshalar tanımına uygun olup olmadığı,
- Kitabın başında ve sonunda yer alması gerekenlerin bulunup bulunmadığı,
- Kitabın ön ve arka kapakları ile sırtında, iç kapaklarında, ikinci yaprak devamında ve sonunda yer alması gerekenlerin olup olmadığı,

Yabancı dil ders kitaplarının, öğretmen kılavuz kitabı ve öğrenci alıştırmaya kitabı birlikte incelenmeye verilip verilmediği, Yarışma usulü başvurularda gizliliğe uyulup uyulmadığı, Başvuru dilekçesinin ekinde bir sayfayı geçmeyecek yazar veya yazarların fotoğraflı, kısa özgeçmişinin bulunup bulunmadığı, gibi hususlar, müracaat sırasına göre değerlendirilir.

2. Esas inceleme

Ön incelemede uygun bulunan eserler, esas incelemeye alınır. Bu incelemede eserler;

- Konuların işlenişi,
- Dil özellikleri ve imla Kuralları,
- Görsel düzen,
- Hazırlık ve değerlendirme çalışmaları olmak üzere 4 ana kritere göre değerlendirilir.

Bu kriterlere verilecek puanlar ile ilgili dersin özellikleri ve öğrenci seviyeleri dikkate alınarak belirtenin Konuların işlenişi Konuların işlenişinde aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurulur.

- a) Konuların Türk Milli Eğitimin genel amaçları ve temel ilkeleri ile kitabın hitap ettiği öğrencinin öğrenim gördüğü kurumun amaçlarına uygun olup olmadığı,

- b) Konuların, ilgili öğretim programında öğrencilere kazandırılmak üzere belirlenen bilgi beceri, tutum, tavır, davranış ve iş alışkanlıklarının tamamını kapsayacak şekilde yapılıp yapılmadığı,
- c) Atatürk ilke ve inkılapları ile ilgili olmak üzere programlara ve kurulca alınan kararlara uygun olup olmadığı,
- d) Konuların ilgili dersin o sınıf veya dönem için belirlenen amaçlarına uygun olarak işlenip işlenmediği,
- e) Kitaptaki bölümler, üniteler ve konular arasında hacim bakımından uygun bir denge kurulup kurulmadığı,
- f) Kişi veya kuruluşları yıpratıcı nitelikte olup olmadığı,
- g) Konuların, sosyal ekonomik ve kültürel bütünlük içerisinde; Öğrencinin günlük yaşantısında yararlanabileceği şekilde işlenmediği,
- h) Konuların işlenişinde; yakından uzağa, basitten karmaşığa, kolaydan zora, somuttan soyuta giden bir yöntem izlenip izlenmediği,
- i) Konuların işlenişinde öğrencilerin daha önce kazandığı bilgi, beceri, tutum ve tavır, davranışların dikkate alınıp alınmadığı, istenen konuların aynı sınıf veya dönemde okutulan diğer derslerle ilişkisinin göz Önünde bulundurulup bulundurulmadığı,
- j) Konuların, öğrenci seviyesine uygun olarak işlenip işlenmediği, k) Gereksiz bilgi ve fazla ayrıntılara yer verilip verilmediği,
- l) Konuların; öğrenciyi daha çok öğrenmeye, araştırmaya, incelemeye, başka kaynaklara başvurmaya teşvik edecek şekilde işlenip işlenmediği,
- m) Konuların öğrencileri muhakeme etmeye, bağımsız ve yaratıcı düşünmeye kıyaslamaya, edinilen bilgilerden hareketle sonuçlar çıkartmaya yöneltecek şekilde işlenip İşlenmediği,
- n) Öğrencilerin kitaptan verimli şekilde yararlanmalarını sağlayacak unsurlara yer verilip verilmediği,

3. Dil özellikleri ve imla Kuralları

- a) Metinlerde kullanılan dil ve anlatım, öğrencilerin gelişim basamakları ve kavrama düzeylerine uygun olur. Bunun için;
 - İlköğretim için hazırlanan kitaplarda dolaylı anlatımdan kaçınılıp kaçınılmadığı,
 - Cümle uzunluklarının belirlenen standarda uygun olup olmadığı (En uzun cümledeki kelime sayısı öğretimin; birinci sınıfında 6'yı, ikinci sınıfında 8'i üçünü sınıfında 10'u,

dördüncü sınıfında 12'yi, beşinci sınıfında 14'ü geçemez),

- Anlatımın sade olup olmadığı (Gereksiz kelimeler kullanılmadan yalın anlatım, yanlış anlaşılma meydan vermeyecek açıklıkta olur).
- Türkçenin, özellikten bozulmadan ve aşırılığa kaçırılmadan doğru olarak kullanılıp kullanılmadığı,
- Türkçe imla kurallarına uyulup uyulmadığı,
- Kelimelerin, nüanslara dikkat edilerek titizlikle seçilip seçilmediği,
- Metinlerde akıcılık, mantık dokusu ve fikir bütünlüğü sağlanıp sağlanmadığı,
- Kullanılan kelimelerin ve cümle yaparının öğrenci seviyesine uygun olup olmadığı, (Özellikle İlköğretimin ilk sınıflarında soyut kavramlardan kaçınılır),
- b) Aynen yazılması gereken yabancı kelimelerin ve özel isimlerin orijinal şekliyle yazılıp yazılmadığı, bunların Türkçe okunuşlarının parantez içerisinde gösterilip gösterilmediği (Bilgisayar Ders kitapları hariç).

4. Görsel Düzen

Görsel düzen yönünden aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurulur.

- a) Konuların Öğrenciler tarafından daha iyi Öğrenilebilmesi için açıklayıcı, tamamlayıcı ve eğitici nitelikteki öğretime yardımcı unsurlara (Harita, kroki, fotoğraf, şema, grafik, resim vb.) yeterince yer verilip verilmediği,
- b) Bayrağın, "Türk Bayrağı Kanunu" ve "Türk Bayrağı Tüzüğüne" uygun olup olmadığı,
- c) Öğretime yardımcı unsurların, öğrencinin gelişim basamaklarına ve konulara uygun olup olmadığı,
- d) Öğretime yardımcı unsurların, estetik yönden uygun, net ve temiz, baskılı olup olmadığı, istatistiksel verilerin en son bilgileri yansıtır yansıtmadığı,
- e) Öğretime yardımcı unsurların, kitaba ilgi çekicilik katıp katmadığı, (Renklerde gerçekçilik, estetik sayfa düzenleme., iyi algılama için büyüklük, ilişkisiz ayrıntılardan kaçınma),
- f) Haritaların incelenmesinde esas "Atlas, Harita, Ver Küre ve Benzeri Eğitim Araçlarının incelenmesine Ait Esaslara" uyulup uyulmadığı,

5. Hazırlık ve Değerlendirme Çalışmaları

- a) Ünite veya konu başlarında yer alan hazırlık çalışmalarında aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurulur.
- Öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili olup olmadığı,

- Öğrencide ünite veya konuyu öğrenmek için ilgi ve istek uyandırıp uyandırmadığı.
- Öğrencinin bilgi ve beceri birikimine uygun olup olmadığı,
- Öğrencileri seviyelerine uygun araştırma, inceleme, deney ve gözlem yapmaya teşvik edip etmediği,
- b) Ünite veya konu sonlarındaki değerlendirme çalışmalarında; Alıştırma test araştırma-inceleme, muhakeme etme, deney ve gözlem yapma hususlarına yer verilip verilmediği,
- İlgili bölüm ve ünite ile ilgili sorunların, öğrencilere kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, tutum, tavır, davranış ve iş alışkanlıklarının tamamını kapsayacak şekilde işlenip işlenmediği,
- Sorunların, öğrencinin kendi kendini değerlendirmesine imkân sağlayıp sağlamadığı,
- Soruların, öğrencileri henüz kazanamadıkları bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırmaya teşvik edip etmediği,
- Araştırma, inceleme, deney ve gözlem konularının öğrencilerin farklı ilgi düzeyleri ve çevreleri dikkate alınarak belirlenip belirlenmediği,

6. Rapor Yazımı

Kitapların incelenmesi sonucunda değerlendirme formuna dayalı olarak bir rapor düzenlenir. Bu rapor, esas İnceleme kriterleri dikkate alınarak 4 ana bölümden oluşur. (Konuların işlenişi, dil özellikleri, görsel düzen, hazırlık ve değerlendirme çalışmaları). Ana kriterler yukarıda verilen esaslara göre değerlendirilerek yazılır.

Bu değerlendirme sonunda kitabın kullanılıp kullanılmayacağı hususunda, verilen punlardan da bahsedilerek (rakamla ve yazıyla) kanaat belirlenir.

Ek5. DERS KİTAPLARI İLE EĞİTİM ARAÇLARININ İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİNE İLİŞKİN YÖNERGE

Tebliğler Dergisi :

EKİM 2006/2589

DİKKAT (!) Bu Yönerge, HAZİRAN 2007 tarihli ve 2597 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan " MEB Ders Kitapları ile Eğitim Araçlarının İncelenmesi ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönerge"nin 32'nci maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Dayanak ve Tanımlar

Amaç

Madde 1- Bu Yönergenin amacı, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak ders kitabı, temel ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı, bilgi iş ve işlem yapraklarının nitelikleri, hazırlanması, incelenmesi ve değerlendirilmesi ile diğer eğitim araçlarının incelenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2- Bu Yönerge, Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak ders kitabı, temel ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı, öğretmen kılavuz kitabı, bilgi iş ve işlem yapraklarının nitelikleri, hazırlanması, incelenmesi ve değerlendirilmesi ile diğer eğitim araçlarının incelenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin usul ve esasları kapsar.

Dayanak

Madde 3- Bu Yönerge, 29/5/1995 tarihli ve 22297 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4- Bu Yönergede geçen;

- a) Bakanlık:** Millî Eğitim Bakanlığını,
- b) Başkanlık:** Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığını,
- c) Kurul:** Talim ve Terbiye Kurulunu,
- d) Daire Başkanlığı:** Yayınlar Dairesi Başkanlığını,
- e) Birim:** Okul ve kurumlarda okutulan derslere ait öğretim programı, ders kitabı ve

eğitim aracını hazırlayan ilgili birimlerini,

f) Döner Sermaye: Daire Başkanlığına bağlı Devlet Kitapları Döner Sermayesi Müdürlüğünü,

g) Yönetmelik: Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliğini,

h) Başvuru sahibi: Özel veya tüzel kişileri,

i) İnceleme Komisyonu: Birimlerde ders kitapları ve eğitim araçlarını incelemek üzere kurulan komisyonu,

j) İhtisas Komisyonu: Belirli puan almış baskıya hazır nüsha ile raporlarını incelemek ve değerlendirmek üzere Başkanlık bünyesinde kurulan komisyonu,

k) Komisyon Başkanı: Başkanlıkta ve birimde kurulan her komisyonun başkanını,

l) Alan Uzmanı: Kitabıyla ilgili alanda bir yüksek öğretim kurumundan mezun olmuş veya bu alanda daha önce yayımlanmış ders kitabı olan kişiyi,

m) İnceleme Ücreti: Ders kitapları ve eğitim araçlarının incelenmesi ve değerlendirilmesi için Yönetmelikte belirtilen miktarda Döner Sermaye hesabına başvuru sahibi tarafından yatırılan ücreti,

n) İnceleme Ücreti: Döner Sermaye hesabından, ders kitabı ile diğer eğitim araçlarının incelenmesi ve inceleme raporlarının değerlendirilmesinde ön inceleme, inceleme ve ihtisas komisyonlarında görev alanlara çalışma saatleri dışında ödenen ücret tutarını ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

DERS KİTAPLARININ NİTELİKLERİ VE HAZIRLANMASI

Ders Kitaplarının Nitelikleri

Madde 5- Ders kitapları, Yönetmelikte belirtilenlerle birlikte aşağıdaki nitelikleri taşır:

Ders Kitapları;

a) Öğrencileri; millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyen; demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösteren ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdiren okuma metinlerini içerir.

b) Türk Millî Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri ile kitabın hitap ettiği eğitim kurumunun amaçlarına uygun olur.

c) Atatürk İlke ve İnkıpları ile ilgili konulara, öğretim programlarına ve Kurulca

alınan kararlara uygun olur.

- d) Demokrasi ve insan hakları ile kültürel ve evrensel değerleri kapsar.
- e) Bilginin nasıl üretileceğine ilişkin vurgu yapar.
- f) Bilişim teknolojisinin etkin ve verimli kullanımını teşvik eder.
- g) Öğretim programının kazandırmayı amaçladığı değer, tutum ve yeterlikleri kapsar. Türk toplumunun sosyal, ahlaki, kültürel ve tarihî değerlerini geliştirerek yaşatır.
- h) Ön yargı ve normatif önermelerden uzak olarak konuyla ilgili farklı bakış açıları içerir.
- i) Kişi, kurum ve kuruluşları yıpratıcı unsurları taşımaz.
- j) Her türlü etkinlikte öğretmenin rehberliğinde öğrenciyi merkeze alır.
- k) Konuların hazırlanması ve düzenlenmesinde öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçları göz önünde bulundurulur.

Ders Kitaplarının Hazırlanması

Madde 6- Bakanlık ve özel kesim tarafından hazırlanacak ders kitabı, temel ders kitabı, alan uzmanı/uzmanları, editör, dil uzmanı, görsel tasarımcı, ölçme-değerlendirme uzmanı, program geliştirme uzmanı, rehberlik veya gelişim uzmanlarından oluşan ekipçe;

- a) İçerik,
 - b) Dil, Anlatım ve Üslup,
 - c) Öğrenme ve Öğretme,
 - d) Teknik, Tasarım ve Düzenleme
- yönlerinden aşağıdaki hususlara göre hazırlanır:

a) İçerik

- 1) Dersin öğretim programını kapsayacak şekilde düzenlenir. Dersin kazanımlarının tümünün işe koşulup koşulmadığına dikkat edilir. Kazanımların ve yeterliklerin bire bir aynı ifadeyle kitapta yer alması beklenilmez. Kazanımlara dolaylı olarak yer verilmesi, tüm kitapların homojen bir yapıya bürünmemesi açısından önemlidir. Ancak Türkçe ders kitabının okuma metinlerinden oluşması esas olduğundan, bu hususlar öğretmen kılavuz kitabında yer almaz.
- 2) Konular ve üniteler, sınıf seviyesine göre günlük hayatla bağlantılı ve uygulamalı olarak ele alınır.
- 3) Konular ve üniteler; problemleri belirtme, inceleme ve gözlem yolu ile gerekli

deneyleri yapma, deneylerden sonuç çıkarma ve bu sonuçları kontrol ederek bilimsel düşünme yöntemini güçlendirecek şekilde işlenir.

4) Dersin özelliğine göre ünite, bölüm ve konular arasında hacim bakımından programında belirtildiği şekilde uygun bir denge kurulur.

5) Kazandırılacak bilgi, beceri, tavır ve tutumlar ile değerler sınıf seviyesine uygun kavram ve örneklerden hareket edilerek verilir.

6) Konuların işlenişinde, aynı sınıfta okutulan diğer derslerle olan ilişkisi göz önünde bulundurulur. Ayrıca bir önceki sınıfın konularıyla bilgi, kavram, ilke ve beceri bakımından bağlantısı kurulur ve bir üst sınıfla ilgili hazırlayıcı açıklamalara yer verilir.

7) Konular, öğretime yardımcı unsurlarla desteklenerek anlaşılır hâle getirilir.

8) Dersin özelliğine göre yeri geldiğinde deyimler, atasözleri, destanlar, türküler, resimler, fotoğraflar, minyatürler ve benzeri kaynaklar kültürümüzün gelişmesini ve devamlılığını sağlayacak şekilde işlenir.

9) Gereksiz bilgi ve ayrıntıya yer verilmez.

10) Konular öğrenciyi sorgulama, araştırma, inceleme ve başka kaynaklara yönlendirmeye teşvik edecek şekilde işlenir.

11) İstatistiki ve bilimsel bilgiler güncellenmiş olarak verilir.

12) Konuların işlenişinde, yakından uzağa, basitten karmaşığa, kolaydan zora ve somuttan soyuta giden bir yöntem izlenir.

13) Öğrencilerin, kitaptan verimli şekilde yararlanmalarını sağlayacak unsurlara yer verilir.

14) Metni açıklamak, pekiştirmek veya yorumlamak için kullanılan görsel unsurlar metinle uyumlu olacak biçimde verilir.

b) Dil, Anlatım ve Üslup

1) Yaşayan Türkçe doğru, güzel ve etkili kullanılır.

2) Türkçeleşmiş kelimeler, yaşayan Türkçenin bir parçası olarak değerlendirilir.

3) Öğrencilerin seviyelerine uygun yeni kelimeleri öğrenmelerine fırsat veren zengin ve akıcı Türkçenin kullanılmasına özen gösterilir.

4) Cümleler, öğrencinin zihnindeki bilgilerin yapılandırılmasına yönelik olarak kurulur.

5) Paragraf düzenleme kurallarına uyulur ve paragraflar arasındaki anlam ve mantık ilişkisine dikkat edilir.

6) Cümle uzunlukları, sınıf seviyesine uygun olarak düzenlenir.

7) Türkçenin kullanımında, baskıya hazır nüshanın teslim tarihindeki Türk Dil Kurumunun son yayımladığı Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu esas alınır. Baskıya hazır nüshanın inceleme sürecinde Yazım Kılavuzu'nda yapılan değişiklikler eserin değerlendirilmesinde dikkate alınmaz. Ancak değişikliklerin yansıtılması başvuru sahibinden istenir.

8) Konular işlenirken doğru, açık, anlaşılır bir dil ve anlatım kullanılır.

9) Kelimeler, nüanslara dikkat edilerek titizlikle seçilir.

10) Metinlerde akıcılık, mantık dokusu ve fikir bütünlüğü sağlanır.

11) İlköğretimin ilk üç sınıfında soyut kavramların kullanılmasından kaçınılır.

c) Öğrenme, Öğretme ve Ölçme-Değerlendirme

1) Konular, öğrencileri muhakemeye, bağımsız ve yaratıcı düşünmeye, kıyaslamaya ve edinilen bilgilerden hareketle sonuçlar çıkarmaya yöneltecek şekilde işlenir.

2) Konularla ilgili hazırlık çalışmalarının öğrenciyi düşünmeye ve araştırmaya yöneltecek nitelikte olmasına dikkat edilir.

3) Öğrencinin yeni bilgileri ezberlemesi değil, zihninde yapılandırması hedeflenir.

4) Öğrenme yöntemleri ve stratejileri dikkate alınır ve üst düzey (metakognitif) düşünme becerileri geliştirilir.

5) Konular, programın ilgili temel becerileri ile alt becerilerini kazandıracak şekilde düzenlenir ve öğrencinin etkin rol almasına imkân verecek biçimde işlenir.

6) Değerlendirmeye ilişkin unsurlar, ölçme-değerlendirme ilke ve teknikleri dikkate alınarak düzenlenir.

7) Her ünite veya bölümün sonunda öğrenciye konularla ilgili bilgi, beceri, değer, tutum ve yeterliklerin kazandırılıp kazandırılmadığını ölçmeye yarayan değerlendirme sorularına yer verilir.

8) Çoktan seçmeli, doğru-yanlış, boşluk doldurma, eşleştirme, yazılı yoklama ve benzeri sonuç değerlendirme teknikleri ile ürün dosyası (portfolyo) değerlendirme, performans değerlendirme, gözlem formu gibi süreç değerlendirme tekniklerine yer verilir.

d) Teknik, Tasarım ve Düzenleme

1) Sayfa tasarımlarında resim, fotoğraf, grafik, şema, plan, harita ve benzeri görsel unsurların yerleştirilmesinde görsel algının yanı sıra, bunların eğitcilik ve öğreticilik niteliğine de önem verilir.

- 2) Görsel unsur, öğrencilerin gelişim basamaklarına uygun; görsel algı yönünden ise renk uyumuna dikkat edilerek açık, temiz ve net bir baskıyla hazırlanır.
- 3) Her türlü yazı, resim, fotoğraf ve benzeri materyallerden telif hakları gözetilerek alıntı yapılabilir.
- 4) Konuların daha iyi öğrenilebilmesi için açıklayıcı, tamamlayıcı ve eğitici nitelikteki öğretime yardımcı (harita, kroki, fotoğraf, şema, grafik, resim vb.) görsel unsurlara yeterince yer verilir.
- 5) Kitaplarda yer alan başlıklar sistematik biçimde düzenlenir ve ikonografik bir sistem oluşturulur.
- 6) Kitaplarda yer alacak Türk bayrağı, "Türk Bayrağı Kanunu" ve "Türk Bayrağı Tüzüğü"ne uygun olarak verilir.
- 7) Kitap kapaklarında aşağıdaki hususlara yer verilir:

Ön kapakta; kitabın adı, okul türü, sınıfı, başvuru sahibinin adı, varsa pedagojik açıdan uygun bulunan amblemi ve dersin özelliğini yansıtan kapak düzeni,

İç kapağın ön yüzünde; kitabın adı, okul türü, sınıfı, yazarı /yazarların adı ve soyadı (varsa akademik unvanı), başvuru sahibinin adı veya adresi varsa pedagojik açıdan uygun bulunan amblemi,

İç kapağın arka yüzünde; yazar/yazarların dışındaki kitabı hazırlayanların adı ve soyadı, Arka kapakta sınıf seviyesi dikkate alınarak sağlık, beslenme, trafik ve çevre ile ilgili yazılı ve görsel tasarımlar yer alır.

İkinci yaprak ve devamında; ilköğretimin 1 inci, 2 nci ve 3 üncü sınıflarına ait kitaplarda, yaprağın ön yüzünde Türk bayrağı ile birlikte İstiklâl Marşı'nın ilk iki kıtası; yaprağın arka yüzünde Öğrenci Andı; üçüncü yaprağın ön yüzünde Atatürk'ün resmi ve resminin alt kısmında "Mustafa Kemal Atatürk" yazısı bulunur. İçindekiler (ilgili sınıf için ön görülen puntoda olup) en çok beş sayfayı geçmemelidir.

İlköğretimin 4' üncü, 5' inci, 6' ncı, 7 nci ve 8' inci sınıflar ile örgün ve yaygın eğitim kurumlarına ait kitaplarda; ikinci yaprağın ön yüzünde Türk bayrağı ile İstiklâl Marşı; yaprağın arka yüzünde Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi, üçüncü yaprağın ön yüzünde, Atatürk resmi ve resminin alt kısmında "Mustafa Kemal Atatürk" yazısı bulunur. İçindekiler (ilgili sınıf için ön görülen puntoda olup) en çok beş sayfayı geçmemelidir.

Diğer yapraklarda metin kısımlarının başlıkları dışında kalan bölümlerinde (resim altı yazıları, dipnotlar ve benzeri kullanılan yazılar hariç) ilköğretim 1' inci sınıflar için

(20), 2' nci sınıflar için (18), 3 üncü sınıflar için (14), 4 üncü sınıflar için (12), 5 inci sınıflar için (11), daha üst sınıflar için ise (10) puntodan daha küçük harfler kullanılmaz. Yaygın eğitim kurumları için yazılan kitaplarda punto büyüklükleri, yukarıdaki ölçüler ile kursiyerlerin eğitim ve yaş durumları dikkate alınarak belirlenir.

Metinlerin aralarında paragraf boşluğu bulunmayan 100 mm' lik kısmında, ilköğretim 1' inci sınıflar için (10), 2' nci sınıflar için (14), 3 üncü sınıflar için (18), 4 üncü ve 5 inci sınıflar için (20), altıncı ve daha üst sınıflar için (22) den fazla satır bulunmaz.

Yaygın eğitim kurumları için yazılan kitaplardaki satır aralıkları, yukarıdaki ölçüler ile kursiyerlerin eğitim ve yaş durumları dikkate alınarak belirlenir.

Dipnotlar bölüm veya ünite sonlarında verilir. İlköğretim Türkçe, Ortaöğretim Dil ve Anlatım ile Türk Edebiyatı derslerinde; eserin hazırlanmasında kullanılan orijinal metinler, başvuru esnasında baskıya hazır nüsha ile Daire Başkanlığına teslim edilir.

Ders kitaplarının son bölümünde yer alan yapraklarda sözlük, kronoloji (Sosyal Bilgiler-Tarih kitaplarında) ve kaynakça yer alır.

Türk Edebiyatı kitabında edebiyat terimleri sözlüğü bulunur. Ancak öğrencilere sözlük kullanma alışkanlığı kazandırmak ve farklı sözlüklere yönlendirmek için Türkçe, Dil ve Anlatım ile Türk Edebiyatı ders kitaplarında sözlük bölümüne yer verilmez.

Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi, Dil ve Anlatım, Türk Edebiyatı, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ile Tarih ve Coğrafya kitaplarında Türkiye haritası, Türkçe, Sosyal Bilgiler, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Dil ve Anlatım, Türk Edebiyatı, Türk Lehçeleri, Tarih, Genel Türk Tarihi ve Osmanlı Tarihi kitaplarında Türk dünyası haritası yer alır.

Yabancı dil ders kitapları; dinleme becerisini kazandırmaya yönelik kaset, CD, VCD gibi ek materyallerle birlikte takım hâlinde hazırlanır, incelenir ve değerlendirilir. Bu materyaller Yönergenin 27'nci maddesinde belirtilen esaslara göre incelenir.

Takım hâlinde hazırlanması gereken diğer ders kitapları, ilgili dersin öğretim programına ait Kurul Kararında belirtilir.

Öğrenci Çalışma Kitabının Hazırlanması

Madde 7- Öğrenci çalışma kitabında;

- Öğretim programlarında yer alan amaçlar doğrultusunda öğrencilere bilgi ve beceri kazandırılmasında yardımcı olacak, öğrenmeyi pekiştirecek unsurlara yer verilir.
- Öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla öğrencinin ilgisini çeken çeşitli örnekler

bulunur.

- c) Konularla ilgili öğrenmeyi destekleyici ve günlük hayatla ilgisini kurabileceği çalışmalara ağırlık verilir.
- d) Dersin özelliğine göre her konu işlendikten sonra o konuda amaçlanan bilgi, beceri, değer ve tutumların kazandırılıp kazandırılmadığını ölçen çalışmalara ve değerlendirmelere yer verilir.
- e) Konular, öğrencinin öğrenmesini kolaylaştıracak ve ilgisini çekecek görsell öğelerle (grafik, şekil, resim, fotoğraf, harita, karikatür gibi) desteklenir.
- f) Öğrencilerin yeteneklerini geliştirmede yardımcı olacak çeşitli örnek, alıştırma, işlenen konular ve ünitelerle ilgili internet adresleri ve okuma kaynaklarına yer verilir.
- g) Dersin özelliğine göre uygulama ve işlem sonucunun yazılacağı çizelgelere, bilgi ve veri tablolarına, şekil, grafik, kroki, şablon, harita, plan, resim, levha, fotoğraf ve benzeri öğretime yardımcı unsurlara; bazı ünite konularında kullanılmak üzere video kaseti, ses kaseti, slayt, CD, DVD, VCD, disket ve benzeri öğretimi destekleyici materyallere yer verilebilir.
- h) Dersin özelliğine göre soru-cevap, doğru-yanlış, çoktan seçmeli, eşleştirme, boşluk doldurma, bireysel ve grup çalışmaları, canlandırma, tablo tamamlama, cümle tamamlama gibi yöntem, teknik ve etkinliklere de yer verilir.

Öğretmen Kılavuz Kitabının Hazırlanması

Madde 8- Öğretmen kılavuz kitabında;

- a) Konuların işlenişinde ulaşılmak istenen hedefler belirtilir.
- b) Öğretim programlarında yer alan amaç ve açıklamalar doğrultusunda öğrencilere bilgi, beceri, anlayış ve tutumların kazandırılmasında öğretmene yardımcı olacak ve öğretmeyi kolaylaştıracak açıklayıcı bilgiler yer alır.
- c) Öğretmeyi ve öğrenmeyi kolaylaştırmak amacıyla ilgi çekici değişik örnek ve uygulamalar yer alır.
- d) Bilgi, beceri, tavır ve tutumlar ile değerlerin öğrencilere kazandırılabilmesi için kullanılabilecek araç-gereçle birlikte öğretim yöntem ve tekniklerine yer verilir.

Buna göre;

- 1) Konu ile ilgili zaman analizine ve konunun işleniş planına,
- 2) Öğretmenin konu ile ilgili yapacağı ön hazırlıklara,
- 3) Konuya girerken daha önce işlenen konularla ilişkisini sağlayacak ve öğrencinin

ilgisini çekecek hatırlatmalara, sorulara ve benzeri unsurlara,

4) Ders kitabında yer alan ve açıklama gerektiren şekil, şema, çizelge ve benzeri öğretime yardımcı unsurlara yer verilir.

e) Öğrencilerin gelişim farklılıkları dikkate alınarak seviye gruplarına göre hangi hususların vurgulanması gerektiği belirtilir.

f) Konular işlenirken yeri geldikçe;

1) Diğer derslerle bağlantı kurulur.

2) Konuların günlük hayatla ilgisini kurmak için örneklerle yer verilir.

g) Dersin özelliğine göre konu işlendikten sonra bu konuda amaçlanan bilgi, beceri , tavır ve tutumlar ile değerlerin kazandırılıp kazandırılmadığını anlamak için bunları değerlendiren yeterli sayıda örnek soru yer alır. Öğrencilerin cevaplandıramadığı soruların özelliğine göre ne yapılacağı konusunda öğretmene yol gösteren alternatif değerlendirme çalışmalarına yer verilir.

h) Öğrencileri araştırmaya, bilgi ve teknoloji üretmeye yöneltecek ödev, proje ve benzeri çalışmalara yer verilir.

ı) Dersin özelliğine göre öğrencilerde, standartlara uygun, ucuz, kaliteli mal ve hizmet üretme, kullanma ve geliştirme bilinci ve alışkanlıkları kazandıracak çalışmalara yer verilir.

i) Konuların sonunda, verilen kavramlarla ilgili sözlük bulunur.

j) Öğretmene konu ile ilgili ayrıntılı bilgi elde edebileceği kaynaklara yer verilir.

k) Dersin özelliğine göre inceleme, gezi, gözlem, deney ve uygulamalarla ilgili yapılacak ön hazırlıklara, alınacak sağlık ve güvenlik tedbirlerine, izlenecek iş ve işlem basamaklarına, zaman ve malzeme tasarrufu bakımından uyarılara, her işlem basamağında öğrencilerle öğretmenin kuracağı iletişime, sonuca ulaşmak açısından önemli yönlendirici tedbirlere ve hangi unsurların özellikle irdeleneceğiyle ilgili bilgilere yer verilir.

l) Öğretmen kılavuz kitabının başında, sonunda veya ünite/ tema başlarında ait olduğu dersin ünitelendirilmiş yıllık plan taslağı; Türkçe dersi için kazanımların metinlere/temalara dağılım plan taslağı verilir.

Türkçe dersinin dinleme/ izleme öğrenme alanına yönelik kazanımları gerçekleştirmek üzere öğretmen kılavuz kitabında yer alan dinleme metinlerinin doğru, güzel ve etkili Türkçe ile seslendirildiği kaset, CD, VCD gibi materyaller öğretmen kılavuz kitabı

ekinde verilir. Bu materyaller bu Yönergenin 27'nci maddesinde belirtilen esaslara göre incelenir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BASKIYA HAZIR NÜSHANIN BAŞVURUSU

Başvuru ve İstenecek Belgeler

Madde 9- Başvurularda, Daire Başkanlığına teslim edilmek üzere, her ders kitabı için aşağıdaki belgeler istenir:

- a) Dilekçe
- b) Biri renkli diğeri siyah beyaz olmak üzere iki adet baskıya hazır nüsha
- c) Ders kitabını hazırlayan yazar /yazarların fotoğraflı öz geçmişleri ve diploma örnekleri
- d) Editör, dil uzmanı, görsel tasarımcı, program geliştirme uzmanı, ölçme değerlendirme uzmanı, rehberlik ve gelişim uzmanlarının öz geçmişleri ve diploma örnekleri
- e) Eserin inceleme ücretinin, Döner Sermaye hesabına yatırıldığına dair banka dekontu

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BASKIYA HAZIR NÜSHANIN ÖN İNCELEMESİ

Ön İnceleme

Madde 10- Daire Başkanlığı bünyesinde üç kişiden oluşturulacak Ön İnceleme Komisyonu, baskıya hazır nüshaları başvuru sırasına göre aşağıdaki hususlara uygunluğu yönünden inceler ve değerlendirir:

- a) Başvuruların, usul ve şekil yönünden Yönetmelik ve Yönerge hükümlerine göre yapılıp yapılmadığına,
- b) İnceleme ücretinin tam yatırılıp yatırılmadığına,
- c) Forma sayısına uygun olup olmadığına (7 sayfa ve altındaki sayfalar forma olarak hesaplanmaz, kapaklar formaya dâhil edilmez),
- d) Sınıf seviyesi için belirlenen punto büyüklüklerine uyup uymadığına,
- e) Baskıya hazır nüshaların ikisinin de aynı olup olmadığına,
- f) Kitabın başında ve sonunda yer alması gerekenlerin bulunup bulunmadığına,
- g) Baskıya hazır nüshanın; yazar/yazarlar, editör, dil uzmanı, görsel tasarımcı, ölçme-değerlendirme uzmanı, program geliştirme uzmanı ile rehberlik veya gelişim uzmanlarından oluşan ekip tarafından hazırlanıp hazırlanmadığına, ayrıca belirtilen

uzmanların "Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim Kurumlarına Öğretmen Olarak Atanacakların Atamalarına Esas Olan Alanlar ile Mezun Oldukları Yüksek Öğretim Programları ve Aylık Karşılığı Okutacakları Derslere İlişkin Esaslar" çerçevesinde alanlarından olup olmadığına, şayet yazar alandan değilse o alanda yayımlanmış ders kitabı bulunup bulunmadığına,

h) Takım hâlinde hazırlanması gereken baskıya hazır nüshaların bu hususa uyup uymadığına ayrıca Türkçe ve yabancı dil derslerine ait kaset, CD veya VCD gibi ek materyallerin bulunup bulunmadığına bakılarak incelenir.

Bunlardan en az birine uyulmadığının tespiti hâlinde, baskıya hazır nüsha ilgisine iade edilir. Ön incelemede uygun bulunan eserlere ön inceleme raporu hazırlanır ve eser kodlandırılır. Esere ait tüm kapaklar, dilekçeler, diploma örnekleri, yazar/yazarların fotoğraflı öz geçmişleri, eseri hazırlayanların öz geçmişleri ve ön inceleme raporu bir zarfa konulup mühürlenerek Daire Başkanlığında muhafaza edilir. Eser incelenmek üzere ilgili birime gönderilir. Mühürlü zarf, bu eserin inceleme sonucu, başvuru sahibine gönderileceği zaman Daire Başkanlığında ders kitabı olarak kabul edildiğinde ise Kurulda açılır. Düzeltme işlemlerinde de aynı yol izlenir.

İlgili birim, baskıya hazır nüshaları başvuru sırasına göre inceler.

Ön İnceleme Süreleri

Madde 11- Ön inceleme komisyonunca ilgili Yönetmelik çerçevesinde; ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabının her biri için yapılacak inceleme süresi en çok birer saat; CD-ROM ve disketlerden üç formaya kadar olanlara 10 dakika, üç formadan fazla olanlara 15 dakika, basılı olmayan ek materyalin her biri için 10 dakika olup, ön inceleme başvuru sırasına göre en geç 10 gün içerisinde yapılır. Gerekli görülmesi hâlinde bu süre uzatılabilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

GÖREVLER, ÇALIŞMA USUL VE ESASLARI

Birimin Görevleri

Madde 12- Birimin görevleri:

- a) Ders kitapları ile diğer eğitim araç ve gerecinin incelenmesini sağlamak üzere inceleme komisyonları oluşturarak bu yolla kurulacak komisyonların verimli ve etkili çalışmasını sağlamak için gerekli tedbirleri almak
- b) Bakanlıkça satın alınması veya imal edilmesi öngörülen eğitim araç ve gereçlerini,

eğitime katkıları bakımından ve ekonomik yönden incelemek ve ilgisine bildirmek

c) İlgili komisyonlar aracılığıyla görev alanı kapsamındaki ders kitaplarını inceleme ve değerlendirme görevini yürütmek ve çalışma sonuçlarını Daire başkanlığına bildirmek

d) Komisyon üyelerine ödenecek inceleme ücretleri ile ilgili iş ve işlemlerin yürütülmesini sağlamak

e) Komisyon üyeleri ve birim personelinin hizmet ile ilgili etkinliklerinin artırılmasına yönelik hizmet içi eğitim kursları, seminer, toplantı ve benzeri faaliyetleri yerine getirmek, personele görevlerinin özelliklerine uygun teknik donanımlı çalışma ortamları hazırlamak

f) Ders kitapları ve eğitim araçlarının incelenmesinde bu Yönergede belirtilmeyen hususlarda; Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği, bu Yönetmeliğe dayalı olarak çıkartılan mevzuat ile Makamdan alınacak "ONAY" çerçevesinde işlemler yürütülür.

İnceleme Usulleri

Madde 13- Birim, başvurusu yapılan her ders kitabı ve eğitim aracının incelenmesi için komisyon ya da komisyonlar oluşturur.

Komisyonlarda görev alacak başkan ve üyelerinin isim, unvan ve branşları görevlendirme emrinde yer alır ve görevlendirme emri ilgili komisyon başkanı ve üyelerine tebliğ edilir.

Ayrıca görevlendirme emrinde incelemenin toplam süresi ile mesai saatleri içinde mi yoksa dışında mı yapılacağı ve bunların süreleri ile benzeri hususlar belirtilir. İnceleme ücretleri Döner Sermaye tarafından ödenir.

İnceleme Komisyonlarının Oluşturulması

Madde 14- İlgili birimde dersin özelliği ve sınıf seviyesi dikkate alınarak öncelikle öğretmenlerden oluşan en az iki alan uzmanı, bir görsel tasarımcı ve bir dil uzmanı ile gerekli hâllerde ölçme-değerlendirme, program geliştirme, rehberlik, çocuk gelişimi ve/veya eğitim teknolojisi uzmanlarının da yer aldığı en az dört, en fazla dokuz uzmandan oluşan "inceleme komisyonu" kurulur. Komisyonda görev alacak alan uzmanlarının alanında en az beş yıl deneyimi bulunması gerekir.

İhtiyaç duyulması hâlinde komisyonlara diğer kamu kurum ve kuruluşları, üniversite ve özel kuruluşlardan da üye alınabilir.

Türkçe, Dil ve Anlatım, Türk Edebiyatı dersleri alanlarına giren incelemeler ile yabancı

dil ders kitaplarında dil uzmanı görevlendirilmez, komisyonlar en az üç kişiden oluşabilir.

İhtisas Komisyonlarının Oluşturulması ve Çalışmaları

Madde 15- Başkanlığa bağlı Projeler ve İnceleme Dairesi bünyesinde ilgili alandan kurul uzmanı ve eğitim uzmanı ile gerekli hâllerde alan uzmanı, bir dil uzmanı, bir görsel tasarımcı ve akademisyenlerden oluşan ihtisas komisyonu oluşturulur. Komisyona ilgili Kurul üyesi rehberlik eder. İnceleme komisyonları tarafından 90 ve üzerinde puanla değerlendirilen baskıya hazır nüsha ve raporlarını inceler. Eserler, Projeler ve İnceleme Dairesi Başkanlığı tarafından inceleme raporları ve ihtisas komisyonu raporları ile birlikte Kurula sunulur. Gerekli görülmesi hâlinde ihtisas komisyonu başkanı da Kurulda hazır bulunur.

İnceleme ve ihtisas komisyonları, baskıya hazır nüshalardan başvurusu takım hâlinde hazırlananları Yönetmeliğin 5 inci maddesinin (a) bendi ile Yönergenin 5, 6, 7 ve 8 inci maddeleri; sadece ders kitabı olarak hazırlananlar ise Yönetmeliğin 5 inci maddesinin (a) bendi ile Yönergenin 5 ve 6' ncı maddelerinde yer alan ölçütler doğrultusunda inceleyerek değerlendirir.

Komisyon Başkanlarının Görev ve Sorumlulukları

Madde 16- Komisyon başkanları Başkanlık ve ilgili birimler tarafından görevlendirilir. İnceleme ve ihtisas komisyonu başkanlarının görevleri şunlardır:

- a) Başkanı bulundukları komisyonların düzenli ve verimli çalışmalarını sağlamak üzere gerekli tedbirleri almak.
- b) Hizmetin öngörülen süre içerisinde tamamlanmasını sağlamak.
- c) Komisyonun görevlerini sürdürmede ihtiyaç duyduğu araç-gereç, kaynak kitap vb. ile çalışma koşullarını yönetime bildirmek.
- d) İstenildiğinde komisyonunun çalışmaları hususunda bağlı bulunduğu makama bilgi vermek.

Komisyon Üyelerinin Görev ve Sorumlulukları

Madde 17- Komisyon üyeleri Başkanlık ve ilgili birimler tarafından görevlendirilir. İnceleme ve ihtisas komisyonu üyelerinin görevleri şunlardır:

- a) Ders kitapları ve diğer eğitim araç ve gereçlerini ilgili öğretim programı ile belirlenen inceleme ölçütleri doğrultusunda öğrenci seviyesine uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığını inceleyerek değerlendirmek

- b) İncelemekle görevlendirildiği ders kitapları ve diğer eğitim araç- gerecini, Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda incelemek, değerlendirmek ve rapor hazırlamak
- c) Kitaplarda yer alan öğretim teknik ve yöntemleri ile ölçme ve değerlendirme yöntemlerini güncellik, öğrenci seviyesine uygunluk ve eğitim uygulamaları ile tutarlılık yönlerinden incelemek ve değerlendirmek.
- d) Gerektiğinde diğer ülkelere ait ders konularını, ünitelerini, bölümleri, ders kitaplarını ve öğretim programlarını incelemek
- e) İncelediği eserle ilgili komisyon dışına bilgi, belge vermemek.

İnceleme İçin Ödenecek Azami Ücret

Madde 18- Ders kitabı ve ek materyalin incelenmesi için yatırılan ücretten, ön inceleme, inceleme ve ihtisas komisyonu üyelerine yasal kesintiler yapıldıktan sonra kalan miktarın en çok yüzde 65'i ödenir.

İnceleme ve ihtisas komisyonu üyelerine ücret ödemesi, inceleme ve değerlendirme raporlarının ilgili makama teslim edilmesinden sonra puantaj a dayalı olarak yapılır.

İnceleme ücretinin hesaplanmasında her yıl Bütçe Kanunu ile Döner Sermayeli Kuruluşlar için belirlenen bir saatlik fazla çalışma karşılığı ödenecek ücret tutarı esas alınır.

Baskıya Hazır Nüshaların İnceleme Süreleri

Madde 19- Baskıya hazır nüshaların incelemesinde görev alan inceleme komisyonu üyelerinin inceleme sürelerinin tespitinde forma sayısı esas alınır. Bir forma 16 sayfa olup incelenecek baskıya hazır nüshanın türüne göre esas alınacak inceleme süreleri aşağıda belirtilmiştir:

- a) İlköğretim okullarına ait olanlardan;
 - 1) 1, 2 ve 3 üncü sınıflara yönelik olanlarda, her forma için en çok 3,
 - 2) 4 ve 5 inci sınıflara yönelik olanlarda, her forma için en çok 5,
 - 3) 6, 7 ve 8 inci sınıflara yönelik olanlarda, her forma için en çok 6 saat,
- b) Ortaöğretim ve yaygın eğitim kurumlarına ait olanlardan;
 - 1) Sosyal içerikli kitaplarda her forma için en çok 6,
 - 2) Fen ve matematik grubunda yer alan kitaplar, mesleki kitaplar ile yabancı dilde yazılmış kitaplarda her forma için en çok 7 saattir.

Süreye Uyulmaması

Madde 20- İncelemede görev verilen komisyon üyelerinden kabul edilebilir mazeretleri olmaksızın belirlenen süre içerisinde görevini yerine getirmeyenlere, ilgili mevzuat hükümleri doğrultusunda gerekli işlemler yapılır ve belirlenen süre dışında kalan çalışmaları için inceleme ücreti ödenmez.

Belirlenen inceleme sürelerinin kasıtlı olarak geçirilmesi ile bilimsel yetersizlik sebebiyle yanlış rapor düzenlenmesinden doğacak hukuki ve mali sorumluluk, incelemeyi yapan komisyon üyelerine aittir.

İnceletme Talebinden Vazgeçilmesi

Madde 21- İnceletme talebinden vazgeçilmesi hâlinde yapılacak işlemler;

- a) Ön inceleme yapılmadan inceletme talebinden vazgeçilmesi hâlinde, yatırılan inceleme ücreti başvuru sahibine iade edilir.
- b) Ön incelemenin yapılmasından sonra inceletme talebinden vazgeçilmesi hâlinde ya da ön incelemesi yapıldıktan sonra ilgili birime gönderilen ancak komisyonlarca incelenmeye alınmamış eserlerin incelettirilmesinden vazgeçilmesi hâlinde ön inceleme masrafları karşılığı olarak inceleme ücretinin yüzde 10'u kesilir, geri kalan miktar başvuru sahibine iade edilir.
- c) İlgili birime intikali sağlanan ve incelenmek üzere komisyonlara verilen ders kitapları ve her türlü eğitim aracının inceletilmesinden vazgeçilmesi talebi dikkate alınmaz.
- d) İnceleme komisyonlarınca öğretim programına uygun bulunmayarak başvuru sahibine iadesine karar verilen eserler için yatırılan inceleme ücreti iade edilmez.
- e) Ön incelemesi tamamlanmış ders kitabının öğretim programında, Kurulca kitabın yeniden yazımını gerektirecek oranda değişiklik yapılması hâlinde inceletme ücreti kesinti yapılmaksızın başvuru sahibine iade edilir.

ALTINCI BÖLÜM

BASKIYA HAZIR NÜSHALARIN İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Madde 22- Baskıya hazır nüshalar için inceleme komisyonlarınca 100 tam puan üzerinden değerlendirme yapılarak rapor düzenlenir. Türkçe, Dil ve Anlatım ile Türk Edebiyatı alanlarında; "Dil, Anlatım ve Üslup" raporunu alan uzmanları hazırlar. Takım hâlinde başvurusu yapılan baskıya hazır nüshalar da birlikte incelenerek 100 tam puan üzerinden değerlendirilir.

İnceleme sonucunda;

1) 80'den aşağı puan alan eserler, reddedilmiş sayılır ve başvuru sahibine iade edilmek üzere Daire Başkanlığına gönderilir.

2) 80 ila 89.99 (dahil olmak üzere) arasında puan almış eserler;

a) İlgili birim düzeltilmek ve tekrar incelenmek üzere eseri raporlarıyla birlikte Daire Başkanlığına gönderir. Daire Başkanlığı inceleme raporlarını başvuru sahibine iletir. 30 gün içinde tekrar incelenmek üzere Daire Başkanlığına başvurusu yapılmayan eserler reddedilmiş sayılır.

b) Düzeltilerek başvurusu yapılan eserlerin ön incelemesi Daire Başkanlığında yapılarak ilgili birime gönderilir.

Eser ilgili birimde, inceleme sırasına ve komisyon tarafından tespit edilen hataların giderilip giderilmediği ve yeni hataların yapıp yapılmadığına bakılarak yeniden incelenir ve değerlendirilir.

Düzeltilmek üzere başvuru sahibine gönderilen, tekrar başvurusu yapılan ve bu başvuru sonrasındaki değerlendirmede 90 ve daha yukarı puan alan eserler, inceleme komisyonu raporu ile birlikte Başkanlığa iletilmek üzere Daire Başkanlığına gönderilir.

İhtisas komisyonu, inceleme komisyonu tarafından 90 ve üzerinde puanla değerlendirilen baskıya hazır nüsha ve raporlarını inceler ve rapor hazırlar.

Eser, Projeler ve İnceleme Dairesi Başkanlığı tarafından inceleme raporu ve ihtisas komisyonu raporu ile birlikte Kurula sunulur. Gerekli görölmesi hâlinde ihtisas komisyonu başkanı da Kurulda hazır bulunur. Kurula sunulan eserler, inceleme ve ihtisas komisyonu raporları ile birlikte değerlendirilir. Bir eser, Kurulda uygun bulunur veya bulunmaz.

Kurulca belirlenen tespitlerin yerine getirilmesi şartıyla kabul edilen eserler, ilgili başvuru sahibine iletilmek üzere Daire Başkanlığına gönderilir ve en geç yedi gün içinde bu tespitlerin yerine getirilmesi istenir. Bu tespitler, ihtisas komisyonuna incelettirilerek rapora bağlanır. Tespitlerin belirtilen süre içinde yerine getirilmemesi durumunda eser reddedilmiş sayılır. Kurulca reddedilen eserler başvuru sahibine iletilmek üzere Daire Başkanlığına gönderilir.

c) 90 puanın altında alan eserler ise reddedilmiş sayılır. Baskıya hazır nüsha başvuru sahibine iletilmek üzere Daire Başkanlığına gönderilir.

3) İlk inceleme de eser, 90 ve daha yukarı bir puanla değerlendirilmiş ise İnceleme Komisyonunun raporu ile birlikte Başkanlığa iletilmek üzere Daire Başkanlığına

gönderilir.

İhtisas komisyonu İlk incelemede 90 ve daha yukarı puan alan eser ve raporlarını inceleyerek raporunu hazırlar. Eser, inceleme ve ihtisas komisyonu raporları ile birlikte Kurula sunulur. Eser Kurulda uygun bulunur veya bulunmaz. Uygun bulunmayan eserler reddedilmiş sayılır. Düzeltilmek üzere uygun bulunan eserler ise Kurulca tespit edilen hataların başvuru sahibi tarafından on gün içinde düzeltilmesi için Daire Başkanlığına gönderilir. Süresi içinde başvurusu yapılmayan bu eserler reddedilmiş sayılır. Süresi içinde başvuruları yapılan eserler inceleme sırasına bakılmaksızın incelemeye alınır. Kurul tarafından eser için bir defa düzeltme verilir.

Kurulca gerekli görülmesi durumunda eser, ayrı bir komisyonun incelemesi için ilgili birime teslim edilmek üzere Daire Başkanlığına gönderilir. Bu inceleme sonucunda eserin değerlendirilmesine ilişkin puanlama yeniden yapılır.

Ders kitaplarının incelenmesinden komisyon başkanı ve üyeleri sorumludur. İnceleme esas ve usullerine uymadığı, Kurulu veya Başkanlığı eksik veya yanlış bilgilendirdiği, objektif değerlendirme yapmadığı tespit edilen komisyon başkanının ve üyelerinin komisyondaki görevlerine son verilerek haklarında yasal işlem yapılır.

İhtisas komisyonunun baskıya hazır nüsha ve raporu değerlendirme süresi tek eserde en fazla yirmi yedi (27) saat, takım hâlinde alınan eserlerde kırk beş (45) saattir. Eserin ilgilisince düzeltilmesinde ve yeniden incelenmesinde ihtisas komisyonunca hazırlanan rapor esas alınır.

İlgili birimlerce 80 ve üzeri puan almış eserlerin Daire Başkanlığına gönderilmesi, ders kitaplarının görüşüleceği son Kurul toplantısından 10 gün önce durdurulur.

Kurulca Belirlenen Tespitlerin Yerine Getirilmesi Şarü

Madde 23- Kurulda görüşülen eserin bilimsel hata sayısının; eserin sayfa sayısının 1/16'sını geçmemesi hâlinde ve belirtilen tespitlerin yerine getirilmesi şartıyla eser, ders kitabı olarak kabul edilebilir.

Ders Kitaplarının Yayımlanması

Madde 24- Kurulca kabul edilen ders kitaplarının yayımlanması aşağıdaki şekilde yapılır:

a) Kurulca kabul edilen ders kitabının Karara bağlanmış orijinal nüshasının baskısı yapılır. Kitapların baskısı açık, net, renkli, görsel algıyı kolaylaştırıcı, kullanılabilir ve korunabilir nitelikte olur.

b) Beş formayı geçen kitaplara sırt verilir. Sırta kitabın adı ve sınıfı, kitabın ön kapağı üstte ve yatay durumda iken soldan sağa doğru okunabilecek şekilde yazılır.

c) Arka kapakta;

1) Fiyat, Barkod ve ISBN'ye (sağ alt köşede),

2) Sınıf seviyesi dikkate alınarak sağlık, beslenme, trafik ve çevre ile ilgili yazılı ve görsel tasarımlara,

d) İç kapakta;

1) Basıldığı yıla ve yere,

2) Kitabın kabul edildiğine dair Kurul Kararının tarih ve sayısına (Bakanlık Yayınları), genel yayın seri ve dizi numaralarına, telif hakkı, baskı kararı veya onayına ve baskı sayısına yer verilir.

Ders Kitabı Yerine Kullanılacak Eğitim Araçları

Madde 25- Ders kitabı bulunmaması hâlinde, ilgili birimce ders kitabı yerine kullanılacak eğitim materyali hazırlanır. Bu materyal ders kitaplarını inceleme esas ve usullerine göre incelenir ve Kurulun onayına sunulur. Kurulca onaylanması halinde eğitim aracının süresi alanında ders kitabının Tebliğler Dergisi'nde yayımlanmasına kadar sürer. Bu süre beş yılı geçemez.

YEDİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM ARAÇLARININ BAŞVURUSU, İNCELENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Başvuru ve İnceleme

Madde 26- Bakanlıkça satın alınacak eğitim araçları için başvuru, iki adet eğitim aracı ile birlikte satın alacak birime yapılır. Eğitim araçlarından yerel düzeyde hibe ve alımlarda Yönetmelikte belirtilen hükümler çerçevesinde, il millî eğitim müdürlüklerince kurulacak komisyonlarca ücretsiz olarak incelenir.

Resmi/özel kurum, kuruluşlar ve kişilerce eğitim amaçlı etkinliklerde yararlanılmak üzere hazırlatılıp ücretsiz dağıtılması planlanan, proje kapsamında dağıtımı yapılacak olan veya Bakanlık makamınca eğitim-öğretim açısından incelenmesi istenen eğitim araçlarının incelenmesi de ilgili birimlerce ücretsiz yapılır.

İnceleme Esasları

Madde 27- Eğitim araçlarının incelenmesinde aşağıdaki esaslar göz önünde bulundurulur:

a) Şekil Bakımından

- 1) Kullanılan malzemenin kalitesi ile kâğıdın cinsi, renk ve baskısının göz sağlığı yönünden iyi seçilip seçilmediği,
- 2) Basılı eserlerde harf ve rakam büyüklüklerinin belirtilen ölçülere uygun olup olmadığı (İlköğretim birinci sınıf için (20), ikinci sınıf için (18), üçüncü sınıf için (14), dördüncü sınıf için (12), beşinci sınıf için (11), daha üst kademeler için ise (10) puntodan küçük harf ve rakam kullanılmamasına özen gösterilir. Resim altı, dipnot ve benzeri yerlerde kullanılan yazılarda istenilen punto kullanılabilir.)
- 3) Şekil, resim, tablo, fotoğraf, şema, plan, harita, grafik ve benzerlerinin metinleri destekleyici ve tamamlayıcı olup olmadığı ve uygun yerlerde bulunup bulunmadığı,
- 4) Eğitim aracının kullanılabilir, korunabilir ve ekonomik olup olmadığı

b) İçerik Bakımından

- 1) Anayasa ve yasalara ters düşüp düşmediği,
- 2) 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda yer alan Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarında belirtilen "Atatürk İnkılap ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek" hükmüne ve Türk Millî Eğitiminin Temel İlkelerine uygun olup olmadığı,
- 3) Bilimsel hata bulunup bulunmadığı,
- 4) Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanılıp kullanılmadığı,
- 5) Kişi, kurum ve kuruluşları yıpratıcı nitelikte olup olmadığı,
- 6) Temel insan haklarına aykırılık taşıyıp taşımadığı; cinsiyet, ırk, din, dil, renk, siyasî düşünce, felsefî inanç, mezhep ve benzeri ayrımcılık içerip içermediği,
- 7) Bilimsel ilke ve yöntemlere uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığı,
- 8) Reklam niteliğinde öğelere yer verilip verilmediği,
- 9) Türkçe dışında hazırlanmış olanlarının, Bakanlar Kurulunca Türkiye'de eğitim-öğretimine izin verilen yabancı dillerde hazırlanıp hazırlanmadığı,
- 10) Estetik, edebî, kültürel ve sosyal değerlere uygun olup olmadığı,
- 11) Görsel unsurlarının toplumun ortak değerleriyle bağdaşıp bağdaşmadığı,

12)Eğiticilik ve öğreticilik nitelikleri bakımından, hitap ettiği eğitim kurumlarının özel amaçları ile ders programlarını destekleyip desteklemediği ve istenen düzeye uygun olup olmadığı,

13) Eğitim aracının, öğrencilerin eğitim düzeyleri yanında yaş ve bilgi düzeylerine uygun olup olmadığı yönüyle incelenir ve değerlendirilir.

İnceleme

Madde 28- Eğitim aracı, satın alacak birimde kurulacak en az üç alan uzmanı; gerekli hâllerde görsel tasarımcı ve dil uzmanı ile ölçme-değerlendirme, program geliştirme, rehberlik, çocuk gelişimi ve/veya eğitim teknolojisi uzmanlarının da yer aldığı en fazla yedi uzman/öğretmenden oluşan komisyonlarca 27'nci maddede belirtilen hükümlere göre incelenir. Yapılan inceleme sonucuna göre rapor hazırlanır. Hazırlanan raporun sonuç bölümünde;

- a) Eğitim aracı, eğitim-öğretim açısından uygundur.
- b) Eğitim aracı, eğitim-öğretim açısından uygun değildir, hükümleri yer alır.

Uygun bulunmayanların bir adedi raporları ile birlikte ilgilisine verilir, diğer evrakıyla birlikte ilgili birimde arşivlenir.

İlgili birim, gerekli görmesi durumunda eğitim aracını yeni bir komisyona inceletebilir. Eğitim aracı hakkında bu komisyonun vereceği karar geçerlidir.

Bakanlığın satın alacağı eğitim araçları için verilen uygunluk onayı sadece bu satın alma için; diğer uygunluk onayları ise iznin verildiği il bazında bir yıldır.

Eğitim Araçlarının İnceleme Süreleri Madde

29- Eğitim araçlarının inceleme süresi;

- a) Basılı eğitim araçlarından ilköğretime yönelik olanlar için forma başına en fazla 2 saat, ortaöğretime yönelik olanlar için forma başına en fazla 3,
- b) CD-ROM ve disketlerden ilköğretime yönelik olanlar için forma başına (her kullanılan 2 MB en fazla bir forma kabul edilerek) en fazla 4,
- c) Tablo, slayt, resim ve fotoğraf gibi eğitim araçlarının her biri için 1,
- d) Yerküre için 5,
- e) Atlasların her bir haritası için 2,
- f) Haritaların her biri için 2,
- g) Basılı olmayan diğer eğitim araçlarının her biri için 2,

h) Film, film seti ve çizgi filmin her 30 dakikası için 2,

i) Video, kaset (bant) her 30 dakikası için 2,

j) Ses kasetleri (bant) her 30 dakikası için 2,

k) Bunların dışındaki her türlü eğitim araçları için tamamına 5 saat olarak uygulanır.

Yabancı dilde hazırlanan eğitim araçlarının inceleme sürelerine, yukarıda belirtilen sürelerin en çok iki katı kadar ilave yapılabilir.

Eğitim Araçlarını İnceleme Ücretleri

Madde 30- Baskıya hazır nüshayı inceleyen komisyon, bu nüshalarla birlikte bu Yönergenin 27'inci maddesinde belirtilen esaslara göre ek materyali de inceler. Bu materyal için ayrı bir rapor düzenlenir. Baskıya hazır nüsha, 80'in altında puan almış ise ek materyal incelenmez. 80 ve üstünde puan almış ise materyal de incelenir ve " Uygun bulundu." veya "Uygun bulunmadı." hükümlerinden biri ile değerlendirilir. İnceleme sonucu ne olursa olsun bu materyalin ders kitabı takımının değerlendirilmesinde herhangi bir etkisi olmaz.

Ek materyallerin inceleme ücreti;

a) Basılı eğitim aracının her bir forması için 800,

b) Tablo, slayt, resim ve fotoğraf gibi eğitim araçlarının her biri için 80,

c) Yerküre ve haritaların her biri için 1200,

d) Atlasların her haritası için 600,

Disketlerin her biri (Her diskette en fazla iki parça modül "ünite" bulunmalı ve bunlar sıkıştırılmış olmamalıdır.) ile CD ve CD-ROM için 1000,

e) Film, film şeridi ve çizgi filmin her 30 dakikası için 700,

f) Video kasetlerin (bant) her 30 dakikası için 800,

h) Ses kasetlerinin (bant) her 30 dakikası için 400,

ı) Basılı olmayan diğer eğitim araçlarının her biri için 600

gösterge rakamının, o yıl için bütçe kanunu ile tespit edilen (ücretin yatırıldığı tarihteki) memur aylık kat sayısı ile çarpılması suretiyle hesaplanır.

İnceleme ücretinin tamamı Döner Sermaye hesabına makbuz karşılığı yatırılır.

Süreler

Madde 31- Yönetmelik ve Yönergede geçen süreler resmî yazının başvuru sahibine tebliğini izleyen günden başlar.

SEKİZİNCİ BÖLÜM**YÜRÜRLÜK – YÜRÜTME, SON HÜKÜMLER****Yürürlükten Kaldırılan Mevzuat**

Madde 32– Nisan 2004 tarih ve 2559 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan “ Ders Kitaplarında Aranacak Nitelikler ile Yayınevlerinde Aranacak Şartlar, Ders Kitaplarının Hazırlanması, İncelenmesi, Değerlendirilmesi ve Eğitim Araçlarının Seçimine İlişkin Yönerge” yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

Madde 33– Bu Yönerge, onay tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

Yürütme**Madde 34–**

Bu Yönergeyi Millî Eğitim Bakanı yürütür.

**EK6. SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINI DERS KİTABI
ÖZELLİKLERİNE UYGUNLUK AÇISINDAN DEĞERLENDİRME
ÖLÇEĞİ**

Kitabın Adı :

Yazarları :

Sınıf Düzeyi :

Yayınevi :

Basım Tarihi :

Basım Yeri :

DIŞ YAPI ÖZELLİKLERİ	EVET	KISMEN	HAYIR
1.Kitap kapağı			
a.Kapak kartonu kaliteli mi?			
b.Kapak renkli mi?			
c.Kapak içerikle örtüşüyor mu?			
d.Kapak öğrenci ilgisini çekecek düzeyde mi?			
2.Kitapta yer alan fotoğraflar amaca uygun mu?			
3.Kitap basım kalitesi uygun mu?			
4.Sayfa düzeni (kenar boşlukları, satır araları) seviyeye uygun mu?			
5.Ön kapakta gerekli bilgilere yer verilmiş mi?			
6.Kitap sırtında gerekli bilgilere yer verilmiş mi			
7.Arka kapakta gerekli bilgilere yer verilmiş mi?			
8.Kitabın İç kapağı			
a.İç kapağın ön yüzünde gerekli bilgilere yer verilmiş mi?			
b.İç kapağın arka yüzünde gerekli bilgilere yer verilmiş mi?			
c. Kitabın ikinci yaprak ve devamında gerekli bilgilere yer verilmiş mi?			
9.Bir formada 16 sayfa bulunmalıdır.			
a.Formlar sınıf seviyesine uygun mu?			
b.Formlar dikişli mi?			
c. İhtiyaca ve konuların önemine göre düzenlenmiş mi?			
10.Harita, grafik, şekil vs.'nin grafiksel düzenlemesi yapılmış mı?			
11. Kitapta yer alan içindikiler kısmı öğrenciler tarafından kolayca anlaşılabılır / kullanılabilir nitelikte mi?			
12.Sözlük bölümü var mı?			
13. Kaynaklar bölümü var mı?			
14.Alfabetik indeks bölümü var mı?			
15. Kitabın cildi dayanıklı mı?			
16. Kitap bulunun harita, resim, şekil vs anlaşılabilirlik yönünden uygun renk ve büyüklükte mi?			
17.Kitapta bulunan harita, resim, şekil vs öğrenci seviyesine uygun mu?			

18.Yazı karakteri öğrenci seviyesine uygun mu?			
19.Yazı puntosu öğrenci seviyesine uygun mu?			
a. 4.sınıf için yazı puntosu 12 punto mu?			
b. 5.sınıf için yazı puntosu 11 punto mu?			
20.Şekiller grafikler öğrenci seviyesine uygun mu?			
21.Kitapta sayfa kalitesi			
a.Kitap sayfaları birinci hamur mu?			
b.Kitap sayfaları mat, ısıyı yansıtmayan kuşe kagıttan mı?			
c.Kitap sayfaları esnek ve yıpranmaya karşı dayanıklı mı?			
22. Sayfaların yazı alanı dışında kalan alt, üst sağ ve sol yanlarında en çok 20 mm. boşluk bırakılmış mı?			
23.Cümle uzunlukları			
a.İlköğretim 4. sınıfta bir cümlede en fazla 12 sözcük bulunuyor mu?			
b.İlköğretim 5. sınıfta bir cümlede en fazla 14 sözcük bulunuyor mu?			
24. Metinlerin aralarında paragraf boşluğu bulunmayan 100 mm'lik kısımlarda			
a. İlköğretim 4. sınıflar için yazılan kitaplarda 20 satır bulunuyor mu?			
b. İlköğretim 5. sınıflar için yazılan kitaplarda 20 satır bulunuyor mu?			
25. Kitapta sayfalar doğru olarak numaralandırılmış mı?			

İÇ YAPI ÖZELLİKLERİ	EVET	KISMEN	HAYIR
a. İçerik			
1. Kitapta verilen bilgiler bilimsel verilere uygun, sınanmış ve doğruluğu kanıtlanmış bilgiler mi?			
2. Kitapta yer alan konular uygun olarak sıralanmış ve basamaklandırılmış mı?			
3. Kitabın içeriği, eğitcilik ve öğreticilik nitelikleri bakımından, hitap ettiği eğitim kurumlarının özel amaçları ile ders programını destekliyor mu?			
4. Ünite sayısı yıllık ders saati ile orantılı mı?			
5. Her ünitenin giriş bölümünde o ünitenin kazanımlarına yer verilmiş mi?			
6. Kitapta konuların işlenişinde bu konularla diğer derslerin konuları arasında ilişki kurulmuş mu?			
7. Konuların işlenişinde öğrencilerin;			
a. Gelişim basamakları dikkate alınmış mı?			
b. İlgileri dikkate alınmış mı?			
c. Yetenekleri dikkate alınmış mı?			
d. İhtiyaçları dikkate alınmış mı?			
e. Bireysel farklılıkları dikkate alınmış mı?			
9. Konuların işlenişinde;			
a. Yakından uzaga ilkesine uyulmuş mu?			
b. Kolaydan zora ilkesine uyulmuş mu?			
c. Basitten karmaşığa ilkesine uyulmuş mu?			
d. Somuttan soyuta ilkesine uyulmuş mu?			
e. Bilinenden bilinmeyene ilkesine uyulmuş mu?			
f. Hayatilik ilkesine uyulmuş mu?			
10. Konuların işlenişinde izlenen yöntem, etkili bir öğretim süreci için uygun mu?			
11. Kitapta yer alan konular gerçek yaşam ile yeterince bağlantılı mı?			
11. Kitapta, yeni bir kavram ele alınırken daha önceki kavramlarla ilişki kurulmuş mu?			
12. Birbirleriyle ilişki kavramlar bir bütün halinde verilmiş mi?			
13. Kitapta geçen kavramların ve becerilerin farklı derslerdeki kullanımına ilişkin örnekler ve uygulamalar verilmiş mi?			
14. Kitapta, öğrencilere kazandırılacak bilgi ve beceriler için yeteri kadar örnekler verilmiş mi?			

15. Kitapta konular işlenirken öğrencilere öğrendiklerini günlük yasama ve gerçek problem durumlarına uygulayabilmeleri için olanak verilmiş mi?			
16. Kitapta öğrencilerin konular arasında bağ kurmalarını sağlayacak tekrar bölümleri var mı?			
a. Ünite başında			
b. Ünite sonunda			
17. Her ünitenin sonunda özet verilmiş mi?			
18. Kitapta yer alan özetler metinde verilmek istenen temel bilgileri içeriyor mu?			
19. Kitapta resim, çizim ve şemalar;			
a. Metnin içeriğiyle uygun ve tutarlı mı?			
b. Öğretim seviyesine uygun ve tutarlı mı?			
c. Ünitenin özelliklerine uygun ve tutarlı mı?			
d. Öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun ve tutarlı mı?			
20. Kitapta bilgi ve becerilerin kazandırılması için verilen örneklerde ve resimlerde cinsiyet rolleri bakımından eşitlik var mı?			
21. Kitapta Atatürk ilke ve İnkılâplarını kavratın ve benimseten konu metinler yer alıyor mu?			
22. Kitap genel olarak değerlendirildiğinde öğrencinin derse ilgisini ve motivasyonunu sağlayacak nitelikte mi?			
23. Kitapta verilen bilgiler T.M.E. Genel amaç ve temel ilkelerine uygun mu?			
24. Kitapta gereksiz bilgi ve ayrıntılara yer verilmiş mi?			
26. Kitaptaki konular öğrencileri muhakeme etmeye ve yaratıcı düşünmeye yöneltmekte mi?			
b.Dil ve Anlatım			
1. Kitapta açık ve sade bir dil kullanılmış mı?			
2. Kitapta kullanılan dil gerçek hayatta kullanılan dil ile örtüşmekte mi?			
3. Kitapta kullanılan dil öğrenci seviyesine uygun mu?			
4. Kitapta imla ve noktalama işaretleri doğru kullanılmış mı?			
5. Kitapta kullanılan yabancı kelimelerin Türkçe okunuşları kelimenin yanında parantez içinde gösterilmiş mi?			
6. Kitaptaki metinlerde önemli kavram ve hususlara			

dikkat çekmek için koyu punto/farklı harf karakteri gibi yollara başvurulmuş mu?			
7. Kitaptaki metinlerde akıcılık ve fikir bütünlüğü sağlanmış mı?			
8. Kitapta kullanılan cümle uzunlukları öğrenci seviyesine uygun mu?			
9. Kitaplarda bulunan paragraflarda mantık ilişkisine dikkat edilmiş mi?			
c.Hazırlık, Alıştırma ve Değerlendirme			
1. Bölüm veya ünite sonunda bilgileri pekiştirici ve geliştirici dersin özelliğine göre değişik ölçme araçlarının kullanıldığı değerlendirme sorularına yer verilmiş mi?			
2.Kullanılan ölçme araçları öğrenci seviyesine uygun mu?			
3.Kullanılan ölçme araçlarının öğrenmeye katkısı var mı?			
4. Kullanılan ölçme araçları öğrenciyi değerlendirecek niteliklere sahip mi?			
5. Kitapta, araştırma ve inceleme yapmaya yönelik soru, ödev vb. çalışmalara yer verilmiş mi?			
6.Bölüm veya ünite sonlarında çoktan seçmeli, doğru-yanlış, boşluk doldurma, eşleştirme, yazılı yoklama ve benzeri sonuç değerlendirme tekniklerine yer verilmiş mi?			
7. Kitapta, edinilen beceri ve kazanımlar değerlendirme sorularıyla uyumlu mu?			
8. Test maddeleri ölçme tekniklerine uygun olarak hazırlanmış mı?			
9. Ünite başlarında yer verilen hazırlık çalışmaları öğrencilerin günlük yaşantılarıyla örtüşüyor mu?			

ÖZGEÇMİŞ

1983 yılında Kayseri’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kayseri’de tamamladı. 2006 yılında Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği lisans programlarını bitirdi. Halen E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi. Yabancı dili İngilizce olup, evli.

Fatma Nur ÖZSOY SÜMENGEN

İletişim Bilgileri

Adres : Gülbahar Mh. Bahçeciler Sk. Tunç 2 Apt. No:10/4

Mecidiyeköy/ İSTANBUL

Tel :0.212.2674995

E-mail : f_nu_r@hotmail.com